

MEG

A II

B 1977

Αριθ. Πρωτ. 30530

* Εν Αθήναις τῇ 23 Οκτωμβρίου 1914

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΣΟΣ
ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΤΩΝ ΕΚΚΛ. ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΗΜ. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Πρὸς τὸν κ. Μιχ. Μανιζεβελάκην,

Γνωρίζομεν ὅμηρ, ὃν κατ' ἀπόφασιν τῆς ἐπὶ τῆς ἔκδόσεως τῶν διδασκαλῶν βιβλίων ἐποπτικῆς ἐπιτροπείας, ἡ τιμὴ τῶν Νεοελληνικῶν Ἀναγρωσμάτων τῆς Β' τάξεως τῶν Γυμνασίων ἐκ φύλλων τυπογραφικῶν 12, ὡρίσθη εἰς δραχμὴν καὶ λεπτὰ ὅγδοηκοντα (1,80). Τὸ δὲ ἐπιθετέον βιβλιόσημον χρώματος ὁδίνου, ἔσται ἀξίας δραχμῆς καὶ λεπτῶν εἴκοσι δύο (1,22).

* Εντελλόμεθα ὅπως συμμορφωθῆτε πρὸς τὰς ἀποφάσεις ταύτας ἐκτυπώσητε δὲ τὴν παροῦσαν ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς ὅψεως τοῦ περιτταλύματος τοῦ βιβλίου κάτωθι τῆς θέσεως, εἰς ἣν κατὰ τὸν νόμον ἐπικολλᾶται τὸ βιβλιόσημον.

* Ο. Υπουργός

I. Δ. ΤΣΙΡΙΜΩΚΟΣ

Περ. Φρειδερίκος

Β' ΓΥΜ
ΝΕΟ

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Ι. ΜΠΕΡΤΟΥ

Καθηγητοῦ ἐν τῷ προτύπῳ τοῦ Διδασκαλείου τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΒΡΑΓΥΡΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

Αρ.

524 | 1969

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ

ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ

ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΤΗΣ ΔΕΥΤΕΡΑΣ ΤΑΞΕΩΣ

ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ

Tὰ μόνα ἔγκεκριμένα κατὰ τὸν νόμον ΓΣΑ' διὰ τὴν
τετραετίαν 1913—1917.

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ
ΓΕΩΡ. Ι. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ
ΑΘΗΝΑΙ - 42 ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ - 42

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚΔΟΤΗΣ ΜΙΧΑΗΛ ΜΑΝΤΖΕΒΕΛΑΚΗΣ
1918

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΒΡΑΧΕΙΑ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΚΘΕΣΙΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΔΟΓΙΑΣ

ΕΠΙ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

Από τής πιώσεως τής Κωνσταντινουπόλεως (1453) άρχεται νέα περίοδος ού μόνον ἐν τῇ πολιτικῇ ἴστορᾳ τοῦ ἑλληνικοῦ "Εθνους, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἴστορίᾳ τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων. Καὶ ταῦτα, ὡς ἡτού ἐπόμενον, ἡκολούθησαν τὰς δυσμενεῖς πολιτικὰς τύχας τοῦ "Εθνους.

Οἱ πλειστοὶ τῶν Ἑλλήνων λογίων μετὰ τὴν ἀλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τινὲς δὲ καὶ πρὸ αὐτῆς μετέβησαν εἰς τὴν Δύσην καὶ ἰδίως εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἔνθα διὰ τῆς εὐστόχου διδασκαλίας των διὰ τῶν συγγραφῶν αὐτῶν καὶ μάλιστα διὰ κριτικῶν ἐκδόσεων Ἑλλήνων συγγραφέων καὶ μεταφράσεων αὐτῶν καὶ διὰ συστάσεως ἑλληνικῶν ἐκπαιδευτηρίων διέδωκαν τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν καὶ οὐκ ὀλίγον συνετέλεσαν εἰς τὴν λεγομένην Ἀγαγένητριν ἐν τῇ Δύσει τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν. Καὶ τοὺς ἐκπατρισμένους δὲ ὄμοιοθεῖς αὐτῶν πολλαχῶς ὑπεστήριξαν καὶ οὐδέποτε ἐπαυσαν ἐνεργοῦντες παρὰ τοῖς δυνατοῖς τῆς Δύσεως ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς πατρίδος των. Τῶν τοιούτων ἀνδρῶν ἐπιφανέστατοι ἀπέδησαν ὁ Μανουὴλ Χρυσολωρᾶς, ὁ Λαζόνικος καὶ ὁ Δημήτριος Χαλκοκονδύλης, ὁ Γεώργιος Τραπεζούντος, ὁ Γεώργιος Ηλήθων, Γεμιστός, ὁ Κωνταντίνος Λάσκαρης, ὁ Τιώννης Ἀργυρόπουλος, ὁ Θεόδωρος Γαζῆς, ὁ Βησαρίων, ὁ Ιωάννος Λάσκαρης, ὁ Μάρκος Μουσούρος.

Αλλὰ καὶ ἐν Ἑλλάδι, εἰ καὶ οἱ κατακτηταὶ ἐφάνησαν δυσμενεστατοὶ πρὸς τοὺς ὑποδούλους, δὲν ἔξελιπε πᾶσα πνευματικὴ κίνησις, ἐφ' ὅσον δὲ ὁ χρόνος παρέρχεται, αὐξάνουσι τὰ μέσα τῆς ἀναπτύξεως τοῦ δουλεύοντος θήνους διὰ συστάσεως δσημέραι νέων σχολείων, ἐν οἷς διδάσκουσιν ἄνδρες εἴτε ἐν τῇ Δύσει σπουδάσαντες εἴτε ἐκπαιδεύντες ἐν ταῖς ἐπιφανεστάταις σχολαῖς τῆς πατρίδος των. Τὰ ἔργα δὲ τῶν διδασκάλων τούτων τοῦ γένους ἥτιναι τὰ πλειστα διδακτικὰ ἐγχειρίδια, ἀποδιδέποντα εἰς τὰς ἀνάγκας τῶν σχολείων ἥτινα φέροντα εἰς τὰς μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως θεολογικὰς ἔριδας ἥτιναι σχετίζονται πρὸς τὸν περὶ τῆς γραφομένης γλώσσης ἥδη τότε (¹) ἀρξάμενον ἀγῶνα, ἐν τῷ ὅποι φ οἱ πλειστοὶ μὲν τῶν λογίων ἐτάσσοντο ὑπὲρ τῆς ἀρχαῖσσης γλώσσης, τινὲς

1) Καὶ ιδίᾳ ἀτὸ τῶν μέσων τοῦ δεζάτου ὁδόφου αἰώνος, Ψηφιοποιηθῆκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

δὲ οὐπέρ τῆς δμιλουμένης οὐπὸ τοῦ λαοῦ καὶ ἀλλοι οὐπέρ ἀναμίκτου τινὸς ιδιώματος. Ἐκ τῶν ἀνδρῶν δὲ τούτων, παραλείποντες πολλοὺς ἐπιφανεῖς, ἀναφέρομεν οὗτοὺς κορυφαίους, τὸν Κερκυραῖον Εὐγένιον Βούλγαριν (1716—1806) καὶ τὸν Χίον Ἀδαμάντιον Κοραῆγην (1748—1833), ἄνδρας φιλοπονωτάτους καὶ πολυμαθεστάτους, οἵτινες διὰ τῶν πολυχρήματων αὐτῶν συγγραφῶν, δὲ δὲ πρώτος καὶ διὰ τῆς διδασκαλίας του, προσεπάθησαν νὰ μορφώσωσι τὸ Ἔθνος αὐτῶν. Καὶ δὲ μὲν Βούλγαρις διὰ τῆς κολοσσιαίκης αὐτοῦ συγγραφικῆς ἔργασίας, ἀναφερομένης εἰς ποικίλους κλάδους τοῦ ἐπιστητοῦ, δὲν κατώρθωσε νὰ παραγάγῃ τοὺς προσδοκωμένους καρπούς καὶ ἐλάχιστα ἔφάνη λυσιτελῆς εἰς τοὺς συγχρόνους, διότι καὶ ἡ γλώσσα τῶν πλειστων συγγραφῶν αὐτοῦ ἦτού ὑπεράγαν ἀρχαῖς ζουσα καὶ τὸ περιεχόμενον αὐτῶν κατὰ πολὺ ἀνώτερον τῶν πνευματικῶν δυνάμεων τῶν δμοεθγῶν αὐτοῦ, οὓς προστίθετο νὰ διδάξῃ. Τούναντίον δὲ δὲ Κοραῆγης διὰ τῶν σοφῶν αὐτοῦ συγγραμματων, ἐν οἷς μετεχειρίσθη τοιαύτην γλώσσαν, ὥστε καὶ εἰς τὸν λαὸν νὰ εἴναι καταληπτὸς καὶ νὰ συγκινῇ αὐτὸν καὶ πρὸς τὸ γλωσσικὸν αἰσθητικὸν τῶν λογίων νὰ μὴ προσκρούῃ, κατώρθωσε νὰ φανῇ ἐπωφελέστατος εἰς τὸ Ἔθνος καὶ εἰς τῶν κυριωτάτων δημιουργῶν τῆς ἀναγεννήσεως τῆς Ἑλλάδος.

Ἐξετάζοντες δὲ τὰ πνευματικὰ προϊόντα τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας οὐπὸ καθαρῶς λογοτεχνικὴν ἔποψιν, οὐπὸ τὴν ἔποψιν δηλονότι τῆς πρωτοτυπίας αὐτῶν καὶ τῆς ἐξ αὐτῶν προερχομένης καλαισθητικῆς τέρψεως, ἐλάχιστα ἔργα θα εὑρωμεν ἀξια τοῦ ὀνόματος. Οἱ δὲ συγγραφεῖς τῶν τοισύτων ἔργων, ἀν ἔξαιρέσωσιν τὸν Κοραῆγην, οὗτινος πολλὰ τῶν ἔργων ἔχουσι λογοτεχνικὴν ἀξιαν, εἴναι κυρίως πεζογράφοι καὶ ποιηταὶ Ἐπτανήσιοι ἢ Κρήτες. Ἐκ τῶν πεζογράφων ἀναφέρομεν τὸν Κρήτην Φραγκίσκον Σκούφον (1639—1710)⁽¹⁾, τὸν Κεφαλλήγην Ἡλίαν Μηνιάτην (1669—1714) καὶ τὸν Κερκυραῖον Νικηφόρον Θεοτόκην (1736—1800). Πάντες οὗτοι κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ πρώτου αὐτῶν Φραγκίσκου Σκούφου μεταχειρίσθεντες ἐν τοῖς λόγοις καὶ ταῖς συγγραφαῖς αὐτῶν τὴν νέαν ἑλληνικὴν γλώσσαν μετὰ θαυμασίας τέχνης καὶ ἀριονίας ἐμόρφωσαν ῥητόρικὸν ὅφος ἔξαίρετον διὰ τὴν ἐνύκλιν τῆς ἐκφράσεως, τὴν ξωηρότητα τῶν εἰκόνων, τὴν χάριν καὶ τὴν πειστικότητα, αἱ δὲ συγγραφαῖς αὐτῶν ἀπέδησαν ἐπωφελέστατον ἀνάγνωσμα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Τελειότερον δὲ δμως τῶν πεζογράφων εἰργάσθησαν οἱ Κρήτες ιδίως ποιηταί, οἵτινες ἀπὸ τοῦ Ιε' αιῶνος ἀνέπτυξαν ἀξιόλογον ποίησιν, ἐν τισι μὲν ἔργοις μιμουμένην πράτυπα τῆς Δύσεως

1) Ἡ χρονολογία δὲν είναι ἐντελῶς ἀκριβής ως πρὸς τὸ ἔτος τῆς γεννήσεως οὐτοῦ.

καὶ ίδια τῆς Ἰταλίας, ἐν ἄλλοις δὲ ἀπηλλαγμένη τῆς ἔνεικῆς ἐπι-
διάσεως καὶ ὑπὸ ἐθνικῆς πνοῆς ἐμπνεομένην. Μνημονεύομεν ἐν-
ταῦθα τοῦ ἐπικολυρικοῦ ποιήματος «Ἐρωτοκρίτου», διπερ συντα-
χθὲν πιθανώτατα κατὰ τοὺς πρὸ τῆς ἀλώσεως γρόνους, ἔχορησίμευ-
σεν ὡς προσφιλέστατον ἀνάγνωμα τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ ἐπὶ Τουρκο-
κρατίας καὶ μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν, ἀπεκλήθη δὲ ὑπὸ τοῦ Κορκῆ
«Ομηρος τῆς νεοελληνικῆς φιλολογίας». Οἱ ποιητὴς τοῦ ποιήμα-
τος τούτου παρὰ τὴν ἐνυπάρχουσαν ἐνιαχοῦ μακρηγορίαν, κοινὴν
ἄλλως εἰς πάντας σχεδὸν τοὺς Κρῆτας ποιητὰς τῆς ἐνετοκρατίας,
«ἔφθασε πολλαχοῦ τοῦ ἔργου του εἰς σπανίαν ποιητικὴν ἔξαρσιν
καὶ δύναμιν φαντασίας καὶ ἀνέπτυξε χάριν καὶ φραστικὴν δύναμιν,
ἥτις ἀναδεικνύει τὸ δημιοῦρον ἰδίωμα, διπερ θαυμασίως ἡπίστατο,
ἴκανὸν νὰ ἐκφράσῃ τὴν ὑψηλοτέραν σκέψιν καὶ τὸ λεπτότατον αἰ-
σθητικόν». Ωσαύτως ἀναφέρομεν τὴν «Ἐρωτοκρίτην» τοῦ Γεωργίου
Χορτάτζη, τραγῳδίαν γεγραμμένην ὅμοίως ἐν τῷ Κρητικῷ ἰδιώ-
ματι, ἐν ᾧ «διαλάμπει ἡ ποιητικὴ χάρις, ἡ ζωηρότης καὶ ἡ ποιη-
λία τῶν εἰκόνων».

Αλλ᾽ ἐκτὸς τῆς πνευματικῆς ταύτης κινήσεως τῆς ἐκπροσωπου-
μένης διὸ τῶν λογίων τοῦ Ἐθνους καὶ ὁ ἐλληνικὸς λαὸς διὰ τῆς
ἀπλάστου καὶ ἀπροσποιήτου μούσης αὐτοῦ ἥρχισε κατὰ τοὺς χρό-
νους τούτους νὰ ψάλῃ εἰς τὰ δημοτικά του τραγούδια τοὺς ποι-
κίλους τῆς ψυχῆς του πόθους. Καὶ ἄλλοτε εἰς προγενεστέρους χρό-
νους ὁ φύσει εὐφάνταστος καὶ ποιητικὸς ἐλληνικὸς λαὸς ἔξυμνησε
διὰ τῆς μούσης αὐτοῦ, τοὺς ἐθνικούς του ἥρωας. Παράδειγμα ἔστω-
σαν τὰ ἄσματα τοῦ Ἀκριτικοῦ λεγομένου κύκλου, ἃτινα ποιηθέντα
κατὰ τὸν Γ' μέχρι τοῦ ΙΕ' αἰώνος καὶ ἄχρι τοῦ νῦν φερόμενα εἰς
τὸ στόμα τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ ἔξυπνοις διαφέροντες ἀνδραγαθίας
του ἐθνικοῦ ἥρωος τοῦ μεσαιωνικοῦ ἐλληνισμοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα,
ὅστις ἀποτελῶν τὸν πρωταγωνιστὴν ὅμιλον μου ἐποποιεῖται, ἀπορρευ-
σάσης ἀπὸ τῶν ἄσμάτων τούτων καὶ ἐν διαφέροις παραλλαγαῖς φε-
ρομένης, δὲν εἶναι ἴστορικὸν πρόσωπον, ἀλλ᾽ ἐκπροσωπεῖ αὐτὸ τὸ
ἐλληνικὸν ἔθνος τὸ ἀδιακόπως ἀπὸ τῶν χρόνων ἐκείνων παλαιὸν
κατὰ τοῦ μουσουλμανικοῦ κόσμου. Εἰ πὸ δὲ τοῦ ΙΕ' αἰώνος οἵονει
ἀφυπνίζεται καὶ πάλιν ἡ λαϊκὴ μοῦσα καὶ διὰ τῶν δημοτικῶν τρα-
γουδιῶν, ὃν πολλὰ ὑπομνήσκουσι κατά τε τὴν ἔκφρασιν καὶ τὸ
περιεχόμενον αὐτῶν ποιητικὰ προσέντα τοῦ ἀρχαίου ἐλληνικοῦ
πνεύματος, ἔξέφρασε μετ' ἀνυπερβλήτου ἀπλότητος καὶ ζωηρᾶς
δραματικῆς παραστάσεως τοὺς πόθους τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ, ίδιᾳ
τὸν πόνον ἐπὶ τῇ ὑποδουλώσει τῆς πατρίδος, τὸ ἄλητον μίσος
κατὰ τῶν τυράννων, τὸν ἔρωτα πρὸς τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ζωὴν

καὶ ἐν γένει πάσας τὰς γῆθικὰς καὶ κοινωνικὰς αὐτοῦ ἐκδηλώσεις. Τὰ δημοτικὰ τραγούδια ψαλλόμενα ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ ἔξυφουν, ιδίως τὰ κλέφτικα, τὸ φρόνημα αὐτοῦ καὶ διετήρουν ἀσθεστὸν τὸ μῆσος αὐτοῦ κατὰ τῶν τυράννων, τὰ μέγιστα δὲ συνετέλεσαν οὓς μόνον εἰς τὴν πολιτικὴν ἀναγέννησιν τῆς πατρίδος, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν δημιουργίαν νεοελληνικῆς ποιήσεως ἔντως ἔθνικῆς, ἵνα τὰ στερεὰ θεμέλια ὑπέθηκε κατ' αὐτὴν τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν δὲ Ζακύνθιος Διονύσιος Σολωμός. Ἐν τέλει δὲ ἀναφέρομεν τρεῖς ποιητὰς ἀκμάσαντας πρὸ τοῦ Σολωμοῦ, τὸν Ἀθανάσιον Χριστόπουλον ἐκ Μακεδονίας, τὸν Ἡπειρώτην Ἰωάννην Βηλαρᾶν καὶ τὸν Ρήγαν Φεραίον. Καὶ τῶν μὲν δύο πρώτων ἡ ποίησις εἶναι ὑπὸ ἔποφιν τέχνης ἀνωτέρα τῆς τοῦ Ρήγα, ἀλλ᾽ ὅμως ὁ Ρήγας διὰ τοῦ μαρτυρικοῦ αὐτοῦ θανάτου προσέδωκεν εἰς τὴν ποίησιν αὐτοῦ μέγα γῆθικὸν κύρος καὶ ἔσχεν ὑψίστην ἐλιτικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὥστε δικαίως ἐθεωρήθη ως «λόγῳ τε καὶ ἔργῳ ἀμεσώτερον καὶ δραστηριώτερον ἢ ὁ Κοραῆς ἐνεργήσας ὑπὲρ τοῦ μεγαλείου τοῦ Ἐθνους».

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ ΠΟΙΗΜΑΤΩΝ

ΤΗΣ ΠΡΟ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ

ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

Α'. ΕΚ ΤΟΥ ΕΠΟΥΣ ΤΟΥ ΔΙΓΕΝΗ ΑΚΡΙΤΑ

Στ. 362. καὶ ἐ. Ἡ μονομαχία Κωνσταντίνου καὶ Ἀμηρᾶ,

Ἐνθὺς τοὺς ἵππους ἔτυψαν, κατῆλθον εἰς τοὺς κάμπους
ὅς δράκοντες ἐσύριζον, ὃς λέοντες ὀρυδῶντο
καὶ ὃς ἀετοὶ πετάμενοι ἐνώθικαν οἱ δύο,
καὶ τὰ κοντάρια κρούσαντες ἐκλάσθησαν τῶν δύο.

Ἐτερος δὲ τὸν ἔτερον οὐκ ἴσχυσεν κρημνῖαι
καὶ τὰ σπαθία ἔσυρον ἐνστατικῶς πεσόντες,
ἄλλήλους συνενόπτοντο ἐπὶ πολλὰς τὰς ὕφασ.
Καὶ τότε ἔβλεπες πόλεμον καλῶν παλληκαρίων
καὶ ἐκ τοῦ τύπου τοῦ πολλοῦ οἱ κάμποι ἐφοβοῦντο.
τὰ ὅρη ἀντιδονούσασιν καὶ τὰ βουνὰ βροντοῦσαν,
καὶ ὁ ἰδρὸς κατέρρεεν εἰς τὰ σκαλόλουρά των.

Τοῦ Κωνσταντίνου ταχύτερος ἐτύγχανεν ὁ μαδρος,
καὶ θαυμαστὸς νεώτερος ἦτον ὁ καβαλλάρης
ορβδέαν δὲ τὸν Ἀμηρᾶν προσέκρουσε μεγάλην
καὶ τότε αὐτὸς ἀπῆρξατο νὰ τρέμῃ δειλιάζον.

· Στ. 1069 καὶ ἐ. Ἡ ξωὴ τῶν ἀπελατῶν.

“Αν καυχηθῆς, νεώτερε, νὰ γίνης ἀπελάτης,
τὴν δάβδον ταύτην ἔπαιρε καὶ κάτελθε εἰς βίγλαν,
καὶ ἀν νηστεῦσαι δύνασαι ἡμέρας δεκαπέντε”

μηδὲ ὅπνον εἰς τὰ βλέφαρα λάβης τῶν ὄφθαλμῶν σου,
καὶ μετὰ ταῦτα ἀπελθὼν λέοντας νὰ σκοτώσῃς,
καὶ ἐκείνων τὰ δεομάτια νὰ φέρῃς ἐδῶ πάντα,
καὶ πάλιν ἐὰν δύνασαι εἰς βίγλαν νὰ κατέβῃς,
ὅταν περνοῦν οἱ ἀρχοντες μετὰ πολλοῦ τοῦ πλήθους,
ἔχοντας νύμφην καὶ γαμβρὸν νὰ ἔμβῃς εἰς τὸ μέσον,
νὰ πάρῃς νύμφην καὶ γαμβρὸν ἐνθάδε νὰ ἔλθῃς,
τότε πληροφορήθητι νὰ γίνης ἀπελάτης.

Στ. 2836. *Περιγραφὴ τοπίου.*

Τὸ ἔδαφος μὲ τὸ δύναμηα ἥτο δὲ στολισμένον,
τόπον χαρούμενον καλὸν καὶ στολισμένον εἶχον,
ὅόδα, τριαντάφυλλα πολλὰ κόκκινα μυρωδάτα,
ἐνδρα πυκνότατα πολλά, ὑψίκομα μεγάλα·
ἥσαν λαμπρὰ οἱ κλάδοι τους καλῶς περιπλεγμένοι.
ἡ εὐωδία τῶν καρπῶν ὠμοίαζε τοῖς ἄνθοις.
τὰ δένδρα ἐπενδύοντο ὁμοῦ μετὰ κλημάτων,
ἀναβλαστάνασιν ὁμοῦ κλήματα μὲ τὰ δένδρα,
καὶ ἄνθη ὡραιότατα ἥσαν στὴν γῆν ἀπάνω,
κισσός ἀνάθαλλε χλωρός, τριαντάφυλλα καὶ κοντζάδες (¹)
κρύο νερόν τε ἔτρεχε στὴν μέσην τοῦ λειμῶνος,
καὶ πανταχοῦ διέτρεχε σὲ κείνῳ τε τῷ τόπῳ·
χαράδρες ἥσαν ἀνοικτὲς εἰς τὴν πηγὴν ἐκείνην,
καθρέπτης ἥτον τὸ νερόν στὰ δένδρη τε καὶ ἄνθη,
τὰ πάντα, ὅλα φαίνοντο ὅσα ἄνθη τε καὶ δένδρη.
Καὶ τὰ πουλιὰ ποῦ κάθοντο πάνω εἰς τοὺς κλάδους
ἐκελαδοῦσαν τὴν αὐγὴν καὶ ἀγάλλετο ψυχή μου.
Ἡσαν δρανέων γένη ἵκανὰ ποὺ ἔβιοσκον εἰς δάσος,
ἥσαν παγώνια ἥμερα καὶ ψιττακοὶ καὶ κύκνοι
οἱ κύκνοι τε ἔβιόσκοντο εἰς τὰ νερὰ τῆς βρύσης,
τὰ παγώνια ἔπλιωναν τὰς πτέρυγας εἰς τὸ ἄνθη,
ἀντέλαιπτον αἱ πτέρυγες ταῖς τῶν ἀνθέων χρόαις
τὰ δὲ ἔπιλοι πα πουλιὰ ἐπέτοντο τοῖς κλάδοις,
(ἔπαιζον καὶ ἐπέτοντο ἀπάνω εἰς τοὺς κλάδους)

1)=•**Οφθαλμοί** ἄνθους (μπονιπούνκα).

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

καὶ λιγνοῦς ἐπάδουσαι ὑπὲρ Σειρήνων μέλη,
καὶ τὰ παγώνια ἀγάλλοντο τῇ τῶν πτερῶν κοσμήσαι.

Στ. 3733. καὶ ἐ. *Ἡ Αμαζὼν Μαξιμώ.*

Καὶ ὅταν ἥμερα γέλαισε καὶ ἥλιος ἐφάνην,
καὶ τοῦ ἥλιου λάμψαντος ἐπὶ τῆς ἀκρωτείας,
καὶ τότε μόνη ἡ Μαξιμώ ἐφάνη εἰς τὸν κάμπον·
ἴππον ἐκαβαλλίκευεν ἀσπρὸν ὁσάν χιόνιν,
τὰ τέσσαρα δυνύχια τοῦ διηλοθέντος ἴππου
βαμμένα ὅλα ἥσασιν κίτρινα μὲ τὸν κρόκον.
λωρίον⁽¹⁾ θαυμαστότατον καὶ κατωχυρωμένον,
ἀπάνω στὸ λωρίκιον⁽¹⁾ λαμπρὸν ἐφόρει διοῖχον,
πολύτιμον καὶ θαυμαστὸν διὰ λιθομαργάρων·
ἐν τῇ χειρὶ ἐβάσταξε πολλὰ λαμπρὸν κοντάρι,
κοντάρι ἀραβίτικον, βένετον, χρυσωμένον,
σπαθίον εἰς τὴν μέσην της, ἀρτάχιν⁽²⁾ εἰς τὴν σέλλαν,
σκουτάρι⁽³⁾ ἐκράτει ἀργυρόν, γύρωθεν χρυσωμένον,
στὴν μέσην ἔχαν λέοντα ὄλόχρυσον ἐκ λίθων,
καὶ διὰ τάχους ἥρχετο διὰ νὰ πολεμήσῃ.

Ἐκ τοῦ ἀνριτικοῦ κύκλου.

Τοίτ^{*} ἐγεννήθ[°] ὁ Διγενής, τρίτη θὲ νὰ πεθάνῃ.
Στέλνει, φέροντες τοὺς φίλους του, ὅλους τοὺς ἀντρειωμένους.
Νάρθ[°] ὁ Μηνᾶς, οἱ Μαυραῖλῆς κι αὐτὸς ὁ γιὸς τοῦ Δράκου.
Καὶ πῆγαν καὶ τὸν ἥμραντε στὸν κάμπο ξαπλωμένο·
Βογγάει, τρέμουν τὰ βουνά, βογγάει, τρέμουν οἱ κάμποι.
«Σὰν τί νὰ σ' ηὔρε, Διγενή, καὶ θέλεις νὰ πεθάνῃς;»
— Ογδόντα χρόνους ἔζησα εἰς τὸν ἀπάνω κόσμο,
Κανένα δὲ φοβήθηκα ἀπὸ τοὺς ἀντρειωμένους,
τώρ[°] είδα ἔνα ξυπόλυτο καὶ λαμπροφορημένο·
φορεῖ τοῦ ἥλιου τὰ μαλλιά, τῆς ἀστραπῆς τὰ μάτια·
μὲ κράζει νὰ παλέψωμε στὰ μαρμαρένι ἀλώνια·

1)=θώραξ

2)=μέγα ξίφος.

3)=άσπις.

κι ὅποιος νικήσε ἀπὸ τοὺς δυό, νὰ παίσῃ τὴν ψυχή του.
— Καὶ πῆγαν καὶ παλέψανε, στὰ μαρμαρένι^ο ἄλώνια
κι ὅθε γχυπάει ὁ Διγενής, τὸ αἷμ^ο αὐλάκι κάνει.
κι ὅθε γχυπάει ὁ Χάροντας, τὸ αἷμα τράφο κάνει....

Β'. ΑΠΩΣΠΑΣΜΑΤΑ ΕΚ ΤΟΥ ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΥ

(Τὸ κονταροχτύπημα)

Ἄριμάτωσαν τὴν κεφαλήν, τὸ τρέξιμον ἀρχίσαν,
Σφίγγουσι τὰ κοντάρια τους, καὶ τὰ φρονὰ κινῆσαν.
“Ωσάν τὸ μαῦρο νέφελο, π^τ ἄνεμος τὸ μανίζει
Καὶ μὲ βροντές, καὶ μ^ο ἀστραπές τὸν κόσμον φοβερίζει.
Φυσῷ τὸ ἀπ τὴν Ἀνατολήν, καὶ πάγει τὸ στήν Δύση,
Κάνει τὸ ἡ ἀνακάτωση νὰ βρέξῃ νὰ χιονίσῃ,
Ἐδέτζι ἀστραποβρόντησε τῆς Κορήτης τὸ λιοντάρι,
“Οντε εἰς τὴν μασχάλην του ἔσφεξε τὸ κοντάρι.
Μ^ο ἄλλη ὁρεξίν, κι ἄλλην καρδιὰν μὲ τὸν Σκλαβοῦνον τρέχει
Παρὰ μὲ τὸ Ρηγόπονδο, γιατί κι ἐχθρὸν τὸν ἔχει.

“Εμούγκρισε τῆς Σκλαβούνιας ὁ δράκος, κι ἐβρυχάτο,
Λογιάζει, πρώτη κονταριὰ νὰ τόνε φίξῃ κάτω.
Συναπανταίνουν τὰ θεριά, καὶ τὰ κοντάρια πῆγαν,
Εἰς τὸν ἀέρα ωσὰν φτερά κι ωσὰν πουλάκια φύγαν.
Στὸ κούτελ^ο ὁ Τοιπόλεμος τὴν κονταριὰν τοῦ δίδει,
Κι ἔβγαλε σπίθες ἐκατὸν τὸ σιδηρὸ κασίδι (!)
Τ^ο ἄλογον ἔγονάτισε, μὰ χάμαι δὲν ἔστραφη,
Καὶ ζιμιὸν ἐπήδηξεν δλόριθο σὰν τὸ λάφι.
“Άλλο κακὸ δὲν ἔκαμεν ἡ κονταριὰ ἡ μεγάλη,
Γιατί μὲ σίδερα διπλὰ σκεπάζει τὸ κεφάλι.
Δίδει κι ὁ μαῦρος κοπανιὰν μὲ τὸ βαρὺ κοντάρι,
Τ^ο ἄλογο φίχνει ἀνάσκελα μ^ο ὅλον τὸν καβαλλάρη.
Κι ωσὰν ἀπὸ φημὸ βουνὴ χοντρὸ χαράκι (2) πέσῃ,
Καὶ δώσῃ μὲ τὸν βροντισμὸν εἰς τοῦ γιαλοῦ τὴν μέση,
“Ανακατώσῃ τὰ νερά, καὶ κάμη ἀφροὺς κυμάτων,
Γενῆ μεγάλη ταραχὴ στῆς θάλασσας τὸν πάτον,

1)=περικεφαλαία, κράνος.

2)=λίθος μέγις ἡ μυρός.

Ἐτοιας λογῆς ἐβρόντησε στὴν πεσματιὰν ἔκείνη,
Κι ἔτζι μεγάλῃ ταραχῇ τὴν ὥρα ἔκείνη ἐγίνη.
Κατακυποῦν, κι ὁ βροντισμὸς ἐβγαίνε τῶν ἀρμάτω,
Κι ἔτζίνα, καὶ ἐταράσσονταν στὸ ἄλλο γένος ἀποκάτω.
Ἐτρόμαξε ὅλος ὁ λαός, ἐτοιο θεριὸν νὰ δοῦσι,
Νὰ πέσῃ μὲν ὅλο τὸ ἄλλον, γιατὶ θαῦμα νὰ μιλοῦσι.....

(Περιγραφὴ μάχης).

Μὲ σάλπιγγες, μὲ βούκινα, μὲ κτύπους τῶν ἀρμάτω,
Τὸ ἄλλο φουσᾶτο ξύπνησε ποὺ ὅλον πλιὰ κοιμᾶτο.
Πᾶν τὰ μαντάτα τὰ πικρὰ εἰς τοῦ Ρηγὸς τὴν χώρα,
Ἄφεντη, βοήθα γλήγορα, γιατὶ μᾶς βιάζει η ὥρα.
Οἱ βασιλιᾶς δπούτονε στὸ στρῶμα ἀκουμπισμένος,
Πάραυτα ἐστρωθῆτε σὰν ξεπεριωρισμένος.
Σπουδακτὶς ἀρματώνεται, τές ἀπομονάροις⁽¹⁾ κράζει,
Νὲ ἀρματωθοῦν νὰ τὸ ἀκλουθοῦν, στὸν πόλεμον τοὺς βιάζει.
Γέρους καρδιὰ δὲν ἔδειξε, μιὰ νιότη κοπελάρη,⁽²⁾
Καὶ δὲν δειλιὰ τὸν θάνατον, ὄντε κι ἄν τόνε πάρῃ,
Βγαίνει ἀπ τὴν χώραν νιὰ ἀκλουθοῦν ὅλοι ἀρματωμένοι
Πᾶσιν ἐκεῖ ποὺ ὁ θάνατος κι ὁ κάρος τές ἀναμένει.
Ανακατόνεται ὁ λαός καὶ τὰ φουσάτα σμίγουν,
Μάτων ἀκόμη σκωτεινὰ καὶ δὲν καλοξανοίγουν.
Δίδουν ἀναπνοιὰ στὰ βούκινα, τές σάλπιγγες φυσοῦσι,
Πάγει ἡ λαλιὰ στὸν οὐρανόν, τὰ νέφη ἀντιλαλοῦσι.
Μὲ τὴν βαβούραν τὴν πολλὴν καὶ κτύπους τῶν ἀρμάτων,
Ἐγροίκησ⁽³⁾ ὁ Ρωτόκριτος, γιατὶ δὲν ἐξοιμᾶτον.
Ἄλλο μαντάτο νὰ τοῦ ποῦν, δὲν στέκει νὲ ἀναμένη,
Μὲ σπούδα καβαλίκεψε, στὸν κάμπον κατεβαίνει.
Σὰν ὅταν εἶνα καλοκαιριά, μέρα σιγανεμένη,
Κι ἀξάφονος ἀνεμοστρόβιλος ἀπὸ τὴν γῆν ἐβγαίνει,
Μὲ βροντισμὸν καὶ ταραχὴν τὴν σκόν⁽⁴⁾ ἀνασηκώσῃ,
Καὶ πάγει την τόσον ψηλά, δποῦ στὰ νέφη σώσῃ,
Ἐτζι κι ὅταν ἐκίνησε, μὲ τέτοια ἀνδρειὰ περπάτει,
Οποῦ βροντεῖς καὶ σκονισμοὺς κάνει στὸ μονοπάτι.

1)=ὑπολειπομένους.

2)=νεανίας.

Μ' ἔτοια μεγάλη μάνιτα ἔσωσε στὸ φουσάτο,
Οπ' ὅποιος κι ἀν ἐγλύτωσε μὲ φόβον τὸ δηγᾶτο.
Εἰσὲ καιρὸν δὲ Ρώκοιτος ἔσωσε στὸν λειμῶνα,
Ποὺς οἱ Ἀθηναῖοι φεύγασι κι οἱ Βλάχοι τοὺς ξυγώνα.
Μὲ φόβον ἐγλακούσανε⁽¹⁾, βούθειαν δὲν βρίσκαν,
Κι οἱ ἐχθροὶ τους τοὺς ἐδιώχνασι κι ἀλύπητα βαρίσκαν.
Κι ωσάν λιοντάρ²⁾ δύντε πεινᾶ κι ἀπὸ μακρὰ γροικήσῃ
Κι ἔρχεται βρῶμα,³⁾ διούπασχε νὰ βρῆ νὰ κυνηγήσῃ,
Κι εἰς τὴν καρδιὰν πινᾶ, δῶς δῆ, ή πιθυμιὰ τὴν μάχη,
Τρέχει ζιμὸν ἐπάνω του κι ἀγριεύει, σὰν τοῦ λάζη,
Φωτιὰ πυρὶ στὰ μάτια του ἀνεβοκατεβαίνει,
Κατνὸς ἀτ τὰ ζουθούνια του μαῦρος βραστὸς ἐβγαίνει,
Αφροκοπῆ τὸ στόμα του, τὸ κοὐφος⁽³⁾ του μουγκούζει,
Ανασηκώνει τὴν οὐράν, τὸν κόσμον φοβερούζει,
Καταχτυποῦν τὰ δόντια του, καὶ τὸ κορμὶ σπαράσσει,
Αναχεντρώνουν τὰ μαλλιὰ καὶ τρέχει νὰ τὸ πιάσῃ,
Ἐδέτς⁵⁾ ἔξαγοιεύμηκε γιὰ τὰ κακὰ μαντάτα,
Κι ωσὰν ἀετὸς ἐπέταξε κι ἐμπῆκε στὰ φουσάτα.
Οπούλαχε νὰ δῆ ποτὲ σύγκλυσιν νὰ φουσκώσῃ
Να πνίξῃ ἀνθρώπους καὶ θεριά, δενδρά νὰ ξερριζώσῃ,
Καὶ νὰ μουγκούζουν ποταμοί, κι δὲ κόσμος ν' ἀγριέψῃ,
Κι ἀστροπελέκια δὲ οὐρανὸς χαμιὰ στὴν γῆν νὰ πέμψῃ,
Νὰ τρέμουν ὅσοι τὸ θωροῦν, τὸ πνεῦμά τους νὰ χάνουν
Νὰ ξειρψχοῦν ἀπ τὸν φόβον τους πρὸν παρὰ ν' ἀποθάνουν,
Ἐδέτςι κι δὲ Ρωτόνιτος κάνει τὴν ὥρα κείνη,
Ηολλὰ μεγάλη σύγχυσις εἰς τὸ φουσάτο γίνη.
Τίνος τὸν πόδα ἔκοφτε, τίνος τὴν χέρα ρίκτει,
Τίνος ἐπόπ⁶⁾ ή κεφαλή, τίνος τὸ στῆθος ἀνοίκτη,
Ηοιὸν ἀπ τὴ μέση ἐχώριζε, τίνος κοιλιὰν ἐτρύπα,
Πάντα κάν⁷⁾ αἷμα ή κοπανιὰ ἐκεῖ ὅπου τὴν κτύπα.
Σὰν κάν⁸⁾ δὲ λύκος εἰς τὸ ἀρνιά, ὅντε πεινᾶ καὶ φάσει⁽⁴⁾,
Καὶ πνίγει τὸ ὅπου κι ἀν τὰ βρῆ, καὶ φτάνει δόποι πᾶσι,

1)=ἐτρέποντο εἰς φυγήν.

2)=θήραμα.

3)=δὲ θώραξ, τὸ στῆθος.

4)=δρμῆ.

"Ετές" ὁ Ρωτόριτος ἔτερέχοντας τὸ νῦνος⁽¹⁾,
Οἱ Βλάχοι τρέμουν σὰν τ' ἀρνιά, κι ἐκεῖνος εἶναι λύκος.
Ζερβά, δεξιὰ τοὺς πολεμῆ, ἀλύπητα σκοτώνει,
Καὶ σὰν θεριδὸς τές ἀπογλυπῆ, σὰν δράκος τοὺς ζυγώνει.
"Εκοβε μέσες καὶ μεριά, κοριμὰ πό πάν" ὡς κάτω,
"Εκλαγ" ἐκεῖνος ὁ λαὸς κι ἔτρεμε τὸ φουσάτο.
Πέφτ' ἀπ τὴν χέρα τὸ σπαθί, χάνουν τὸ γαλινάρι,
Τὸ θέλαν δεῖ ἀπὸ μακρὰ τοῦτο τὸ παλληκάρι.
"Απορουαίνων οἱ καρδιὲς, τὴν ἀνδρειὰν ἐχάναν,
"Εφεύγαν κι ἐγλακούσανε, τὰ μονοπάτια πιάναν.
"Επερνε ψυχὴ καὶ δύναμη τς Ἀθήνας τὸ φουσάτο,
Ποὺ τόβρεν διλοσκόρπιστον, κι ἐγλάκα πάνω κάτω.
Τὸ πρόσωπο γυρίζασι, τοῦ δείχνασι τὴν φάρη,
Κι' ὅσον ματώνουν τὰ σπαθιά, τόσον αληθαίνει ἡ μάχη
Τις πέφτει καὶ ψυχομαχεῖ, τίς πέφτει ἀποθαμμένος,
Καὶ τίς δλίγα, τίς πολλὰ βρίσκεται λαβωμένος.
Μεγάλος καλορρόζικος ἐκράζονταν ἐτότες,
"Εκεῖνος ὁποῦ πόθανε μὲ τές πληρής τές πρῶτες,
Κι ωζείχε πέσος ἀπ τὸ φαρί, τὴν ζήσῃ νὰ τελειώσῃ,
Κι οὐδὲ ἄλλον πόν^ο ὁ πόλεμος κι ἡ μάχη νὰ τοῦ δώσῃ.
Μὰ οἱ ἄλλοι ποὺ γνωριμνίζουνταν, κι είχαν πνοὴν καὶ ἐζοῦσαν,
Οἱ καβαλάροι κι οἱ πεζοὶ τοὺς ἐκλωτζοπατοῦσαν.
Κι ἐπάνω στὲς λαβωματιὲς τὰ πέταλα ἐβουλοῦσαν,
Καὶ τὴν πληγὴν ἔσχιζασι καὶ πόνους ἐγροικοῦσαν.
Καὶ μὲ τζινές, ⁽¹⁾, δαγκαματιές, κριτήρια ⁽²⁾ ποὺ τοὺς δίδα,
Πολλ^ο ἀσχημα τελειώνασι δίχως ζωῆς ἐλπίδα.
Κοίτεται τ^ρ ἀλιγο, ψωφῆ στ^ρ ἀφέντη τὸν τὸ πλάγι,
Στρέφετ^ρ ὁ φίλος καὶ θωρεῖ τὸν φύλον πῶς ἐσφάγη.
Σύντροφος μὲ τὸν σύντροφον νὰ ξεψυχοῦν ὅμαδι,
Τὸ αἷμα εἰν^ο ἡ κλίνη τους, κι ἡ γῆ προσκεφαλάδι.
Κοίτεται πάνω στὸν νεκρὸν ὁ ζωντανὸς κι ἀκόμη,
Δὲν ἥλθαν τοῦ ξεψυχημοῦ οἱ ίδρωτες καὶ τρόμοι.
"Επερφτεν ἔτζ^ο ὁπούχανεν, ώσαν κι ὁποῦ κερδαίνει,

1)=ἐπιδιώκων τὴν νίκην.

2)=λαχτίσματα.

3)=βιασανιστήρια.

Κεί οὗτε ὁ εἰς ψυχομαχεῖ, ὁ ἄλλος ἀποθαίνει.
Τὰ αἷματα κινούσανε, κι ἔβρέχαν σὰν ποτάμι,
Τῶν σκοτωμένων τὰ κορμά, πού κοίτουνταν ἀντάμι,
Τάφρους ἐπάναν καὶ βουνά, κι ὁ Ρόκριτος στὴ μέση,
Ἀλύπητα τοὺς πολεμῆ, καὶ πάσχει νὰ κερδαίσῃ.
Κι δπού κι ἀν ἐπερπάτησεν ἐκείνην τὴν ἡμέρα,
Ἡτονε χάρος τὸ σπαθί, καὶ θάνατος ἡ γέρα.
Ἡ γῆ ὅποῦταν πράσινη, μὲ χόρτα στολισμένη,
Ἐγίνη ὀλοκόκκινη, μὲ αἷματα βαμμένη.
Ο πόλεμος ἐπλήθινε μὲ ταραχὴ μεγάλη,
Κι ὥρες ἐνίκα ἡ μιὰ μεριά, κι ὥρες ἐνίκα ἡ ἄλλη.
Σὰν τοῦ γιαλοῦ τὰ κύματα σ' καιροῦ ἀνακατωμένου,
Οποῦ οἱ ἄνεμοι τὰ φυσοῦν καὶ πρὸς τὴν γῆν τὰ πηάνου,
Κι ὥρες ἀφρίζουν καὶ σκορποῦν ἔξω στὸ περιγιάλι,
Κι ὥρες στὸ βάθος τοῦ γιαλοῦ ἔναγιαγέρονταν πάλι,
Ἐτζι καὶ τὰ φουσάτ' αὐτὰ τ' ἀγρια, τὰ θυμωμένα,
Ἄρες δπίσω ἐσύρουνταν κι ὥρες ἐμπρὸς πηάνα....

(Περιγραφὴ Ἀρατολῆς).

Τὴν ὥραν ποὺ ὁ αὐγερινὸς πασίχαρα προβαίνει
κι ἀπὸ τῆς γῆς τὸ πρόσωπον ἡ σκοτεινάγρα βγαίνει,
καὶ τὰ πουλιὰ χαμοπετοῦν κι ἀναγαλλιοῦσιν οὐλᾶ
καὶ πάγνη στὰ φτερούγια τους πάγει ἀπ τὴν δροσούλα,
ποιὸ κάθεται σ' χλωρὸ κλαδί, ποιὸ σ' δένδρο, ποιὸ σ' χαράκι,
καὶ τὸν σκοτό του κελαδεῖ κάθε λογῆς πουλάκι
καὶ μὲ τὴν σιγανὴν λαλιὰν τὸν ἥλιον προσκαλοῦσι
κι ἐπιθυμοῦσι γλήγορα νὰ βγῆ νὰ τὸν ἰδοῦσι.....

(Ἐτέρα περιγραφὴ Ἀρατολῆς).

Ἐφάνη ὀλόχαρος ἡ αὐγὴ καὶ τὴν δροσούλαν ρίχνει,
σημάδια τῆς ἔσφράντωσης κείνη τὴν ὥρα δείχνει.
Χορτάρια βγῆκαν εἰς τὴν γῆν, τὰ δενδρουλάκι ἀνθῆσα,
κι ἀπὸ τες ἀγκάλες τ' οὐρανοῦ γλυκὺς βιορρᾶς ἐφύσα.
Τὰ περιγιάλια λάμπασι, κι ἡ θάλασσα κοιμᾶτο,
γλυκὺς σκοπὸς εἰς τὰ δενδρὰ κι εἰς τὰ νερὰ γροικάτο.
Ολόχαρη καὶ λαμπτηρὴ ἡμέρα ἔημερώνει,
ἔγέλα ἡ ἀνατολὴ κι ἡ δύσις καμαρώνει.

“Ο ήλιος τες ἀκτίνες του πάρα πολὺ στολίζει,
μὲ λάμψιν κι ὅλα τὰ βουνά καὶ κάμπους διορφίζει.
Χαμοπετῶντας τὰ πουλιά ἐγλυκοκελαδοῦσαν,
στὰ κλωναράκια τῶν δενδρῶν ἐσμίγαν κι ἐφιλοῦσαν,
δυό, δυὸς ἔξευγαρώνασι, ζεστός καιρὸς ἐκίνα,
ἐσμίξεις, (¹⁾ γάμους καὶ γαρές ἐδείχνασι κι ἐκεῖνα
ἐσκόρπισεν ἡ συννεφιά οἵ ἀντάρες ἐχαθῆκαν.....

ΕΚ ΤΟΥ ΚΡΙΤΙΚΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ (ΕΡΩΦΙΛΗ)

(Πᾶν ἀγαθὸν κινήται τις μοχθῶν).

Τῶν ἀρετῶν τὰ πωρικά πάντα ναι μυρισμένα,
κι ὅλος οἶγ ἀνθρῶποι τάχουσι πολλὰ πεθυμισμένα^{K5}
δὲν εἴν κανεὶς νὰ μὴν ποιῇ νάχῃ τιμές καὶ πλούτη,
κι ἀπ’ ὅλους μεγαλύτερος νά ναι στὴν γῆν ἑτούτη^{*}
μὰ μόνο μὲ τὴν πεθυμιὰ ποτὲ κανεὶς δὲ φτάνει
σ τόπο μεγάλο καὶ ψηλὸ τὰ πόδια του νὰ βάνη.
μά ναι μεσίτης τῆς τιμῆς ή προθυμιὰ κι οἱ κόποι,
κι ὅχι ποτὲ τὸ οἰζικό, σὰ θέλουν οἶγ ἀνθρῶποι
τὸν ἥλιον καὶ τὸν οὐρανόν, τ’ ἄστρα καὶ τὸ φεγγάρι,
τὴ γῆ, τ’ ἀρέι, τὸ γιαλὸ μᾶς ἐδωκεν ἡ χάρι
τοῦ Ζεῦ κεῖνα, κι ὅποιος κοπιᾷ κι εἰς τὸ καλὸ σπουδᾶζει
τὸν ἐμαυτόν του σὲ τιμές καὶ δόξες ἀνεβάζει.
καὶ πάλι διοῦν^ν ἀνάμελος, δὲν πρέπει ν^ν ἀνημένη,
παρὰ ποῦ πάντα σὲ κακὸν ἀπὸ κακὸ νὰ πηαίνῃ.

(“Υμεῖς πρὸς τὸν ἥλιον).

Ἄκτινα τ’ οὐράνον^ν χαριτωμένη,
ἀποῦ μὲ τὴ φωτιά σου τὴ μεγάλη,
σ’ ὅλη χαρίζεις φῶς τὴν οἰκουμένη,
τὸν οὐρανὸ στολίζει ^ς μὰ κι εἰς ἄλλη
μερὰ κι ὅλη τὴ γῆ ή πορπατηξιά σου,
δίχως ποτὲ τὴ στράτα τιση νὰ σφάλλῃ·
κι ὄντα μᾶς ἐμακραίνῃς τὴ θωριά σου,
μὲ χιόνια καὶ βροχὲς τὴ γῆ ποτίζεις,
γιὰ νὰ μποροῦ νὰ ξιοῦν τὰ πλάσματά σου·
καὶ πάλι σὰ σμιώσῃς κι ἀσχινίσῃς
τὰ χιόνια νὰ σκορπάς, καὶ νὰ ζεσταίνῃς
τὸν κόσμο^ν ὅλη τὴ γῆ μ^ν ἀθοὺς γεμίζεις,
τὰ φυτά^ν ἀναγαλλιῆς, καρποὺς πληθαίνεις,
μεστώνεις πωρικά, γεννᾶς λιθάρια
πολλῷ λογιῶ, κι εἰς δόξα πάντα μένεις·

διαμάντια καὶ ρουμπιά, μαργαριτάρια
κι őλες τσί πέτρες τις ἄλλες μοναχός σου
πῶς κάμνεις, ὅλοι βλέπομε καθάρια.
Τὰ δὲ θωρεῖ στὴ γῆ ποτὲ τὸ φῶς σου,
ενδίσκονται στὰ βάθη φυλαμένα,
κι őσα κι ἄν εἰν' ὄμηρος τῶν ὄμηματῶν σου,
γῆ (!) σὺ τὰ κάνεις ὅλα, γῆ (!) ἀπὸ σένα
θρέφουνται καὶ κορατοῦνται καὶ πληθαίνουν,
καὶ νὰ շαθῇ ποτὲ μπορεῖ κανένα.
“Ηλιέ μου φωτερέ.....

Ο ΔΙΓΕΝΗΣ ΑΚΡΙΤΑΣ

Καβάλλα πάει δ Χάροντας
Τὸ Διγενῆ στὸν “Ἄδη
Κι ἄλλους μαζί...Κλαίει δέονται
Τ' ἀνθρώπινο κοπάδι.

Καὶ τοὺς κρατεῖ στοῦ ἀλόγου του
Δεμένους τὰ καπούλια
τῆς λεβεντιᾶς τὸν ἄνεμο,
τῆς ὄμορφιᾶς τὴν πούλια.

Καὶ σὰ νὰ μὴν τὸν πάτησε
Τοῦ Χάρου τὸ ποδάρι
‘Ο Ακρίτας μόνο ἀτάραχα
Κσιτάει τὸν καβαλλάρη !

—“Ο Ακρίτας εἴμαι, Χάροντα,
Δὲν περνῶ μὲ τὰ χρόνια.
Μ' ἄγγιξες καὶ δὲ μ' ἔνιωσες
Στὰ μαρμαρένια ἀλώνια ;

Εἴμι ἐγὼ ἡ ἀκατάλυτη
Ψυχὴ τῶν Σαλαμίνων.
Στὴν Ἐφταὶ οφῆν ἐφερα
Τὸ σπαθὶ τῶν Ἑλλήνων.

Δὲ շάνομαι στὰ Τάρταρα
Μονάχα ξαποσταίνω.
Στὴ ζωὴ ξαναραίνομαι
Καὶ λαοὺς ἀνασταίνω !

K. Παλαμᾶς

1) ḥ, ḥ.

ΔΕΗΣΙΣ ΠΡΟΣ ΧΡΙΣΤΟΝ ΥΠΕΡ ΕΛΛΑΔΟΣ

Φθάνει, Κριτὰ δικαιότατε, φθάνει. "Εως πότε οἱ τρισάθλιοι
Ἐλληνες ἔχουσι νὰ εύρισκωνται εἰς τὰ δεσμὸν τῆς δουλείας, καὶ
μὲ ὑπερήφανον πόδα νὰ τοῖς πατῇ τὸν λαιμὸν ὁ βάρδαρος Θράκης;
"Εως πότε γένος τόσον ἔνδοξον καὶ εὐγενικὸν ἔχει νὰ προσκυνᾷ
ἐπάνω εἰς βασιλικὸν θρόνον ἐνα ἄθεον τουλουπάνι, καὶ αἱ χῶρες
ἐκεῖνες, εἰς τές διποῖς ἀνατέλλει ὁ δρατὸς τοῦτος ἥλιος, καὶ εἰς
ἀνθρωπίνην μορφὴν ὑντεῖλας καὶ Ἐσύ διόρχος, ἀπὸ θύμισο φεγ-
γάρι νὰ βασιλεύωνται; "Α! ἐνθυμήσου, σὲ πχρακαλῷ, πῶς εἰσαι
ὅχι μόνον Κριτής, ἀμὴ καὶ πατήρ, καὶ πῶς πατεύεις, ἀμὴ δὲν θα-
νατώνεις τὰ τέκνα σου. "Οθεν ἀνίσως καὶ οἱ ἀμυρτίες τῶν Ἑλλή-
νων ἐπαρκάνησαν τὴν δικαίαν σου δργήν, ἀνίσως καὶ εἰς τὴν
κάμινον τῆς ἴδιας των ἀνομίας σοῦ ἔχάλκευσαν τὰ ἀστροπελέκια,
διὰ νὰ τοὺς ἀφανίσῃς ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆς οἰκουμένης, Ἐσύ, διποῦ
εἰσαι ὅλος εὑσπλαγχνία, συγχώρησε καὶ σδύσε ἐκεῖνα εἰς τὸ πέλα-
γος τῆς ἀπείρου Σου ἐλεημοσίης. Ἐνθυμήσου, Θεάνθρωπε Ἰησοῦ,
πῶς τὸ ἐλληνικὸν γένος ἐστάθη τὸ πρῶτον, διποῦ ἀνοιξε τές ἀγκά-
λες, διὰ νὰ δεχθῇ τὸ θεῖόν Σου Εὐαγγέλιον, τὸ πρῶτον ἐποδ ἔρ-
ριξε χαμαὶ τὰ εἶδωλα καὶ κρεμάμειον εἰς ἐνα ἔύλον Σὲ ἐπροσκύ-
νησεν ὡς Θεόν. Τὸ πρῶτον διποῦ ἀντιστάθη τῶν τυράννων, διποῦ
μὲ τόσα καὶ τόσα βάσανα ἐγύρευεν νὰ ξεοριζώσουν ἀπὸ τὸν κόσμον
τὴν πίστιν καὶ ἀπὸ τές καρδίες των χριστιανῶν τὸ θεῖόν Σου ὅνομα.
Μὲ τοὺς ἔρωτας τῶν Ἑλλήνων γρῦπαν, Χριστέ μου, εἰς ὅλην τὴν
οἰκουμένην ἡ Ἔκκλησία Σου. Οἱ Ἐλληνες τὴν ἐπλόύτισαν μὲ τοὺς
θησαυροὺς τῆς σοφίας, τοῦτοι καὶ μὲ τὴν γλώσσαν, καὶ μὲ τὸν κά-
λαμον, καὶ μὲ τὴν ἴδιαν ζωὴν τὴν ἐδιαφέντευσαν, τρέχοντες μὲ
ἀπειρον μεγαλοψυχίαν καὶ εἰς τές φυλακες, καὶ εἰς τές μάστιγες,
καὶ εἰς τοὺς τροχοὺς καὶ εἰς τές ἐξορίες, καὶ εἰς τές φλόγες, καὶ
εἰς τές πίστες, μόνον διὰ νὰ σδύσουν τὴν πλάνην, διὰ νὰ ἐξαπλώ-
σουν τὴν πίστιν, δ.ὰ νὰ Σὲ κηρύξουν Θεάνθρωπον, καὶ διὰ νὰ λάμψῃ
ὅπου λάμπει ὁ "Ηλιος τοῦ Σταυροῦ, ἡ δόξα καὶ τὸ μυστήριον. "Ο-
θεν ὡς εὕσπλαγχνος μὲ τὴν θεῖκήν Σου παντοδυναμίκην κάμε νὰ
φύγουν τὸν ζυγὸν τέτοιας βαρδοχρικῆς αἰχμαλωσίας, ὡς φιλόθωρος

Νεοελληνικὰ Ἀναγγώσματα.

2

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

καὶ πλουσιοπάροχος ἀνταποδότης, ἀνοίγοντας τοὺς θηραυροὺς τῶν θείων Σου χαρίτων, Ὅψωσε πέλιν εἰς τὴν προτέραν δόξαν τὸ Γένος, καὶ ἀπὸ τὴν κοπρίαν, εἰς τὴν ὁποίαν κάθεται, δόξα του τὸ σκῆπτρον καὶ τὸ βασίλειον. Ναὶ, Σὲ παρακαλῶ, μὰ τὸ χαῖρε ἐκεῖνο, ὃποι
• ἔφερε τὴν χαρὰν εἰς τὸν κόσμον, μὰ τὴν θείαν σου ἐκείνην⁹ Ἐνσάρ-
κωσιν, εἰς τὴν ὁποίαν ὅντας Θεός ἐγίνηκες ἀνθρωπος, διὰ νὰ
φανῆς μὲ τοὺς ἀνθρώπους φιλάνθρωπος. Μὰ τὸν Σταυρόν, ὃποι
μᾶς ἀνοίξε τὸν Παράδεισον. Μὰ τὸν Θάνατον, ὃποι μᾶς ἔδωκε τὴν
ζωὴν καὶ μὰ τὴν ἔνδοξον ἐκείνην¹⁰ Ἐγερσιν, ὃποι μᾶς ἀνέδισε εἰς
τὰ οὐράνια. Καὶ ἀνίσως καὶ οἱ φωνές μου τοῦτος δὲν Σὲ παρακι-
νοῦσιν εἰς σπλάγχνος, ἀς Σὲ παρακινήσουν τὰ δάκρυα, ὃποι μοῦ
τρέχουν ἀπὸ τὰ ὅμματα, καὶ ἀν δὲν φύγουν καὶ τοῦτα, οἱ παρα-
κάλεσες τῶν Ἀγίων Σου, ὃποι ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς τρισαθλίας
Ἐλλάδος φωνάζουσι. Φωνάζει ἀπὸ τὴν Κρήτην ἔνας Ἀνδρέας καὶ
Σὲ παρακαλεῖ νὰ ἐξολοθρεύῃς τοὺς Ἀγαρηγοὺς λύκους ἀπ' ἐκεῖνο
τὸ βασίλειον, εἰς τὸ ὄποιον ἐποίμανε τῆς Χριστωνύμου Σου ποίμνης
τὰ πρόβατα. Φωνάζει ἀπὸ τὴν πόλιν ἔνας Χρυσόστομος καὶ Σὲ
παρακαλεῖ νὰ μὴ κυριεύεται ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς του Υἱοῦ ἐκείνη ἡ
χώρα, ὃποι μίαν φορὰν ἀφιερώθη τῆς Μητρὸς καὶ Παρθένου. Φω-
νάζει ἡ Αἰκατερίνα, καὶ δεικνύουσά Σου τὸν τροχὸν εἰς τὸν ὄποιον
ἐμπαρτύρησε, Σὲ παρακαλεῖ, ὁ τροχὸς πέλιν νὰ γυρίσῃ τῆς τύχης
διὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Φωνάζουσιν οἱ Ἰγνάτιοι ἀπὸ τὴν Ἀντιό-
χειαν, οἱ Πολύκαρποι ἀπὸ τὴν Σύμρην, οἱ Διονύσιοι ἀπὸ τὲς Ἀ-
θήνες, οἱ Σπυρίδωνες ἀπὸ τὴν Κύπρον, καὶ δειχνογυάς σου τοὺς
λέοντας, ὃποι τοὺς ἐξέσχισαν, τὲς φλόγες, ὃποι τοὺς ἔκχυσαν, τὰ
σίδηρα, ὃποι τοὺς ἐθέρισαν, ἐλπίζουσιν ἀπὸ τὴν ἄκραν Σου εὔπλαγ-
χιαν τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων καὶ δλητ; τῆς Ἐλλάδος τὴν ἀπο-
λύτρωσιν.

Φ. Σκοῦφος.

ΕΛΛΑΔΟΣ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΩΝ ΕΠΑΙΝΟΣ.

Τι γελάς, ω̄ φθονερὲ τῆς Ἐλληνικῆς δόξης;

Ναὶ καὶ εἶναι ἀλήθεια, πῶς καὶ ἡ φήμη καὶ ὁ νοῦς τῶν ἀνθρώ-
πων κουράζονται, ἐκείνη νὰ διηγᾶται, τοῦτος νὰ θαυμάζῃ τῆς

“Ελλάδος τὰ ἔνδοξα μεγαλεῖα. Εἰπέ, ἀν δ φθόνος δὲν σου πνίγη μέσα εἰς τὸν λάρυγγα τὴν φωνὴν καὶ τὸν λόγον, πόθεν ἀνέτειλαν τόσοι ἥλιοι τῆς σοφίας, μὲ τές ἀκτῖνες τῶν ὅπαίων στολισμένοι οἱ ἄλλοι φαίνονται ἀστέρες, διπού τάχα ἥθελαν εἰσθαι σκότος καὶ κάρδουνα; Δὲν ἀστραψάν χπὸ τὴν Ἀνατολήν ἀπὸ τὴν Ἐλλάδα τόσοι φιλότοφοι καὶ ἀναμέτα εἰς τοὺς ἄλλους οἱ Ἀριστοτέλεις καὶ Πλάτωνες, τῶν ὅπιών τὰ λόγια δέχεται καὶ προσκυνᾷ ὁ κόσμος τῶν ἐναρέτων ὡς τὰ ἐκ τρίποδος· τοῦτοι λέγω καὶ ἄλλοι μυρίοι δὲν εἶναι “Ἐλληνες; Ποιον γένος ὥσταν τὸ ἐλληνικὸν εἰμπορεῖ νὰ δείξῃ εἰς τὴν ποιητικὴν τέχνην ἔνα “Ομηρον, ὅποις τυφλὸς εἰς τὰ ὅμματα, ἦτο ἡ κόρη καὶ τὸ φῶς τῶν Μουσῶν; “Ἐνα Ηγεδαρον ὅπου γύνόντας ἀπὸ τὸ στόμα θσους στίχους τόσα βόδα καὶ ἀνθη, τοῦ ἔτρεχαν εἰς τὴν γλῶσσαν οἱ μέλισσες, διὰ νὰ πιπιλίσουν τὸ μέλι καὶ τὴν γλυκύτητα; “Ἐνα Ἀριστοφάνη, ἔνα Εὐριπίδη, ἔνα Ἡσίοδον καὶ τόσους ἄλλους ποιητάς, ὅπου διὰ νὰ τοὺς στεφανώσῃ ἐμάδησεν δὲ Ἀπόλλων τὲς δάρφνες δλες τοῦ Ἐλικῶνος; “Ο Δημοσθένης ὅποιος εἰς τὴν εὐγλωττίκην εἶναι δ ἀρχηγὸς καὶ ἡ στολὴ τῶν δητόρων; “Ο Εὐκλείδης ὅπου εἰς τὴν μαθηματικὴν ἔπλεξε τῆς ἰδίας του κεφαλῆς τόσους στεφάνους, διους ἔκαμε κύκλους, καὶ Ὁψωσεν εἰς ἀθανατίσιαν τοῦ δνόματος τόσες πυραμίδες, δσα εῦρηκε τρίγωνα καὶ τετράγωνα σκήματα; “Ο Ἰπποκράτης, δ Γαληνός, θεοὶ τῆς ιατρικῆς τέχνης, διόδι χωρὶς νὰ κλέψουν ὡς δ Προμηθεὺς τὴν φωτιὰν ἀπὸ τὴν ἥλιακὴν σφαῖραν ἐμψύχωναν τοὺς νεκροὺς καὶ μὲ ποτὲ θαυμαστότερα ἀπὸ τὸν κρατῆρα τῆς Ἐλένης τῶν ἐπότικαν τὴν ζωὴν; “Ο Ἀλέξανδρος, διόδι τὴν στρατηγικὴν ἀνδρείαν ἐφάνη εἰς τοὺς πολέμους ἄλλος Ἀρης καὶ σφίγγοντας δχι μάχαιραν, ἀμὴ ἀστροπελέκι, ἐπροσκυνᾶτο ἀπὸ τὸν κόσμον ὡς παιδὶ τοῦ μεγάλου Διός; Καὶ τέλος δ Θεοκυδίδης εἰς τὲς Ιστορίες, δ Ξενοφῶν, δ Πλούταρχος, εἰς τὸν διόδιον βλέπομεν θησαυρισμένα τὰ πλούτη οὐθὲ μαθήσεως καὶ σοφίας (διὰ νὰ ἀφήσω τοὺς ἄλλους, εἰς οὐθὲ ἐπίτημην καὶ χρετὴν δχι ἀπλῶς ἐναρέτους ἄνδρας, ἄλλὰ ἥρως καὶ ἡριμέσους) τοῦτοι δλοι δὲν εἶναι τῆς σοφῆς Ἐλλάδος γόνος καὶ τέκνα; Ποιο ἀνθησκαν οἱ Ἀκαδημίες τοῦ θείου Πλάτωνος; Ποιο οἱ περίπατοι τοῦ μεγάλου Ἀριστοτέλους; Ποιο αἱ στοῖκες τῶν

Στοιχεῖν φιλοσόφων; Πόθεν οἱ Δυκοῦργοι, οἱ Σόλωνες καὶ οἱ ἄλλοι νομοθέταις τῆς οἰκουμένης; Πόθεν οἱ νόμοι, ὅπου ἔως τὴν σήμερον κυδερνῶσι τὸν κόσμον, ώστε νὰ μὴ ἔφθανε ἄλλη σοφία διὰ νὰ τὸν κυδερνῆσῃ παρ' ἐκείνη τῶν Ἑλλήνων; Διατί λοιπόν, ἀ δὲν ἔχεις ὅμιματα νὰ ἰδῃς τόσον φάσι, ἔχει γλωσσαν νὰ γαυγίζῃς ὡς ἄλλος Κέρθερος; Ἐλλά ἀκούω τὸ λέγεις. "Τοτερον δπου τὸ φᾶς τοῦ Εὐαγγελίου ἔδιωξε τὰ σκότη τῆς πλάνης καὶ ἔλαμψε εἰς τὸν κόσμον ἡ πίστις, ἐσδήσθη καὶ τῶν Ἑλλήνων ἡ δόξα. Σφαίνεις⁽¹⁾, πονηρέ, διότι δὲν ἀστραψε περισσότερον, παρὰ ἀνάμεσα εἰς τές ἀκτίνες τῆς πίστεως. Μάρτυρας δὴν ἡ χριστώνυμος πολιτεία, τούτη ἡς ειπῇ, πόσους διδασκάλους τῆς ἔδωκεν ἡ Ἑλλάδα, δποῦ μὲ τοὺς Ἱερωτας τοῦ προσώπου, μὲ ἔξοριτμούς, μὲ κινδύνους καὶ μὲ χιλίες ἄλλες ταλαιπωρίες ὑπερμάχησαν διὰ τὴν Ἐκκλησίαν πόσους ποιμένας, δποῦ μὲ τὸ γάλα τῆς εὐτεβείας ἔθρεψαν λαούς, χῶρες, βασίλεια, καὶ μὲ τὴν ποιμαντικὴν δράσιδον ἔδιωξαν μακρὰν τοὺς σκατακούς λύκους· πόσους ἐμπείρους ναύτας, δποῦ ἀνάμεσα εἰς τές τρικυμίες τῶν αἱρέσεων, εἰς τοὺς σκληρούς ἀνέμους τῶν ἔιωγμῶν, εἰς τές ἀστραπὲς τῶν ἡκονισμένων μαχαιρῶν, εἰς τές βροντὲς τῶν τυραννῶν, δποῦ ἐφοδέριζαν χίλιους θανάτους, ἐκυδέρνησαν τὸ σκαρφίσιον τοῦ Ηέτρου, διὰ νὰ μὴν μακρύνῃ ποτὲ ἀπὸ τὸν λιμένα τῆς ἀληθείας· πόσους γεωργούς, δπου ἔρριζώνοντας ἀπὸ τές καρδίες τῶν ἀνθρώπων τές ἀκάνθες τῆς πλάνης, ἐφίτευσαν τὸ ζένηρον τῆς ζωῆς, δποῦ εἶναι ἡ ἀληθινὴ καὶ καθολικὴ πίστις. Ἡ πορφύρα, δποῦ στολίζει τὴν Ἐκκλησίαν, δὲν ἔδάρφη εἰς τὰ αἴματα τῶν γενναῖων καὶ ἀθλοφόρων μαρτύρων, δποῦ ἐγέννησεν ἡ Ἑλλάδα; Ὁ στέφανος δποῦ τῆς στεφανώνει τὴν κορυφὴν δὲν ἐπλέχθη μὲ τοῦτα τὰ ῥόδα, καὶ μὲ τοὺς κρίνους, δποῦ ἔβλαστησαν εἰς τοὺς ἑλληνικούς κήπους; Τὸ σκηντρὸν δποῦ ἔχει, ὅχι εἰς μίαν ἡ ἀλληγ χώραν, ἀλλ' εἰς δὴν τὴν οἰκουμένην, δὲν τῆς το ἀπότελησαν οἱ Ἀθηνάσιοι, οἱ Γρηγόριοι, οἱ Βασίλειοι, οἱ Χρυσόστομοι καὶ τόσοι ἄλλοι Πατέρες καὶ ὑπέρμαχοι τῆς ἀληθείας, ἀρπάζοντας ἀπὸ τὴν τυραννίδα τοῦ σκατακού Κοσμοκράτορος τὰ βασίλεια, καὶ ὑποτάξοντας τοῦτα εἰς τὸν γλυκὸν ζυγὸν τοῦ Στεφανοῦ; Τούτοι δὲν ἔκήρυξαν μὲ τὴν γλώσ-

1) Σφάλλεσαι.

σιν, δὲν ἔτειραίωσαν μὲ τὸν κάλαμον, δὲν ἐλάμπρυναν μὲ τὰ βιβλία,
δὲν ἔμφρετύρησαν μὲ τὰ θαύματα (διότι ἔθαύμασαν καὶ θαυμάζου-
σιν οἱ αἰῶνες) τὴν πίστιν, τὰ δόγματα, διότι ἐκεῖνη ὁμολογᾷ καὶ κη-
ρύττει; Μήλησεκαὶ Ἐσύ, δὲ Οὐρανέ, εἰπὲ καὶ ἐσὺ μὲ ἀκτινοβόλου γλῶσ-
σαν τῆς Χριστωνύμου Ἑλλάδοςτὲς δόξες. Ποῦ εἶδες τὴν πρώτην φορὰν
ἀνθρώπους νὰ περγῶσι μέσα εἰς τὰς ἑργάμους ζωῆν τῶν Ἀγγέλων κα
νὰ ἀντιλαλοῦσι τοὺς θεῖκοὺς υμίνους ἐκεῖνα τὰ δάση, εἰς τὰ δόποια δὲν
ἀκούοντο παρὰ οἱ ἄγριες φωνὲς τῶν θηρίων; Ποῦ εἶδες τὰ ὅρη πε-
τρώδη καὶ ἀκαρπά νὰ βλαστάνουσι ἀνθη τῶν ἀρετῶν καὶ κατέ
πλέκει¹⁾ θαυματηῆς ἀγιότητος; Ποῦ εἶδες τόσους παραδείσους, ὅσα
Κοινότια, καὶ τόσους νέους? Αδὲν χωρὶς ἀμαρτίαν καὶ πιᾶσμα,
ὅσους μονάζοντας; Ηὕθεν ἔξερείζωσας τόσους κρίνους, διὸ νὰ στολί-
σῃς τοὺς ἴδιους σου κήπους; Ηὕθεν ἐτρύγησας τόσα ρόδα, διὰ νὰ
μυρίσῃ μὲ τεκεῖνα δὲ Παράδεισος; Πόθεν ἔμάζωξας τόσους φοίνικας,
τόσες δάφνες, διὰ νὰ ριντίσης μὲ τοῦτες καὶ νὰ στεφανώσῃς μὲ
τεκείνους τοῦ μεγάλου βχσιλέως τὸν θρόνον; Ποῖος παρὰ δὲ Ἑλ-
λάδα σοῦ ἔχάρισε τὰ πλέα ὑπέρφωτα ἀστρα, διότι νὰ σοῦ ἀστρά-
πτουσι εἰς τὸ στερέωμα; Ποῖοι παρὰ οἱ Ἑλληνες ἐστάθησαν ἐκεi-
νοι, διότι σοῦ ἐλεύχαναν τὸν εὔμορφον Γαλαξίαν μὲ τὸ γάλα τῆς
παρθενίας⁽²⁾, διότι σοῦ ἔζωγράφισαν τὴν θαυμαστὴν Ἱριν μὲ τὸ
αἷμα, διότι ἔχουσαν διὰ τὴν πίστιν καὶ μὲ τές ἀρετές, ὡς μὲ τίμιες
πέτρες, σοῦ ἔκτισαν τὴν μακαρίαν καὶ ἀστραπηφόρον σου πόλιν;
Καὶ εἰς βραχυλογίαν, ἀν δὲ Ἑωσφόρος σὲ ἔγδυσεν ἀπὸ τοὺς ἀγ-
γέλους, τὸ ἐλληνικὸν γένος τόσους καὶ τόσους ἀγίους σοῦ ἔδωκεν,
διότι δὲν φαίνεσαι πλέα Οὐρανός, ἀμὴ χωρὶς καμμίαν ὑπερβολήν,
οὐλος οὐλος φαίνεσαι μία Ἑλλάδα.

Φ. Σκοῦφος

1) Πλέον

2) Διὰ τῆς ποιητικῆς ταύτης ἐκφράσεως ὑπαινίσσεται τὰς ὑπὸ τῆς κρι-
στιανικῆς ἐκκλησίας ἀγιασθείσας παρθένους, συνδυάζων τὴν ἔννοιαν ταύ-
την μετὰ τοῦ ἀρχαίος μύθου, παθ' ὃν δὲ Γαλαξίας ἐγένετο ἐκ τοῦ γάλακ-
τος τῆς "Ηρας".

ΔΕΗΣΕΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΘΕΟΤΟΚΟΝ ΥΠΕΡ ΤΩΝ ΥΠΟ ΤΟΥΣ
ΤΟΥΡΚΟΥΣ ΔΟΥΛΕΥΟΝΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

α') Ἐκ τοῦ λόγου εἰς τὸν Εὐαγγελισμὸν τῆς Θεοτόκου.

Ἐως πότε, πανακήρατε Κόρη, τὸ τρισάθλιον γένος τῶν Ἑλλήνων ἔχει νὰ εὑρίσκεται εἰς τὰ δεσμὰ μᾶς ἀνυποφέρτου δουλείας; ἔως πότε νὰ τοῦ πατὴ τὸν εὐγενικὸν λαιμὸν ὁ ἔρθρος Θρῆξ; ἔως πότε ἔχουσι νὰ βασιλεύωνται ἀπὸ ἡμεῖς φεγγάρι αἱ γῷραι ἐκεῖναι, εἰς τὰς ὁποίας ἀνέτειλεν εἰς ἀνθρωπίνην μορφὴν ἀπὸ τὴν ἡγιασμένην σου γαστέρα ὁ μυστικὸς τῆς Δικαιοσύνης Ἡλιος; ἂχ Παρθένε, ἐνθυμήσου, πῶς εἰς τὴν Ἑλλάδα πρότερον παρὰ εἰς ἄλλον τόπον ἔλαμψε τὸ ζωγρόρον φῶς τῆς ἀληθινῆς πίστεως· τὸ ἑλληνικὸν γένος ἐστάθη τὸ πρῶτον, ὅποι ἀνοιξε τὰς ἀγκάλας καὶ ἐδέχθη τὸ θεῖον Εὐαγγέλιον τοῦ Μονογενοῦς σου Υἱοῦ· τὸ πρῶτον, ὅποι σὲ ἐγνώρισε διὰ ἀληθινῆς Μητέρα τοῦ Θεανθρώπου λόγου· τὸ πρῶτον, ὅποι ἀντιτάθη τῶν Τυράννων, ὅποι μὲ μύρια βίσανα ἐγύρευκαν νὰ ἔξερριζωσιν ἀπὸ τὰς καρδίας τῶν πιστῶν τὸ σεδάσμιόν σου ὅνομα· ἐτοῦτο ἔδωσεν εἰς τὸν Κόσμον τοὺς Διδασκάλους, οἱ ὅποιοι μὲ τὸ φῶς τῆς διδασκαλίας τῶν ἐφώτισαν τὰς ἡμαυρωμένας διανοίας τῶν ἀνθρώπων· ἐτοῦτο τοὺς Ηοιμένας, ὅποι μὲ τὴν ποιμαντικὴν ῥάθδον ἐξώρισαν τοὺς αἰμοδόρους λύκους ἀπὸ τὸ ἐκκλησιαστικὸν ποίμνιον· ἐτοῦτο τοὺς Γεωργούς, ὅποι μὲ τὸ ἀστρον τοῦ Σταυροῦ, καὶ μὲ τὸν ἰδρωτὴν τοῦ προσώπου ἐγεώργησαν τὰς καρδίας καὶ σπέρνοντες τὸν εὐαγγελικὸν Σπόρον ἐθέρισαν τὰς ψυχὰς διὰ τὴν οὐράνιον ἀποθήκην· ἐτοῦτο τοὺς Μάρτυρας, ὅποι μὲ τὸ ίδιον αἷμά των ἔδιψκαν τὴν πορφύραν τῆς Ἐκκλησίας. Λοιπόν, εὔσπλαγχνε Μαριάμ, παρακαλοῦμένη σε διὰ τὸ Χαῖρε ἐκεῖνο, ὅποι μᾶς ἐπροξένησε τὴν χαράν· διὰ τὸν Ἀγγελικὸν ἐκεῖνον Εὐαγγελισμόν, ὅποι ἐστάθη τῆς σωτηρίας μας τὸ προσόμιον· χάρισέ τῷ τὴν προτέραν τιμήν· σήκωσέ το ἀπὸ τὴν κοπρίαν τῆς δουλείας εἰς τὸν θρόνον τοῦ Βασιλικοῦ ἀξιώματος, ἀπὸ τὰ δεσμὰ εἰς τὸ σκῆπτρον,

ἀπὸ τὴν αἰγαλωσίαν εἰς τὸ Βασίλειον· καὶ ἀνέτοῦται μᾶς αἱ φωναὶ δὲν σὲ παρακινοῦσιν εἰς σπλάγχνος, ἂς σὲ παρακινήσωσιν ἔτοῦτα τὰ πικρὰ δάκρυα, ὅποιοι μᾶς πέρτουσιν ἀπὸ τὰ ὄμμάτια· ἀλλ' ἀλισώσας καὶ ἔτοῦτα δὲν φθύνωσιν, ἂς σὲ παρακινήσωσιν αἱ φωναὶ καὶ οἱ παρακάλεσεις τῶν Ἀγίων σου, ὅποιοι ἀκαταπαύστως φωνάζουσιν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς τρισαθλίου Ἐλλάδος· φωνάζει ὁ Ἄνδρεας ἀπὸ τὴν Κρήτην· φωνάζει ὁ Σπυρίδων ἀπὸ τὴν Κύπρον· φωνάζει ὁ Ἰγνάτιος ἀπὸ τὴν Ἀτιόχειαν· φωνάζει ὁ Διογύσιος ἀπὸ τὰς Ἀθήνας· φωνάζει ὁ Πολύκαρπος ἀπὸ τὴν Σμύρνην· φωνάζει ἡ Αἰκατερίνα ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρειαν· φωνάζει ὁ Χρυσόστομος ἀπὸ τὴν βασιλεύουσαν πόλιν καὶ δειγμοντάς σου τὴν σκληροτάτην τυραννίδα τῶν ἀθέων Ἀγαρηγῶν, ἐλπίζουσιν ἀπὸ τὴν ἄκραν σου Εὐσπλαγχνίαν τοῦ ἐλληνικοῦ Γένους τὴν ἀπολύτρωσιν.

β') Ἐκ τοῦ λόγου εἰς τὴν γέννησιν τῆς Θεοτόκου.

Ἐσύ, ὅποιοι δικαίως τὸ ὄνομα τῆς Ὁδηγήτριας ἔχεις, Ἐσύ ὁ δῆγγησε καὶ κατευόδωτε τὰ εὐσεβῆ του στρατεύματα, χαρίζοντάς του πάντα νίκας καὶ θριάμβους κατὰ τῶν Ἀγαρηγῶν, εἰς δόξαν τοῦ σου Γεόργιου καὶ Θεοῦ μας. «Ἴδού, Παναγία Παρθένε, οἱ ἔχθροι σου ἥχησαν καὶ οἱ μισοῦντές σε ἤρχαν κεφαλήν· ἐπὶ τὸν λαόν σου κατεπανουργεύσαντο γνώμην καὶ ἐβούλευσαντο κατὰ τῶν ἄγίων σου», μὴ διομιείνης, πανάχραντε Κόρη, νὰ εὑρίσκεται εἰς χειρας μεμολυσμένων ἀνθρώπων ἐκεῖνος ὁ πάντεπτος Τάρος, εἰς τὸν ὅποιον ἐτάφη νεκρὰ ἡ ζωὴ τοῦ Κόσμου καὶ, καθὼς μέλαν φορὰν ὁ Γεόργιος σου, πιάνοντας σχοινίον εἰς τὰ χέρια του, ἐδίωξεν ἀπὸ τὸν ἑρόν του Ναὸν τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγοράζοντας, λέγοντάς τους: «μὴ ποιεῖτε τὸν οἶκον τοῦ Πατρός μου οἶκον ἐμπορίου» ἔτσι καὶ ἐσύ πιάνοντας εἰς τὰς χειράς σου τὰ πυρίφλεκτα ἀστροπελέκια τῆς δικαίας σου δργῆς, βίψε τα εἰς τὰς κεφαλὰς ἐκείνων, ὅποιος «ἔμιανε τὸν ναὸν τὸν ἄγιόν σου, ἔθεντο Ἱερουσαλήμ ώς ὁπωροφυλάκιον». Ἰδε πῶς εἶναι καταπατημένος ὁ φόβος τοῦ Γεόργιου σου, ἀπολελυμένη ἡ ἀπλότητα, μεμολυσμένη ἡ σωφροσύνη, ἔχεινη ἡ εὔσε-

θεια, συγχυσμένη ή εἰρήνη· εἶναι στερημένα τὰ βασιλεῖα ἀπὸ χώρας, αἱ χῶραι ἀπὸ ἀνθρώπους, οἱ ἀνθρώποι ἀπὸ δικαιοίας, αἱ διάνοιαι ἀπὸ τὸν Θεόν, δὲ Θεὸς ἀπὸ τοὺς ναούς, οἱ ναοὶ ἀπὸ θυσιαστῆρια, τὰ θυσιαστῆρια ἀπὸ Ἱερεῖς· οἱ Ἱερεῖς ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντά τους· εἰς ὅλον τὸν κόσμον ἀλαζονεῖα καὶ ἀσέβεια. Διὰ τοῦτο ἐσύ, ἀκήρατε Κόρη, μὲ τὴν θείαν σου δύναμιν ἔξολόθρευσον ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆς Γῆς τούτους τοὺς αἴμοδόρους λύκους, διὰ νὰ στένῃ πάντα σφόν καὶ ἀδλαθὲς τὸ σὸν ἄγιον ποίμνιον· ἐσύ, διποῦ ἥφερες εἰς τὸν κόσμον τὸ φῶς τοῦ Κόσμου, ἐσύ χάρισε φῶς ἐλευθερίας εἰς ἐκείνους τοὺς δυστυχίσμένους Χριστιανούς, διποῦ εὑρίσκονται εἰς τότους πόνους καὶ πάθη. Μυθολογοῦσιν οἱ παλαιοὶ ποιηταί, πῶς δὲ Ἡρακλῆς ὄντας ἀκόμη μικρὸν παιδάκι εἰς τὴν κούνιαν ἐκαταξέσχισε τοὺς ὅφεις ἀπεσταλμένους ἀπὸ τὴν Ἡραν· ἐσύ τώρα, ἀρτίτοκε Παρθένε, θανάτωσε καὶ καταπάτησε ἐτούτους τοὺς ιοβόλους ὅφεις, σταλμένους ὅχι ἀπὸ τὴν Ἡραν, μὰ ἀπὸ τὴν ἀρκὺν τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ χύσουν τὸ θανατηφόρον φρομάκι τῆς ἀσεβείας εἰς ὅλην τὴν Ἀνατολήν· ναί, Θεοτόκε Μαρία, «ἀρθήτω ὁ ἀσεβής, ίνα μὴ ἵδῃ τὴν δόξαν Κυρίου».

*Ηλ. Μηνιάτης.

Η ΠΑΙΔΕΙΑ ΤΟΥ ΕΘΝΟΥΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ ΤΗΣ ΔΟΥΛΕΙΑΣ

“Η πρώτη ἀρχὴ τῆς πνευματικῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους ζωὴς κρύπτεται εἰς τὰ νέφη τῶν προγενεστέρων τῆς ἴστορίας αἰώνων· τὴν δὲ ἀκμὴν αὐτῆς ἀναγινώσκομεν εἰς τὴν ἴστορίαν καὶ μελετῶμεν μετὰ θαυμασμοῦ εἰς τὰ δικαιωθέντα μέχρις ἡμῶν ἀθάνατα αὐτῆς προϊόντα. Ἀφ’ οὗ δὲ ἡ ῥηθεῖσα πνευματικὴ τοῦ ἔθνους ζωὴ προᾶσσα κατὰ μικρὸν εἰς ἀκμὴν θαυμαστάν παρήγαγε τοὺς ἀρίστους ἐκείνους οἱρπούς, οἵτινες αἰώνιας πολλοὺς διέθρεψαν καὶ καθήδυ-

ναν καὶ νῦν ἔτι διατρέφουσι καὶ ήδύνουσι τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα, μεταδοθεῖσα δὲ διὰ μὲν τῶν Ἑλληνικῶν ἀποικιῶν εἰς πολλοὺς τῶν λαῶν τῶν κατοικούντων τὰς παραλίους χώρας τῆς Μεσογείου καὶ τοῦ Εὔξείνου πόντου, διὰ δὲ τῶν κατακτήσεων τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου εἰς τὰ ἔθνη τῆς ἐνδοτέρας Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς, ἔξετενε μακρὸν τὰ ὅρια τοῦ ἑλληνισμοῦ, ηρχισεν ἀπὸ τῆς γῆς πρὸ Χριστοῦ ἐκαπονταετηρίδος νὰ παρακυράζῃ κατ' ὀλίγον καὶ νὰ μαρανηται. "Ομως ή βραδεῖς παρακυρή καὶ δι μαρασμὸς δὲν ἐπήνεγκαν τὸν θάνατον ἀλλὰ καὶ ἀρέσκει σὴ τῆς πνευματικῆς ἐκείνης ζωῆς μετεποίσθη ἀπὸ τῶν Ἀθηνῶν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ κατόπιν εἰς τὸ Βυζάντιον, εἰχεν αὐτὴν ἀκούμη δύναμιν ἵκανην νὰ συνέχῃ καὶ ζωοποιῇ τοὺς ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀσίᾳ καὶ Ἀφρικῇ ἐξελληνισθέντας καὶ εἰς ἓν μέγα πολιτικὸν σῶμα συναφθίντας λαούς, νὰ ἀποκρούῃ δὲ ἀπὸ αὐτοῦ τὰς παντοίας φθοροποιίας τῶν βραχικῶν λαῶν ἐπιδράσεις.

"Ολέθριος ιδίως εἰς τὴν πνευματικὴν τοῦ ἑλληνικοῦ γένους ζωὴν ἐδειχθῇ δι ὄρμητικὸς ἐνθουσιασμὸς τῶν πρώτων ὀπαδῶν τῆς μακριμεθανικῆς θρησκείας, ἥτις κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἑδδόμου μ. Χ. αἰώνος ὅπ' ἀνδρὸς εὐφαντασιώτου ἐν Ἀραδίᾳ πλασθεῖσα διεδόθη μὲ τεραστίαν τάχυτητα εἰς τὴν ἀραβικὴν γερσόνησον, τὴν Συρίαν, τὴν Αἴγυπτον καὶ τὰς ἔξης βορείους χώρας τῆς Ἀφρικῆς, πολεμοῦσα πανταχοῦ τὰς προγενεστέρας θρησκείας οὐχὶ διὰ λόγων, ἀλλὰ διὰ τῶν ὅπλων καὶ πολλαπλασιάζουσα διηγενῶς οὐχὶ διὰ τῆς πειθούς, ἀλλὰ διὰ τοῦ τρόμου τοὺς προστηλύτους της. Ο θρησκευτικὸς τῶν Μωαμεθανῶν ἐνθουσιασμός, ἀποκρούων πᾶν ὅ,τι ἐνομίζετο ἀσύμφωνον πρὸς τὴν νέαν θρησκείαν, κατεπολέμει τὴν ἀλλοτρίαν ἐπιστήμην πανταχοῦ, διόπου οἱ φιλοπόλεμοι ἐκείνης διπαδοὶ ἔξετενον διὰ τῶν ὅπλων τὸ κράτος των.

"Τοῦ κακοῦ τούτου λατρεῖα τις ἡλπίσθη ἐν τῶν ἐπιγενομένων σταυροφορικῶν στρατειῶν ἀλλ᾽ ἡ ἐλπὶς αὗτη ἀπέδη ματαίκα διότι ἡ παράσπονδος καὶ πρὸς τὴν κατ' ἀρχὰς ἐπιδειχθεῖσαν ἀγνήν χριστιανικὴν πρόθεσιν ἐναντία διαγωγὴ τῶν φιλαρπάγων καὶ χειροκρατικῶν Σταυροφόρων, οἵτινες ἥρπασαν καὶ κατεκράτησαν πολ-

λάς της Βοζαντιακής άρχης ἐπαρχίας, ἐπὶ ἑξῆκοντα δὲ ἔτη καὶ αὐτὴν τὴν πρωτεύουσαν, ἐξηγούμενως πολὺ τὴν συνεκτικὴν δύναμιν τοῦ συνόλου τῶν συγκροτούντων τὴν Βοζαντιακὴν αὐτοκρατορίαν λαῶν καὶ διευκόλυνε δυστυχώς τὴν βραδύτερον συμβάσαν παντελὴ ταύτης διάλυσιν. Οὕτως ὁ ἐλληνισμὸς δὲν ἐπολεμήθη μὲν ἀμέσως καὶ ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων, ἐμμέσως δημοσίου ἔλασθεν ἐξ αὐτῶν μέγα τραῦμα.

Ολεθριωτέρα πρὸς τὴν πνευματικὴν τοῦ ἐλληνικοῦ γένους ζωὴν κατέστη ἡ τῶν δπαδῶν τοῦ Μωάμεθ θρησκολγήφια βραδύτερον, ὅτε συνεζεύχθη μετὰ τῆς ἀγριότητος τῶν τουρκικῶν ἐκείνων φυλῶν, αἰτινες ἀπὸ τῶν πέραν τοῦ Ὡρίου καὶ Ἱαξάρτου τόπων τῆς μέσης Ἀσίας πρὸς μετημβρίαν καὶ δυσμάς ὄρμητεσσαι καὶ εὑρυτάτας χώρας καταλαβοῦσσαι ἥλθον εἰς ἐπαρχὴν μὲν τοὺς ἐξ Ἀραδίας κατακτητὰς τῆς Ηερσίας καὶ διπάδους τῆς νέας θρησκείας καὶ ἔγιναν προσήλυτοι καὶ ίσχυροὶ ταύτης πρόμαχοι. Τῶν ῥήθεισῶν φυλῶν μοῖραι τινες μετὰ πολλὰς περιπετείας, ἀς ἀναγινώσκομεν ἐν τῇ Ἰστορίᾳ, ἐνωθεῖσαι ὑπὸ τῶν μέγαν Ὁθωμανὸν κατέστησαν ὑπὸ αὐτῶν καὶ τοὺς διαδόχους αὐτοῦ ἐν τῇ ἐλάσσονι Ἀσίᾳ ἐπικινδυνότατοι καὶ ἀδιάλλακτοι πολέμους τοῦ βοζαντιακοῦ βασιλείου, ἐν ταυτῷ δὲ καὶ ἀντίμικοι τῆς πνευματικῆς τοῦ ἐλληνικοῦ γένους ζωῆς οὕτω δεινοί, ὅστε ἥθελον βεβαίως ἐπενέγκει εἰς ταύτην τὸν θάνατον, ἐχνὸν διθάνατος ἦτο εἰς αὐτὴν πεπρωμένος, ἦτοι ἀν ἦτο προωρισμένον ἐν τῇ βουλῇ τοῦ Ὑψίστου νὰ ἀπολέσῃ ἢ ἀνθρωπότης πᾶν δοῦτο ἀνθρωπιστικὸν καὶ σοφὸν ἐφεῦρεν ὁ ἐλληνικὸς νοῦς, πᾶν δοῦτο καλὸν καὶ νόηγλὸν ἡ ἐλληνικὴ φαντασία ἐδημιούργησεν.

Οἱ φιλοπόλεμοι ἐκεῖνοι λαοί, οἱ ἀπὸ τοῦ μεγάλου Ὁθωμανοῦ ἡ Ὁθωμανοῦ. Ὁθωμανοὶ ἡ Ὁθωμανοὶ ἐπονυμοσύνετες, κραταιωθέντες ἐν τῇ ἐλάσσονι Ἀσίᾳ διὰ τῶν δπλῶν καὶ ὠφελούμενοι ἔνθεν μὲν ἐκ τῆς γεροντικῆς ἀτονίας γείτονος βασιλείου χιλιετοῦς καὶ ὑπὸ πολλῶν παλαιῶν καὶ νέων τραυμάτων ἐξασθενήσαντος, ἔνθεν δὲ ἐκ τῆς ἀλληλομιχλίας καὶ πρὸς τοὺς κινδυνεύοντας ἀνατολικοὺς χριστιανούς ἀδιαφορίας τῶν τῆς γριτιανικῆς Εὐρώπης ίσχυρῶν ἥγειμόνων, ἀφήρησαν πρῶτον ἄλλην μετ' ἄλλην τὰς ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἐπαρχίας αὐτοῦ ἔπειτα δὲ ἀντλοῦντες νέαν ἀεὶ δύναμιν καὶ νέον θάρρος

ἐκ τῶν ἐπιτυχιῶν των, δι' ὧν καὶ ἡ ἀκόρεστος αὐτῶν πλεονεξία
ἀεὶ μᾶλλον ηὔξανθετο, διέδησαν εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ δι' ἀλλεπαλ-
λήλων πολέμων καὶ ἀρπαγῶν τὸ βυζαντιακὸν βασίλειον καταλύ-
σαντες κατέτρεψαν καὶ αὐτὴν ἔτι τὴν σωζομένην τῶν ἑλληνικῶν
γραμμάτων μητρόπολιν, τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐξ ἣς ὡς ἐκ φα-
νεῦ ἀμαυροφεγγοῦς διειχέοντο ἔτι ἐπὶ τῆς γῆς ἀμυδράλι τινες ἑλ-
ληνικῆς ἐπιστήμης ἀκτῖνες.

Τὴν κατακτητικὴν τῶν Ὀθωμανῶν πορείαν κατά τε τὴν Ἀσίαν
καὶ τὴν Εὐρώπην, πρό τε τῆς ἀλώσεως τοῦ Βυζαντίου καὶ μετ' αὐ-
τῆν, ἐσήμανον πανταχοῦ ἀναστάτωσις καὶ ἐρήμωσις, διεύματα αἰ-
ματος καὶ ἐρείπια. Ἡ πνευματικὴ τῶν ὑποζυγουμένων λαῶν ζωὴ
μισουμένη ἡ καταφρονουμένη ὑπὸ τῶν ἀγερώχων κατακτητῶν διὰ
τὴν πρὸς τὰς θρησκευτικὰς τῶν διοξειδίας ἀντίθεσιν, κατεπιέζετο
σφόδρα μέχρις ἀποπνίξεως. Ἐνίστε προσωπικὴ ἡπιότης ἡ πολι-
τικοὶ ὑπολογισμοὶ τοῦ δυνάστου ἥλατουν ἐπὶ μικρὸν τὴν κατά-
θλιψιν· συμφέροντα δὲ κυθερηνητικὰ καθίστων μετριωτέραν τὴν φα-
νερὰν κατὰ τῶν ἑλληνικῶν φύτων καταφροὰν τῶν κρατούντων ἡ·
καὶ ἡγάγκαζον αὐτοὺς νὰ περιποιῶνται τινὰς τῶν πεπαιδευμένων
ὑπηκόων τῶν, ὡς τὰς γνώσεις ἔκρινον χρησίμους εἰς τὴν ὑπηρεσίαν
τῶν· ἀλλ᾽ ἡ κατὰ τῆς ἑλληνικῆς παιδείας ἀπέχθεια διετηρεῖτο πάντοτε
ἐν τῷ δυναστεύοντι ἔθνε, ταχέως δὲ πέλνι ἔξεδηλοῦτο διὰ παντούν
καταπιέσεων, ὡς σκοπὸς ἡτο ἡ ἀπόσθεσις παντὸς φωτὸς ἀμαυροῦν-
τος τὸ ἐκ τῆς Μέκκας διαχεόμενον, διπερ ἐπιστεύετο ὑπ᾽ αὐτοῦ προωρι-
σμένοννὰ φωτίση, ὡς εἰς πνευματικὸς ἥλιος, τὸν κόσμον δλόκληρον.

Ἄλλὰ καὶ ὅτε καὶ ὅπου αἱ ἑλληνικαὶ μαθήσεις δὲν κατεδιώκοντο
ἀμέσως ὑπὸ τῶν δυναστῶν, οὕτε βιβλιοθήκαι ἐπυρπολοῦντο, οὕτε
σχολεῖα κατηργοῦντο, ἥρκει τοῦ σιδηροῦ αὐτῶν ζυγοῦ ἡ βαρύτης
καὶ ἡ ὑπερβολικὴ πασῶν τῶν τάξεων τοῦ ἑλληνικοῦ γένους κατά-
θλιψις νὰ ἀποναρκώσῃ τὴν πνευματικὴν αὐτοῦ ζωὴν. Ἡ περιγραφὴ
τῆς ἐκπτώσεως καὶ τῶν δεινῶν παθημάτων τῶν χριστιανικῶν τοῦ
ἑλληνικοῦ βασιλείου λαῶν, οὓς τύχη σκληρὰ διέβαλεν εἰς τὸν σιδη-
ροῦν ζυγὸν φυλῆς βαρδάρου, ἔχθρας τοῦ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ
καὶ πρὸς τὰς ἑλληνικὰς χάριτας ἀναισθήτου, εἴναι ταῦ παρόντος
μου θέματος ἀλλοστρία. Διὸ παραλείπων αὐτὴν ἀρκοῦμαι μόνον νὰ

μνημονεύσω ἐνταῦθα, ὅτι πλεῖστοι τῶν ὄμογειῶν ἡμῶν σοφῶν, οἱ μὲν ὀλίγον πρὸ τῆς ἀλώσεως τοῦ Βοζαντίου, οἷον προαισθανόμενοι ὥσ τὰ χειμαρφυγοῦντα πιηγὰ τὸν ἐτικείμενον εἰς τὸ γένος βαρύνχει- μῶνα, οἱ δὲ μετὰ τὴν ἀλώσιν, φεύγοντες τὴν ἀξιοθήρητον αὐτοῦ τύχην, καταλιπόντες μετὰ δακρύων τὸ πατρόφον ἔδυφος μετέβησαν εἰς Ἰταλίαν καὶ εἰς ἄλλας τῆς Εὐρώπης χώρας, φέροντες μεθ' ἔκυ- τῶν τὸν "Ομηρον, τὸν Ἡσίοδον, τὸν Αισχύλον, τὸν Σοφοκλέα, τὸν Εὔριπίδην, τὸν Ἡρόδοτον, τὸν Θουκυδίδην, τὸν Πλάτωνα, τὸν Ἀρι- στοτέλην καὶ ἄλλους τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος σοφούς, διποτες πάλαι ποτὲ οἱ περὶ τὸν Αἰγαίαν ἔφερον μεθ' ἔκυτῶν εἰς τὴν ἔσωτείαν τοὺς ἔφερτίους θεούς των. Ἡ ἥρθεισα φυγὴ τῶν Ἑλλήνων σοφῶν καὶ εἰς τὴν ἄλλοισι πατὴν μετοίκησις ἔνημίωσε βεδάνως τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ προσιείρως· κέρδος δὲ μέγα καὶ διηγενές προυξένησεν εἰς τὴν δυ- τικὴν Εὐρώπην καὶ δι' αὐτῆς εἰς ζληγὴν τὴν ἀνθρωπότητα. Τίς δύ- ναται νὰ εἴπῃ, ἀποίᾳ χωρὶς τοῦ ἴστορικοῦ ἐκείνου γεγονότος ἥθε- λεν εἰσθαι σήμερον ἡ κατάστασις τῶν γραμμάτων ἐν Εὐρώπῃ; Ὁπό- σον δὲ καὶ τὸ ἡμίτερον ἔθνος ἔξεινον ὅπειτε ὁ φελήθη! Αἱ γνώσεις, ἃς οἱ φυγάδες ὄμογενεῖς μετήνεγκαν τότε εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην ἦσαν κεφάλαια πνευματικά, ἀτινα μετακομισθέντα ἐν καιρῷ τοῦ κινδύνου ἐκεῖ καὶ κατατεθέντα εἰς μέρος ἀσφαλές, ἀνελάθομεν ἐπειτα καὶ νῦν ἔτι ἀναλαμβάνομεν μετὰ τόκου πολλαπλασίου.

"Οσον ὀλεθρία καὶ ἀν ὑπῆρξεν εἰς τὴν πνευματικὴν τοῦ ἑλλη- νικοῦ γένους ζωὴν ἡ ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν κατάκτησις καὶ ἡ ἀκό- λουθος δεινὴ καταπίεσις, δὲν ἐπήγαγεν ὅμως τὸν θάνατον εἰς αὐτὴν. Ἡ Ἑλλάς ὅμοιάζει γόνιμον γῆν κρύπτουσαν ἐντὸς ἔκυτῆς ἀνεξ- λόθρευτα φυτικῆς ζωῆς σπέρματα. Ως ἐκείνης τὴν ἐπιφάνειαν κατεχόσκει πολλάκις παμφάγον πῦρ καὶ κατακαίει μέχρι ῥίζης τὰ καλύπτοντα αὐτὴν καὶ κατακομβοῦντα φυτὰ καὶ ὑψίκομα δένδρα, ἀρκεῖ δὲ πάντοτε ὀλίγη τις ἀπὸ τῶν νεφῶν γοτία καὶ ὀλίγη θερ- μότης γῆλιακή, ἵνα ἐκ τῶν κεκρυμμένων ἐν αὐτῇ σπερμάτων ἀνα- θλαστήσῃ καὶ καλύψῃ αὐτὴν νέος κόσμος φυτῶν ἀγλαῖων, οὗτοι καὶ ἡ Ἑλλάς καίπερ καταδισκηθεῖσα ὑπὸ τοῦ βαρδαρικοῦ πυρὸς καὶ ἐρημωθεῖσα, διετήρησεν ὅμως ἐν ἔκυτῃ ἵκανα πνευματικῆς ζωῆς σπέρματα, εἰς δὲ τὴν ἀναθλάστησιν ἥρκει πάντοτε ὀλίγη δρόσος

τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἀσθενῆς τις ἡλιακῶν ἀκτίνων ἐπίδρασις. Σχολεῖα ταπεινά, δύοις συνεχώρουν αἱ δειναὶ περιστάσεις τοῦ ἔθνους, μηκὲν καὶ λυπρὰ τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων φυτώρια ἀναφαίνονται ἐνιαυτοῦ τῆς ἑλληνικῆς χώρας καὶ μετὰ τὴν πόρθησιν αὐτῆς καὶ ἐρήμωσιν, κρυπτόμενα πολλάκις ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν κρατούντων εἰς τόπους δυσδάτους, εἰς ἐρημικὰ μοναστήρια, παραμυθοῦντα τὴν πνευματικὴν πεῖται καὶ δίψαν τῶν δυστυχῶν ἀπογόνων τοῦ Ἡροδότου, τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Δημοσθένεος, τῶν κατατεθίμενων μαθητῶν τοῦ Χρυσοστόμου, τοῦ μεγάλου Βασιλείου καὶ τοῦ Ναζι-ανζήνος Γρηγορίου. Αδύξανε δὲ τῷ ρήθροντων σχολείων ὁ ἀριθμός, καθ' ὃσον ἐλαττοῦται· ἡ παρὰ τῶν κρατούντων δεινὴ τοῦ λαοῦ πίεσις.

Ἄνδρες ἑλληνικῆς παιδείας ἵκανως μέτοχοι, διδάσκαλοι τῶν ἑλληνικῶν λόγων καὶ τῆς εὐαγγελικῆς ἀληθείας, παραδόξως ἐγείρονται ἐν τῇ χώρᾳ τῇ κατακλυσθείσῃ ὑπὸ τῆς βαρδαρότητος κατ' ἀρχὰς μὲν σπανιώτεροι, προχωροῦντος δὲ τοῦ χρόνου συχνότεροι. Ἐφαίνετο, διτοι ἀνίσταντο ἐκ λιθῶν μεταμορφούμενοι καὶ ἐπανελαμβάνετο εἰς τὰς διὰ τοῦ βαρδαρικοῦ κατακλυσμοῦ ἐργμα-θείσας χώρας τὸ κατὰ τὸν παλαιὸν μῆθον θαυματουργηθὲν ἐπὶ Δευκαλίωνος. Ἡθελον ἀποπλανγθῆ πολὺ τοῦ κυρίου θέματος, ἐὰν ἐπεχείρουν γε ἀπορθίμησιν ἐνταῦθα τὰ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τῆς διθω-μανικῆς αὐτοκρατορίας ἀπὸ τῆς κατακτήσεως ἕως τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἰδρυθέντα ἑλληνικὰ σχολεῖα, ἐξ ὧν ἐν τῷ μακρῷ τῆς δουλείας σκότει διεχέετο παραμυθητικόν τι φᾶς εἰς τὸ γῆμέτε-ρον γένος, νὰ καταλέξω δὲ τοὺς πεπιδεύμένους ἐκείνους δρμογε-νεῖς, οἵτινες διὰ τῆς ζώσης διδασκαλίας ἡ διὰ τῶν συγγραμμάτων τῶν διετήρησαν ἐν τῷ μακρῷ καὶ δεινῷ ἐκείνῳ χειμῶνι τῆς ἑλλη-νικῆς παιδείας τὰ ζώπυρα. Διό, παραπέμπων τοὺς θέλοντας νὰ γνωρίσωσι τὰ περὶ αὐτῶν εἰς εἰδικά τινα δρμογενῶν καὶ ἀλλοδαπῶν συγγράμματα, ἀρκοῦμενοι ἐνταῦθα νὰ εἴπω συντόμως διὰ τῆς καθηγμερινῆς πρὸς τοὺς ὑποκειμένους Χριστιανούς ἐπιμεξίας καὶ συμβιστεύσεως ἡλιαττοῦτο, ηὖξαντο τούτων τὸ θάρρος, ἡ πνευμα-τικὴ ζωὴ ἀνεπτύσσετο, τὰ διγμόσια σχολεῖα ἐπληθύνοντο, οἱ δὲ

λόγιοι ἀνδρες, οἱ διδάσκαλοι καὶ οἱ συγγραφεῖς ἐπολλαπλασιάζοντο κατὰ λόγον. Νικαι τῶν Χριστιανικῶν τῆς Εὐρώπης Δυνάμεων, ἐμπνέουσαι εἰς ταύτας καθημέραν θάρρος πλειότερον, κατέστελλον οὕτω τῶν Ὀθωμανῶν τὴν παραδοσίαν τόλμην καὶ ἔπαρσιν, διστή θιθωμανικὴ ἀρχὴ εὑρισκεν ἔκτοτε φρονιμώτερον νὰ δεικνύῃται πρὸς τοὺς ὑποκειμένους χριστιανοὺς ἡπιωτέρα καὶ συγκαταβατικωτέρα πρὸς τὰς δικαιοτάτας αὐτῶν περὶ ἴδρυσεως ναῶν καὶ σχολείων αἰτήσεις, πρὸς ἃς ἐδεικνύετο πρότερον χαλεπή λίαν καὶ δύσκαμπτος. Εἰς τὰ πλεῖστα τῶν ῥηθέντων σχολείων περιωρίζετο ἡ διδασκαλία εἰς μόνα τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα καὶ τὴν Ἱερὰν κατήχησιν· ἀλλὰ καὶ ὅλιγον εἰσήγοντο εἰς τινὰ αὐτῶν, τὰ εὐπορώτερα (οἷον εἰς τὸ τῶν Ἰωαννίνων, τὸ τοῦ Πατριαρχείου, τὸ τῆς Χίου, τὸ τῆς Σμύρνης, τὸ τῶν Κυδωνιῶν) καὶ ἡ διδασκαλία τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, τῆς Ρητορικῆς, τῆς Φιλοσοφίας, τῶν μαθηματικῶν καὶ τῶν στοιχείων τῆς Φυσικῆς. Οὐχὶ δὲ μόνον εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς θιθωμανικῆς αὐτοκρατορίας ἴδρυοντο καὶ διετηροῦντο πρὸς παλίευσιν τῶν νέων Ἑλλήνων σχολεῖα εἰς τὰς τοτε περιστάσεις ἀριόδια, ἀλλὰ καὶ ἐκτὸς αὐτῆς ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἰδίωσὲν Ἰταλίᾳ, ἐν οἰς ἐδιδάχθησαν πολλοὶ Ἑλληνες διαπρέψαντες ἔπειτα ως διδάσκαλοι, Ἱεροκήρυκες, συγγραφεῖς, πολιτικοί. Καὶ εἰς τὰς διαφόρους δὲ τῆς Εὐρώπης ἀκαδημίας κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας οἱ νέοι Ἑλληνες μεταβαίνοντες ἐδιδάσκοντο ὑψηλότερα μαθήματα καὶ εἰδίκας ἐπιστήμας, μάλιστα δὲ ἱατρικήν, δι' ἣς εὐχερέστερον μετὰ τὴν ἐπάνοδόν των τιμὴν καὶ δύναμιν παρὰ τοὺς κρατούσιν ἡλπίζον ν' ἀποκτήσωσι καὶ εἰς τὴν πατρίδα των ὀφελιμώτεροι νὰ δειχθῶσιν. Οὕτως ἡ πνευματικὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους ζωὴ κατὰ τοὺς αἰῶνας τῆς δεσποτείας διατηρουμένη καὶ καὶ ὅλιγον κρατυνομένη ἔλαθεν αἰφνιδίως περὶ τὸ τέλος τῆς παρελθούσης ἐκατονταετηρίδος ἐκ τῆς γαλλικῆς μεταπολιτεύσεως νέαν λσχὺν καὶ νέαν κατεύθυνσιν.

Ἡ ῥηθεῖσα μεταπολίτευσις διὰ τῆς βαρυηχοῦς σκληρυγγός τῆς ἔξεγειρασκ ἐν Εὐρώπῃ (1789) ἀπὸ μακροχρονίου ληθάργου καὶ ἀρχοντας καὶ λαοὺς ἀρχομένους διεκήρυξεν εἰς πᾶσαν τὴν διφήλιον νέας πολιτικᾶς ἀρχάς, τὰς ἀρχάς τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς λσότητος. Τὸ δὲ μέγα τούτο καὶ διαπρύσιον κύριρυγμα ἀκουσθὲν εἰς τὴν

‘Ελλάδα όξινησεν ἐν τῷ στήθει τῶν ‘Ελλήνων πόθους δικαίους ἀπὸ πολλοῦ καιριμένους καὶ ἀνεζωπύρησε γλυκυτάτας ἐλπίδας.

‘Η διὰ τῆς γνωτίλας καὶ τοῦ ἐμπορίου αὐξηθεῖσα τότε τῶν ‘Ελλήνων κοινωνίᾳ πρὸς τοὺς τῆς δυτικῆς Εὐρώπης λαοὺς καὶ ἡ ἐντεῦθεν προελθοῦσα βελτίωσις τῆς οἰκονομικῆς αὐτῶν¹ καταστάσεως διήγειρε τὴν ἔθνικήν των φιλοτιμίαν, ἀνέφλεξε τὴν φιλομάθειάν των καὶ ἀνηρέθισε πάντας εἰς συντογωτέραν πρὸς τὸ ποθιούμενον ἐνέργειαν. ὜πτοτε ἐπολλαπλασιάσθησαν μετὰ πλειστέρας σπουδῆς τὰ σχολεῖα καὶ ἐδειτιώθησαν φιλοτιμότερον τὰ διπάρχοντα δι’ εἰσαγωγῆς μαθημάτων ὑψηλοτέρων. ὜πτοτε οἱ νέοι ἥρηκισκαν μετὰ τὴν ἐν τοῖς σχολείοις τῆς πατρίδος των περάτωσιν τῶν ἔγκυκλιων μαθημάτων νὰ μεταβαίνωσι πολὺ συγχρότερα εἰς τὰ πανεπιστήμια τῆς Εὐρώπης, ἵνα ἀπὸ τῶν πολυχειμόνων ἐκείνων πηγῶν ἀρύνωνται ἀφθονώτερα τῆς σοφίας τὰ νάματα καὶ τελειοποιῶνται εἰς τὴν Φιλολογίαν, τὴν Φιλοσοφίαν, τὰς μαθηματικὰς καὶ φυσικὰς ἐπιστήμας, ἵνα σπουδάζωσι περὶ τὴν ιερὰν τῶν Ἀσκληπιαδῶν τέχνην. ὘πανερχόμενοι δὲ εἰς τὴν πατρίδα οἱ μὲν ἐφώτιζον τοὺς ὁμογενεῖς των διὰ τῆς προφορικῆς ἐν τοῖς σχολείοις διδασκαλίας ἢ διὰ τῶν πολυειδῶν συγγραμμάτων των, πρὸς ἔκδοσιν τῶν διόπιστων καὶ τυπογραφεῖα εἰς τιγας τῶν ἐν Τουρκίᾳ πόλεων ἰδρύθησαν, οἱ δὲ ἄλλως πως ἐγίνοντο εἰς τοὺς ὁμογενεῖς των ὡφέλιμοι. Διὰ τῆς ῥηθείσης ζωηροτέρας πνευματικῆς τῶν ‘Ελλήνων κινήσεως παρεσκευάσθη τὸ μέγα ἔργον τῆς πολιτικῆς τῆς ‘Ελλάδος ἀναγεννήσεως. Πολιτικὴ νῦν κάτειχεν ἔτι τὴν πατρίδα τῶν ἀρχαίων διδασκαλῶν τῆς ἀνθρωπότητος ἀλλά, καθὼς τὰ μέλη τῶν φδικῶν δρυνθῶν πυκνούμενα κατὰ τὸ περιορθρὸν προμηγύσουσι τὴν παοσέγγισιν τῆς ἡμέρας, οὕτω καὶ τὰ ἄσματα τῶν Μουσῶν πανταχοῦ τῆς ‘Ελλάδος πυκνότερα τότε καὶ σχέστερα ἀκουόμενα προηγγελλόν εἰς τοὺς λαοὺς αὐτῆς τὴν ποθεινὴν ἀνατολὴν τοῦ ἥδυτάτου φωτὸς τῆς ἐλευθερίας καὶ διήγειρον εἰς τὰς καρδίας πάντων τὸ ἐκ φόδου καὶ ἐλπίδος μικτὸν ἐκεῖνο τῆς προσδοκίας αἰσθημά. Τέλος δ ἥλιος τῆς κε’ τοῦ Μαρτίου τὰ φωκαί ἔτους ἀνέτειλεν. Οἱ ἥλιος αὐτῆς ἐκείνης τῆς ἡμέρας τοῦ ἔτους, καθ’ ἣν πρὸ αἰώνων δεκαοκτὼ εἶχεν εὐχαγγελισθῆ τὸ ἀνθρώπινον γένος τὴν

ἀπὸ τοῦ ἀρχοντος τοῦ κόσμου τούτου σωτηρίαν του, ἐπιλάμψες
εἰς τὴν Ἑλλάδα εὐηγγέλισεν εἰς τὸ ἑλληνικὸν γένος τὴν ἀπὸ τῆς
βαρθαρικῆς δυναστείας ἐλευθερίαν του. Μυριάδες πολλαὶ Χριστια-
νῶν ἀπὸ τεσσάρων αἰώνων ὑπὸ βαρύν ζυγὸν πιεζόμενοι ἔχαιρέ-
τισαν τὸν ἥλιον τῆς ἡμέρας ἐκείνης πλήρεις ἐνθουσιώδους χαρᾶς.
Ἡ σημαία τοῦ σταυροῦ πανταχοῦ ἐν Ἑλλάδι ἀνεπετάσθη καὶ παν-
ταχοῦ ἀντήχησαν τοῦ Φεραίου Τυρταίου τὰ πολεμιστήρια φρεσκά,
προσίμια δεινοῖς τῶν Ἑλλήνων ἀγῶνος ἀγῶνος δλίγων πρὸς πολ-
λούς, ἀδόπλων πρὸς ὠπλισμένους, ἀδυνάτων πρὸς ἴσχυρούς, ἀγῶ-
νας περὶ ζωῆς καὶ θανάτου δλοκλήρου τοῦ γένους. Ἀπὸ τῆς ἀξιο-
μνημονεύτου ἐκείνης ἡμέρας ἥρχισενὲν τῷ ἑλληνικῷ γένει νέα πνευ-
ματικῆς ζωῆς ἐποχή.

Φίλ. Ιωάννου

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ ΚΩΡΑΗΣ,

Ολίγαις ἡμέραις πρὸ τῆς συμπληρώσεως τοῦ πέμπτου καὶ ὅγ-
διηκοστοῦ τῆς ἥλικίας ἔτους (25 ἀπριλίου 1833), μικρὸν μετὰ
τὰς μεσονυκτίους ὥρας, ἐξέπνευσε τὸν βίον ὁ τὸν βίον ὅλον ἔχμο-
χθήσας καὶ κατατρίψκης ὑπὲρ τοῦ φωτισμοῦ καὶ τῆς παλιγγενε-
σίας τῶν Ἑλλήνων.

«Σμικρὰ παλαιὰ σώματα» εὐνάζει φοπή! —

Τῇ 6/18 μαρτίου, περὶ τὴν δευτέραν μετὰ μεσημβρίαν ὥραν,
ὅπότε ἐλάμβανε συνήθως τὴν λιτήν αὐτοῦ σίτησιν, κύψας ἀνισορ-
ρόπως εἰς τὰ κάτω, κατέπεσεν ἀπὸ τῆς ἕδρας αὐτοῦ καὶ ὑπέστη
κατὰ τὴν πεϑσιν πλάθημα ἐπώδυνον, ὡφ' οὐ ἐκακουχήθη ἐπὶ ἐννέα
καὶ δέκα ἡμέρας τὸ ὑπὸ τοῦ σάλου σεσεισμένον καὶ ὑπὸ τοῦ γήρως
τετρυχωμένον καὶ καταπεπονημένον αὐτοῦ σῶμα. Ἡ πατρὶς ἦτο
ἡ τελευταία λέξις, ἡ ἐκπορευθεῖσα ἐκ τῶν καθαρῶν τοῦ θνήσκοντος
χειλέων· συγχρόνως δὲ ἀτενίσας τὸ ἀμαυρούμενον σῶμα πρὸς τὴν
ἐκεῖ που ἀνακρειμένην τοῦ Δημοσθένους εἰκόνα, ἀνέκραξεν

έκεινος ήτο ανθρωπος! Τὸ προσφιλὲς καὶ ἐπίχρατον τῆς πατρίδος
σημα, καὶ θρηνῶν καὶ χαίρων, καὶ νοσῶν καὶ εὐφραινόμενος, εἶχε
πάντα το διὰ στόματος ὁ ξηλωτὴς τοῦ Δημοσθέους Κοραής, ἀπὸ^{τοῦ} τῆς παιδικῆς αὗτοῦ ἡλικίας μέχρι τῆς λοισθίας πνοῆς, πάντα δὲ
ὅσα ἔλεξε καὶ ἔγραψε καὶ ἐπράξεν ὑπόκεινται τοῖς πᾶσι μνημείον
ἀτδιον ἀξιαγάστου πρὸς τὴν πατρίδα στοργῆς καὶ ὑποκαρδίου πρὸς
τὰ συμφέροντα τοῦ γένους θεραπείας διὸ καὶ ἡ ἐν Τροιζῃ τρίτη
Ἐθνικὴ Σύνέλευσις, τὸ κοινὸν ἐρμηνεύουσα φρόνημα, ἐξέφρασε
τῷ 1827 πρὸς τὸν Κοραήν πάνδημον εὐχαριστίαν, ἐπ' αἷς ἐπεν-
δυψιλεύσατο πρὸς τοὺς "Ελληνας εὐεργεσίαις.

Μνημονίους τοῦ Δημοσθέους κατὰ τὴν θανάτην τῆς ζωῆς ὥραν,
ἀπέδιλεψε περιπαθῶς πρὸς τὸν τελειότατον τὸν Ἑλληνικὸν ἥγητό-
ρων, ἔτι δὲ μᾶλλον πρὸς τὸν εὐλόγιστον, μεγαλόφρονα καὶ φιλό-
πολιν πολιτικόν, οὐ τὸ φιλογερὸν στόμα, μάτην πολλοὺς καὶ θερμοὺς
ἔξηγγειλε καὶ ἐπόνησε λόγους τε καὶ πόνους, δπως ἐκπυρώσῃ
ἐγκαίρως τοὺς διὰ νάρκης πεπηγότας Ἀθηναίους καὶ σώσῃ ἐκ
τοῦ ἐπικρεμαμένου διέθρου τὴν εἰς διεθρὸν γοργῷ τῷ βήματι χω-
ροῖσαν ἐλευθερίαν καὶ αὐτονομίαν τῆς τῶν Ἐλλήνων Μητροπό-
λεως. Ἐγγὺς τοῦ θανάτου ἀνειμνήσθη ὁ Κοραής τῶν μεγίστων καὶ
ἔξαισιν ἀγώνων τοῦ θαυμασίου ἔκεινου ἀνδρός, διτις καὶ πρε-
σβεύων καὶ δημηγορῶν καὶ πολιτευόμενος, οὕτε τοῖς ἐχθροῖς τῆς
Ἐλλάδος ἐγένετο πώποτε διογένειας, οὕτε ἐν κακῷ κινδύνῳ
ἐπράξει τοῦ δήμου ἀνάξιον, ἀλλ᾽ ἀπεδείχθη ἀνέκαθεν τῆς πατρίδος
εὐεργέτης καὶ τοῦ δικαίου ὑπέριμαχος καὶ πολλῶν καὶ καλῶν σύμ-
βολος, εἰς ἐπήκοον δυσηρόν, λογοφίλων καὶ περὶ τὰ πολεμικὰ
ἔργα διθυμοτάτων συμπολιτῶν διτις καὶ ἐτριηράρχησε καὶ ἔχο-
ρήγησε καὶ ἄλλας ἀδράς χρημάτων εἰσφορὰς πολλάκις διὰ τὴν
σωτηρίαν τῆς πόλεως ἐποιήσατο, τούτων δὲ ἔνεκα καὶ ἐθαυμάσθη
καὶ ἐστεφαγώθη χρυσοῖς στεφάνοις διπέρ τῆς ἐλευθερίας τῶν Ἀθηναίων διτις
ἐπάλαισε κάλλιστα διπέρ τῆς ἐλευθερίας τῶν Ἀθηναίων καὶ τῆς
Ἐλλάδος διοικημάτων τόν τε Μαραθώνα καὶ τὴν Σαλαμίνα καὶ
τὰς Πλαταιάς, καθ' ἣν χρόνου στιγμῇν αἱ Ἑλληνικαὶ πόλεις τῆς
ἀρχαίας ἀμνήμονες ἀρετῆς, ἔγειμον ἀργυρωνήτων προδοτῶν καὶ
ἔξενιζον ἐν τοῖς ἰδίαις κόλποις τοὺς λυιεῶνας τῆς Ἐλλάδος Καὶ ὁ
Νεοελληνικὰ Ἀραγνώσματα

μὲν Δημοσθένης, ἐφ' οὐ τῆς εἰκόνος ἐπέγραψαν οἱ Ἀθηναῖοι τὸ
ἔλεγετον

Εἶπερ τὸν δώμην γνόμην, Αἰγαίοσθενες, εἶχες

Οὕποτε ἀντὶ Ἐλλήνων ἤρχεν Ἄρχης Μακεδὼν

καταδιωκόμενος ὑπὸ τοῦ αἰσχροῦ καὶ πονηροτάτου τῶν τοῦ Ἀντι-
πάτρου ὑπασπιστῶν, Ἀρχίου τοῦ φυγαδοθήρου, ἀνεῖλεν ἔχυτὸν ἐν
τῷ οἴρῳ τοῦ Ποσειδῶνος, τῷ ἐν Καλαυρείᾳ, ἔνθα κατέφυγεν «οὐ
σωτηρίας δεόμενος, ἀλλ' ὡς ἐλέγχων τοὺς Μακεδόνας», σὺν τῷ
θανάτῳ δὲ τοῦ Δημοσθένους ἀπέθανον καὶ τῆς ἐλληνικῆς ἐλευ-
θερίας τὰ ζώπυρα. Εὗτοι γέστερος τοῦ μεγάλου ῥήτορος, ὁ μέγας
Χίος ἔζησεν ἵνανὸν χρόνον, ἵνα τὴν τέλος πάντων ἀναλάμπον καὶ
πληρούμενον τὸ ποιθεινότατον αὐτοῦ ἴνδαλμα τὴν ἀπὸ στυγερωτάτης
δουλείας ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἐλλάδος, εἰς ἣν ὑπὲρ πάντα ἄλλον
συνεδάλετο δι' ἀθανάτων συγγραφῶν καὶ ἀλγθῶς Δημοσθενείων
παραινέσσεων. Καὶ τί πλέον νὰ θαυμάσωμεν, τὴν ἀδροτάτην παι-
δείαν ἢ τὴν ἀξιοζήλωτον αὐτοῦ ἀρετήν, τὴν κριτικὴν εὐθυγρωτίαν
καὶ φιλολογικὴν ἐπιστήμην, ἢ τὴν παρρησίαν, τὴν φιλομάθειαν,
τὴν ἐγκράτειαν καὶ τὴν φιλογένειαν;

«Οὐ βίος τοῦ Κοραῆ ! (ἀνεφόνει πρὸ ἔξ καὶ πεντήκοντα ἐνιαυ-
τῶν ὁ περίβλεπτος καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας ἐν Γενεύῃ Πρεβό).
Τοις Ἐλλησιν ὑπόκειται νὰ ιστορήσωσι τὸν εἰς τὴν Ἐλλάδα
ὅλως καθοσιωθέντα τοῦτον βίον. Δὲν θὰ ἔξαρθῇ ἀρά γε ἐκ τῶν
αὐλαπων αὐτῇ τῆς Ἐλλάδος φωνὴ εὐγνώμων καὶ εὐχάριστος ;»

«Ο Κοραῆς (εγραφεν ἔτερος καθηγητής, ὁ γάλλος Egger)
προσωποποιεῖ αἰσίως τὴν νέαν τοῦ ἐλληνισμοῦ ἀναγέννησιν καὶ τὴν
καὶ τὴν στενὴν τούτου συνάφειαν πρὸς τοὺς θεσμούς, τὰ δόγματα
καὶ τὰ γῆθη τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων».

Αλλ' ἵδιως προσωποποιεῖ διὰ Κοραῆς τὴν ἐλληνικὴν σοφίαν καὶ
καλοκαγαθίαν ἐν τῷ ἐμμελεστάτῳ ἀλλήλων συνδέσμῳ. Ἐδίδαξε
τοὺς Ἐλληνας τὰ καλὰ καὶ συμφέροντα τῇ πατρίδι καὶ ἐκράτυνε
διὰ τῶν ἔργων τὴν σωτηρίον διδασκαλίαν του, διαφυλάξας δι
ὅλου τοῦ βίου ἀνέγκλητον καὶ καθαρὸν παντὸς φθόνου καὶ κολα-
κείας τὴν προσίρεσιν, καταπολεμήσας τοὺς ἀλαζόνας, τοὺς σχο-
λαστικούς, τοὺς δοξοκόπους, τοὺς ὑποκριτὰς καὶ τοὺς κόλακας,
οἵτινες, κατὰ τὸ ἵδιον συμφέρον καὶ κατὰ τὰς περιστάσεις παν-

ταχοῦ «τὴν αὐτὴν ἀμίδα καὶ σίνοχότην» ἔχουσι. Διέζησε πενία παρὰ πάντα τὸν βίον ὡς τῶν Ἑλλήνων οἱ ἀριστοί, ἀλλ' ὅποια μεγαλοπρέπεια, ὅποια μεγαλοφροσύνη ἐλάνθανεν ἐν τῷ πενομένῳ ἐκείνῳ σώματι! Ἡ σύνοικος τοῦ Κοραῆ ἔνδεικ οἴγαγεν αὐτὸν πλέον ἢ ἀπαξ εἰς δδύνην καὶ ἀπελπισμόν, ἀλλ' οὐδέποτε οὐδαμιῶς ἵσχυσε νὰ ἔξασθενώσῃ τὸ διακαίον τὴν φιλόπατριν αὐτοῦ ψυχὴν πῦρ, οὐχὶ τὸ κοινὸν καὶ σύνηθες, ἀλλὰ τὸ κατὰ Ηλάτωνα, θεῖον καὶ ἄφθιτον. Ἡ δὲ εὐχαριστία του ἥτο πάντοτε ἐνάμιλλος πρὸς τὸ μέγεθος τῆς φιλοπατρίας διότι, φέρων ἐσαεὶ ἐν μνήμῃ δσας ἔτυχε παρὰ τὸν Γάλλων φιλοφροσύνας καὶ τιμᾶς, ἐφανέρωσεν γηράντεο εὐγνωμοσύνην καὶ ἀντιφίλγρινδιὰ τοῦ αὐτοποιήτου ἐπιγράμματος «Ἀδαμάντιος Κοραῆς Χίος ὑπὸ ξένην μὲν ἵσα δὲ τῇ φυσάσῃ μ' Ἐλλάδι πεφιλημένην γῆν τῶν Ηαρισίων κεῖμαι».

Ἄλλ' οὐχὶ μόνον οἱ Γάλλοι οἴγαπήσαν καὶ ἐτίμησαν τὸν παρ' αὐτοῖς διατρίψαντα Κοραῆν. Γερμανοί, "Αγγλοί, Ἐλθετοί καὶ ἀλλοί τοφοὶ ἀνδρες, ἰδίως ἐκ τῶν συγγραψάντων τὴν νεωτέραν ἐλληνικὴν ἴστορίαν, μετὰ μεγίστης τιμῆς μνημονεύουσι πάντες ὁμοθύμως τοῦ Κοραῆ τὸ ὄνομα, μετὰ μεγίστων δὲ ἐγκωμίων ἀναφέρουσι τὰ ὑπὲρ τῆς Ἐλλάδος καὶ τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων ὑπὸ ἐκείνου κατωρθωμένα. «Πρῶτος ὁ Κοραῆς (λέγει ὁ περικλεῆς τῆς φιλοσοφίας καθηγητῆς, Χριστιανὸς Βράνδης) διέπτυξε καὶ ἀσπαστὴν τοῖς πᾶσιν ἐποιήσατο τὴν ἴδεαν, δι τῆς πολιτικῆς τῶν Ἐλλήνων ἀναγεννήσεως ἔδει νὰ προηγηθῇ ἡ ἀναγέννησις ἡ πνευματική· πρῶτος αὐτὸς ἐπέσκωψε τὴν τιτλομαρίαν καὶ τὴν ματκιστροσύνην τῶν ιεραρχῶν καὶ τῶν ἀρχόντων καὶ δι' ὅλου ἐμόχθησε τοῦ βίου, ἔπως ἐπαναγάγῃ τοὺς ὑπὸ τῆς δουλείας τεταπεινωμένους ὁμογενεῖς εἰς τὰς παραδόσεις τῆς ἐλληνικῆς ἀρχαιότητας. Διὸ τῶν παντοδαπῶν καὶ πλουσιοπαρόχων αὐτοῦ συγγραμμάτων, ἀνεζωρύγησεν ὁ Κοραῆς τὴν γλώσσαν καὶ τὴν φιλολογίαν τῶν Ἐλλήνων· τὰ ὑπὸ θερμοτάτης φιλοπατρίας ἐμπεπνευσμένα Προλεγόμενα αὐτοῦ καὶ αἱ ἐπιστολαί, καὶ πρὸ τῆς Ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως καὶ μετ' αὐτήν, ἐπενήργησαν ἴσχυρότατα εἰς τὸν νοῦν τῶν Ἐλλήνων, οὓς τοῦ Κοραῆ κατ' ἔξοχὴν ἐκρατύθησαν καὶ ἐστερεώθη ἐν τῇ ἔθνικῇ

τῶν Ἑλλήνων συνειδήσει τὸ μέγα καὶ γόνιμον δόγμα, ὅτι ἐκ μόνης τῆς παιδεύσεως ἔμελλε νὰ προέλθῃ ἡ ἐλευθερία· τοῦτο δὲ τὸ δόγμα παρώρμησεν ἔπειτα καὶ τὸν λόρδον Γύλφορδ εἰς τὴν Ἰδίους ἀναλόμασιν ἔθρυσιν Ἀκαδημείας ἐν Κερκύρᾳ καὶ εἰς τὴν μόρφωσιν Ἐλλήνων διδασκάλων». «Ο Ἀδαμάντιος Κοραῆς (γράφει ἔτερος Γερικανδρίς, ὁ πολὺς Γερβίνος, ἐν τῇ «Ιστορίᾳ τῆς Ἐννεακαὶεκάτης Ἐκατονταετηρίδος») προσήγαγεν ἐφ’ ἑκυτὸν καὶ ἐπὶ τὴν Ἐλλάδα τὰ δημιατα σύμπαντος τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, ὅπότε ἐδουλεύῃ νὰ ἀφιερώσῃ τὸν βίον αὐτοῦ εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ. Ο Κοραῆς ἀπεδείχθη μαντεῖον τῶν Ἑλλήνων. Ἀφ’ ὅτου ἀνέγγω ἐν τῇ «Ἐταιρείᾳ τῶν Ἀνθρωπογνωμῶν τὸ περὶ Ἐλλάδος ὑπόμνημα, δι’ οὐ ἐπειράθη νὰ ἐπιστήσῃ τὴν προσοχὴν τῆς Εὐρώπης ἐπὶ τὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἰδίας πατρίδος, μέχρι τῶν χρόνων τῆς Ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ὅπότε ἐξέδωκε τοῦ Ἀριστοτέλους τὴν Πολιτικά, σὺν δὲ τούτοις καὶ τὰς πολιτικὰς αὐτοῦ παρανέσεις πρὸς τοὺς Ἐλληνας, οὐδαμῶς ἐπαύσατο ὁ Κοραῆς συμβουλεύων πρὸς τοὺς δημόσιες ἔρωτα τοῦ κοινοῦ ἀγαθοῦ, διμόνοιαν, φιλονομίαν καὶ καρτερίαν, γράφων ἀείποτε καὶ πολιτευόμενος ὡς ἀληθῆς πολίτης καὶ ὡς ἀληθῆς φιλόπατρις καὶ φιλόσοφος. Μετὰ πάσης δὲ προθυμίας καὶ ἐπιμελείας ἐσπούδασε νὰ ἐγχαράξῃ εἰς τῶν Ἑλλήνων τὰ στήθη τὴν πίστιν, ὅτι ἡ πολιτικὴ τῆς Ἐλλάδος παλιγγενεσίᾳ ἔδει νὰ προσδοποιηθῇ διὰ τῆς πνευματικῆς, συνάρια δὲ ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀποτελεσθῇ ἡ πνευματικὴ ἀναγέννησις καὶ νὰ μὴ ἐπακολουθήσῃ εἰς αὐτὴν ἡ πολιτική». Καὶ ἔτεροι ὄνοματοι Γερμανοὶ ἐπιστήμονες, ὁ Μάσουρερ, ὁ τοῦ Γερβίνου ιαθητής Μένδελσων Βαρθόλομος καὶ ὁ Χέρτσεργ ἀνακηρύττουσι μιὰς φωνῆς τὸν Κοραῆν ἀρχιμύστην καὶ ἀρχιτέκτονα τῆς πνευματικῆς τοῦ ἐλληνικοῦ ἀγῶνος προπαρασκευῆς.

«Διακαιούμενος ὑπὸ διαπύρου φιλοπατρίας, γράφει ὁ Μάσουρερ, διψῶν μαθήσεως, ὅπως διὰ τῶν μεμαθηγμένων διδάξῃ ἔπειτα τὸ γένος, τὸ ὑπὸ τῆς ἀπαίδευσίας κακοδαιμονοῦν, δ ἀριστος οὗτος ἀνήρ μετίκηγεν εἰς Παρισίους πρὸ τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως, κατόπιν δέ, ἐπὶ πεντήκοντα καὶ περιπλέον ἐνιαυτούς ἔδεικνυεν εἰς τὸν ἐλληνικὸν λαὸν τὴν ἀληθῆ ὁδόν, τὴν ἄγουσαν εἰς τὴν ἡμέρωσιν. Κατήρ-

Ξανθό τοῦ ἔργου ἀπὸ τῆς μεταρρυθμίσεως τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς γλώσσης.

Αἱ ἔνθεσι αὐτοῦ συγγραφαὶ, καταγοητεύσασαι καὶ παροξύνασσαι τὴν φιλοτιμίαν καὶ τὴν φιλομάθειαν σύμπαντος τοῦ ἑλληνικοῦ, ἐγένοντο παραίτιοι τῆς ὥδρυσεως νέων σχολείων καὶ βιβλιοθηκῶν καὶ τῆς ἐκδόσεως ἐφημερίδων, λεξικῶν καὶ ἄλλων κοινωφελῶν πονημάτων. Τοιούτῳ δὲ τῷ τρόπῳ προγνοίμασεν αὐτὸς ὁ Κοραής ὑπὲρ πάντα ἄλλον τὸν ἵερὸν ἀγώνα τῆς ἀναγεννήσεως τῆς προσφιλοῦς αὐτῷ πατρίδος». Οἱ Μένδελσων Βαρθόληδος διὰ μηχροτέρων ἴστορῶν τὸν βίον καὶ τὰ ἔργα τοῦ Κοραή ἀποκαλεῖ αὐτὸν ἀναμορφωτὴν τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς φιλολογίας, πνευματικὸν πρωτοστάτην τῆς ἐπαναστάσεως καὶ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ἀνακαινιστήν. Οἱ δὲ καθηγητὴς Χέρτσεργ ἀποφανόμενος (ἐν τῇ «Ιστορίᾳ τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τῆς ἀπονεκρώτεως τοῦ ἀρχαίου βίου μέχρι τῶν καὶ ἡμᾶς χρόνων») ὅτι ὁ Κοραής καὶ ὁ Καποδίστριας είναι τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων οἱ κορυφαῖτοι, ὑπερεγκωμάτει τὴν τελεσιουργὸν παιδείαν, τὴν ἀρετήν, τὸ ἀγνóstατον ἥθος καὶ τὸν παραδειγματικὸν τοῦ Κοραή βίον.

Ἐπὶ τέλους ὁ περὶ τοὺς ἐπαίνους φειδωλότατος, πρὸς τὰς μομφὰς δὲ ἀφειδέστατος ἄγγελος ἴστορικὸς Φίνλεϋ ὅδέ πως χαρακτηρίζει τὸν ἄνδρα. «Οἱ ἐκ Χίου Κοραής ὑπῆρχεν ὁ μέγας δημοσικὸς μεταρρυθμιστὴς τοῦ ἑλληνικοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος, ὁ νομοθέτης τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ ἐξοχώτατος ἀπόστολος τῆς θρησκευτικῆς ἀνοχῆς καὶ τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας. Απεδείχθη στιθαρὸς ἀντίπαλος τῆς ὀρθοδόξου δεισιδαιμονίας, ἥτις ἐκινδύνευσε νὰ ὑποδουλώσῃ τὴν Ἑλλάδα εἰς τὴν Ῥωσίαν, καὶ τῆς φαναριωτικῆς δουλοφροσύνης. Ἡτις ἐθεράπευσε τὴν τουρκικὴν δεσποτείαν. Ήπορέει δὲ καὶ πάντων τῶν πρασωπικῶν χρισμάτων, τῶν παρεχόντων κύρος καὶ αὐθεντίαν εἰς τὴν διδασκαλίαν του· ἥτο ἀδιάφορος πρὸς τὸν πλούτον, τίμιος, ἐλευθέριος τὸ φρόνγημα καὶ τὴν γνώμην, εἰλικρινῶς φιλόπατρος καὶ βαθύνους φιλόλογος καὶ κριτικός. Διηγήθει τὸν βίον ἐργαζόμενος ὑπὲρ τῆς ἥθικῆς καὶ πολιτικῆς τῶν Ἑλλήνων ἐπιδόσεως. Ηθλησεν ἀθλους οὐχὶ ἀνωφελεῖς· ἀνέπλασεν εὐμεθόδως τὴν γραφομένην γλώσσαν, ἐνέσταξε δὲ καὶ εἰς τὰς φρένας τῶν Ἑλλήνων ἀρχὰς ἀκραιφνοῦς ἐλευθερίας καὶ κα-

θαράξ ήθικότητος. Τοσαύτην δὲ καὶ τηλεικαύτην ἔσχε ροπὴν πρὸς τοὺς ἄνδρας τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, ὅστε πᾶσα τῆς Ἑλλάδος ἴστορία θὰ ἦτο ἀτελής, ἢν παρελείπετο τὸ ὄνομα τοῦ πρωταγωνιστοῦ τῆς Ἐθνικῆς ἀναγεννήσεως Κοραχῆ.

Ἄλλ' ἀρκοῦσιν αἱ μαρτυρίαι αὐται. Συγκρινόμενος πρὸς τοὺς ἄλλους λογίους Ἑλληνας παρίσταται δὲ Κοραχῆς εἰς τὰς ὄψεις ἡμῶν ὡς ὄψικάρηγος καὶ βαθύρριζος ὅρος, περιεστοιχομένη κύκλῳ ὥπος δενδρυφίων ἀκλώνων, φυλλορροσύνων καὶ πάσης σχεδὸν θαλερᾶς βλαστήσεως ἀπεψιλωμένων, εἴτε διὰ τῆς γῆς τὴν λυπρότητα εἴτε διὰ ἄλλην αἰτίαν. Πρὸς τὴν ἀντίθεσιν δὲ ταύτην ἐκπεπληγμένος δὲ θεατής, καὶ διὰ τοῦ ὄμματος τῆς ψυχῆς εἰς τοῦ Κοραχῆ ἀναδιέπων τὸ ὕψος, πάντως θάνατοςήσῃ τὸ ὄμηρικὸν ἐκεῖνο

Οὕτω πεπνῦσθαι τοι δὲ σκιαὶ ἀίσσοσυσιν.

Δ. Θερειανὸς

Ο ΠΟΙΗΤΗΣ ΣΩΛΩΜΩΣ.

Ο βίος καὶ τὸ ἔργον.

Ἐγεννήθη τὴν ἐνάτην Ἀπριλίου τοῦ 1798 εἰς τὴν Ζάκυνθον. βλαστὸς ἀρχοντικῆς οἰκογενείας. Οἱ πρόγονοι του, φεύγοντες τοὺς Τούρκους, μετηγάστευσαν ἐκεῖ ἀπὸ τὴν Κρήτην εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ αἰῶνος. Ἐπαιδεύθη μὲ τὰ Ἰταλικὰ γράμματα, ὅπως οἱ σύγγραφοι αὐτοῦ, εἰς τὴν Ἐπτάνησον. Παιδίον μαθητεύει εἰς τὰ λύκεια τῆς Κρεμώνης καὶ τῆς Βενετίας. Απὸ τὸ 1815 μέχρι τοῦ 1818 ἐσπούδασεν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Ηαδίας. Τὸ 1818 ἐπιστρέφει εἰς τὴν γενέθλιον. Ήρωαρισμένος διὰ τὴν ἐπιστήμην τοῦ δικαίου, ἐπανηλθεν ὅχι τόσον κάτοχος αὐτῆς. Ὅσον πλευσιος ἀπὸ τὴν Ἰταλικὴν σοφίαν καὶ πολησιν, τὴν λαμπρῶς ἀναθάλλουσαν τότε. Τὸ 1818 μετοικεῖ εἰς Κέρκυραν. Εἶχεν ἡδη γράψει τὰ πρώτα εἰς Ἰταλικὴν γλώσσαν ποιητικά του δοκίμια. Ἄλλὰ διὰ τὴν Ἑλλάδαν ἦτο κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὁ ποιητὴς τῆς «Φαρμακῷμένης».

Τὰ τραγούδια μοῦ τάλεγες ὅλα,
τοῦτο μόνον δὲ θέλεις εἴπει...

Ποτος δὲν γνωρίζει τοὺς στίχους αὐτούς, τόσον ἀπλούς, Ὅσον καὶ ὄψηλούς, τοὺς εὐφραδεῖς ὡς ἀπολογία καὶ κατανυκτικούς ὡς προσευχή; Ήτο δὲ ποιητὴς τοῦ «Γύμνου πρὸς τὴν Ἑλευθερίαν», τοῦ «Ἀσματος τῶν φραμάτων», ὡς τὸ ἀπεκάλεσεν ὁ Τερτσέτης, τῆς

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΣΟΛΩΜΟΣ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πατριωτικής ἐμπνεύσεως· τοῦ θυμού, μέσα εἰς τὸν ἑποῖον γέλυρική φαντασία φέρεται ἀπὸ ἀλιμοτος εἰς δόμα νοῦ ἀπὸ πιερυγίσματο εἰς πτερύγισμα καὶ ἀπηγχεῖ ὅλα τὰ σαλπίσματα καὶ ὅλα τὰ κελαδήματα:

Ποιοὶ εἰν' αὐτοὶ ποὺ πλησιάζουν
Μὲ πολλὴ ποδοσολή,
Κι ἄρματα ἄρματα ταράζουν;
Ἐπετάχτηκες Ἐσύ!

Ἄ! τὸ φῶς ποὺ σὲ σασλίζει
Σὰν γῆλου φεγγαθολή
Καὶ μακρόθεν σπινθηρίζει,
Δὲν εἶναι, σχι, ἀπὸ τὴ γῆ!

Λάμψιν ἔχει ὅλη φλογώδη,
Χεῖλος, μέτωπο, ὀφθαλμός,
Φῶς τὸ χέρι, φῶς τὸ πόδι,
Κι ὅλα γύρω σου εἶναι φῶς!
Τὸ σπαθί σου ἀντισηκώνεις,
Τρία πατάματα πατάξ,
Σὰν τὸ πύργο μεγαλώνεις,
Καὶ στὸ τέταρτο χτυπάς!

Ήτον ὁ ποιητὴς τοῦ «Λάμπρου», ὅπου τὸ τραγικώτατον πάθος δείχνεται: μὲ τὴν καταπληκτικὴν ἔντασιν τοῦ δράματος. Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν τὸ ἀσμα τοῦ Σολωμοῦ, ὃν δὲν ἀντηχῇ εἰς ὅλων τὰ χεῖλη, ἀλλὰ τὸ ὄνομά του φέρεται εἰς ὅλων τὰ στέμματα.

Ἡ Κέρκυρα τότε ήδύνατο νὰ θεωρηθῇ ως γή γνησιωτέρα καθέδρα τοῦ νεοελληνικοῦ πνεύματος.

Ἐκεῖ ἀκριάζει γή Ἰόνιος Ἀκαδημία· τὸ ἀνθεὸς τῆς Ἑλληνικῆς μαθήσεως ἐκεῖ διδάσκεις: ζένοι φιλόλογοι διατηροῦν ἐκεῖ συνεχῆ τὴν ἐπικοινωνίαν τῆς Ἑλληνικῆς ψυχῆς πρὸς τὴν πνευματικὴν κίνησιν τῆς Δύσεως. Ο κόσμος αὐτοὺς ἄρμόζεται καλύτερα πρὸς τὰς διανοητικὰς ἀνάγκας τοῦ Σολωμοῦ. Εἰς τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Ιονίου ζητεῖ νὰ εὕρῃ ἀξίου ἀσυλον, διὰ ν' ἀφιερώσῃ ὅλας τὰς δυνάμεις τῆς ψυχῆς του εἰς τὴν θεραπείαν τῆς Τέχνης. Ἐπὶ τριάντα συνεχῆ

ἔτη ἔζησεν ἀνάμεσα εἰς τὴν ὥραιαν φύσιν, εἰς τὴν ἐκλεκτὴν κοινωνίαν ἐκείνην. Καὶ παρήγαγεν ἐκεῖ ὃχι τὰ πλέον ἄρτια, ἀλλὰ τὰ πλέον μεγαλοφάνταστα ἔργα του. Συνεπλήρωσε τὰ ὥραιότερα τέμαχια τοῦ «Λάμπρου»· ἐνεπνεύσθη τὸν «Κρητικὸν» καὶ τὴν «Φαρμακωμένην στὸν «Ἄδη». Ἐσχεδίασε τὸ «Carmen Seculare», τὸν «Νικηφόρον Βρυέννιον», τὸν «Ἀνατολικὸν πόλεμον»· τὴν ἑθικὴν ἰδέαν ποιεῖται καὶ πλουσίως ἔζητοῦσε νὰ συμβολίσῃ εἰς τὰ πουήματα ταῦτα. Μετέφραξεν «Οἰηρικὰς Ραψῳδίας». Τραβαίνει καὶ ἔξυφαινε καὶ κατέλυε καὶ ἀνέπλαττε, κάτισ φοράν καὶ τεχνικώτερον, τὴν μεγάλην ἐπικολυρικὴν σύνθεσιν τῶν «Ἐλευθέρων πολιορκητικῶν», ἀποθέωσιν τῶν ἥρωϊκῶν ἀγώνων τοῦ Μεσολογγίου. Έκει τέλος ἔγραψε τὸν «Ηόρφυραν», τοῦ ὅποίου τοὺς ὀλίγους περιστοθέντας στίχους διαπνέει θεία τις πνοή.

Ἐκεῖ μεταξὺ κοινωνίας ἀνεπιγμένων, μεταξὺ κοινωνίας νεολαίας προσιτῆς εἰς τὰ δυσκολοπρόσιτα τῆς τέχνης, δὲ Σολωμὸς δὲν ἔκτιμαται μόνον ὡς ἔξοχος ποιητής, ἀλλὰ τιμάται ὡς ἥρως τοῦ πυεύματος. Οἱ νέοι τῆς Κερκύρας διεκδικοῦσιν ὡς δόξαν, ἔστω καὶ ἀπλὴν πρόσκλησιν τοῦ δυσκολοκοινωνήτου ποιητοῦ· εἰς τὸν περίπατον, διὰ νὰ σταθεῖν παραπλεύρως του, εἰς τὴν οἰκίαν του, διὰ νὰ ὀμιλήσουν μαζὶ του. Οἱ Τάκωδος Πολυλᾶς, μόλις ἐγύρωτεν ἀπὸ τὴν Γερμανίαν, ἔξιδεύει νύκτα καὶ ἥμέραν τὴν Γερμανομάθειάν του, διὰ νὰ μεταφράζῃ καὶ παραδίδῃ πρὸς ἀνάγνωσιν εἰς τὸν λατρευτὸν διδάσκαλον τόμους του Ἕγέλου καὶ τοῦ Σίλλερ. Καὶ αὐτὰς ὃχι ὀλίγας ἴδιοτροπίας του σέθονται ὡς νόμους οἱ φίλοι του. Οἱ Σπυρίδων Τρικούπης, περαστικὸς ἀπὸ τὴν Κέρκυραν, νεόνυμφος τότε, συναντᾷ καθ' ὁδὸν τὸν ποιητήν, στενώτατα συνδεδεμένου μαζὶ του. Τὸν παραλαμβάνει, διὰ νὰ τὸν γνωρίσῃ μὲ τὴν νεαρὰν συντρόφισσαν τοῦ βίου του. Ἀλλ' ὁ παράξενος ποιητής δὲν πειθεῖται ν' ἀνέλθῃ εἰς τὸν οἰκόν του καὶ μόνον συγκατανεύει νὰ σταθῇ ἀπέξω, ἐκεὶ κληροῦσα ὑπὸ τοῦ συζύγου κατήλθειν ἢ εὐγενής δέσποινα εἰς τὸν δρόμον, διὰ νὰ τὸν ἔδῃ καὶ νὰ τὸν χαιρετίσῃ.

Ο ποιητής δὲν βιάζεται νὰ δημιουρίσῃ τὰ νεώτερα ἔργα του, οὐδὲ θηρεύει τὴν ἀπόκτησιν εὐκόλου φήμης. Δὲν ἀποδιλέπει εἰς ταύτην ἡ ἐκείνην τὴν ἐπιτυχίαν καταφρονεῖ τὴν δημοτικότητα· αὐτὴ συνήθως ἔξαγοράζεται μὲ συγκαταβάσεις ἀναξίας τῆς συνεδήσεως τοῦ καλλιτέχνου.

Ἐργάζεται διὰ τὴν ποίησιν. Ὁ μέγας ποιητής τῆς συγχρόνου Ηπαλίας, δὲ Καρδούτσης, όμιλῶν περὶ τοῦ Δάντη, εἶπεν. «Ἐφαλεγεῖ τὴν θείαν Κωμῳδίαν του τὰ ὑψηλότατα τῆς ζωῆς, τὰ ὑψηλότατα τῶν ἀνθρώπων, τὰ ὑψηλότατα τῶν ψυχῶν μυστήρια ὃγι τῆς ιδεᾶς του ἢ ταύτης ἡ ἐκείνης τῆς ψυχῆς ἀλλὰ πάσης ψυχῆς». Ὁ Σολωμὸς δὲν γρήγορης νὰ καταλίπημέγκα καὶ ὑπερτέλειον μνημεῖον, ώς τὸ κληροδοτηθὲν εἰς τοὺς αἰῶνας ἀπὸ τὸν Δάντην, ἀλλ᾽ ἐφιλοδόξηγος τὴν ποίησιν ως δὲ ὑψηλότατος ἐκείνος ποιητής. Διὸ τοῦτο ὁ στίχος καὶ τοῦ Σολωμοῦ ἀπευθύνεται πρὸς ὅλες ὅμοις τὰς δυνάμεις τῆς ψυχῆς πρόσθιοθέτει ἀριστητὰ πνευματικῶν γχρισμάτων ἢ πλήρης ἀντίληψις τοῦ κόλλους αὗτοῦ. Ὁ Σολωμὸς ἀνέδαλλεν ἐκάστοτε νὰ παρουσιάσῃ εἰς τὸ κοινὸν τὰ φωτεινότερα καὶ τολμηρότερα τῶν τέκνων του. Ἀγωνίζεται νὰ φθάσῃ εἰς τὴν τελειότητα. Παλαιειδιὰν δὲν ποτάξη τὸ δυσκολούπότερον δικόλον εἰς τὴν ἀπολυταρχίαν τῆς τέχνης. Προσβάίνει διὰ μεθοδικῆς διορθώσεως τῶν ἔργων του καὶ ἀναπλάσεως. Πάντοτε δυσαρεστημένος μὲ τὸν ἔχυτόν του, ὃγι σπανίως συντρίβει ώς δὲ ἀρχαῖος γλύπτης τὰ πλάσματά του. Ἀλλὰ καὶ τῆς ζωῆς του αἱ ιδιαίδους περιπέτειαι δὲν ἐπιτρέπουν νὰ ἔλθῃ εἰς ἐπαρχὴν μὲ τὸ εὔρον κοινὸν. Τὸ θολόν ρεύμα τῆς πραγματικότητος εἰσχωρεῖ μέχρι τῶν ἀδύτων τοῦ ναοῦ μολύνει μὲ τὴν λάσπην του τοὺς πόδας τοῦ χρυσοῦ θυσιαστηρίου.

Απὸ τὸ 1833 περιπλέκεται εἰς δίκην συγγενείᾳν ἀσυγκρίτως περισσότερον παρ' ὅσον αὐτῇ ἡ πείλησης τὴν οὐλικήν του ἀνεστιν, κατέφερεν ἐναντίον του, ώς λέγεται, καίριον ἥθικὸν τραῦμα.

Καὶ τὴν μὲν δίκην ἐκέρδισε μετ' ὀλίγα ἔτη, ἀλλὰ μὲ τὴν παντοτινὴν θυσίαν τῆς γαλήνης του. Βαθιγέδὸν ἡ δέξιομυία, ἡ μελαγχολία, ἡ φιλοσοσία, ἡ μισανθρωπία, ἡ νευροπάθεια κρατοῦσιν ισχυρότερον αὗτοῦ τέλος ἀπὸθνήσκει τὴν ἐνάτην Νοεμβρίου τοῦ 1857 εἰς τὴν Κέρκυραν, θῦμια ἐγκεφαλικοῦ παθήματος. Μόλις ἡγγέλθη ὁ θάνατός του, ἡ Βουλὴ τῶν Ιονίων διέκοψε τὴν συνεδρίασιν καὶ ἐκήρυξε δημόσιον τὸ πένθος. Έκλείσθησαν τὰ θέατρα. Ὁ λαός τῆς πόλεως καὶ τῶν προστείων συγέρρευσεν εἰς τὴν κηδείαν, πάνδημον. Δώδεκα νέοι αὐθόρμητοι ζητήσαντες ὑπεδάσταζον μέχρι τοῦ τάφου τὸ φέρετρον.

Ολίγον χρόνον πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Σολωμοῦ ἔγραψεν εἰς ἐκ-

τῶν γλυκυτέρων μαθητῶν ἔκείνου. «Μόλις δημοσιευθεῖσαν τὰ ἀνέκδοτα ποιήματά του, θάγνωρός ή κόσμος, ὅτι ἔχει καὶ ἡ Ἑλλάδος τὸν Δάντην της». Ἡ τοιαύτη προσδοκία τῶν θαυμαστῶν του δὲν ἦτο ἀποτέλεσμα τυφλοῦ καὶ ἀκρίτου θαυμασμοῦ. Ναὶ μὲν ὁ ποιητὴς δὲν παρέδιδεν εἰς τὴν εὑρεῖαν δημοσιότητα τὰ ἔργα τὰ μεταγενέστερα τῶν πρώτων εἰδουλίων καὶ τῶν ὄμνων του· καθὼς παρεστήσαιεν ἥδη, τὰ ἐπλαστούργει βραδέως καὶ μακρὰν τῶν ἀμυήτων, ὃς διὸ νὰ τὰ παραδώσῃ ἄψογα εἰς τὴν ἀθανασίαν. Ἀλλὰ παρέδιδεν ὅμως συχνὰ πυκνὰ πλεῖστα μέρη ἐξ αὐτῶν χαρακτηριστικάτακε εἰς τὴν γγὺναν καὶ τὴν ἐκτίμησιν τῶν μᾶλλον οἰκείων ἐκ τῶν φίλων του· ἡ λαμπρὰ τοῦ ποιητοῦ ἀπαγγελία ἵσχυρότερον τὰ ἐνετύπωνεν εἰς τὴν μνήμην τῶν ἀκροωμένων.

Αλλὰ τὸ μέγιστον καὶ τὸ κάλλιστον Ἰσως μέρος τῶν στίχων καὶ τῶν ρυθμῶν, ποὺ ἐξήρχοντα ἀπὸ τὰ γεῦη του ὡς λειτουργία πρὸς δέξαν τοῦ αἰώνιου καλοῦ, ἀπέθανε μαζὶ του. Καὶ κατάπληξις δύσηγρὰ ἐκυρίευσε τοὺς φίλους καὶ τοὺς θαυμαστάς· οἵτι έγνώσθη, διὸ οἱ λόγιοι ἀνδρεῖς οἱ ἀναλαδόντες τὴν ἐπιστασίαν τῆς ἐκδόσεως τῶν Ἀπάντων του—χρόνον τινὰ μετὰ τὸν θάνατον ἔκείνου—δὲν εὑρούν εἰς τὰ χειρόγραφά, ὅσα τοῖς παρεδόθησαν ὑπὸ τῶν συγγενῶν, τίποτε σχεδὸν ἀρτιον καὶ πληρες ἀπὸ τῶν προσδοκώμενον θηγσαυρόν. Λάμποντα μόνον συντρίμματα τῶν αιθερίων κόσμων καὶ ἀνεπανόρθωτα χάσματα καὶ ἀπλήρωτον κενόν. Σχεδιάσματα εἰς τὸ πεζὸν ίταλιστί, ἀτελείωτα τεμάχια, στέγους μεμονωμένους· ποσοὶ καὶ που θλιγόστιχα ἀποσπάσματα, στοχασμούς ἐπὶ στοχασμῶν, παραλλαγὰς ἐπὶ παραλλαγῶν· ἐρείπια φαντασικῶν ναῶν καὶ λείφανα μαγικῶν παλατίων· καὶ ἀντὶ τοῦ ὅλου ἔργου, ἀδραίως καὶ ἐναρμονίως συνηρμολογημένου, ἀραιά τινα μόνον κτίσματα αὐτοῦ καὶ δείγματα συσσωρευμένου ὄλικος. Ἐκ τούτων μόλις ἐννοοῦμεν ποιὸν θὰ ἦτο τὸ οἰκοδόμημα. Καὶ τὸ οἰκοδόμημα τούτο ἐν μέρει μᾶς τὸ ἀποκαλύπτουν, ἐν μέρει πιᾶς ἀφήγουν νὰ τὸ φαντασθῶμεν οἱ ἐκδόται· τῶν «Εὔρισκομένων τοῦ Σολωμοῦ», ὃς ἐτυπώθησαν ταῦτα τὸ 1859 εἰς τὴν Κέρκυραν μὲ τὴν σοφὴν μελέτην τοῦ Ηολυλᾶ, προταχθεῖσάν του βιβλίον.

Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ἐχάθησαν, καὶ κατὰ τρόπον δυσεξιγνίστον, τὰ ἔργα τοῦ μεγίστου τῶν ποιητῶν τῆς ἀναγεννωμένης Ἑλλάδος, διὰ τῶν ὅποιων ἡ νέα μας ποίησις θὰ γένηται εὐτόλμως ν' ἀντιμετωπίσῃ τὰς ἀλλοφύλλους ἀδελφάς της. Ἰσως κακούργος ὑπολογισμὸς τὰ ὑπεξήρεσεν· Ἰσως χειρ ἐναγῆς τὰ κατέστρεψεν· Ἰσως ὁ ἔδιος ποιητής ἐν στιγμῇ τίς οἰδε τίνος παροξύσμου· τὰ ἐξηγράνισεν· ἀλλ' ἡ οὕτως ἡ ἀλλως ἡ μαστηριώδης των ἔκλει-

ψις είναι ώς τὸ τελευταῖον κτύπημα ζωφερᾶς μοίρας, ἡ ὅποια κατέδιωκε τὸν ποιητήν.

Καὶ ὅμως ἡ καταστροφὴ αὕτη ἐξηφάνισε μὲν τὸ μέγα ἀρχιτεκτονικὸν σύνολον καὶ τὴν καλλιτεχνικὴν ἀριστητὰ τῶν ἔργων τούτων, ἀλλὰ προσέδωκεν εἰς ταῦτα, εἴτε συντρίμματα εἴτε ἀπλᾶ προσχεδιάσματα, γάριν ἄφραστον. Μορφώνεται τοιςυτοτρόπως δι' αὐτῶν ὡς γένους εἰδος ποιήσεως, σύγγενεσιν μᾶλλον πρὸς τὴν τέχνην τῶν ἥχων ἢ τῶν στίχων. Ὁχι διότι τὰ περιστοθέντα ἡ καὶ τὰ μηδέποτε περατωθέντα ταῦτα δὲν είναι παρὰ μόνον εὑηγγυοὶ φθόγγοι γαρίς κανὲν σαρπὶς νόγμικοι· ἀλλὰ διότι ταῦτα είναι ὠραῖα καὶ συγκινοῦν μᾶλλον διὰ μουσικῆς τινος ἢ διὰ τῆς καθαρώτερον ποιητικῆς δυνάμεως. Χωρὶς ἀρχὴν καὶ γωρὶς τέλος, ἀκόμη καὶ στερούμενα ἀλληλουχίας, περιβάλλοντα μὲ τὴν γοητείαν τῶν ὀνείρων.

Εἶναι τοῦ ὠραίου ἀποκάλυψις ὅχι διεύθυντα κατὰ πλάτος καὶ ἀμέσως ἐκφράζουσιν, ἀλλὰ δι' ὅσων βαθέως καὶ πλαγίως πως ὑποέχουσιν.

Ἐπιβάλλονται μὲ τὴν σεπτότητα τῶν ἐρειπίων καὶ μὲ τὸ μυστήριον τῶν συμβόλων. Ἡ σκοτεινότης των δὲν είναι ἀποτέλεσμα φρασικῆς ἀδυναμίας, ἀλλ' εὐγλωττίας σιωπηλῆς, δις προσώπου τὸ ὅποιον θὰ ἐσφράγιξε τὸ στόμα του καὶ θὰ μετεδίθαξεν ἐληγη τὴν εὐφράδειαν τῆς γλώσσης εἰς τὴν λάμψιν τῶν ὀφθαλμῶν.

K. Παλαμᾶς

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ ΕΚ ΤΩΝ ΕΡΓΩΝ ΤΟΥ ΣΩΛΩΜΟΥ.

'Η γαλήνη.

Δὲν ἀκούεται οὔτ' ἔνα κῦμα
Εἰς τὴν ἔρημη ἀφρογιαλιά·
Λέσ καὶ ἡ θάλασσα κοιμᾶται
Μέσ στῆς γῆς τὴν ἀγκαλιά.

'Η καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν.

Στὸν Ψαρῶν τὴν ὄλόμανοη φάγη
Περιπατῶντας ἡ Δόξα μονάχη,
Μελετὴ τὰ λαμπρὰ παῦληκάρια
Καὶ στὴ κόμη στεφάνη φορεῖ
Γινομένο ἀπὸ λίγα χοριάρια
Ποὺ είχαν μείνει στὴν ἔρημη γῆ.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΘΝΙΚΟΝ ΥΜΝΟΝ.

(‘Η ἄλωσις τῆς Τριπόλεως).

Ἄκούω κούφια τὰ τουφέκια,
Ἄκούω σμήμιο σπαθιῶν,
Ἄκούω ξύλα, ἀκούω πελέκια,
Ἄκούω τρίμιο δοντιῶν.

”Α ! τί νύκτα ἦταν ἐκείνη,
Ποὺ τὴν τρέμει ὁ λογισμός;
”Ἄλλος ὑπνος δὲν ἐγίνη
Πάρεξ θάνατου πικρὸς.

Τῆς σκηνῆς ἡ ὥρα, ὁ τόπος,
Οἱ κραυγές, ἡ ταραχή,
Οἱ σκληρόψυχος ὁ τρόπος
Τοῦ πολέμου, καὶ οἱ καπνοί,

Καὶ οἱ βροντές, καὶ τὸ σκοτάδι,
Οποῦ ἀντίσκοφτε ἡ φωτιά,
Ἐπαράσταιναν τὸν ἄδη
Ποὺ ἀκάρτερει τὰ σκυλιά.

(‘Η καταστροφὴ τοῦ Δράμαλη).

Τῆς Κορίνθου ἵδον καὶ οἱ κάμποι
Δὲν λάμπει ἥλιος μοναχὰ
Εἰς τὸν πλάτανον, δὲν λάμπει
Εἰς τὸ ἅμπελια, εἰς τὰ νερά.

Εἰς τὸν ἥσυχον αἰθέρα
Τώρα ἀθώα δὲν ἀντηγεῖ
Τὰ λαλήματα ἡ φλογέρα,
Τὰ βελάσματα τὸ ἀρνί.

Τρέχουν ἀριματα γυλιάδες,
Σάν τὸ κῦμα εἰς τὸ γιαλό.
”Άλλοι οἱ ἀνδρεῖοι παλληκαράδες
Δὲν ψηφοῦν τὸν ἀριθμό.

”Ω τρακόσιοι ! σηκωθῆτε
Καὶ ξανάλθετε σὲ μᾶς.
Τὰ παιδιά σας θέλει ἰδῆτε
Πόσω μοιάζουνε μὲ σᾶς.

”Όλοι ἔκεινοι τὰ φοβοῦνται,
Καὶ μὲ πάτημα τυφλὸι.
Εἰς τὴν Κόρινθο ἀποκλειοῦνται
Κι δοι γάνονται ἀπ’ ἐδῶ.

Στέλνει ὁ ἄγγελος τοῦ δόκευθον
Πεῖνα καὶ θανατικό,
Ποὺ μὲ σχῆμα ἐνὸς σκελέθρου
Περιπατοῦν ἀντάμα οἱ δυὸς

Καὶ πεσμένα εἰς τὰ χορτάρια
Ἄπειθαίνων παντοῦ
Τὰ θλιψμένα ἀπομεινάρια
Τῆς φυγῆς καὶ τοῦ γαμοῦ.

Καὶ ἐσὺ ἀθάνατη, ἐσὺ θεία,
Ποὺ ὅτι θέλεις ἡμπορεῖς
Εἰς τὸν κάμπο, Ἐλευθερία,
Ματωμένη περπατεῖς !

Στὴν σκιὰ χεροπιασμένες,
Στὴν σκιὰ βλέπω καὶ ἔγδο
Κρινοδάχτυλες παρθένες,
Οπού κάνουνε χορό.

Στὸν χορὸν γίνονται οἵζουν
Ωρᾶτα μάτια ἐρωτικά,
Καὶ εἰς τὴν αὔρα κυματίζουν
Μαῦρα, διόχουσα μαλλιά.

Η ψυχή μου ἀναγαλλιᾶται,
Πῶς ὁ κόρφος κάθε μᾶς
Γίνονται θύσιαστο ἑτοιμάζει
Γάλα ἀνδρείας, καὶ ἐλευθεριᾶς.

Μὲς στὰ χόρτα στὰ λουλούδια
Τὸ ποτῆρι δὲν βαστῶ.
Φιλελεύθερα τρωγούδια
Σὰν τὸν Πίνδαρο ἐκφωνῶ.

Απ τὰ πόκκαλα βγαλμένη
Τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά,
Καὶ σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη,
Χαῖρε, ω̄ χαῖρε, Ἐλευθεριά !

(Τὸ Μεσολόγγι).

Πῆγες εἰς τὸ Μεσολόγγι
Τὴν ἡμέρα τοῦ Χριστοῦ,
Μέρα ποὺ ἄνθισαν οἱ λόγγοι, ¹⁾
Γιὰ τὸ τέκνο τοῦ Θεοῦ.

1) Ο ποιητής ὑπαινίσσεται τὸν στίχον τοῦ Ησαίου : Ἀγαλλίσθι
ἔρημος καὶ ἀνθείτω ὡς κερίνων

Σοῦ ἡλθε ἐμπρὸς λαμποκοπῶντας
Ἡ θρησκεία μ' ἔνα σταυρό,
Καὶ τὸ δάκτυλο κινῶντας
Οὐον ἀνοί⁷ τὸν οὐρανό,

Σ' αὐτό, ἐφώναξε, τὸ γδῦμα
Στάσου, δλόρθη, Ἐλευθεριά·
Καὶ φιλῶντας σου τὸ στόμα·
Μπαίνει μὲς στὴν ἐκκλησιά.

(*Aἱ κατὰ θάλασσαν νῖκαι*).

Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψιν
Τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερή,
Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν ὅψη
Ποὺ μὲ βία μετράει τὴν γῆ.

Εἰς αὐτὴν εἶν ἔακουσμένο
Δὲν νικιέσαι σὺ ποτέ·
Οὐως, ὅχι, δὲν εἶν ξένο
Καὶ τὸ πέλαγο γιὰ σέ.

Τὸ στοιχεῖον αὐτὸ ἔαπλόνει
Κύματ⁸ ἄπειρα εἰς τὴν γῆ,
Μὲ τὰ ὄποια τὴν περιζώνει,
Κι εἶναι εἰκόνα σου λαμπρή.

Μὲ βρυχίσματα σαλεύει
Ποὺ τρομᾶει ἡ ἀκοή
Κάθε ἔνδο ζινδινεύει
Καὶ λιμῶνα ἀναζητεῖ.

Φαίνετ⁹ ἔπειτα ἡ γαλήνη
Καὶ τὸ λάμψιμο τοῦ ἥλιοῦ,
Καὶ τὰ χρώματα ἀναδίνει
Τοῦ γλαικότατου οὐρανοῦ.

Δὲν νικιέσαι, εἶν ἔακουσμένο,
Στὴν ἔηράν ἐσὺ ποτέ·
Οὐως, ὅχι, δὲν εἶν ξένο
Καὶ τὸ πέλαγο γιὰ σέ.

Περούν¹⁰ ἄπειρα τὰ ξάρτια,
Καὶ σὰν λόγγος στρομμωχτά
Τὰ τρεχούμενα κατάρτια,
Τὰ δλοφούσκωτα πανιά.

Σὺ τές δύναμές σου σπρώχνεις,
Καὶ ἀγκαλὰ δὲν εἶν πολλές,

Πολεμῶντας, ἄλλα διώγνεις,
Ἄλλα πάροντας, ἄλλα καῖς.

Μὲ ἐπειθόμα νὰ τηρᾶται
Δύο μεγάλα σὲ θυρῷ,
Καὶ θανάσιμον τινάζεις
Ἐναντίον τους κερδαυνὸ

Πιάνει, αὐξάνει, κοκκινίζει,
Καὶ σηκώνει μιὰ βροντή,
Καὶ τὸ πέλαο χωματίζει
Μὲ αἰματόχοη βαφή

Πνίγοντ' ὅλοι οἱ πολεμάρχοι,
Καὶ δὲν μνέσκει ἔνα κορμό¹⁾
Χάρον, σκιὰ τοῦ Πατριάρχη,
Ποὺ σὲ πέταξαν ἐκεῖ.

(*Απὸ τὴν φδὴν εἰς τὸν Βύρωνα*).

Ποὺ θὰ πάῃ; Βουνὰ καὶ λόγγοι
Καὶ λαγκάδια ἀιλογοῦν.¹⁾
Ηοὺ θὰ πάῃ;—Στὸ Μεσολόγγι,
Καὶ ἄλλοι ἂς μὴ ζηλοφθονοῦν.

Τέτοιο χῶμα, ἀπ τὴν ἡμέρα
Τὴ μεγάλη τοῦ Χοιστοῦ,
Ηοὺ εἶχε φέρει ἀπ τὸν αἰθέρα
Γιαὶ ἐμῆς καὶ δέσα Λύτοῦ,

Εἶν' ἵερὸ προσκυνητάρι,
Καὶ δὲ θέλει πατηθῆ
Ἀπὸ βάρβαρο ποδάρι,
Πάρεξ ὅταν ζαλαστῆ.

Δὲν ἥταν τὴ μέρα τούτη
Μοσχολίβανα, ψάλμοι
Νά, μολύβια, νά, μπαροῦτι,
Νά, σπαθιῶν λαμποκοπή.

Στὸν δέοντα ἀνακατώνονται.
Οἱ σπιθόβολοι καπνοί,
Καὶ ἀπὸ πάνου φανερώνονται
Ἴσκιοι θεῖοι πολεμικοί.

Καὶ εἶνε αὐτοί, ποὺ πολεμῶντας
Ἐσκεπάσανε τὴ γῆ,
Πάνου εἰς τ' ἄρματα βροντῶνταις
Μὲ τὸ ἐλεύθερο κορμό.

1) Παραμένουσιν ἀποροῦντα.

Καὶ ἀγκαλιάσματα ἐκεῖ πλήθια,
Δάφνες ἔλαβαν, φιλιά,
Οσα ἔλαβανε εἰς τὰ στήθια
Βόλια, τούρκικα σπαθιά.

Οὐοι ἐκεῖνοι οἱ πολεμάρχοι
Περιζόνουνε πυκνοὶ
Τὴν ψυχὴν τοῦ Πατριάρχη,
Ποὺν τὸν πόλεμον εὐλογεῖ.

(*Η ήμέρα τῆς Λαμπραντού*).

Καθαρώτατον ἥλιον ἐπρομηνοῦσε
Τῆς αὐγῆς τὸ δροσάτο ὑστερο ἀστέρι,
Σύγνεφο, καταχνιά, δὲν ἀπερνοῦσε
Τὸ οὐρανοῦ σὲ κανένα ἀπὸ τὰ μέρη
Καὶ ἀπὸ κεῖ κινημένο ἀργοφυσοῦσε
Τόσο γλυκὸ στὸ πρόσωπο τὸ ἀέρι,
Ποὺν λέσ καὶ λέει μὲς στῆς καρδιᾶς τὰ φύλλα
Γλυκεὶλα ἡ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος μαυρίλα.

Χριστὸς ἀνέστη! Νέοι, γέροι καὶ κόρες,
Οὐοι, μικροὶ μεγάλοι, ἐτομασθῆτε.
Μέσα στές ἐκκλησίες τές δαφνοφόρες
Μὲ τὸ φῶς τῆς γαρδᾶς συμμαζωχτῆτε.
Ανοίξατε ἀγκαλιές εἰρηνοφόρες
Ομπροστὰ στοὺς Ἅγιους, καὶ φιληθῆτε.
Φιληθῆτε γλυκὰ γεύλη μὲ γεύλη,
Πέστε **Χριστὸς ἀνέστη** ἐχθροὶ καὶ φίλοι.
Δάφνες εἰς κάθε πλάκα ἔχουν οἱ τάφοι,
Καὶ βρέφη ὁραῖα στὴν ἀγκαλιὰ οἱ μανάδες.
Γλυκόφωνα, κοιτῶντας τές ζωγραφισμένες εἰκόνες,
ψάλλουνε οἱ ψαλτάδες.

Λάμπει τὸ ἀσῆμι, λάμπει τὸ χρυσάφι,
Λπὸ τὸ φῶς ποὺ χύνουνε οἱ λαμπάδες.
Κάθε πρόσωπο λάμπει ἀπὸ τὸ ἀγιοκέρι,
Οποῦ κρατοῦνε οἱ Χριστιανοὶ στὸ γέροι.

Ἐλεύθεροι πολιορκημένοι

Παράμερα στέκει
 Ὁ ἄντρας καὶ κλαίει·
 Ἀργὰ τὸ τουφέκι
 Σηκώνει καὶ λέει·
 «Σὲ τοῦτο τὸ χέρι
 Τί πάνεις ἔσυ ;
 Ὁ ἐγθόρός μου τὸ ξέρει
 Πῶς μοῦ εἰσαι βαρύ».·
 Τῆς μάνας ὁ λαύρα !
 Τὰ τέκνα τριγύρου
 Φθαρμένα καὶ μανδρα,
 Σὰν ἵσπιους δινείρου·
 Λαλεῖ τὸ πονήραι
 Στοῦ πόνου τὴ γῆ,
 Καὶ βρίσκει σπειράκι
 Καὶ μάνα φθονεῖ.

“Ακρα τοῦ τάφου σιωπῇ στὸν κάμπο βασιλεύει·
 Λαλεῖ πουλί, παίρνει σπειρί, κι ἡ μάνα τὸ ζηλεύει.
 Τὰ μάτια ἡ πεῖνα ἐμαύρισε· στὰ μάτια ἡ μάνα μνέει·
 Στέκει δὲ Σουλιώτης δὲ καλὸς παράμερα καὶ κλαίει·
 «Ἐρμό τουφέκι σκοτεινό, τί σ’ ἔχω γὰρ στὸ χέρι ;
 Οποῦ σὺ μοῦ γινες βαρύ, κι δὲ Ἄγαρηνὸς τὸ ξέρει.»

“Οἱ Ἀποίλης μὲ τὸν Ἐρωτα χορεύουν καὶ γελοῦνε,
 Καὶ δοῦ ἄνθια βγαίνουν καὶ καρποὶ τόσοὶ ἀρματα σὲ κλειοῦνε.
 Λευκὸ βουνάκι πρόβατα κινούμενο βελάζει,
 Καὶ μὲς στὴ θύλασσα βαθιὰ ξαναπετιέται πάλι,
 Κι δλόλευκο ἐσύσμιξε μὲ τὸ οὐρανοῦ τὰ κάλλη.

Καὶ μὲς στῆς λίμνης τὰ νερά, δοῦ ἔφθασε μὲ ἀσποῦδα,(1)
 Ἐπαιξε μὲ τὸν ἵσπιο της γαλάζια πεταλοῦδα,

1) ἐν σπουδῇ, ταχέως

Ποὺ εὐθύδιασε τὸν ὑπὸ τῆς μέσα στὸν ἄγρο κοίνον·
Τὸ σκουληκάπι βρίσκεται σ' ὅρα γλυκειὰ καὶ ἐκεῖνο.
Μάγεμα ἡ φύσις καὶ ὄνειρο στὴν διορφιὰ καὶ γάρ,
Ἡ μαύρη πέτρα διλόχουσῃ καὶ τὸ ξερὸν χορτάρι·
Μὲ γίλιες βρύσες γύνεται, μὲ γίλιες γλῶσσες κοένει·
Οὐποτὸς πεθάνη σήμερα γίλιες φροές πεθαίνει.

Γιὰ κοίτα κεῖ χάσμα σεισμοῦ βαθιὰ στὸν τοῖχο πέρα,
Καὶ βγαίνουν ἄνθια πλουμιστά, καὶ τρέμουν στὸν ἀέρα·
Λούποιδα μύρια, ποὺ καλοῦνται χουσὸι μελισσολόι,
Ἄσπρα, γαλάζια, κόκκινα, καὶ κούρβουντε τὴ γλόη.

Ἐστησε δὲ Ἐφοτας χορὸν μὲν τὸν ἔσωθδον Ἀποῦλη,
Κινήσις ηὗρε τὴν καλὴν καὶ τὴν γλυκειά της ὥρα,
Καὶ μὲς στὴν σκιά, ποὺ φούντωσε καὶ κλεῖ δροσὲς καὶ μόσχους,
Ἀνάκουστος κηλᾶδισμὸς καὶ λιποθυμισμένος.
Νερὰ καθάρια καὶ γλυκά, νερὰ χαριτωμένα,
Χύνονται μὲς στὴν ἄβυσσο τὴν μοσχοβολισμένη,
Καὶ παίροντες τὸ μόσχο της, κι ἀφήνουν τὴν δροσιά τους,
Κι οὐλὰ στὸν ἥλιο δείγνοντας τὰ πλούτια τῆς πηγῆς τους,
Τοέχουν ἐδῶ, τοέχουν ἐκεῖ, καὶ κάνουν σᾶν ἀηδόνια.

Αλλ' ίμιος, ἀλλ' ἀόρατος αἰθέρεας κοσμοφόρος
Ο στύλος φανερώνεται, μὲ κάτου μαζωμένα
Τὰ παλληκάρια τὰ καλά, κι ἀπάνου τὴ σημαία,
Ποὺ μουρμουρίζει καὶ μιλεῖ καὶ τὸ Σταυρὸν ἀπλώνει
Παντόγυνα στὸν ὄμορφον ἀέρα τῆς ἀντρείας,
Κι δὲ οὐδανὸς καμάρωνε, κι ἡ γῆ γεροκ οτοῦσε·
Κάθε φωνὴ κινούμενη κατὰ τὸ φῶς μιλοῦσε,
Κι ἐσκόρπια τὰ τρισεύγενα λουλούδια τῆς ἀγάπης·
«Ομορφη, πλούσια, κι ἀπαρτη, καὶ σεβαστή, κι ἀγία!».

Καὶ βλέπω πέρα τὰ παιδιὰ καὶ τές ἀντρογυναικες
Γύρου στὴ φλόγα πάναψαν, καὶ θλιβερὰ τὴ θρέψαν
Μὲ ἀγαπημένα πράματα, καὶ μὲ σεμνὰ κρεβάτια,
Ἄκινητες, ἀστέναχτες, δίζως νὰ φίξουν δάκρου.
Καὶ γγίζει σπίθα τὰ μαλλιὰ καὶ τὰ λυθμένα ροῦχα.

Εἶναι ἔτοιμα στὴν ἀσπονδή πλῆμαρά τῶν ἀρμάτων
Δρόμο νὰ σχίσουν τὰ σπαθιά, κι ἐλεύθεροι νὰ μείνουν,
Ἐκεῖθε μὲ τοὺς ἀδελφούς, ἐδῶθε μὲ τὸ Χάρο.

(Μιὰ γυναικα εἰς τὸ γιουροῦσι)
Τουφέκια τούρκικα σπαθιά !
Τὸ ξεροκάλαμο περνᾶ.

Eἰς Μάρκο Μπότσαρη

΄Η Δόξα δεξιὰ συντροφεύει
Τὸν ἄντρα, ποὺ τρέχει μὲ κόπους
Τῆς Φήμης τοὺς δύσβατους τόπους,
Καὶ δὲ Φθόνος τοῦ στέκει ζερβιά,
Μὲ μάτια μὲ κείλη πικρά·

΄Αλλ’ ὅποτε ἡ μοῖρα τοῦ γράψῃ,
Τὸν δρόμον τοῦ κόσμου νὰ πάψῃ,
΄Η Δόξα καθίζει μονάχη
Στὴν πλάκα τοῦ τάφου λαμπρή,
Καὶ δὲ Φθόνος ἀλλοῦ περπατεῖ.

΄Στὴν πλάκα τοῦ Μάρκου καθίζει
΄Η Δόξα λαμπράδες γιομάτη·
Κλεισμένο γιὰ πάντα τὸ μάτι,
΄Οποῦ χει πολέμου φωτιά.
΄Ελάτε ν’ ἀκοῦστε παιδιά !

Τὸ λεύφανο, ποῦχε γλυτώσει
΄Ο Πρίαμος μὲ θρήνους, μὲ δῶρων
΄Έγγριζε δπίσω τὴν ὥρα
Ποὺ πέφτει στὴν ὄψη τῆς γῆς
Τὸ φῶς τὸ γλυκό τῆς αὐγῆς,

Ἐβγῆκαν μαζὶ τῆς θλιψιμένης
Τρωάδας ἀπ' ὅλα τὰ μέρη
Γυναικες, παιδάκια καὶ γέροι,
Θρηνῶντας, νὰ ἴδοῦν τὸ κοριτό.
Ποὺ χάνει γι' αὐτοὺς τὴν ψυχήν.

Κλεισμένο δὲν ἔμεινε στόμα
Ἀπάνου στοῦ Μάροκου τὸ σῶμα·
Ἀπέθαν ἀπέθανε ὁ Μάροκος·
Μιὰ θλίψη μιὰ ἄκοα βοή,
Καὶ θρῆνος καὶ κλάφα πολλή.

Ἡ πρώτη Μαῖον.

Τοῦ Μαΐου ὁδοφαίνεται ἡ μέρα,
Ποὺ ὥραιοτερη ἡ φύση ξυπνάει,
Καὶ τὴν κάνουν λαμπρὰ καὶ γελάει
Πρασινάδες, ἀχτῖνες, νερά·
Ἄνθη καὶ ἄνθη βαστοῦνε στὸ χέρι
Παιδιά καὶ ἄντρες, γυναικες καὶ γέροι·
Ασπροεντύματα, γέλια, καὶ κρότοι,
Όλοι οἱ δρόμοι γιομάτοι χαρά·
Νάι, χαρῆτε τοῦ χρόνου τὴν νιότη,
Ἄντρες, γέροι, γυναικες, παιδιά.

Γνῶμαι Σολωμοῦ.

Κλείσε μέσα στὴν ψυχή σου τὴν Ἑλλάδα καὶ θὰ αἰσθανθῆς
μέσα σου νὰ λάταρίζῃ κάθε εἶδος μεγαλείου.

Τὸ ἔθνος πρέπει νὰ μάθῃ νὰ θεωρῇ ἔθνικὸν ὅ, τι εἶναι ἀληθές.

Ἡ ἀληθινὴ σοφία λέγει τὸ δίκαιον τῆς μὲ μεγαλοπρέπειαν
καὶ χωρὶς θυμούς.

Ο ΑΙΩΝ ΤΟΥ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ

Πάντα τὰ μεγάλα ἔθνη, ἔχουσιν ἐν τῇ ἰστορίᾳ αὐτῶν μίαν ἡ πλείονας ἐξαιρετικὰς ἐποχάς, ἔνα τὴν πλείονας κύκλους ἐτῶν ὥρισμένους, καθ' οὓς κατά τινα συνδρομὴν εὗτυχῶν περιστάσεων τὰ γράμματα καὶ αἱ τέχναι φθάνουσιν εἰς τὸ κατακόρυφον σημεῖον τῆς τελείωτης αὐτῶν, καθ' οὓς ἀνδρεῖς ἔξοχοι οἶνει συνανθίουσι καὶ συνακμάζουσιν· οὕτω δὲ ἐν τοῖς στενοῖς ὅροις ἀκριβῶς ὥρισμένου χρόνου εὑρίσκεται συμπεπυκνωμένη, πᾶσα ἡ δέξια ἡ ἀπὸ τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν, δι' ᾧ δύναται ἐν ἔθνος ἐσαεὶ γὰλαμπρυνθῆ. "Οπως δὲ ἐν τῇ φυσικῇ τῆς γῆς παραγωγῇ ὑπάρχουσε θέρη ἐξαιρετικά, καθ' ἣ διά τινα τῶν φυσικῶν περιστάσεων εὗτυχῃ συνδρομὴν ἔκτακτος καὶ μοναδικὴ γίνεται ἡ εὐφορία καὶ τῶν καρπῶν τῆς γῆς γυναικιδή, τοῦτο ἀυτὸς συμβάλλει καὶ ἐν τῇ πνευματικῇ τῶν ἔθνην παραγωγῇ." Άλλὰ τὰ ἔκτακτα ταῦτα πνευματικά θέρη δὲν εἰναι βέβαια συνήθη. Τέσσαρα μάλιστα ἔχειν ἡ ἀναφέρεη ἡ καθόλου ἰστορίᾳ¹⁾ τὸν λεγόμενον αἰώνα τοῦ Ηερικλέους, τὸν τοῦ Αὐγούστου, τὸν τοῦ Πάπια Λέοντος⁽¹⁾ τοῦ δεκάτου καὶ τὸν τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Λουδοβίκου τοῦ Δ'⁽²⁾ Τούτων δὲ μάλιστα οἱ δύο πρῶτοι, δι' αἵρειν τοῦ Ηερικλέους καὶ δι' τοῦ Αὐγούστου, εἰναι διὰ λόγους πολλοὺς καὶ ποικίλους οἱ ἐπιφανέστατοι. Όνομάζονται δὲ αἱ ἐποχαὶ αὗται αἰώνες, γητοὶ αὐτὸς τοῦτο ἐποχαὶ, γηλικίαι, χωρὶς νὰ προσλαμβάνῃ ἡ λέξις τὴν εἰδικωτέραν καὶ μεταγενεστέραν σημασίαν τῆς ἐκατονταετηρίδος, καὶ καθορίζονται διὰ τοῦ δινόματος τοῦ ἐποχῆς, ὅστις θεωρεῖται οὕτω—ἀδιάφορον ἂν δικαίως ἡ ἀδικιώσ—ώς δὲ κύριος προστάτης καὶ κηδεμών πάσης τῆς κατὰ τοὺς ἔχοτοι χρόνους ἐκτάκτου καὶ ἐξαιρετικῆς πνευματικῆς κυνήσεως, ὅπως συνήθως λέγομεν, καὶ παραγωγῆς. Άλι ἐποχαὶ αὗται, οἱ αἰώνες οὓτοι οἱ λαμπροὶ καὶ ἐπιφανεῖς, προσλαμβάνουσιν ἐνίστε τὸ ἐπίθε-

1) Εἴς τῶν διαποτεστάτων πατῶν (1513—21 μ. Χ.).

2) Ἐξησεν ἀπὸ τοῦ 1638—1735. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ ἡκμασαν οἱ μεγάλοι ποιηταὶ καὶ συγγραφεῖς τῆς Γαλλίας, Ρακίνας, Μολιέρος, ὁ Φενελόν, Καρτέσιος καὶ ὄλλοι.

τον χρυσούς καὶ τοῦτον τῆς ὀνομασίας τὸν τρόπον προτιμῶσι τινὲς τῶν λογίων λέγοντες ὅχι ὁ αἰών του Αὐγούστου λ. χ. ἀλλ᾽ ὁ χρυσούν αἰών τῆς δρυμοῦκής γραμματείας. Ἡ ἀπὸ τοῦ εὐγενεστάτου τῶν μετάλλων ὀνομασία ἔχει τὴν πρώτην ἀρχήν της εἰς τὸν Ἡσίοδον:

Χρύσεον μὲν πρώτισται γένος μερόπων ἀνθρώπων

Ἀθάρατοι ποίησαν Ὀλύμπια δώματ' ἔχοντες.

Οἱ μὲν ἐπὶ Κρόνου ἥσαρ, δτ' οὐρανῷ ἐβασίλενε κτλ.

Οὗτῳ χαρακτηρίζει ὁ ποιητὴς τὸν μακάριον ἐκεῖνον ἐπὶ Κρόνου βίον, τὸν παρομιώδη καταστάντα καὶ πρὸς ὃν καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῇ Ἀθηναίων Πολιτείᾳ παραβάλλει τὴν ἡπιωτάτην τοῦ Ηειστράτου τυραννίδα: «Δι' ὃ καὶ πολλάκις τοῦτον ἐλέγετο, ὡς ή Ηειστράτου τυραννίς ἐπὶ Κρόνου βίος εἴη».

Πρὸς τὸν μιθικὸν λοιπὸν ἐκεῖνον καὶ ἀειπόθητον χρυσοῦν αἰῶνα τοῦ ἀνθρωπίνου βίου παραβάλλοντες οἱ γραμματολογοῦντες καὶ τὰς περιόδους τῆς ἀκμῆς τῶν γραμμάτων ὄνομάζουσι καὶ ταῦτα γρυσσοῦς αἰῶνας. Τηροῦντες δὲ πειτα τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν πλάττουσι καὶ λέγουσι καὶ ἀργυροῦς αἰῶνας, χαλκείους κ.λ., ὅπως καὶ ὁ Ἡσίοδος

Λεύτερον αὖτε γένος πολὺ χειρότερον μετόπισθεν

Ἀργυρόεον ποίησαν Ὀλύμπια δώματ' ἔχοντες

Ζεὺς δὲ πατὴρ τοῖτον ἄλλο γένος μερόπων ἀνθρώπων

Χάλκεον ποίησε οὐκ ἀργυρέωρ οὐδὲν διμοῖον.

Εἶναι δὲ προφανὲς ὅτι, ἀφοῦ ή μελέτη τῆς γραμματείας τῶν Ρωμαίων εἶναι καὶ πρέπει γὰ εἶναι ἐν τῶν σπουδαιοτάτων μελημάτων τῆς φιλολογικῆς ἐπιστήμης, ίδιαζουσαν πρέπει γὰ κατέχῃ θέσιν ἐν τῇ μελέτῃ ταύτῃ ή ἐξέτασις τοῦ χρυσοῦ αὐτῆς αἰῶνος, γῆτοι τῆς περιόδου τῆς ποιητικῆς αὐτῆς ἀκμῆς. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ οἱ ποιηταὶ οἱ ἀνήκοντες εἰς ταύτην τὴν περίοδον ὑπῆρχαν ἀνέκαθεν καὶ ίδιαιτέρας σπουδῆς ὑποκείμενον καὶ, οὕτως εἰπεῖν, δημιοτικότατοι, καὶ η περίοδος αὐτῇ συλλήθησην ἔχει ἀνέκαθεν ὕστατως ἐλκύσει τὴν προσοχὴν τῶν λογίων πρὸ διλήγων δὲ ἀκόμη μηρῶν εἰς τὴν περισπούδαστον ταύτην περίοδον ἀφιέρωσεν ὁ Gardthausen (¹⁾) μακρὸν καὶ πολλοῦ λόγου ἀξιογύ σύγγραμμα ἐπιγραφόμενον

1) Σύγχρονος γερμανὸς καθηγητής.

«ό Αὐγουστος καὶ ὁ αἰών αὐτοῦ», οὗτοις ἔξεδόθη ἔως τώρα μόνον τοῦ πρώτου μερούς ὁ πρώτος τόμος.

“Ἄς χαρακτηρίσωμεν λοιπὸν καὶ ἡμεῖς τὴν περίοδον ταῦτην.

Ἡ παρὰ τὸ “Ἀκτιον ναυμαχία καὶ τοῦ Μάρκου Ἀντωνίου ὁ θάνατος εἰχον θέσει τέρμα εἰς τοὺς ἐμφυλίους πολέμους, ἢ δὲ ὑπερτάτη ἀρχὴ ἔμενεν ἀναιριψιδήτητος εἰς τὰς χειρας τοῦ Ὁκταδίου, τοῦ ὅπασιν ἢ σύνεσις κατώρθωσε νὰ ἀποφύγῃ τὰς δυσχερείας, καθ’ ὃν εἶχε συντριβὴν καὶ ἀποτύχει τοῦ μεγάλου Καίσαρος τὸ πολιτικὸν ἐπιχείρημα.” Αφῆκεν δ’ Ὁκταδίος δρθίους πάντας τοὺς ἔξωτερικοὺς τύπους τῆς ἀδασιλεύτου πολιτείας, ἀλλὰ βαθυγδὸν καὶ κατ’ ὀλίγον κατέστησεν αὐτοὺς ὅργανα τῆς ἰδίας αὐτοῦ καὶ τῶν διαδόχων τοῦ ἀπολύτου δεσποτείας. Συνεκέντρωντες δὲ εἰς ἑκατὸν πᾶσαν ἀρχὴν καὶ ἔξουσίαν προσποιούμενος, διὶ μὲν ἀποφεύγει αὐτὰς καὶ προσπαθῶν νὰ φαίνηται ὅχι διὶ μὲν ἀπειζητεῖ τὴν ἀρχὴν, ἀλλὰ διὶ γὰρ ἀρχὴν ἐπεζήτει. Τὰ πάντα ἔχευρε διὰ τρόπου καταλλήλου νὰ καθιστᾷ ὅργανα τῶν σκοπῶν του καὶ τῆς ἔξουσίας του, ἐν μέρει δὲ καὶ αὐτὴν τὴν γραμματείαν κατέστησεν instrumentum regni. Γινώσκετε τὸ περίφημον ἐκεῖνο διγλωσσὸν ἐπιγραφικὸν μνημεῖον, τὸ λεγόμενον ‘Ἀγκυρανόν,(¹) τὰς Res gestas divi Augusti. Ἐκεῖ δὲ αὐτοκράτωρ ἀπαριθμεῖ ἐν ἀρχῇ τὰ πρῶτά του κατορθώματα, ἔπειτα δὲ λέγει τὰδε — Παραθέτομεν μόνον τὸ ἑλληνικὸν κείμενον — « Αὐτεξούσιορ μοι τὴν ἀρχὴν καὶ ἀπόντι καὶ παρόντι διδομένην ὑπό τε τοῦ δῆμου καὶ τῆς συγκλήτου. Μάρκῳ Μαρκέλλῳ καὶ Λευκίῳ Αρρούντῳ ὑπάτοις, οὐκ ἐδεξάμην. Οὐ παρηγησάμην ἐν τῇ μεγίστῃ τοῦ σίτου σπάρει τὴν ἐπιμέλειαν τῆς ἀγορᾶς, ἢτοι οὐτως ἐπιτίθεντα, ὥστε ἐν ὀλίγαις ἡμέραις τοῦ παρόντος φόβου καὶ κινδύνου ταῖς ἔμαις δαπάναις τὸν δῆμον ἐλευθερώσαι. Υπατείαν τέ μοι τότε διδομένην καὶ ἐνιαύσιον καὶ διὰ βίου οὐκ ἐδεξάμην». Καὶ κατωτέρῳ «Τῆς τε συγκλήτου καὶ τοῦ δή-

1) Ενδέθη τὸ πρῶτον τῷ 1554 ἐν Ἀγνύᾳ, πόλει τῆς Φρυγίας. Εἶχεν ἴδομυθὴν ἐν τῷ πρὸς τιμῆν τοῦ Αὐγούστου παθιεροθέντι ἐκεῖ ναῦ, ἵτο δὲ γεγονόμενον ἐν τῇ Λατινικῇ καὶ τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ.

μον τῶν Ἀρωμαίων διμολογούντων, ἵνα ἐπιμελητὴς τῶν τε νόμων καὶ τῶν τρόπων ἐν τῇ μεγίστῃ ἔξουσίᾳ μόνος χειροτονηθῶ, ἀρχὴν οὐδεμίαν παρὰ τὰ πάτρια ἔθη διδομένην ἀπεδεξάμην». Τοῦτο δὲ τὸ σύκο ἀπεδεξάμην, ποιητεῖ, ἐπαναλαμβανόμενον, μᾶς δεικνύει ἀκριβῶς τὸ πῶς κατώρθωσε τὰ πάντα νὰ λάθη, ὅπως ἐν τῷ αὐτῷ μνημείῳ καὶ δὲ τὸδιος κατωτέρω ἀνομολογεῖ. Εἰναι δὲ περίεργον ἔτι, ἐνῷ κοιμπορρημονῶν ἐν αὐτοκράτωρ συναριθμεῖ καὶ καταλέγει ὅσα ὑπὲρ τοῦ δύμου τῶν Ἀρωμαίων ἦν τοῦ κράτους τοῦ βαριατροῦ ἔπραξεν, εὑρεγετήματα, οἰκοδομήματα, πολέμους, νίκας, ὑποταγάς, θριάμβους, οὐδὲν λέγει περὶ τῆς γραμματείας καὶ τῆς ἐπιθηρούνσεως, τῆς αὐτη̄ παρ' αὐτοῦ ἔτυχε διὰ τῆς κραταιᾶς προστασίας, διὰ τῆς αὐτοῦ περιέβαλλε τοὺς μεγάλους ποιητὰς τῶν χρόνων αὐτοῦ.

Τὸ πολιτικὴν λοιπὸν ἔποψιν εἰναι διττὴ ἡ φάσις, δι' τῆς δεικνύεται εἰς γῆμας ὁ αἰών τοῦ Αὐγούστου βλέποιεν διγλαδὴν συγχρόνως καὶ τὴν κατεδάφισιν, οὕτως εἰπεῖν, τῆς ἀρχαίας τάξεως τῶν πραγμάτων καὶ τὴν ἀνόρθωσιν τῆς νέας, τὴν ἀγωνίαν τῆς ἐλευθέρας πολιτείας καὶ τὴν ἰδρυσιν τῆς μοναρχίας. Πολλοὶ τῶν τότε ἐπισημοτάτων ἀνδρῶν, δὲ Ἀσίνιος Ηολλίων, δὲ Μεσσάλας, δὲ Ὁράτιος μετέσχον τῶν πραγμάτων καὶ ἐπολέμησαν ἐπὶ τῆς ἐλευθέρας πολιτείας. Ἀλλὰ τὸν Αὐγούστον δὲν ἔσογήθησεν μόνον τὴν πολιτικὴν σύνεσις, ἔσογήθησαν αὐτὸν καὶ αἱ περιστάσεις. Εἶχεν ἀφθόνως θερίσει δὲ θάνατος ἐν τῷ ἀγρῷ τῶν προμάχων τῆς ἐλευθέρας πολιτείας, οἱ δὲ δλίγοι ἐπιζήσαντες, ἀπεγνωσμένοι καὶ ἀνίσχυροι, οὐδεμίαν εὗρισκον ὑποδοχὴν καὶ ὑποστήριξιν, διότι δὲ τῆμος, οἱ πολεῖται, ἐπόθουν ἡσυχίαν πλέον καὶ ἀνάπαυσιν ἀπὸ τοῦ πολυχρονίου καὶ φοβεροῦ σάλου τῆς πολιτείας. Ἡ δὲ τῆς ἡσυχίας ἔρριπτεν εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ Αὐγούστου τὴν πολιτείαν, δεσμένην πλέον προστάτου καὶ ἀντιλήπτορος, οἱ δὲ Ἀρωμαῖοι, ἄλλοι μὲν ἔκόντες, ἄλλοι δὲ ἀκοντες, ἔπιπτον καὶ προσεκύνουν αὐτῷ, ἡσυχίαν μόνον καὶ τάξιν ἔγιτοντες καὶ οὐδὲν ἄλλο. Ἡ δὲ αἰσχρὰ διαγωγὴ τοῦ Ἀντωνίου, σχεδὸν εἰπεῖν θέσαντος ὑπὸ τοὺς πόδας τῆς Κλεοπάτρας τὸ κράτος τῆς Ἀρώμης, ἀπετελείωσε καὶ κατέστησεν ὁριστικὸν τὸν θρίαμβον τοῦ εὐτυχοῦ ἀντιπάλου του διὰ

τῆς βδελυγμάτων, ἃν εἶχε διεγέρει τὸ ἀνοσιόργγημα ἐκεῖνο εἰς τὴν ψυχήν καὶ αὐτῶν τῶν δυσμενῶν πρὸς τὸν Αὔγουστον δικαιειμένων. Τοῦτο δὲ τὸ φαινόμενον τῆς ἔξεγέρσεως τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως τῶν Ῥωμαίων κατέδειξε λίγαν προσφυῆς ἢ πολὺτερος, καὶ βλέπομεν πόσας ἔρριψε μετ' ἀγανακτήσεως ἀρᾶς κατὰ τῆς Αἰγαίου περιόδου καὶ διώρατος καὶ διώρατος Βεργίλιος καὶ διώρατος Προπέρτιος καὶ διώρατος.

Ἡ κυθέρωνησις αὕτη τοῦ Αὐγούστου, ἡ προελθοῦσα κυρίως ἐκ τῆς ἀνάγκης τῆς ἡσυχίας καὶ τῆς εἰρήνης, ἐφάνη εἰς πάντας, ὅπως καὶ πράγματι ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην ὑπῆρξεν, ἔξοχως εὐεργετική, ἐν τούτῳ δὲ ἔγκειται ἡ μεγάλη ὑπόληψίς, ἡς ἀπήλαυνεν διὸ Αὔγουστος μιάλιστα παρὰ τοῖς λογίοις καὶ παρὸ ἐκείνοις, οἵτινες, καθὼς εἴπομεν, οὐδὲν ὅλον ἐπέθουν εἰ μὴ τὰ ἀγαθὰ τῆς εἰρήνης καὶ τῆς εὐνομίας, καὶ ἐκ τούτου ἥγντλει διὸ Αὔγουστος καὶ τὴν ἐν τῇ ἐστρατιώτικῇ τοῦ κράτους διοικήσει δύναμίν του· Pax augusta! Δύο δὲ μάλιστα ἔσχεν εἰς τὸ ἔργον του βοηθούς, τὸν Βιψάνιον Ἀγρίππαν καὶ τὸν Κῦλνιον Ματικήναν, ἐκείνον μὲν στρατιωτικώτερον, τοῦτον δὲ πολιτικώτερον.

Μία δὲ τόσον βαθεῖα μεταβολὴ ἐν τῷ πολιτικῷ βίῳ τῶν Ῥωμαίων τῶν χρόνων τούτων ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν τοῦ παρελθόντος αἰώνος, φυσικόν ἦτο νὰ ἐπενέγκῃ μεταβολὴν καὶ εἰς τὰς γνώμας καὶ τὰς αἰσθήματα τῶν ἀνθρώπων τῆς νέας γενεᾶς. Ἐξ αὐτῶν οἱ πλειστοὶ δὲν εἶχον γνωρίσει ἀκμάζουσαν τὴν ἐλευθέραν πολιτείαν, ἐκ δὲ τοῦ πολιτεύματος ἐκείνου οὐδὲν ὅλον ἐμνημόνευον ἢ ἔριδες καὶ ταραχές καὶ σπαραγμούς ἐμφυλίους, ἐν οἷς ίσως εἶχον καὶ θανατωθῆναι οἱ πατέρες ἢ οἱ συγγενεῖς αὐτῶν ἢ εἶχον ἀπολέσει τὰς ὑπάρχοντά των, ἀνευ τούλαχιστον οὐδεμίας ὀφελείας τῆς πατρίδος. "Οθεν δὲν ἐνέπνεεν αὐτοὺς πλέον τὸ πνεῦμα τοῦ ἐλευθέρου δημοσίου βίου, οὐδὲ ἡ φιλοδοξία ἢ προτέρα τοῦ νὰ καταλάβωσι τὰς διπάτας τῆς πολιτείας ἀρχάς, ἀφοῦ τῶν ἀρχῶν τούτων ἡ κατάληψίς ἦτο τόσον δυσχερής καὶ ἐπικίνδυνος, ὅλλα τὸ κοινῇ συμφέρον ὑπεδείκνυεν εἰς αὐτούς, ὅτι ἔπρεπε νὰ ὑποστηρίξωσι τὸν ἄνδρα, διτις εἶχεν ἀναλάβει τὸ βαρύ φορτίον τῆς κυθερώνησεως καὶ μόνος ἥδυνατο τὸ ἔργον τοῦτο λυσιτελῶς νὰ ἐκτελέσῃ. Οὕτω δὲ καὶ οἱ

πρεσβύτεροι, περὶ ὧν ἀνωτέρω ἐλέγομεν, καὶ οἱ νεώτεροι σύται,
ἔφθανον εἰς τὰς αὐτὰς σκέψεις καὶ δὴ εἰς τὸ αὐτὸν συμπέρασμα,
τὴν ὑποστήριξιν τῆς κυριεργίας τοῦ Αὐγούστου. Πᾶσα λοιπὸν ἀντι-
πολίτευσις καὶ αὐτοῦ καθίστατο ματάκια καὶ ἀνίσχυρος. Ἰσως δὲ —
ἄς τι φανῇ τοῦτο παράδοξον — ἡ ἀπογὴ πλέον ἀπὸ πάσης πολιτικῆς
καὶ κοινωνικῆς ἔριδος ἀνύψωσε τότε, ἔνεκα τῶν εἰδικῶν τότε περι-
στάσεων, τὴν ἐθνικὴν ἰδέαν. Ἡ Ῥώμη καὶ μόνον ἡ Ῥώμη ἦτο
τὸ ἵνεωδεῖς, δὲ οὐτοῦστος, ὁ θεόπεμπτος αὐτῆς ἀντιπρόσωπος
ἐν ᾧ πᾶσαν ἡ ἐθνικὴ ἰδέα ἐνεσκρινοῦτο. Οἱ πρὸς τὸν Αὐγούστον
πάντοθεν ἐρχόμενοι ἔπαινοι, ἡ ἀποθέωσίς του ἡ πολιτική, γὰρ τις
προγγίγηθη τῆς θρησκευτικῆς ἀποθέωσεως, ὅτι τέλος ἐνομίσθη ἐκ
παρανοήσεως τῶν περιστάσεων καὶ τῶν πραγμάτων ὃς ταπεινὴ καὶ
εὐτελής κολακεία, ὅπερ ὅμως σύδεν ἄλλο ἦτο ἡ ἐκ πεποιθήσεως
σεῖσασμὸς καὶ ἀφοσίωσις καὶ εὐγνωμοσύνη, ταῦτα πάντα ἔχουσι τὴν
ἀργήν των εἰς τὴν ἐπικράτησιν τῆς ἐθνικῆς ρωμαϊκῆς ἰδέας καὶ
τὴν πρὸς αὐτὴν συνταύτισιν τοῦ προσώπου τοῦ Αὐγούστου.

Καὶ εἶχεν, ὃς φαίνεται, συναίσθησιν δὲ Αὐγούστος τῶν καθη-
κόντων, τὰ δύοια τῷ ἐπέδαλλεν ἡ ἐπ' αὐτὸν πεποιθησίς τῶν Ῥω-
μαίων, ὃς ἀναμορφωτὴν ἴδιως καὶ ἀνορθωτὴν τῶν ἥθων καὶ τῶν
νόμων. Τοῦ θρησκευτικοῦ μάλιστα αἰσθήματος τὴν ἀναζωπύργισιν
συστηματικῶς ἐπεδίωξεν δὲ αὐτοκράτωρ. Ηολλούς γαοὺς παλαιοὺς
ἐπεσκεύασεν, ἄλλους γέοντας φυκοδόμησε. Λέγει δὲ ἴδιος ἐν τῷ Ἀγκυ-
ρανῷ μνημείῳ : *Βούλευτήριον καὶ τὸ πλησίον αὐτῷ Χαλκιδικόν,*
ταὸν τε Ἀπόλλωνος ἐν Ηαλατίῳ σὸν στοῖται, ταὸν Θεοῦ Ιονίου,
*Ηανὸς ἱερόν, στοῖται πρὸς ἵπποδρόμῳ τῷ προσαγορευμένῳ Φλα-
μινῷ... ταὸν πρὸς τῷ μεγάλῳ ἵπποδρόμῳ, ταὸν δὲ Καπιτωλίῳ*
*Αἰος τροπαιοφόρον καὶ Αἰος Ἐλευθερίου ἐν Ἀονερτίῳ, « Ἡ-
ρῷσιν πρὸς τῷ ἱερῷ δῦνῃ, Θεῶν κατοικιδίων ἐν Οὐελίᾳ, ταὸν Νεό-
τητος, ταὸν Μητρὸς Θεῶν ἐν Ηαλατίῳ ἐποίησα κ.τ.λ. ».*

Ἄλλὰ καὶ τὰ τῶν Ἱερατικῶν συλλόγων ἀναδιωργάνωσε καὶ τὰ
τῆς λατρείας, ἃς αὐτὸς πρῶτος ἦτο αὐτηρότατος τηρητής, καὶ νέκει
δὲ τελετὰς καὶ λατρείας εἰσήγαγεν. Ἐπειτα γέοντας νόμους ἐξέδωκεν
ἀφορῶντας εἰς τῶν δημιοσίων ἥθων τὴν ἀνόρθωσιν, οἷον πολιυ-

τελείας καὶ αὐστηρὰς δικτάξεις ἀνέγραψεν εἰς τὰ ἀφορῶντα εἰς τὸν γάμον καὶ de adulteriis et pudicitia. Εἰς ταύτην του δὲ κατ' ἔξοχὴν τὴν ἐνέργειαν ὑπεδογήθησαν αὐτόν, ὡς γνωστόν, οἱ σύγχρονοι ποιηταὶ οἱ ὑπὸ αὐτοῦ τοῦ ἴδεου εἰς τοῦτο παροτρυνόμενοι ἢ ὑπὸ φίλων αὐτοῦ. Καὶ δὴ οἱ ποιηταὶ ἐπανέφερον εἰς τὴν μνήμην τῶν ἀνθρώπων τὰς παλαιὰς παραδόσεις τῆς θρησκείας ἢ ἐσατύριζον τὰς κοινωνικὰς κακίας καὶ ὑπεδείκνυον τοὺς ὑπέρ ἀνορθώσεως τῶν κακῶν ἐχόντων ἀγῶνας τοῦ αὐτοκράτορος καὶ ἐπήγουν αὐτὸν διὰ τοῦτο ἢ ἀλλὰ τοιαῦτι ἐκήρυττον. Τῷ δητὶ δὲ ἢ ἐπὶ Αὔγουστου γενεὰ εἶχε γίνει γῆθικωτέρα τῆς ἀμέσως προηγουμένης, ἀλλὰ δυστυχῶς ἢ θελτίωσις δὲν διγέρεσσεν ἐπὶ πολὺ, διάτι ἡ διαφθορὰ εἶχεν ἥδη εἰσένει πολὺ βαθεῖας καὶ οὐδὲν ἵσχυον τὰ προσκαίρως ληφθέντα μέτρα, ἢ δὲ παλαιὰ θρησκεία οὐδεμίαν εἶχεν ἀνορθωτικὴν καὶ γῆθικὴν δύναμιν.

Μὲν ὅλην ὅμως τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐνεργείας τοῦ Αὔγουστου, τὸν αἰδηγα αὐτοῦ χαρακτηρίζει τάσις πρὸς θελτίωσιν, πρὸς ὑπερδέες τι ὑπέρτερον τῶν ἀνθρωπίνων παθῶν καὶ συμφερόντων, τάσις ὅμως προερχομένη μᾶλλον ἐκ τῆς θελήσεως τοῦ Αὔγουστου καὶ τῶν περὶ αὐτὸν καὶ ὅχι ἐξ ἐνδομύχου συγαισθήσεως τοῦ ἔθνους: ὅθεν: προσποίησις εἰς τὰ ἀγώτερα στρώματα τῆς κοινωνίας, ἔπειτα δὲ μετ' ὄλιγον ῥαγδαία πάλιν παρακμὴ καὶ κατάπτωσις.

Ταύτης λοιπὸν τῆς νέχει τῶν πραγμάτων οὐλίσεως καὶ διευθύνσεως δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ μετάσχῃ καὶ ἡ γράμματεία καὶ δὴ ἐρχόμεθα ἐπὶ τὸν χαρακτηρισμὸν αὐτῆς. Ἀφ' οὖ δηλαδὴ οὐσιωδῶς μετεθλήθησαν τὰ αἴτια, τὰ δροῖα τὴν ἐνέπνεον, ἔπρεπεν ἐξ ἀνάγκης νὰ πρέσλαδῃ μορφὴν ἄλλην ἐκείνης, ἣν εἶχεν ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Κικέρωνος, ἥτοι κατὰ τὴν ἀμέσως προηγουμένην γενεάν. Ὁχι πλέον δπως ἄλλοτε ἢ Τρώμη καὶ ἡ πολιτεία, ἀλλ᾽ ἡ Τρώμη καὶ δι Αὔγουστος ἐγένοντο τὸ κέντρον τῆς κινήσεως καὶ ἐν τοῖς γράμμασιν. Ο αὐτοκράτωρ διὰ τῆς εύνοίας, ἣν ἐπεδεκτήσει εἰς τοὺς τῶν γράμμάτων καλλιεργητάς, ὑποδογήθουμενος εἰς τοῦτο ὑπὸ τοῦ Ἀσινίου Πολλίωνος, καὶ κατ' ἔξοχὴν τοῦ Ματικήνα, ἔκκαμεν ὥστε νὰ ὑπουργῶσι καὶ ὑπηρετῶσι τὰ γράμματα εἰς τοὺς

ιδίους αὐτούς σκοπούς, τὰ κατέστησεν, ὡς εἴπομεν, ὅργανον τῶν μεταρρυθμιστικῶν σχεδίων καὶ κήρυκας τῶν ἐπαίνων τού.

Οὐθεν ἔγινεν ἡ ποίησις μάλιστα, ἀλλὰ καὶ ἡ γραμματεία καθόλου, θρησκευτικώτερα καὶ γῆθικωτέρα κατὰ τὸ φαινόμενον, ἀλλὰ κατὰ βάθος διλιγότερον εἰλικρινῆς ἢ πρότερον καὶ κολακευτικωτέρα, τοῦτο ὅμως ὅχι, ὡς ἀγωτέρω ὑπεδείξαμεν, ἀπὸ σκοποῦ καὶ ἀπὸ κακῆς προθέσεως, ἀλλ' ἐκ πεποιθήσεως καὶ προνοίας ὑπὲρ τοῦ τότε νομιζομένου ἀγαθοῦ. Τούτου δὲ φυσικὴ ἀκολουθία εἶναι, ὅτι εἰδη τινὰ τοῦ λόγου ἔπειρεν νὰ καταπέσωσι καὶ κατέπεσσαν, οἷον ἡ δητορεία, οἵτις ζῆται ἀναστρέφεται καὶ προκόπτει μόνον ἐν ἐλευθέρᾳ πολιτείᾳ καὶ γενικώτερον εἰπεῖν τὸν πεζὸν λόγον ἐπεσκίασεν ἡ ποίησις, οἵτις τρεφομένη ἀδικλείπτως ὑπὸ τῶν ἑλληνικῶν σπουδῶν καὶ τῆς ἑλληνικῆς τέχνης καὶ τῆς κλασικῆς καὶ τῆς Ἀλεξανδρινῆς, ἔφθασε μάλιστα ὡς πρὸς ἑξωτερικὴν μορφὴν καὶ τὴν διατύπωσιν τοῦ ποιητικοῦ τῆς λέξεως γχρακτήρος εἰς ἀνυπέρβλητον τελειότητα καὶ ἀκμήν. Διὰ τοῦτο δὲ ἀκριβῶς κατὰ τὴν περίσσον τῆς ποιητικῆς ἀκμῆς ἔμεινεν ὁ πίσω ὁ πεζὸς λόγος, διότι δηλαδὴ ἡ μεγάλη τοῦ ποιητικοῦ λόγου ἀνάπτυξις βλαβερῶς ἐπιδρᾷ ἐπὶ τὸν πεζὸν λόγον, ὅστις ἀλλως δὲν ἦτο καὶ εὐχερὲς τότε νὰ φύγῃ εἰς ἀνότερον τελειότητος σημεῖον μετὰ τὸν Κικέρωνα καὶ τὸν Καίσαρα. "Οτι δὲ ἡ γραμματικὴ δρᾶσις τοῦ ἄνθους ἐκείνου τῶν Αὐγουστείων ποιητῶν δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ προκαλέσῃ ἀντίδρασιν εἰναι ἀφ' ἔαυτοῦ φανερόν. Τίς ἐκ τῶν ἀναγνωστῶν τοῦ Ὁρατίου ἀγνοεῖ τοὺς δυσγρεεστημένους ἐκείνους, οἵτινες δὲν ἥρεσκοντο εἰς τὴν σύγχρονον ποίησιν, ἀλλ' ἐπροτίμων καὶ ἐπίγνουν τοὺς παλαιούς; Καὶ χωρὶς δὲ νὰ τὸ εἴπωμεν, εὐχερῶς ἐννοεῖται, ὅτι οἱ τοιοῦτοι ἀπεφαίνοντο οὕτως ὑπείκοντες εἰς δρισμένας καὶ σταθερὰς ἀρχὰς ὅχι μόνον γραμματειακάς, ἀλλὰ κατὰ τὸ πλεῖστον καὶ πολιτειακάς. Ἐκεῖνοι, οἵτινες ἐν πᾶσι προετίμων τὰ παλαιά, ησαν οἱ ἀντιπολιτευόμενοι τοῦ Αὐγούστου καὶ τῶν οἰωνδήποτε ἀπαδῶν του. Ἀλλ' οἱ ἀγῶνες τῶν ὑπῆρξαν μάταιοι· οὔτε τὸ ἀρχαῖον πολίτευμα ἀνέξησε πλέον, οὔτε οἱ ἀρχαῖοι ποιηταὶ ἤδυνηθησαν νὰ καταβάλωσι τοὺς νέους. Ὁ Βεργίλιος καὶ διὸ Ὁράτιος θὰ ζῶσιν, ἐφ' ὅσον θὰ ζῆται διὸ πολιτισμὸς καὶ ἡ ἡμέρωσις, τοῦ δὲ Ἔγγιον

καὶ τῶν ἄλλων παλαιῶν, τῶν πλείστων, μετ' εὐλαβείας περισυλλέγομεν οἱ φιλόλογοι λείψανα μόνον καὶ ἀποσπάσματα. Τῶν συγχρόνων τὴν γνώμην ἐκύρωσε καὶ ἡ γνώμη τῶν μεταγενεστέρων. Δὲν ἦτο δὲ τυχία τις ἡ γνώμη τῶν συγχρόνων, διότι οὐδέποτε ἄλλοτε πρότερον ὑπῆρξε παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις καθόλου τόσον διαδεδομένη ἡ παιδεία ὅσον τότε, ἐπὶ Αὐγούστου. Τότε εἶχον ἴδρυθή καὶ βιβλιοθῆκαι δημόσιαι, ἡ τοῦ Πολλίωνος ἐν τῷ ἀτρίῳ τῆς Ἐλευθερίας, ἡ τοῦ Αὐγούστου ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Παλατίῳ καὶ ἡ ἄλλη ὥσαύτως τοῦ Αὐγούστου ἐν τῇ Ὁκταδίᾳ στοᾷ. Τότε εἶχεν εἰσαγθῆ τὸ ἔθος τοῦ νὰ γίνωνται ἐγώπιον ἀκροατῶν ἐπὶ τούτῳ προσκαλουμένων δημόσια ἀναγνώσματα ποιητικῶν ἢ πεζῶν συνθεμάτων, ὅπερ ἔθος ἔσχε τοῦτο ἵστως τὸ κακὸν ἐπακολούθημα, τοῦ νὰ καταστήσῃ οὕτως εἰπεῖν ἀριστοκρατικωτέραν κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν ἴδεως μορφὴν τὴν ποίησιν, ἔνεκα τοῦ περιωρισμένου καὶ ἐκλεκτοῦ κύκλου τῶν ἀκροατῶν, δι' οὓς προωρίζετο.

Τοιούτος ἐνικαὶ περίπου ὁ γενικὸς χαρακτηρισμός, διὰ μεγάλων γραμμῶν, τῆς Αὐγουστείας γραμματείας.

Ἄλλα καὶ ἐπὶ τὴν ἀγωγὴν καὶ ἐκπαίδευσιν τῶν νέων ὅχι διάγον ἐπέδρασεν ἡ νέα τάξις τῶν πραγμάτων.....

"Αξέρισμεν τίδρα χρονολογικῶς τὴν περίοδον, περὶ τῆς ὁμιλοῦμεν. "Ας τάξιμεν τὰ χρονικὰ σημεῖα τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ τέλους τῆς περιόδου ταύτης, ἐντὸς τῶν δποίων χρονικῶν σημείων θὰ περιλαβωμεν τοὺς Αὐγουστείους παιητὰς καὶ συγγραφεῖς καὶ θὰ καταλέξωμεν τὰ προσόντα τῆς διανοίας καὶ τῆς τέχνης αὐτῶν. Κύριως εἰπεῖν ὁ αἰών τοῦ Αὐγούστου πρέπει νὰ ἀρχηται κατὰ τὸ ἔτος 31 π.Χ. Ετε συνέδη ἡ παρὰ τὸ "Ἀκτιον" ναυμαχία, ἣτις καὶ ἔκρινε τὰ πράγματα ὑπὲρ τοῦ Ὁκταδίου. Ἄλλ' ἂν λάθωμεν τὸ ἔτος τοῦτο ὡς ἔτος τῆς ἀρχῆς τῆς περιόδου, παιηματά τινα τοῦ Βεργίλιου ἐκ τῶν Βουκολικῶν καὶ τινα τοῦ Ὁρατίου, προγενέστερα ὅντα, θὰ μείνωσιν ἔξι τῆς Αὐγουστείας περιόδου, ὅπερ ἀτοπον. "Ολόκληρος ὁ Βεργίλιος καὶ ὀλόκληρος ὁ Ὁρατίος πρέπει νὰ περιλαμβάνωνται εἰς τὸν χρυσοῦν αἰῶνα, διότι οἱ δύο οὗτοι παιηταὶ εἰναι ἡ καλλίστη καὶ τυπικωτάτη τοῦ αἰῶνος ἐκείνου ποιητικὴ ἐκπροσώπησις· ἐξ ἀνάγκης λοιπὸν πρέπει γ' ἀναξιέστωμεν διάγον κατὰ χρόνους τὸ

σύνορον καὶ δὴ τάσσομεν αὐτὸν εἰς τὸ ἔτος 42 π.Χ. τὸ ἔτος δηγλαδῆ τῆς ἐν Φιλίπποις μάχης καὶ τῆς γῆττης τοῦ Βρούτου καὶ τοῦ Κασσίου. Τὸ δὲ τέλος τῆς Αὐγουστείας περιόδου τάσσομεν φυσικὰ εἰς αὐτὸν τὸ ἔτος τῆς τελευτῆς τοῦ Αὐγούστου, γῆτοι τὸ 14 μ.Χ.

Πρὸ τοῦ Αὐγούστου εἶχον γῆδη ἀποθάνει πάντες οἱ ἔξοχοι ἄνδρες οἱ ὁπωσδήποτε λαμπρύναντες τὸν αἰῶνά του : ὁ Βιργίλιος τῷ 19 π.Χ. καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν περίπου χρόνον ὁ Τίβουλλος, ὁ Προπέρτιος τῷ 15 π.Χ., ὁ Ἀγρίππας τῷ 12 π.Χ., ὁ Οράτιος τῷ 8 π.Χ. καὶ ὀλίγον πρὸ αὐτοῦ ὁ Μαικήνας — τῷ 11 π. Χ., ὁ Μεσσάλας· Μόνον ὁ Ὁδίδιος καὶ ὁ Λίδιος ἐτελεύτησαν ἀμφότεροι τέσσαρα ἔτη μετὰ τὸν αὐτοκράτορα. Ὁ αἰώνλοιπὸν τοῦ Αὐγούστου ἀρχεται κατὰ τὸ ἔτος 42 π.Χ. καὶ λήγει κατὰ τὸ ἔτος 14 μ.Χ. γῆτοι διαρκεῖ ἔτη ἐξ καὶ πεντήκοντα. Ἐν δὲ περιορισθῶμεν εἰς τοὺς ποιητὰς — διάτι ποιητικὴ εἶναι κατ' ἔξοχὴν ἡ περίοδος — καὶ μάλιστα τοὺς ἐπιφανεῖς καὶ θελήσωμεν δύο ποιητὰς νὰ τάξωμεν ώς δρια εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ εἰς τὸ τέλος τοῦ Αὐγουστείου αἰῶνος, δυνάμεις δὲ εἴπωμεν ἔτι μετὰ τοῦ Βεργίλιου ἀρχεται ὁ αἰών καὶ λήγει μετὰ τοῦ Ὁδίδιου, δοτις, ώς ὁ Ἄδιος λέγει, vidit tantum Vergilium, τὸν εἶδε μόνον· διότι γῆτο κατὰ εἰκοσιεπτὰ ἔτη γενέτερος· δε τὸ 19 π.Χ. ἀπέθανε, ὁ Βεργίλιος, ὁ Ὁδίδιος γῆτο μόνον εἰκοσιτεσσάρων ἐτῶν.

Καιρὸς εἶναι νὰ ἴδωμεν τίνας ποιητὰς καὶ τίνας συγγραφεῖς περιλαμβάνει ἡ Αὐγουστεία περίοδος, τίνες εἶναι μάλιστα οἱ ποιηταί, οἵτινες συνετέλεσαν εἰς τὸ νὰ δοθῇ κατὰ τοὺς χρόνους τούτους τῆς ἀκμῆς ἐκεῖνος ὁ Ἰδιάζων εἰς τὴν γραμματείαν χαρακτήρ, περὶ οὓς ἀνωτέρῳ ἐλέγομεν, ἡ ἀκρίβεια τῆς ἐξωτερικῆς μορφῆς καὶ τῆς φιλοκαλίκης ἡ ἐντέλεια.

Βεβαίως πλειστοι καὶ δὴ ἐπιφανέστατοι ἄνδρες γῆσχολγίθησαν περὶ τὰ διάφορα μέρη τοῦ πεζοῦ λόγου, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐξωτερικὴ μορφὴ καὶ τοῦ λεκτικοῦ χαρακτήρος ἡ ἀκρίβεια δεικνύουσιν ἀρχὴν παρακμῆς. Ὁ Κικέρων καὶ ὁ Κατσάρ ἔμειναν ἀνυπέρβλητοι. Ἐκ δὲ τῶν συγγραφέων ὀλίγους μόνον ἐδὴ ἀναφέρομεν, ίστορικοὺς μάλιστα — διότι ἡ ιστοριογραφία εἶχε τότε εὑρὺ τὸ στάδιον — τὸν Ἀσίνιον Πολλίωνα, τὸν Μεσσάλαν, τὸν Ἀγρίππαν, αὐτὸν τὸν Αὔγουστον, τὸν Ὁκτάδιον Μούσαν, τὸν Τρῶγον Ηομπήϊον, τὸν

Τύπων, τὸν ἔφορον τῆς ἐν Παλατίῳ βιδλισθήκης, τὸν πολυμαθεστατὸν Βέριον Φλάκον, τὸν περὶ τὰ τέλη τῆς περιόδου ἀκμάσαντα σοφιστὴν Ρουτίλιον Λοῦπον, τὸν μέγχαν ἀρχιτέκτονα ιτρούδιον καὶ ἄλλους. Διὸ ὅμως σήμερον εἰς μόνον ἀνήρ ἐκπροσωπεῖ κυρίως τὴν ἐπὶ Αὐγούστου πεζογραφίαν, ὁ ἱστοριογράφος Τίτος Λέβιος. Ἐρχόμεθα εἰς τοὺς ποιητάς.

«Ἀν εἰς τὸν Βεργίλιον, λέγει δὲ Patin (¹⁾, προσθέσωμεν τὸν Ὁράτιον, ὃν κατέστησεν ἀπὸ τοῦ Βεργίλιου ἀχώριστον ὅχι μόνον ἡ ἐπὶ τινα ἔποψιν ὅμοιότης τῆς δικαιοίας, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐν τῇ ποίησει ἐπιτυχία καὶ τοῦ βίου αἱ περιπέτειαι, ἢν τεοῦ Ὁθίδιον προτάξωμεν ἐκείνους, οἵτινες προέδραμον αὐτοῦ καὶ οὕτως εἰπεῖν προεκήρυξαν αὐτόν, τὸν Προπέρτιον δηλονότι καὶ τὸν Τίθουλον, ἢν δὲ προσγράψωμεν ἀκόμη εἰς τὸν βραχὺν τούτον κατάλογον τὰ δινόμιατα τῶν διδακτικῶν ποιητῶν Γρατίου καὶ Μανιλίου καὶ ἀναφέρωμεν τέλος διὰ τὴν ἔξαίρετον αὐτοῦ κομψότητα, τὸν μυθογράφον Φαῦδρον, ὃστις ὅμως οὐδὲν πιθανώτατα ἐδημοσίευσε πρὸ τῶν χρόνων τοῦ Τιθερίου, θάλιξ ἔχωμεν μνημονεύσει πᾶν δὲ τι σχεδὸν σήμερον ἐκπροσωπεῖ τὴν ποίησιν μᾶς περιόδου κοινωνικῆς ἡρεμίας, καθ' ἥν τέχνῃ τῶν στίχων ἀνάμικτος πρός τε τὰς ἡδονὰς καὶ τὰ ἐλαττώματα τῶν Ρωμαίων, κόσμημα τῆς χλιδῆς ἀμπα δὲ καὶ τῆς διαφθορᾶς αὐτῶν, ἀπησχόλει συγχρόνως καὶ πολυχρήθμους συγγραφεῖς ἔξαιρέτους καὶ μέγα πλήθος ἔθελοντῶν ἡ ἐρασιτέχνων». Φοθεράν ὅμως καταστροφὴν ἐπήγεγκεν ὁ χρόνος.

Ἐκ τῶν πολυχρήθμων ἐκείνων συγγραφέων καὶ ἐκ τοῦ μεγάλου πλήθους τῶν ἐρασιτεχνῶν τῶν διαγωνιζομένων, τῶν ἀνηρκόντων εἰς πολλὰς καὶ ποικίλας σχολάς, τί διεσώθη; ή ἐκπροσωπεῖ σήμερον τὴν ποίησιν τοῦ αἰῶνος τοῦ Αὐγούστου; «Ἄκούσατε!» Ο Βεργίλιος, δὲ Ὁράτιος, δὲ Τίθουλος, δὲ Προπέρτιος, δὲ Ὁθίδιος. Τίποτε ἄλλο! Τόση δόξα, τόσαι ἐπευφημίαι, τόσα ἐγκώμια, τόσα χειροκροτήματα ἵσως, μάτηην ἀπενεμῆθησαν, ἐγάθησαν. Καὶ τὸ δυστύχημα εἶναι, δτὶ δὲν ἐχάσαμεν μόνον τὰ ἀνάξια λόγου, ἀλλὰ σὺν αὐτοῖς καὶ πολλὰ ἀξιόλογα. Θὰ εἴχε πάντως ἀξέλιν τινὰ ἐκεῖνος;

1) Γάλλος φιλόλογος τοῦ 19ου αἰώνος.

Λεύκιος Ἰσόλιος Κάλιδος, ὃν ἐν τῷ βίῳ τοῦ Ἀττικοῦ μνημονεύεται
οὐ Κορνήλιος Νέπως λέγων περὶ αὐτοῦ τὰ ἀξιοσημείωτα ταῦτα:

«Quem post Lucretii Catullique mortem, multo elegan-
tissimum poemam nostram tulisse aetatem vere video posse
contendere». Elegantissimus μετὰ τὸν Λουκρήτιον καὶ τὸν Κά-
τουλλον—μεγάλους, πολὺ μεγάλους ποιητὰς—διεκτείνεται ὁ Νέ-
πως ὅτι ἡτού δικάλιδος, καὶ ὅμως ἀν δὲν ὑπῆρχε τὸ χωρίον
ἐκεῖνο τοῦ Νέπωτος, θὰ ἦγνοσθμεν καὶ αὐτὸ τὸ σημά του καὶ
αὐτὴν τὴν ὑπαρξίν του! Μήπως δὲν θὰ εἰχον ἀξέχν τοῦ Γάλλου αἱ
ἔλεγεῖαι, αἱ κωμῳδίαι τοῦ Φουνδανίου, αἱ τραγῳδίαι τοῦ Πολλιώ-
νος καὶ τοῦ Βαρίου, τοῦ Ὀθιδίου ἡ Μήδεια; Είναι δυνατὸν νὰ
ἥσαν ὅλως ἀνάξια λόγου ἔργα τὰ ἐπικὰ ποιήματα τοῦ Βαρίου,
τοῦ Ραδιέρου, τοῦ Κορνηλίου Σευήρου, καὶ τοῦ Πέδωνος τοῦ
Ἀλδινοσυκνοῦ ἡ τὰ διδακτικὰ καὶ περιγραφικὰ τοῦ Μάκρου;
Καὶ ὅμως παντελῶς θὰ τὰ ἦγνοσθμεν, ἀν ἄλλοι ποιηταὶ ἡ συγγρα-
φεῖς δὲν ἔκαμπον εὕφημον μνεῖαν αὐτῶν, ἀν ἔλειπεν δὲ Σενέκας, ὁ
Κυντιλιανός, ὁ Πάτερκλος, ἀν ὁ Βεργίλιος, ὁ Ὁράτιος, ὁ Ὀθιδίος
δὲν τοὺς ἐθεώρουν ἵσους καὶ ἐνίστε ἀνωτέρους των,

Ἐλάδομεν καὶ ἀλλοτε ἀφοριμήν νὰ ὑπὸδείξωμεν, δτι καὶ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν γραμμάτων οὐδὲν γίνεται ἄνευ λόγου, καὶ τούτου ἔνεκα λόγος τις πρέπει νὰ ὑπάρχῃ καὶ εἰς τὸ ἐδῶ παρατηρούμενον γεγονότος. Θὰ ὑπάρχῃ ἀρετὴ τις ἡ ἀρεταῖ τινες, δι’ ἃς ἐσώθησαν ὅσαι ἐσώθησαν. Δὲν εἶναι δυνατὸν ἐπὶ τοσοῦτον οἱ ἀνθρώποι νὰ ἡπατήθησαν. Δύναται τις τὸ πολὺ νὰ δεχθῇ δτι ἔργα τινὰ κατὰ τύχην ἐχάθησαν, δὲν διεσώθησαν, ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ λεχθῇ περὶ πάντων. "Οσα ἔχαθησαν, προφανῶς δὲν ἦσαν κτήματα ἐσκεί, ἀλλ' ἀγωγίσματα εἰς τὸ παραχρῆμα. Ἐδῶ ἔγκειται δ λόγος τῆς ἀπωλείας. Ἀλλ' δ λόγος οὗτος δὲν ἐκτυλίσεται, δὲν ἀναπτύσσεται προχειρῶς καὶ δι’ ὀλίγων λέξεων. . . Μανθάνοντες τινες ἀρεταῖ κατέστησαν τοὺς ἐξόχους ἐκείνους ποιητὰς ἀξίους νὰ ζήσωσι, θὰ ἐννοήσητε συγχρόιως διατὶ ἔζησαν, θὰ σκεφθῆτε τότε, δτι οὐδόλως εἶναι θαυμαστὸν τὸ παράδοξον φαινόμενον, δτι δηλαδὴ πεντὰς ποιητῶν ἥρκεσε νὰ λαμπρύνῃ τὴν κοσμοκράτειραν πόλιν ὅσον καὶ αἱ κατακτήσεις αὐτῆς αἱ ἀχανεῖς, δτι ἄδοξος θὰ ἦτο

Νεοελληνικά Αναγνώσματα

πᾶσα ἡ λοιπὴ δόξα τοῦ Αὐγούστου, ἀνὴρ σκιὰ τοῦ μεγάλου αὐτοκράτορος δὲν ἐπεφαίνετο εἰς τὰς ἔπειτα γενεὰς ἀπαραιτήτως καὶ ἀχωρίστως συνοδευομένη ὅπὸ τοῦ Βεργίλιου καὶ τοῦ Ὁρατίου.

Σ. Κ. Σακελλαζόπεονδος.

Η ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ.

Διηγεῖται ὁ Πλούταρχος, ὅτι δὲλιγον πρὸ τῶν χρόνων, καθ' οὓς ἔζη, οἱ ἐπιβάται νηὸς πλεούσῃς πληησίον τῆς γῆσου Παξῶν ἥκουσαν ἔξαιφνης νύκτα τινὰ φωνὴν ἀπὸ τῆς γῆσου καλούσαν ἐνα τῶν πλεόντων, εἰς δὲν ἡ ἄγνωστος φωνὴ ἔδωκε τὴν ἐντολὴν ν' ἀναγγεῖλῃ, διηγεῖται ὅτι ἀπέθανεν ὁ μέγας Πάν. Ἡ διήγησις αὕτη ἐμπερικλεῖεν ἐν τῇ μελαγχολικῇ αὐτῆς ἐκφράσει ἀσφῆ τινα ἔννοιαν τῆς κοινωνικῆς καὶ θρησκευτικῆς ἐπαναστάσεως, πρὸς ἣν ἔδαινεν ὁ ἀρχαῖος κόσμος, τῆς μεγάλης ἐκείνης ἀναμορφώσεως, ἡς κοιτίς ὑπῆρξεν ἡ Ναζαρὲτ τῆς Παλαιστίνης. Ἐν ἐκείνῃ τῇ χώρᾳ περὶ τὰς δύο δεκαετηρίδας πρὶν ἡ γεννηθῆ ἐν Χαιρωνείᾳ ὁ Πλούταρχος ἀπέθηγσκεν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ἐν μέσῳ δύο ληστῶν ἐκείνος, δὲν ἡ πίστις τῶν αἰώνων ἐλάτρευσε καὶ λατρεύει ὡς Θεάνθρωπον.

Οἱ Ἰησοῦς, ἐμφανισθεὶς ἐν μέσῳ τοῦ ιουδαϊκοῦ λαοῦ, τοῦ ὅποιου ἡ θρησκεία είχε περιπέσει εἰς τὴν ἀπλήν πλήρωσιν ἔξωτερικῶν τιγων τύπων, ἀλλ' ὅστις ἀνεκινεῖτο ἦδη ὅπὸ λίθεων ὑπερτέρων καὶ πόθων ὑψηλοτέρων, οὓς ἐξέκαιον αἱ περὶ Μεσσίου προφητεῖαι, ἐκήρυξε τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ἀγάπην, τὴν ἀνυπόκριτον πρὸς τὸν ἐνα Θεὸν πίστιν καὶ τὴν ἀδελφότητα τῶν ἀνθρώπων. Ἡ ἀγνότης τῆς καρδίας καὶ ἡ ἐλεημοσύνη, ἡ τήρησις τοῦ ἐλέου, τῆς πίστεως καὶ τῆς κρίσεως ἡσαν κατὰ τὰ διδάγματα τοῦ υἱοῦ τῆς Μαρίας αἱ δόσι αἱ ἀγουσταὶ εἰς τὴν ὑπὸ αὐτοῦ κηρυκομένην βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Οἱ Ναζωραῖοι προφήτης ἐγνώριζεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἔνθους Θεὸν ὑψηλότερον, εὐγενέστερον, μηδὲντα ωρισμένην ἔδραν, ἀλλὰ πα-

ρόντα πανταχοῦ καὶ πάντοτε, μὴ ζητοῦντα μόνον ὄλοκαυτώματα καὶ θυσίας, οἷς ἡσαν οἱ θεοὶ τῶν ἔθνων, ἀλλ᾽ ὅντα πνεῦμα, θέλον προσκύνησιν ἀνάλογον, τελουμένην ἐν πνεύματι καὶ ἀληθεῖᾳ. Ὡς δὲ ὑψηλὸς καὶ μέγας ἦτο ὁ ἄυλος ἐκεῖνος Θεός, οὗτο καὶ ἡ ἀγάπη, ἣν ἐδίδασκεν ὁ θεσπέσιος ἀγορητής, ἐλέγετο μὲν ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον, ἀλλ᾽ ἦτο εὐρυτάτη, διότι δὲν περιωρίζετο εἰς μόνον τὸν οἰκεῖον καὶ φίλον, εἰς μόνον τὸν διμόπιστον καὶ διμόφυλον, ἀλλ᾽ ἔξετένετο καὶ εἰς πάντα ἀνθρώπον, καὶ εἰς αὐτὸν τὸν ἔχορόν, διμολα πρὸς τὴν ἀγάπην τοῦ πατρὸς τοῦ οὐρανίου, θετις ἀνατέλλει τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἐξ ἵσου ἐπὶ ἀγαθούς καὶ πονηρούς καὶ βρέχει ἐπὶ τε δικαίους καὶ ἀδίκους.

Οποία διαφορὰ μεταξὺ τῶν ὑψηλῶν τούτων διδαγμάτων καὶ τῶν παχυλῶν, πολλάκις ἀπανθρώπων, πάσης εὐγενοῦς ἰδέας ἐστερημένων πρώτων θρησκευμάτων τοῦ ἀγροῦ! Ἀλλὰ καὶ ὅποια πρόσδος ἀπ' αὐτοῦ τοῦ ἱερᾶς μονοθεϊσμοῦ, ἀπ' αὐτῆς τῆς Περσικῆς λατρείας τοῦ Μίθρα, ἀπ' αὐτῶν τῶν θεῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ρώμης τῶν ἔχόντων ἀνθρωπίνην τὴν μορφήν, ἀλλὰ καὶ τὰ πάθη ἀνθρώπινα. Ως αἱ περιωρισμέναι ἑλληνικαὶ πολιτεῖαι, ὡς τὰ διεσπαρμένα ἀνατολικὰ κράτη συνεχωνεύοντο ἐπὶ Αὐγούστου εἰς τὴν ἐνιαίαν βασιλείαν τῆς Ρώμης, οὕτως εὐηγγελίζετο ὁ ὑψήγορος τῆς νέας θρησκείας ἐδρυτής τὸν ἀφανιζόμενον μικρῶν ἐκείνων θεῶν τοῦ ἀρχαίου κόσμου ἐνώπιον τοῦ ἐνὸς καὶ μεγάλου πατρὸς τοῦ οὐρανίου. Καὶ δὲν ἡφαντίζοντο μόνον τὰ εἴδωλα τῶν ἔθνων, ἀλλὰ μετ' αὐτῶν κρημνικούμενων συγκατελύοντο οἱ φραγμοὶ οἱ χωρίζοντες τὰ ἔθνη, συγκαθηγοείτο ἡ διαίρεσις ἡ διασπώσα τοὺς ἀνθρώπους εἰς ἑλευθέρους καὶ δούλους, καὶ διενέμετο ἡ αὐτὴ δικαιοσύνη καὶ παρείχοντο ταῦτα δικιώματα εἰς πάντας καθὸ πεπλασμένους κατ' εἰκόνα καὶ δμοίησιν τοῦ θεοῦ προσώπου.

Ἐν φύσει δὲ αἱ ἀλήθειαι αὗται ἡσαν οὕτω μεγάλαι καὶ αἱ κηρυσσόμεναι ἤρεται οὕτως ὑψηλαί, ἀφελής καὶ παντὸς μεταφυσικοῦ ὅγκου ἐστερημένη, πειτεικὴ ἀνευ σοφιστικῆς ἔγνήσεως, πάναγνος ἀλιευ φαρισαϊκῆς καυχησιλογίας; ἢτο ἡ διδοχακαία τοῦ Ἡροῦ.

Ἐπιγένετο δὲ τῶν αἰωνίων ἐκείνων ἀληθειῶν τὴν πεθών αὐτὸς τὸ

παράδειγμα του θείου κήρυκης, αὐτὸς αὐτοῦ ὁ βίος, δι' ἐπεσφράγισεν ἡ ἀγάρτησις ἀπὸ τοῦ σταυροῦ.

Ἄλλα τὸ μαρτύριον ἔκεινο τὸ ἐπὶ τοῦ Γολγοθᾶ δὲν ὑπῆρξεν διάφορος τοῦ ὑψηλοῦ κηρύγματος. Ὁ ἀκάνθινος στέφανος ὁ περιβάλλων τὴν κεφαλὴν τοῦ ἐσταυρωμένου ἦτο δεῖγμα ἀτιμίας εἰς μόνους τῶν διωκτῶν αὐτοῦ τοὺς ὀφθαλμούς. Ἀλλ' ἔκεινος, δι' οἱ Σαδδουκαῖοι τοῦ ναοῦ καὶ οἱ Φαρισαῖοι καὶ δὲν Ἰουδαιὲ ἀντιπρόσωπος τῆς Ἀρματικῆς ἀρχῆς ἀνεδίβασαν εἰς τὸν σταυρὸν ὡς συγκατάδικον ληγστῶν, εἰχεν γέρη περὶ ἔχυτὸν κύκλον διμιλητῶν, οἵτινες ἡγάπησαν αὐτὸν περιπαθῶς καὶ ἐνεστερνίσθησαν τὰ διδάγματά του. Ἡ ὑψηλὴ τοῦ διδασκαλία δὲν συναπεσθέσθη μετ' αὐτοῦ ἀφέντος τὸ πνεῦμα ἐν τῷ Κρανίῳ τόπῳ, ἀλλ' ἐπέγραψεν ἐν ταῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, οἵτινες πορευθέντες ἐμαθήτευσαν κατὰ τὸ παράγγελμα αὐτοῦ πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἀγίου πνεύματος.

Τὸ ἔργον τῶν ἀποστόλων, τῶν πρώτων, οἵτινες ἀνέλαβον τὴν διάδοσιν τῶν σωτηρίων ἰδεῶν τοῦ μεγάλου διδασκάλου, ὑπῆρξεν ὑψηλόν, ἀλλὰ καὶ βαρύ. Υπῆρχον μὲν πολλὰ τὰ εὔχολύνοντα τὴν ἐπιτέλεσιν τῆς ἐντολῆς τῶν μαθητῶν τοῦ Ἰησοῦ, ἀλλὰ καὶ πολὺ μεγαλύτεραι αἱ δυσκολίαι, πολὺ ἴσχυρότερα τὰ προσκόμματα.

Οτε οἱ μαθηταὶ τοῦ Χριστοῦ ἤρχισαν διαδίδοντες τὴν ὑψηλὴν αὐτοῦ διδασκαλίαν, τὸ ἔδαφος ἦτο οὕτως εἰπεῖν παρεσκευασμένον ἔπως ὑποδεχθῆ τὸν γόνιμον ἔκεινον σπόρον. Διὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ εἴχον πέσει οἱ φραγμοὶ οἱ χωρίζοντες τὴν Ἑλληνικὴν Δύσιν καὶ τὴν Ἀνατολήν, εἰχεν ἐπέλθει ἀνάκρασίς τις τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου καὶ τοῦ Ἀνατολικοῦ, ἀνάμειξίς τις τῶν δύο πολιτισμῶν καὶ τῶν χωριστῶν θρησκευμάτων.^{Ἅγιος} ἐλληνικὴ γλῶσσα, πανταχοῦ τῆς ἀνατολῆς διαδοθεῖσα εἴχε γίνει οἶονει διεθνής τις σύνδεσμος ἔθνων τέως διεστώτων καὶ ἀντιμαχομένων. Ἡ δὲ ὑπὸ τοὺς ῥωμαϊκοὺς ἀετοὺς ἐπελθοῦσα πολιτικὴ συνένωσις τοῦ μεγίστου μέρους τῆς εἰς τοὺς ἀρχαίους γνωστῆς ὑψηλοῦ καὶ γη συμπαρομαροῦσα μεγάλη ἀνάπτυξις τῆς^{συγκοινωνίας} καθίσταντον τὰς λεωφόρους καὶ τὰς τρίβους τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως ἐπ' ἵσης βατάς εἰς τὰς νέας

ιδέας ώς καὶ εἰς τὸ ἐμπόριον. Τοῦ δὲ ἐμπορίου τούτου παράγοντες κυριώτατοι ήσαν οἱ Ἰουδαῖοι, εἰ ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ πλουτισμοῦ ἀκα- πόνητοι διάδοχοι τῶν Φοινίκων, οἱ αἰώνιοι ἐμπόροι οἱ πρὸς οὐδε- μίαν ἀποκονοῦντες ὅδὸν ἄγουσαν εἰς κέρδος. Ἀφ' οὗ δὲ διὰ τῶν μαθητῶν τοῦ Ἰησοῦ καὶ τῶν περὶ αὐτὸν γυναικῶν ἡ νέα διδασκα- λία ἀπέκτησεν δισημέραι πλείονας ὀπαδοὺς ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ καὶ τῇ λοιπῇ Ἰουδαίᾳ, δὲν ὑπῆρξε δύσκολος ἡ καὶ ἐκτὸς τῆς Ἰουδαίας ἐξάπλωσις τῶν ιδεῶν ἐκείνων.

Καὶ πρῶτοι μὲν δεξιώτατοι πράκτορες τῆς ἀναγεννήσεως ὑπῆρξαν οἱ Ἰουδαῖοι μικρέμποροι ὅσοι ἥδη εἶχον προσχωρήσει εἰς τὴν νέαν θρησκείαν, οἵτινες, διεισδύσαντες πανταχοῦ, μετὰ τῆς περιζητήτου αὐτῶν ἐμπολῆς διεδίσθον κατ' ὀλίγον, ὑποκώφως, ἱεροκυρφίως τὰς ιδέας τοῦ Χριστιανισμοῦ. Προσφορώτατον δὲ ὅργανον πρὸς ἐξά- πλωσιν τῶν νέων τούτων ιδεῶν ὑπῆρξεν ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα, χρη- σιμεύουσα ώς διεθνὲς οὔτως εἰπεῖν μέσον πνευματικῆς ἐπικοινω- νίας ἔνεκα τῆς μεγάλης αὐτῆς διαδόσεως ἀπὸ τῶν μετ' Ἀλέξαν- δρον χρόνων. Αἱ δὲ ὑπηρεσίαι, ἃς παρείχεν εἰς τὴν νέαν θρησκείαν ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἥτις ἥτο γνωστὴ ἐπ' Ἰσης ἐν Ἰουδαίᾳ καὶ ἐν Πόμη, ἥσαν τοιαῦται, ὅστε καὶ τὰ εὐαγγέλια ἐν αὐτῇ γραφέντα διεδόθησαν καὶ αὐτῶν δὲ τῶν ἀποστόλων ὅσοι ἔτυχον νὰ μὴ γνωρί- ζωσιν αὐτὴν προσέλαθον γραμματεῖς "Ἐλληνας, δι' αὐτῶν συνεννοῶνται μετὰ τῶν νεοσυστάτων χριστιανικῶν κοινοτήτων. Ἄλλα καὶ πρὸν ἡ ἀκόμη οἱ Ἀπόστολοι ἐπιληφθῶσι συστηματικῶς τοῦ ἔργου των, οἱ περιπλανώμενοι ἐκεῖνοι Ἰουδαῖοι ἐμπόροι προσγ- γῆθησαν αὐτῶν ποιοῦντες προσῆγλύτους, οὕτω δὲ ἥδη ἐτεί 50 εὐ- φίσκοντο χριστιανοὶ ἐν Πόμῃ, καὶ ἡ Ἰουδαικὴ τῆς μεγάλης πόλεως συναγωγὴ ἀνεκρυκάτι ὑπὸ τῶν νέων ιδεῶν, δὲν ἔλειψαν δὲ καὶ τα- ραχαὶ ἐντεῦθεν προκληθεῖσαι καὶ ἀναγκάσασαι τὸν αὐτοκράτορα Κλαύδιον νὰ προδῷ εἰς τὴν ἐκδίωξιν τῶν Ἰουδαίων γεωτεροποιῶν.

Ἄλλα τὰς εὐκολίας τὰς προσδοκούσσας τὴν διάδοσιν τοῦ χρι- στιανισμοῦ παρέλυσον ἐξ ἑτέρου μεγάλα κωλύματα, ἀναχάιτίζοντα τὴν αὐξησιν αὐτοῦ. Ἐν αὐτῇ τῇ Ἰουδαίᾳ ὁ δραδεῖνισμὸς ὡρθοῦστο ἀντιμέτωπος τῆς νέας θρησκείας, παρακωλύων τὴν ἀποδοχὴν

καὶ διάδοσιν αὐτῆς. Ἐν δὲ ταῖς ἀλλαις χώραις τῆς Ἀνατολῆς καὶ κατὰ τὴν ῥωμαϊκὴν Εὐρώπην οὐσιῶδες πρόσκομικα ἦτο ἡ ἐμμονὴ τῶν ἔθνων εἰς τὰ πατροπαράζοτα θρησκεύματα. Ἡ αὐτηρὰ τοῦ χριστιανισμοῦ ἡθικὴ προσέκρουεν εἰς τὸν φιλήδονον τῶν ἔθνων βίου καὶ εἰς τὰ ἀνειμένα αὐτῶν ἡθη· ἡ ἀπλότητης τῆς νέας λατρείας ἀντέκειτο εἰς τὸ φιλέορτον καὶ πολύθυτον τῆς εἰδωλολατρείας· ὁ ἥσυχος, μεμονωμένος καὶ σχεδὸν λαθραῖς βίοις τῶν ὀπαδῶν τῆς νέας θρησκείας καὶ ἡ τέλεσις τῶν ἰδιαιτέρων παρ' αὐτοῖς θρησκευτικῶν νομίμων παρεῖχον ἀφορμὴν εἰς μυρίας περὶ αὐτῶν προκαταλήψεις, καθίσταντον αὐτοὺς ὑπόπτους εἰς τοὺς ἀμυνήτους διὰ τὴν νομιζομένην τῶν Χριστιανῶν μισανθρωπίαν καὶ ἀθεταν, καὶ αὐτὴν δὲ τὴν ἀλλως πρὸς τὰς ἀνεγνωρισμένας παλαιὰς θρησκείας ἐπιεικὴν καὶ ἀνεξίθρησκον ῥωμαϊκὴν πολιτείαν παρώρμων εἰς δίωξιν τῶν Χριστιανῶν ὡς εἰτηγγητῶν κακῶν δογμάτων καὶ ὡς ἀντιδρώντων εἰς αὐτοὺς τοὺς θεσμοὺς τοῦ κράτους.

Εἰς δὲ τὰ ἔξωτερικὰ ταῦτα προσκόμματα προσετίθεντο ἥδη κατ' αὐτὰς τὰς πρώτας μετὰ τὴν ἀνάληψιν τοῦ Ἰησοῦ δεκαετηρίδας δυσχέρειαι προερχόμεναι ἐκ τῆς διχονοίας αὐτῶν τῶν μαθητῶν του. Ὡς ἡ ἄγραφος σωκρατικὴ διδασκαλία διαφόρως διετυπώθη ἐν ταῖς συγγραφαῖς τοῦ Ξενοφῶντος καὶ ταῖς τοῦ Πλάτωνος. οὕτω καὶ τοῦ Χριστοῦ τὰ λόγια δὲν ἀφήκαν εἰς τὴν ψυχὴν πάντων, ὅσοι παρηκολούθουν αὐτὸν ζῶντα, τὴν αὐτὴν ἥχω, οὐδὲν ἀντελήφθησαν πάντες αὐτῶν ἀμοίως. Μεταξὺ αὐτῶν τῶν πρώτων τοῦ Χριστοῦ ἀποστόλων ἀνεφάνησαν ἥδη τὰ κακὰ τῆς τοιαύτης διαφόρου τῶν διδαγμάτων του ἀντιλήψεως, καὶ τὴν πρώτην ἐκκλησίαν ἔχωριζον ἥδη οὐ μόνον θεωρητικαὶ διαφοραί, ἀλλὰ καὶ ἀξιώσεις πρωτείων, προδαίνουσαι μέχρις ἀντεγκλήσεων. Ἰδίως δὲ τὸ χάσμα ἦτο βαθύτερον μεταξὺ τῶν ἰουδαϊκῶντων, τῶν ἰδρυτῶν τῆς ἐκκλησίας τῶν Ἱεροσολύμων, οἵτινες τὸν χριστιανισμὸν ἥθελον ἀναπόσπαστον ἀπὸ τοῦ μωσαϊκοῦ νόμου, τῶν σαββάτων καὶ τῆς περιτομῆς, καὶ τοῦ Ταρσέως ἐκείνου σκηνοποιοῦ, θστις, ἀπὸ διώκτου τῶν χριστιανῶν ἐπιστραφεὶς εἰς τὸν χριστιανισμόν, καίπερ μὴ ἀκούσας αὐτοῦ του. Ἰησοῦς διδάσκοντος, εἰσέδυσε βαθύτερον εἰς τὸ πνεῦμα τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ καὶ διὰ τῆς δράσεως αὐτοῦ εἴπερ τις καὶ ἄλλος

συνετέλεσεν εἰς τὴν διάδοσιν τοῦ εὐαγγελίου τῆς νέας θρησκείας.
'Αλλ' ἡ μὲν στενή ἔρμηνείᾳ τῶν Ἱεροσολυμιτῶν, οἵτινες ἐν μέσῳ
τῶν τύπων τοῦ Ιουδαϊκοῦ παρελθόντος ἐξήλειφον οὕτως εἰπεῖν αὐ-
τὴν τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ, δὲν ἦτο προωρισμένη νὰ ἐξέλθῃ τῶν
δρίων τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ. 'Ο δὲ Παῦλος παραστήσας ὑψηλοτέραν καὶ
θειοτέραν τὴν μορφὴν τοῦ θεανθρώπου, ἀνέφεν εἰς τὸ ἀνθρώπινον
πνεῦμα δρίζοντας εὑρυτάτους καὶ κατέκτησεν ἀνεπαισθήτως τὰς
καρδίας, εὐαγγελιζόμενος τὸν Ἰησοῦν, περὶ οὓς ἐκήρυξεν, διὰ
«ἐγεννήθη ἡμῖν σοφία ἀπὸ Θεοῦ, δικαιοσύνη τε καὶ ἀγιασμὸς καὶ
ἀπολύτρωσις».

Σπυρος Π. Λάμπρος.

ΑΙ ΠΡΩΤΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΙ.

'Ο βίος τῶν πρώτων χριστιανῶν εἶναι φυσικὴ ἀπόρροια οὐ μόνον
τῆς νέας διδασκαλίας αὐτῆς καθ' ἔαυτήν, ἀλλὰ καὶ τῶν περιστά-
τεων καὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν αὕτη διεδίδετο. 'Ο χριστιανισμός, γεν-
νηθεὶς καὶ αὐξηθεὶς εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐν ἀντιδράσει πρὸς τὸ παρελθόν
καὶ εὑρεθεὶς, ἀντιμέτωπος ἀντιφρονούντων διωκτῶν, εἶχεν, ὡς εἰκός
ὅπως προκόψῃ, ἀνάγκην πάντως μὲν ἀφοσιώσεως καὶ ἀγάπης τῶν
εἰς τὰ δόγματα αὐτοῦ προσερχομένων, ἐν μέρει δὲ καὶ μυστικότητος.
Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται δὲ τύπος ἴδιας τινὸς κεχωρισμένης κοινωνίας,
ἀναλόγου πρὸς τοὺς θιάσους καὶ τοὺς ἐράνους τῶν ἀρχαίων, ὅφ' ὃν
παρουσιάζονται αἱ πρώται ἐκκλησίαι καὶ ἡ ἀδελφότης τῶν ἀπαρτι-
ζόντων αὐτὰς μελῶν.

Τῶν ἀδελφοτήτων τεύτων, αἴτινες χρὶς νὰ φθάνωσιν εἰς κατάρ-
γησιν τῆς πρόσωπικῆς ἴδιοκτησίας διετήρουν κοινὰ ταμεῖα καὶ εἶχον
εἰς μέγιστον βαθμὸν ἀνεπτυγμένην τὴν ἵδεαν τῆς ἐλεημοσύνης καὶ
τῆς ἐθελοθυσίας, κυριώτατος συνεκτικὸς δεσμὸς ἦτο ἡ ἐν κοινῷ
προσευχῇ, ἥτις ἡγίασε τὸν ἀπαντα τῶν χριστιανῶν βίουν. Τὴν συνά-
θροισιν τῶν πιστῶν ἀπησχόλει ἡ ἄστις τῶν ϕαλμῶν τῆς Παλαιᾶς
Διαθήκης ὡς καὶ ἀρτιφανῶν χριστιανῶν ὅμιλων, ἡ ἀκρόστις τῶν

έπιστολῶν τῶν ἀποστόλων καὶ τῆς περὶ αὐτῶν κατηχητικῆς ἑρμηνείας. Ἐν μέσῳ δὲ τῆς σιγῆς τῶν διὰ πέπλου κεκαλυμμένων γυναικῶν ἐκ τῶν τάξεων τῶν ἀνδρῶν ἤκουετο οἶον ἔμπνους ἡ φωνὴ τινος τῶν παρακαθημένων, ἐκφωνοῦντος δίκην προφήτου ϕαλμούς ἡ εὐλογίας, ὅμνους ἡ φῶλας, διδαχὰς ἡ προφητείας. Οἱ δὲ ἐν τῷ οἴκῳ, ἐν φῆγίνετο ἡ συνάθροισις τῶν πιστῶν, συνερχόμενοι ὑπεδέχοντο τὰς ἐπιφωνήσεις ταύτας, αἰτινες ἐθεωροῦντο λόγια Θεοῦ, διὰ τοῦ ἀμήν καὶ τοῦ κύριου ἐλέησον.

Μέγιστον δὲ καὶ σπουδαιότατον μέρος τῆς ἀλλως ἀπλῆς τῶν πρώτων χριστιανῶν λατρείας ἀπέρρεεν ἐκ τῆς ἀναμνήσεως τοῦ λεγομένου Κυριακοῦ δεῖπνου. Οἱ ὄπαδοι τοῦ Ἰησοῦ μετ' Ἰδιαζούσης τινὸς στοργῆς ἐπανελάμβανον τὸν μυστικὸν ἐκείνον δεῖπνον, συνερχόμενοι δὲ ἐπὶ τῷ αὐτῷ τὴν ἑσπέραν ὑπὸ τὸ φῶς πολλῶν λαμπάδων καὶ κλώντες τὸν ἄρτον καὶ πίνοντες τὸν οἶνον κατὰ τὸ παράγγελμα τοῦ Σωτῆρος, ἐφαντάζοντο, ὅτι ἔφρωγον τὰς σάρκας καὶ ἐπινον αὐτοῦ τὸ αἷμα, ὡς εἶχεν ἐπαγγελθῆ εἰς τοὺς μαθητάς του αὐτὸς ὁ Χριστὸς τὴν φορερὰν ἐκείνην γύκτα, ἐν γῇ παρεδίδετο. Τὰ δὲ ἀδελφικὰ ἐκείνα δεῖπνα τὰ συνδεόμενα μετὰ τῆς εὐχαριστίας καὶ ὧν προηγεῖτο ἀσπασμὸς ἀγάπης, φίλημα ἀγιον, ἐνδεικτικώτατα ἐκαλοῦντο ἀγάπαι. Καὶ τὸ μὲν κατ' ἀρχὰς συνήρχοντο οἱ πιστοὶ εἰς ἀγάπην καθ' ἑκάστην ἑσπέραν, μετὰ δὲ τρεῖς ἡ τέσσαρας δεκαετηρίδας ἀπὸ τῆς πρώτης τῶν ἀγαπῶν εἰσαγωγῆς ἐτελοῦντο αὗται μόνον ἀπαξ τῆς ἑδομάδος, καὶ δὴ τὴν ὑστεραίαν τῶν Σαδδάτων, τὴν ἡμέραν ἐκείνην, γῆτις πρὸς ἀνάμνησιν τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου ἐκλήθη ὑπὸ τῶν χριστιανῶν τῆς Ἑλλάδος Κυριακῆς. Ἀλλ' ἐνωρὶς εἰσέδυσαν διακρίσεις καὶ ἄλλαι καταχρήσεις εἰς τὰς ἀδελφικὰς ταύτας συνάξεις. Ἐπελθόντος δὲ ἀπὸ τῶν μέσων περίπου τοῦ δευτέρου αἰῶνος τοῦ χωρισμοῦ τῆς εὐχαριστίας ἀπὸ τῶν ἀγαπῶν, αὗται τὸ μὲν κατ' ἀρχὰς παρέμειναν μεταβληθεῖσαι εἰς δεῖπνα ἐλέου, παρεχόμενα εἰς τοὺς πτωχούς, ἐπειτα δὲ καὶ ἐξέλιπον καθ' ὅλοκληρά τὸν τέταρτον αἰῶνα, καὶ ως μόνον αὐτῶν λείψανον διεφύλαξεν ἡ ἐκκλησία τὴν ἀνάμμιξιν τοῦ εὐλογημένου ἄρτου μετὰ τοῦ οἶνου τῆς θείας μεταλήψεως.

Καθ' ὃν χρόνον αἱ ἀγάπαι εὑρίσκοντο ἀκόμη ἐν τῇ ἀκμῇ των τὸ

μέσον τῆς κοινῆς τραπέζης τῶν πιστῶν κατεῖχεν δὲ πρεσβύτερος τῆς συνάξεως. Ἐκαλοῦντο δὲ πρεσβύτεροι τέρχαιότερα τῶν μελῶν τῆς ἐκκλησίας, οἱ δραστηριώτεροι καὶ μᾶλλον τῶν ἀλλων κοπιῶντες καὶ διὰ τοῦτο ἐκλεγόμενοι ως προϊστάμενοι ὑπ' αὐτῶν τῶν πιστῶν διὰ χειροτονίας. Εἶχον δὲ οἱ πρῶτοι οὗτοι ποιμένες τοῦ χριστιανικοῦ ποιμανίου οὐκ ὀλίγα ἔργα, τὴν ποίμανσιν τῶν πιστῶν, τὴν ἐπιστασίαν τῶν δικαιομένων εἰς τοὺς πτωχούς ἐλεῶν, τὴν διεύθυνσιν τῶν ἀλλων φιλαδέλφων καὶ φιλανθρωπικῶν ἔργων καὶ τέλος τὴν ὅλην ἐπισκόπησιν τῆς ἐκκλησίας ἡς προΐσταντο. Διὰ τοῦτο δὲ ἐκαλοῦντο ἐπίσκοποι διὸ δινόμιατος, διερ προΐόντος τοῦ χρόνου, ὅτε ἀπὸ τοῦ δευτέρου αἰώνος ἐπήλθεν δὲ χωρισμὸς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ κλήρου γῆτοι τῶν κληρικῶν ἀπὸ τοῦ λαοῦ, δην ἀπετέλεσαν οἱ λαϊκοί, ἐπεφυλάχθη πρὸς δήλωσιν ἰδίου βαθμοῦ ἱερωσύνης, ἀνωτέρου τοῦ τῶν πρεσβυτέρων. Ἡδη δὲ καὶ πρὸ τοῦ χωρισμοῦ τῶν ἴδιων λειτουργῶν τῆς ἐκκλησίας ἀπὸ τοῦ ἀλλού τῶν πιστῶν πλήθους ἀναφαίνονται ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς ἐκκλησίας οἱ διάκονοι, ἔργον ἔχοντες τὴν συλλογὴν καὶ διανομὴν τῶν ἐλεῶν, καὶ αἱ διακόνισσαι, ἀργότερον δὲ καὶ ἴδιαι κατηχηταί, ἔργον ἔχοντες τὴν προπαρασκευὴν καὶ θρησκευτικὴν ἐκπαίδευσιν τῶν κατηχουμένων προσῆλυτων.

Ως δὲ κατ' ὀλίγον ἀπεσχίσθη τὸ ἱερατεῖον ἀπὸ τῶν κοσμικῶν, οὕτω καὶ αἱ ἀπλαῖ τελεταὶ τῆς λατρείας τῶν ἀποστολικῶν χρόνων ἀνεπτύχθησαν βαθμηδον καὶ ἐμορφώθη ἴδια λειτουργία, κατὰ τόπους διάφορος, ἐν γῇ ἐπιφανῇ θέσιν κατέλαθεν ἢ ἀνάγνωσις τῆς Ἀγίας Γραφῆς, ἴδιως δὲ τῶν ἥδη συντεταγμένων καὶ διαδεδομένων εὐαγγελίων καὶ γῇ τῶν προφητικῶν καὶ ἀποστολικῶν συγγραφῶν. Ἰδία δὲ αἰγλὴ ἥρχισε νὰ περιβάλλῃ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὰς μεγάλας ἕορτὰς τῆς ἐκκλησίας, αἴτινες τὸ κατ' ἀρχὰς συνέπιπτον πρὸς τὰς παρ' Ἰουδαίους ἐπισήμους ἡμέρας. Ἡσαν δὲ αὕται τὸ Πάσχα καὶ γῇ Πεντηκοστῇ. Ἄλλ' γη σημασία, ἵνα αἱ δύο αὕται ἕορται εἰχον παρ' Ἰουδαίους, ἐκείνη μὲν τελουμένη εἰς ἀνάμνησιν τῆς διαβάσεως τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, αὕτη δὲ οὖσα παλαιὰ τῶν Σημιτῶν πανήγυρις ἐπὶ τῷ θερισμῷ, μετεβλήθη οὖσιδῶς, καὶ τὸ μὲν χριστιανικὸν πάσχα ἔγεινεν ἢ λαμπρὰ ἕορτὴ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου,

κατὰ δὲ τὴν Πεντηκοστὴν ἥρχισε νὰ ἑορτάζηται ἡ ἀνάμυησις τῆς εἰς τοὺς ἀποστόλους ἐπιφοιτήσεως τοῦ παναγίου πνεύματος. Κατ’ ὅλιγον δὲ προσετέθησαν καὶ ἄλλαι χυριακαὶ ἑορταὶ, ἡ τῆς Ἀναλήψεως, ἡ τῶν Ἐπιφανείων, ἡ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως καὶ αἱ πρὸς τιμὴν τῆς Θεομήτορος Μαρίας καὶ τῶν μαρτύρων τῶν διὰ τοῦ καρτερικοῦ αὐτῶν θανάτου στηριζάντων τὴν πίστιν, καὶ καθιερώθη ἡ Κυριακὴ ὡς ἡμέρα εὐφροσύνης καὶ ἀργίας, καὶ ὥρισθησαν ἡ Τετάρτη καὶ ἡ Παρασκευὴ ὡς ἡμέραι ἀναμιμνήσκουσαι τὸ πάθος τοῦ Κυρίου καὶ ἥρχισε νὰ εἰσάγηται ἡ διὰ νηστείας παρασκευὴ τῶν πιστῶν πρὸς τὰς μεγάλας ἑορτάς.

Αἱ δὲ σύνοδοι τῶν χριστιανῶν καὶ αἱ προσευχαὶ δὲν ἔτελοῦντο εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐν Ἰδίοις εὐκτηρίοις κτίσμασιν, ἀλλ’ αἱ γάριν λατρείας συναθροίσεις ἐγίνοντο κατὰ τοὺς ἀποστολικοὺς χρόνους καὶ ἐπὶ πολὺ μετ’ αὐτοὺς ἐν Ἰδίοις οἶκοις, τοῖς τῶν γνωστοτέρων ἀδελφῶν τῶν ἐχόντων μέγχαν οἶκον, καὶ δὴ ἐν τῷ ὑπερώφ αὐτῶν. Αἱ δὲ κατ’ οἶκον αὕται ἐκκληγίσαι ἦσαν ἐν ταῖς πόλεσι ταῖς ἔχούσαις πολλοὺς πιστοὺς πλείονες τῆς μᾶς. Ἀλλ’ ἥδη περὶ τὰ τέλη τοῦ δευτέρου αἰώνος ἀπαντῶνται Ἰδια κτίρια πρὸς συνάθροισιν τῶν χριστιανῶν, ἀπινα ἐκλήθησαν ἐκκλησίαι, ὡς καὶ αὐτὴ ἡ κοινότης τῶν πιστῶν, ἡ κυριακά. Παρουσιάζονται δὲ τὰ πρῶτα ταῦτα Ἱερὰ παρὰ τοὺς τάφους τῶν μαρτύρων, καὶ διὰ τοῦτο ἐνωρίς μεγάλην σημασίαν ἀποκτῶσι τὰ χριστιανικὰ κοιμητήρια.

Οἱ πρῶτοι χριστιανοί, ἀποφεύγοντες τὴν φανερὰν ἐν ὑπαίθρῳ τέλεσιν τῆς λατρείας αὐτῶν διὰ τὸν φόδον τῶν διωκτῶν, κατέρχονται εἰς τὰ ὑπὸ τὴν γῆν. Ἐκεῖ δὲ θάπτοντες τοὺς προσφυεῖς αὐτῶν νεκροὺς καὶ τοὺς εὐσεβεῖς μάρτυρας, μεταβάλλουσι τὰ ὑποχθόνια εἰς γενικοτάφεια ἀμφι καὶ προσκυνητήρια, ὡς καὶ εἰς κρησφύγετα ἐν ὅρᾳ κινδύνου, καὶ τελοῦσι τὰ νόμιμα τῆς διωκομένης αὐτῶν θρησκείας ὑπὸ τὸν ποτρέμον φέγγος λαμπάδων, φωτιζούσῶν μὲν τὰ ὑπόγεια ἐκεῖνα σκότη, ὑποιμιμνησκούσῶν δὲ συμβολικῶς εἰς τοὺς ἐν ταῖς κρύπταις ἐκείναις συναθροιζομένους τὸ ἀνέσπερον φῶς τὸ περιλάμπον τοὺς ἀγίους ἐν τῇ ὑπεργείᾳ αὐτῶν πατρίδι.

Αἱ κατακόμβαι τῆς Ρώμης, ὡς ὠνομάσθησαν παρὰ λατίνοις

ἀπὸ τοῦ πάπα Γρηγορίου τοῦ μεγάλου κατὰ τὸν ἔκτον αἰῶνα καὶ μεγάλαις ὑποχθόνιαι νεκροπόλεις, ἀνερχόμεναι εἰς πεντήκοντα περίπου, περιλαμβάνουσιν ἐν ταύτῃ κοιμητήρια καὶ εὐκτηρίους οἰκους, ἀποτελοῦσι δὲ τὸ πολυτιμέστατον τῶν μωυτείων τῆς χριστιανικῆν ἀρχαιότητος.

Ἡ καταδειξίς ἔφθανε σπανίως μέχρι τῶν ζοφωδῶν ἐκείνων σηράγγων, ὅπου στενωποὶ λοξοὶ καὶ δυσδιέξοδοι διεσταυροῦντο καὶ περιπλέκοντο καθ' ἄπασχς τὰς διευθύνσεις. Οἱ μονήρεις διαβάται τῶν ὁδῶν τῆς ὑποχθονίου ἐκείνης Πώμης, ὑπερθεν τῆς ὅποιας ἔξετείνετο πολυθόρυδος ἡ Ὑπακιθρος Πώμη τῶν αὐτοκρατόρων καὶ τῶν ἐθνικῶν, ἐνόμιζον, ὅτι προσέπνεεν αὐτοὺς ἵδιον τι ἀρωμα γαλήνης καὶ μαρτυρίου ἀπὸ τῶν κατὰ τὰ πλευρὰ τῆς διόδου, δι' ἣς διήρχοντο, λελαξευμένων τάφων τῶν κεκοιμημένων, οὓς ἔφωτιζον μυστηριωδῶς μαριώσχημοι: ἐξ ὅπερις γῆς ἢ μετάλλου λύχνοι, φέροντες παντοίας ἐπιγραφὰς καὶ σύμβολα τῶν χριστιανικῶν ἵδεων, συηθέστερον δὲ τὸ μονόγραμμα τὸ δηλοῦν τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ.

Ἐπιτὸς τῶν κατακομβῶν ἐκείνων ἔθάδεις τοῦ θανάτου προσηγοντο ἐν διακαεστέρᾳ κατανύξει οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ μακρὰν τοῦ θορύδου, ὅστις ἀνῳθεν τῶν κεφαλῶν τῶν συνεκύκα τοὺς πολυασχόλους ἀστοὺς τῆς νέας Βασιλόπονος. Ἐκεῖ κατὰ τὰς συνελεύσεις τῶν πιστῶν παρὰ τοὺς τάφους τῶν μαρτύρων διεμορφώθη ὁ σημερινὸς συστηματικῶτερον ἐν τοῖς διὰ φωταγωγῶν ἀγνωθεν φωτιζομένοις μικροῖς εὐκτηρίοις οἷκοις ἡ ἐκκλησιαστικὴ λειτουργία. Ἐκεῖ τὸ πρῶτον ἔξεδηλώθη γέ τελεσφόρος ἐπενέργεια τῶν ἵδεων τῆς νέας θρησκείας, ἡ ἐν Χριστῷ ἀδελφοποίησις τοῦ πλουσίου καὶ τοῦ πένητος, τοῦ ἐλευθέρου καὶ τοῦ δούλου, ἡ χριστιανικὴ ταπεινοφροσύνη, ἡ περιφρόνησις τῶν ἀγαθῶν τοῦ κόσμου τούτου, ἡ ἀντίληψις τοῦ παρόντος βίου ὡς σταθμοῦ τίνος πρὸς ἄλλον βίου μακρότητας αἰωνίου. Ἐκεῖ δὲ τέλος ἀνεπιύχθη τὸ πρῶτον ἵδια τις τέχνη, ἀπὸ τῆς ἀρχαίας μὲν ἀπορρεύσασα καὶ παρ' αὐτῆς παραλαβοῦσα τὸν τε τρόπον καὶ τινας τύπους, ἀλλὰ μορφώσασα σύμβολα ἵδια καὶ προσαρμόσασα τὰς παραστάσεις αὐτῆς πρὸς τὰς θρήσκευτικὰς ἵδεας καὶ τὰς ἀνάγκας τῆς νέας ἐκκλησίας τῶν χριστιανῶν.

Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν οἱ χριστιανοὶ κατείχοντο ὑπό τινος δέους

πρὸς χρῆσιν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ζωγραφιῶν ἡ γλυφῶν, θέλοντες καὶ περὶ τοῦτο νὰ διαφέρωσι τῶν ἑθνικῶν. "Οτε δὲ κατ' ὀλίγον ὑπερνικήθη ἡ πρὸς ἀποψυγὴν τῶν καλῶν τεχνῶν ἐν τῇ χριστιανικῇ λατρείᾳ τάσις, ἥρκέσθησαν τὸ πρῶτον οἱ Χριστιανοὶ εἰς συμβολικάς τινας παραστάσεις δηλούσας τὰ πράγματα ἡ τὰς ἰδέας, τὰς ὁποῖας ἦθελον νὰ ἐκφράσωσιν. Οὕτως εὑρίσκομεν ἐν τε τῇ ἴδιωτικῇ χρήσει καὶ ἐν ταῖς κατακόμβαις, ἔπειτα δὲ καὶ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ὡς κοσμητικὰ σύμβολα τὸ μονόγραφμα τοῦ Χριστοῦ, τὸν Σταυρὸν ὑπομινήσκοντα τὸ σωτήριον πάθος, τὴν ἀγκυρὰν ἐμφαίνουσαν τὴν ἐλπίδα, τὴν νκῦν ὡς ἔμβλημα τῆς ἐκκλησίας, τὴν ἀμπελὸν συμβολικῶς παριστάνουσαν τὴν εὐχαριστίαν, τὴν λύραν ἐξεικονίζουσαν τὴν προσευχὴν, τὴν περιστερὰν ὡς σύμβολον τῆς ἀθωότητος, τὸν φονικὰ σημαίνοντα τὴν ἀνάστασιν, τὸν ἀμνὸν ἐκφράζοντα τὸν Χριστόν. Συνηγέστατον δὲ σύμβολον τοῦ Σωτῆρος ἦτο ὁ ἵχθυς, καὶ τοῦτο διότι τὰ πέντε γράμματα τὰ ἀποτελοῦντα τὸ ἑλληνικὸν τοῦ ζώου ὅγομα ἦσαν τὴρχικὰ τῶν λέξεων Ἰησοῦς, Χριστός, Θεοῦ, Υἱός, Σωτήρ.

Απὸ δὲ τῶν συμβόλων προεχώρησεν ἔπειτα ἡ χριστιανικὴ τέχνη εἰς παράστασιν εἰκόνων. Καὶ ἐν τῷ πεδίῳ δὲ τούτῳ εὑρίσκομενή ἡ τέχνη τῶν χριστιανῶν δὲν ἀπεσχίσθη καθ' ὀλοκληρίαν ἀπὸ τῆς τέχνης τῶν ἀρχαίων, ἀπ' ἐναντίας δ' ἐχρησίμευσαν εἰς αὐτὴν οὐ μένον ἡ τεχνοτροπία τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ βωματικοῦ κόσμου, ἀλλὰ τύποι τινὲς ἀρχαίων παραστάσεων, αἵτινες παρελήφθησαν ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν, ἐντελῶς μεταβληθείσης τῆς ἐννοίας αὐτῶν. Οὕτως ὁ Ἔρμῆς Κριοφόρος τῶν ἀρχαίων μετεπλάσθη εἰς εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ ὡς ἀγαθοῦ ποιμένος ποιμαίνοντος τὸ χριστιανικὸν ποίμνιον, εἰς ἣν ἐνεσκριώθη ἡ παραδολὴ τοῦ Ἀποστόλου Λουκᾶ. Ὁμοίως δὲ ὁ Ὁρφεὺς διὰ τῆς λύρας αὐτοῦ συγκινῶν τὰ θηρία καὶ τοὺς λίθους ἔγινε διὰ τοὺς χριστιανοὺς ἀλληγορικὴ εἰκὼν τοῦ Ἰησοῦ τοῦ διὰ τῆς ἀρμονίας τοῦ θείου λόγου μαλάσσαντος τὰς πεπωρωμένας καρδίας καὶ ἐπιστρέφοντος τοὺς ἀμάρτιωλούς. Ἄλλα καὶ νέους τύπους καὶ συνθέσεις ὅλως νέας ἐπλασεν ἡ χριστιανικὴ τέχνη, ἐξεικονίζουσα σκηνὰς τῆς παλαιᾶς καὶ τῆς καινῆς Διαθήκης καὶ προθαίνουσα ἥδη εἰς τὴν παράστασιν τοῦ Ἰησοῦ, τῆς Θεοτόκου,

τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν ἄλλων ἀγίων καὶ μόνον πιστούμενη ἀκόμη γὰρ ἔξεικονίσῃ τὸν Σωτῆρα ὡς ἐσταυρωμένον καὶ γὰρ δώσῃ αἰσθητὴν μορφὴν εἰς τὸν ἀόρατον οὐράνιον πατέρα, ὃν περιωρίζετο γὰρ παραστάνη συμβολικῶς διὰ χειρὸς ἐξερχομένης ἐκ νεφέλης. Οὕτως ἐπὶ τρεῖς ὅλους αἰῶνας καὶ πλέον ὁ χριστιανισμὸς κατώρθωσεν ἐν ταῖς κατακόμαις γὰρ θάπτη μὲν εὐπρεπῶς τοὺς νεκροὺς καὶ τοὺς μάρτυράς του, γὰρ εδρίσκη δὲ ἀσυλον ἐν ἡμέραις διωγμῶν καὶ γὰρ τελεσθεὶ τὴν λειτουργίαν καὶ τὴν τέχνην αὐτοῦ. "Οτε δὲ ἐπέστησαν τέλος αἱ ἡμέραι οὐθὲν ἀξένατο γάντικρύση τὸ φῶς ἀφοίος, οἱ εὐκτήσιοι τῶν χριστιανῶν οίκοι μεγαλοπρεπεῖς ἐκτίζοντο καὶ λαμπρῶς ὑπὸ δεξιῶν τεχνιτῶν διεκοσμοῦντο πλησίων τῶν ἥδη καταρρεόντων νχῶν τῶν ἀρχαίων θεῶν καὶ πολλάκις ἐπ' αὐτῶν τῶν ἐρεπίων τῶν ψευδῶν εἰδώλων.

Σπ. Π. Λάμπρος

ΣΥΜΒΟΥΛΑΙ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΝΕΟΥΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

"Ἐφθασε τέλος πάντων ἡ ὥρα, τὴν διποίαν οἱ δυστυχεῖς ἡμῶν πατέρες ἐπεθύμησαν μάτην. Οἱ Γραικοὶ τὴν σήμερον, μόλον ὅτι πολλὰ μακρυσμένοι ἀπὸ τὴν παλαιὰν τῶν ιδίων προγόνων δόξαν, εἶναι ὅμως ἀσυγκρίτως πλέον φωτισμένοι, ἀφ' ὅτε ἥθελαν εἰσθαι πολλὰ ἄλλα ἔθνη, ἐὰν ἔπασχον καὶ μέρος μικρὸν τῶν συμφορῶν τῆς Ἑλλάδος. Αὐτοὶ στολισμένοι μὲ φυσικὰ προτερήματα καὶ παιδευόμενοι κατὰ τὸ πατρὸν μὲ σπουδαιοτέραν ἀνατροφήν, ἥτις αὐξάνει καθημέραν, δείχνουν εἰς ὅλους, ὅσοι χωρὶς πάθος ἐξετάζουν τὰ πράγματα, ὅτι δύνανται τινες δυστυχεῖς περιστάσεις γὰρ ἐρημώσωσι δλότελα τὴν πλέον καρποφόρουν γῆν, ἀλλ' ὅχι καὶ γὰρ τῆς ἀραιέσωσι τὴν φυσικὴν γονιμότητα ὀλίγη βροχὴ τοῦ οὐρανοῦ καὶ μηκὺ γεωργία ἀρκοῦσι γὰρ τὴν στολίσωσι καὶ πάλιν ὡς πρότερον.

Οἱ σημερινοὶ Γραικοὶ τόσον εἶναι πληροφορημένοι, ὅτι παρὰ τῶν ἐπιστημῶν τὸ φῶς ἄλλο φάρμακον γὰρ τοὺς θεραπεύσῃ δὲν δύναται,

ώστε, καταφρονοῦντες δλας τὰς δυσκολίας καὶ τὰ ἐμπόδια, παραθέποντες δλους τοὺς κινδύνους, τρέχουν μακρόθεν εἰς τὴν φωτισμένην Εὐρώπην, διὰ νὰ ἀπολάβωσιν ἑκεῖνα τὰ φῶτα, μὲ τὰ δποῖα ζῶντες ἐφώτιζον τὰλλα ἔθνη, καὶ φωτίζουν ἔτι καὶ μετὰ θάνατον τοὺς σημερινοὺς Εὐρωπαίους οἱ πρόγονοι του.

Δόξα καὶ τιμὴ εἰς δλους τοὺς φιλογενεῖς πλουσίους, οἵσοι ἐπιταχύνουν τὴν θεραπείαν τῆς ἀσθενούσης πατρίδος καταβάλλοντες προθύμως εἰς σύστασιν σχολείων, εἰς συνάθροισιν βιβλίων καὶ εἰς τὴν διὰ τύπου ἑκδοσιν πολλῶν ωφελίμων συγγραμμάτων μέρος τῆς περιουσίας αὐτῶν. Δόξα καὶ τιμὴ εἰς ἑκεῖνους τοὺς συνετούς νέους, οἵσοι περιέρχονται τὴν Εὐρώπην ἀπανθίζοντες, ως μέλισσαι, τὰ ωφέλιμα ἄνθη, διὰ νὰ πλέξωσι τὸν στέφανον, μὲ τὸν δποῖον μέλλει νὰ στεφανωθῇ καὶ ἡ Πατρίς των.

Οἱ φιλογενεῖς πλοισιοι τῶν Γραικῶν ἐπληροφορήθησαν τὴν σήμερον, ὅτι ὁ χρυσὸς καὶ ὁ ἄργυρος ἄλλο δὲν εἶναι παρὰ εὐτελὴ μέταλλα, οὐδὲ γίνονται ἀληθινὰ χοήματα, πλὴν εἰς τὰς χειρας ἑκείνων, οἵσοι ἔξειρουν τὴν χρῆσιν καὶ μεταχειρίσιν αὐτῶν ἐπληροφορήθησαν, ὅτι ὁ πλοῦτος χωρὶς πκιδείαν καὶ ἀρετὴν τόσον δλιγον ἥμπορει νὰ στολίσῃ τὸν ἔχοντα, ώστε καὶ κάμνει φανερωτέραν αὐτοῦ τὴν γυμνότητα· ἐπληροφορήθησαν, ὅτι καὶ ἀν αὐτοὺς τοῦ Κροίσου τοὺς θησαυροὺς ἀποκτήσωσι καὶ ἀν αὐτὰς τὰς πέτρας μάθωσι νὰ μεταβάλλωσιν εἰς χρυσίον, οὐδεμίαν τιμὴν θέλουν λάθει παρὰ τῶν ἀλλων ἔθνων, ἐνόσῳ ἡ πατρίς των εύρισκεται εἰς πτωχείαν καὶ ἀδοξίαν· ἐπληροφορήθησαν τέλος πάντων, ὅτι ἡ τιμὴ, μὲ τὴν δποῖαν σπουδάζουν νὰ σκεπάσωσι τὴν γύμνωσιν τῆς Πατρίδος, ἐπαναστρέψει πολλαπλασία εἰς τὰς κεφαλάς των.

Ωσχύτως οἱ φιλόμουσοι νέοι τοῦ γένους, οἵσον πλέον σπείρουν τὰ φῶτα, τόσον πλειστέρους ἐγκωμιαστὰς εἰδῆμονας θέλουν λάθει τὴς προκοπῆς καὶ σοφίας των, τόσον πλειστέραν εὐγνωμοσύνην θέλει δεῖξει εἰς αὐτοὺς ἡ εὐεργετηθεῖσα Πατρίς. Τι τοὺς ωφελεῖ δ παρὰ τῷ χυδαίων ἔπαινος, οἱ δποῖοι ἐπαινοῦν δ, τι δὲν καταλαμβάνουν καὶ φέγουν χωρὶς κρίσιν δτι δὲν κολακεύει τὰ πάθη των; Τι τοὺς ωφελεῖ ἡ σοφία δταν ἡ Πατρίς σκοτισμένη δὲν ἔχει οὔτ;

δρθαλμούς νὰ τους ίδῃ, οὔτε φρόνησιν νὰ τους διακρίνῃ καὶ νὰ ἀνταμείψῃ ώς είναι δίκαιοι τους ίδρωτάς των;

Αὐξήσατε λοιπόν, διάνεις φιλόμουσοι τῆς Ἑλλάδος, τὴν προθυμίαν νὰ φωτίζετε τὴν πατρίδα, διὰ νὰ ἀνακαλέσετε πάλιν εἰς αὐτὴν τὴν ἀρχαίαν τῶν προγόνων μας δόξαν. Ἐνθυμήθητε, δτι εἰσθε Ὁμήρου, Ἀριστοτέλους, Πλάτωνος, Δημοσθένους, Θουκυδίδου, Σοφοκλέους καὶ μυρίων ἄλλων τοιούτων ἀνδρῶν ἀπόγονοι. Συλλογίσθητε πόσους κόπους ὑπέφεραν οἱ θαυμαστοὶ οὗτοι ἀνδρεῖς, διὰ νὰ τιμήσωσι τὴν Ηπειρίδα, πόσην δόξαν ἀπέλαθον ζῶντες ἀπ' αὐτὴν, πόσην λαμβάνουν ἔτι καὶ μετὰ θάνατον ἀπὸ τὰ σοφὰ τῆς Εὐρώπης ἔθνη. Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἔξενιτεύθησαν, καθὼς ξενιτεύεσθε τὴν σήμερον, διὰ νὰ συλλέξωσιν διὰ τι χρήσιμον εὑρισκον εἰς ἄλλα ἔθνη καὶ νὰ πλουτίσωσι τὴν ίδιαν Ηπειρίδα. Προσέχετε μάλιστα μή σᾶς ἀπατήσῃ ἡ νεότης εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ καλοῦ, μή μετὰ πολλούς κόπους καὶ μετὰ μακρὰν ξενιτείαν ἐπιτερέψετε μὲ κενάς τὰς χειρας ἢ γέμοιτες ἀπὸ κακὰ τῆς Εὐρώπης. Είναι βέβαια πλήρης ἀναριθμήτων καλῶν ἡ Εὐρώπη ἀλλ' ἔχει καὶ πολλὰς ἀφορμὰς διαστροφῆς καὶ προβάλλει πολλὰς παγιδας εἰς τὴν ἀπειρον νεότητα. Μαρτίθητε τὰς μελίσσας, ἀπανθίζοντες τὰ χρήσιμα, καὶ ὅχι τὰς μύιας, αἱ διοτίαι προσκολλῶνται εἰς τὰς δυσφύιας. Τῶν τιμίων ἥδονῶν ἡ μετρία χρήσις γίνεται ἀνεσις τῶν κόπων καὶ διεγείρει τοὺς νέους εἰς ἄλλους κόπους ἡ κατάχρησις φεύγει τοὺς ἀναγκαίους κόπους, μαλακύνει τὸ σῶμα, ἐκνευρίζει κατὰ μικρὸν τὰς δυνάμεις τῆς ψυχῆς καὶ τυφλώνει εἰς τὸ ὄστερον τοῦ νοὸς τοὺς διθαλμούς. Προσέχετε μή σᾶς ἀποθηριώσῃ ἡ φιληδονία καὶ σᾶς μεταβάλλῃ, καθὼς τοῦ Ὁδυσσέως τοὺς φίλους ἡ Κίρκη, εἰς χοίρους. Ἀναγινώσκετε συνεχῶς τὸν θαυμαστὸν ἀπόλογον τοῦ Προδίκου περὶ τῆς νεότητος τοῦ Ἡρακλέους καὶ ἀκολουθήσατε τὴν σεμνὴν ἔκείνην γυναῖκα, ἥτις ἡκόνιζε τὴν ἀρετὴν καὶ ὅχι τὴν ἀναισχυντὸν Σειρῆνα, ἡ δποία ἐτόλμαχ νὰ ὀνομάζεται εὐδαιμονία. Ἀπὸ σᾶς ἡ Ηπειρίς δὲν ζητεῖ Στωϊκὴν ἀπάθειαν, οὐδὲ μοναστικὴν σκληραγωγίαν καὶ κακοπάθειαν. Ζητεῖ φωτα, διὰ νὰ θεραπεύσῃ τὴν τύφλωσιν, ἐνδύματα διὰ νὰ σκεπάσῃ τὴν γύμνωσιν αὐτῆς. Ἄλλα

μήτε νὰ τὴν φωτίσετε, μήτε νὰ τὴν ἐνδύετε εἰσθε ἵκανοι, ἐὰν δὲν
ἔχετε τὴν φιλοσοφικὴν μετριοπάθειαν.

Μιμηθῆτε λοιπὸν τοὺς φρονίμους ἡμῶν προγόνους, οἱ δποῖοι φλε-
γόμενοι ἀπὸ τῶν ἐπιστημῶν τὸν ἔρωταν ἔτρεχαν πανταχόθεν εἰς τὰς
Ἀθήνας, διὰ νὰ ἀπολαύσωσι τὰς ἀληθεῖς ἥδονάς τῆς φιλοσοφίας.
Ἐκεὶ ἐφάνησαν ἄνθρωποι νέοι, καθὼς σεῖς, καὶ πένητες, καθὼς
πολλοὶ ἀπὸ σᾶς, οἱ δποῖοι ἐσύγχρονοι εἰς τὰς σχολὰς τῶν φιλοσό-
φων καὶ τὴν νύκταν εἰργάζοντο μὲν μισθόν, διὰ νὰ λαμβάνωσι τὰ
πρὸς ζωὴν ἀναγκαῖα. Τοιαύτην ἐνδεῖαν τὴν σήμερον νὰ φοργήθητε
δὲν ἔχετε δεῖξετε προθυμίαν νὰ φωτισθῆτε, καὶ ἡ Πατρὶς θέλει
προθυμηθῆναι σᾶς χορηγήσῃ δαψιλῶς τὰ πρὸς ζωὴν καὶ μάθησιν
ἀναγκαῖα.

Σεῖς εἰσθε τὴν σήμερον οἱ παιδευταὶ καὶ διδάσκαλοι τῆς Ἑλλά-
δος καὶ δὲν εἶναι μακρὰν δὲ καιρός, διτανὴ η Πατρὶς μέλλη νὰ ζητήσῃ
νόμους ἀπὸ σᾶς. Πῶς ἔχετε λοιπὸν νὰ διδάξετε τοὺς ἄλλους τὴν
δικαιοσύνην καὶ τὴν ἀρετὴν; Πῶς ἔχετε νὰ τοὺς μάθετε τὰ καθή-
κοντα τοῦ χρηστοῦ πολίτου, τὴν ὑποταγὴν εἰς τοὺς νόμους τῆς πο-
λιτικῆς κοινωνίας καὶ νὰ τοὺς διηγήσετε εἰς τὴν δδὸν τῆς εὐδαι-
μονίας, ἐὰν πλανᾶσθε, ὡς ἀγριάνθρωποι, η μᾶλλον ὡς ἐνήμερα θη-
ρία, εἰς τὸν σκοτεινὸν λαδύρινθον τῆς ἀνομίας; Τὸ πλειότερον μέ-
ρος τῶν καταδικαζομένων ἀπὸ τοὺς νόμους κολαζονται; διότι δὲν
ἐφρόντισαν τὰ χαλινώσως τὰ πάθη εἰς τὴν ιεαρὰν αὐτῷν ήλικίαν.
Κακὸς ἄνθρωπος δὲν γίνεται κανεὶς εἰς μίαν στιγμὴν χρόνου καὶ
τὰ πάθη δὲν εἶναι κατ' ἀρχὰς πλὴν μικροὶ σπινθήρες. "Οταν δὲ λό-
γος τὰ κυδερνᾶ, γίνονται φῶς, τὸ δποῖον λάμπει εἰς ὅλας τὰς πρά-
ξεις τοῦ νέου καὶ διαδίδεται εἰς ὅλην τὴν πατρίδα." Οταν ἀφεθῶσι
νὰ φέρωνται χωρὶς χαλινόν, ἀνάπτουν πυρκαϊὰν ὀλέθριον, τὴν
δποίαν νὰ σέρηγε ἄλλο τι πλέον δὲν δύναται παρὰ τὰς ποινὰς τῶν
νόμων. Ἀλλὰ τί τολμῶ νὰ δονομάζω νόμους; αὐτοὶ πρέπει νὰ φο-
βίζωσι τὰς ἀγενεῖς καὶ ἀχρείας ψυχάς. Σεῖς, ὦ νέοι τῆς Ἑλλάδος,
ἔχετε ψυχὰς Ἑλληνικάς. Ἐξεύρετε καλώτατα, διτι δὲν ἀρκεῖ νὰ
μὴ ἐπράξετε κακὸν ἐναντίον τῶν νόμων, ἀλλὰ θέλουν ζητηθῆ ἀπὸ
σᾶς καὶ δσα δυνάμενοι νὰ πράξετε ἥμελήσατε· δὲν ἀρκεῖ ἔτι δὲν
ἐπροδώκατε τὴν πατρίδα, ἀλλ' ἀμάρτημα λογίζεται, καὶ ὃν δὲν

τὴν ὀφελήτε. Προδότης τῆς πατρίδος γίνεται ὅχι μόνον δστις ἀνοίγει τὰς πύλας αὐτῆς εἰς τοὺς ἔχθρους, ἀλλὰ καὶ δστις δὲν ἐλεῖται τὴν πτωχείαν της, δὲν ἐνδέει τὴν γύμνωσίν της, δὲν τὴν ὀφελεῖ κατὰ πάντας τρόπους μὲ τοὺς κόπους του. Λὲν εἶναι παράδοξον, ὅν τὰ ἀνδράποδα ζῶσι βίον ἀνδραπόδων ἀλλὰ τῶν Ἑλληνικῶν ψυχῶν τὰ φρονήματα πρέπει νὰ εἶναι ἐλευθέρων ψυχῶν φρονήματα. Σεΐς ἔχετε τὰς ἀκοάς πληρωμένας ἀπὸ τόσα καλὰ τῆς προγονικῆς ἀρετῆς ἀκούσματα καὶ παραδείγματα, ὅστε κινδυνεύετε, ὅν δὲν τὰ μιμηθῆτε, νὰ κατασταθῆτε καὶ παρὸ τὰ ἀνδράποδα ἀχρειέστεροι. Περιστρέψατε τοὺς ὀφθαλμούς σας, ὃ νέοι, εἰς ὅλα τὰ μέρη καὶ ἴδετε ἣν κανὲν ἀπὸ τὰ σημερινὰ ἔθνη ἔχῃ προπάτορας τοιούτους, ὅποιους ἡμεῖς, παραδείγματα ἀρετῆς καὶ σοφίας ἐνωμένα τόσα δστα ἀναγινώσκομεν εἰς τὰ συγράμματα τῶν προγόνων μας. Συλλογισθῆτε, ὅν εἶναι τίμιον καὶ καλὸν νὰ καυχώμεθα εἰς ταύτας τὰς πατραγαθίας, χωρὶς νὰ δεῖξωμεν καὶ ἡμεῖς ἰδίας ἀνδραγαθίας· νὰ διαφέρωμεν διειδεύόμενοι ἀπὸ τὰ ἄλλα ἔθνη, ὃς ἀνάξιοι τῆς προγονικῆς ἡμῶν εὐγενείας καὶ δόξης, ὃς ἔθνος ἥλιθιον, ὃς ἀνωφελὲς βάρος τῆς γῆς. Συλλογισθῆτε, ὃ τῶν Ἑλλήνων ἀπόγονοι νέοι, ἣν ἀξιοὶ τοῦ ἑλλήνικου ὄνόματος, ἐὰν δυνάμενοι νὰ φωτίσετε τὴν Ηλατρίδα καὶ νὰ τὴν ἐκδικήσετε, ὃς ἄλλοι Ἡρακλεῖς, ἀπὸ τῶν ἔχθρῶν τῆς τὰς ὕδρεις, ἀκολουθήτε, ὃς Σαρδανάπαλοι, τὴν ἀναίσχυντον γυναῖκα, τὴν ὅποιαν, πλανηθέντες ἵσως, ἐπιστεύσατε, ὅτι εἶναι ἀληθῆς εὐδαιμονία.

Εἰς δστα, φιλόμουσοι νέοι, εἶπα περὶ τοῦ κοινοῦ πάντων ὑμῶν χρέους, μ' ἐκίνησεν ἡ αὐτὴ ἐκείνη τῆς πατρίδος ἀγάπη, ἀπὸ τὴν ὄποιαν τὰς βλέπει τὴν σήμερον δδηγούμενους εἰς τὸ καλόν, καὶ ὅχι κανὲν ἄλλο ἀνάξιον Ἑλληνικῆς ψυχῆς τέλος. Εὰν τινὲς (καὶ ἐπίζω, ὅτι οὐδεὶς τοιούτος θέλει εὑρεθῆ) δὲν κρίνωσι καλῶς τοὺς λόγους μου, διότι δλίγον τοὺς μέλει νὰ ἴδωσι καὶ πάλιν τὴν Ἑλλάδα εὐδαιμονα καὶ στολισμένην μὲ τὰς προγονικὰς ἀρετάς, μὲ τὴν ἀρχαῖαν παιδείαν, εὐνομίας καὶ δόξαν αὐτῆς, πρὸς αὐτοὺς λέγω ὅτι εἴλεγε πρὸς τοιούτους ἀκροατὰς καὶ κριτὰς διὸσοκράτης «Ἐμοὶ δὲ τῶν μὲν τοιούτων ἀκροατῶν οὐδὲν πώποτε ἐμέλησεν, οὐδὲ τοῖς ἄλλοις τοῖς εὗ φρονοῦσιν, ἐκείνων δέ, τῶν ἂ τε προεῖπον πρὸ ἀπαν-

Νεοελληνικὰ Ἀραγγώματα.

6

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τος τοῦ λόγου μημονευσόντων, τῷ τε πλήθει τῶν λεγομένων οὐκ ἐπιτιμησόντων . . . πάντων δὲ μάλιστα, τῶν οὐδενός ἀν διον ἀκονότων, ἢ λόγου διεξιόντος ἀρδοῦν ἀρετάς, καὶ πόλεως τρόπον καλῶς οἰκούμενης, ἀπερ εἰ μιμήσασθαι τινες βουληθεῖσεν καὶ δυνηθεῖσεν, αὐτοὶ τ' ἀν ἐν μεγάλῃ δόξῃ τὸν βίον διαγάγοιεν καὶ τὰς πόλεις τὰς αντῶν εὐδαιμόνιας ποιήσαιεν¹⁾ ».

Ἐν Ηαρισίοις τῷ 1823.

²⁾ Αδαμ. Κοραῆς.

Η ΔΥΝΑΜΙΣ ΤΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ.²⁾

Ἄπὸ τῆς ἀπαισίας, ἀπὸ τῆς ἀποφράδος ἡμέρας, καθ' γένη, κρίμασιν οἵς οἶδε Κύριος, αἱμοσταγής ἐκυμάτισιν ἀπὸ τῶν ἐπάλξεων τοῦ Βυζαντίου ἡ σημαία τῆς ὁθωμανικῆς κατακτήσεως, εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἐπεχείρησε τὸ ἐλληνικὸν γένος τὴν ἀναισθόμησιν τοῦ κατακρημνισθέντος πύργου τῆς ἐλληνικῆς ἔθνοτητος. Τὸ δὲ πολύμοχθον καὶ πολυχρόνιον ἔργον ἀνέλαθον ὅχι μόνον οἱ ἀτρόμητοι μαχηταὶ τῶν ἐλληνικῶν δρέων, ἀλλὰ καὶ οἱ σοφοὶ διδάσκαλοι τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων.

Συγχρόνως ἐγένετο καὶ φοβερὰ ἐκατέρωθεν ἡ ἐπίθεσις καὶ ἐνῷ ἐπὶ τῶν κορυφῶν τοῦ Ὀλύμπου καὶ τῶν Ἀγράφων ὀλίγοις γίγαντες ἀνέστελλον τὴν θηριώδη ὁρμὴν ἀγρίων κατακτητῶν, οἱ διδάσκαλοι τοῦ γένους, ἄγρυπνοι, ἀκάματοι ἔσκαπτον ἐν κρυπτῷ διὰ τοῦ αἰγαλεοῦ καλάμου τῶν μυστικὴν ὑπόνομον, γῆτις ἐπρεπε μίαν ἡμέραν νάντιανάξῃ τὸν πελώριον ὅγκον τοῦ Τουρκικοῦ ζυγοῦ. Ἐν φὶ τὸ πῦρ καὶ ὁ σίδηρος διετήρουν ἀκματον τὸ πολεμικὸν πνεῦμα τῆς φυλῆς, ὑπὸ τὰς ἀμυδρὰς ἀκτῖνας νυκτερινῆς λυγίας ὁ πτωχὸς διδάσκαλος ἐνεστάλαξεν εἰς τὴν καρδίαν τῆς ἐλληνικῆς νεολαίας τὰ ζωγόνα ρειθρά τῆς ἀρχαίας μαθήσεως.

Ἐκεῖ ἐν παραχέντε, διπέρ αὐτὰ τὰ ὅμματα πονηροῦ καὶ ὑπόπτου δεσπότου ἐδιδάσκετο ὁ γέος "Ελλην, πῶς διὰ τοῦ συγασπισμοῦ καὶ

1) Ἱσοκάτους Ηαναθην. § 54.

2) Ἀπόσπασμα ἐκ λόγου ἐκφωνηθέντος ἐπὶ τοῖς ἐγκαυνίοις τοῦ γυμνασίου Λευκάδος.

τῆς αὐταπαργήσεως κατέστρεψαν ἄλλοτε οἱ ἡμέτεροι πρόγονοι ἀναρίθμητα σμήνη βαρδάρων ἐν Μαραθώνι, καὶ πῶς κατέπνιξαν τὰς ἀναρίθμητους αὐτῶν τριήρεις ἐν τοῖς ὅδασι τῆς Σαλαμίνος. Πῶς οἱ τριακόσιοι συγέταιροι τοῦ Λεωνίδα ἀνεχαίτισαν τότε διὰ τοῦ στήθους των τὴν πλήμαυρων τῶν ἀλλοφύλων, καὶ πῶς διέσωσαν διὰ τοῦ αἴματός των ἀπὸ παντελοῦς ἔξοντάσεως τὴν μόλις τότε ἀναφυομένην ἑλληνικὴν ἐθνότητα.

Ἄλλα συνάμα δὲ πιωχὸς διδάσκαλος ἐδίδασκε τὴν ἑλληνικὴν νεολαίαν, πῶς αἱ ἐμφύλιοι διαιρέσεις, πῶς αἱ ἀντιτηλίαι καὶ τὰ πάθη, πῶς ἡ ἀγυρτεία καὶ τὸ ψεῦδος ὑπεδούλωσαν τὴν ἑλληνικὴν φυλήν, καὶ πῶς συνέτειναν εἰς τὴν ἔξαχρείωσιν αὐτῆς πολὺ περισσότερον παρὰ τῶν Ῥωμαίων ἡ κατάκτησις, παρὰ τῶν Φράγκων ἡ ληστρικὴ ἐπίθεσις, παρὰ τῶν Τούρκων ἡ ἀτελεύτητος δυναστεία.

Τοιουτατρόπως οἱ ἀφανεῖς μὲν ἀλλ’ αἰμνηστοι διδάσκαλοι τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων, παρεσκεύασαν τὴν ἡμέραν τῆς ἐθνικῆς ἀνεγέρσεως, ὅσον καὶ οἱ λεοντοκάρδιοι μαχηταὶ τῶν ἑλληνικῶν ὁρέων.

Οἱ πύργοις ὀλίγον κατ’ ὀλίγον ἀνωρθοῦστο, πολλάκις ἔφθανε μέχρι ὁροφῆς καὶ κατέπιπτεν, ἀλλ’ ἐκ τῶν ἐρειπίων του ἀνηγγείρετο πάλιν ὡς φοινικὴς καὶ ἀγέρωχον ὑψωνεν εἰς τὸν οὐρανὸν τὸ μέτωπον.

Δύο λοιπὸν ὑπῆρχαν οἱ παντοδύναμοι μοχλοί, δι’ ὧν ἐσαλεύθησαν τὰ θεμέλια τῆς διθωμαγικῆς κατακτήσεως, τὸ βροντοφόνον, τὸ πυρίπνουν καριοφίλι τοῦ Κλέφτη καὶ τὸ βουβὸν μελανοδοχεῖον τοῦ Ἑλληνος Διδασκάλου. Τὰ δύο ταῦτα στοιχεῖα ἐκ συμφώνου συνειργάσθησαν καὶ θὰ συνεργασθῶσι μέχρι συμπληρώσεως τῆς ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως.

Λάθε λοιπὸν καὶ σύ, ὁ προσφιλὴς νεολαία, ἀνὰ χείρας τὸν κάλαμον καὶ ἐργάσθητι. Συντάχθητι μετὰ τῶν διδασκάλων σου καὶ, ἀτενίζουσα πρὸς τὰς κορυφὰς τῆς δουλωμένης Ἡπείρου, ἐνθυμοῦ, ὅτι γιγγικεν ἡ ὥρα, καθ’ ἣν θὰ προσκληθῆς νὰ φωτίσῃς ἀδελφοὺς πάσχοντας ἐκ πολυχρονίου ἀμαυρώσεως. “Οταν δὲ ἔλθῃ τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, διηγούμενοι ὑπὸ τοῦ ἀστέρος τῆς μαθήσεως καὶ ἐμπνεόμενοι ὑπὸ τῶν ἑλληνικῶν παραδόσεων ἦτορ ἀφήσητε τὰς ἔδρας

τοῦ γυμνασίου σας καὶ θὰ τρέξητε βεδαίως ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς τιμῆς. Ἐκεῖ θὰ δρέψητε ἄλλας δάφνας. Προπαρασκευάσθητε εἰς τὸ μέγα ἔργον καὶ μὴ λησμονήτε, ὅτι λαὸς ἀμαθῆς εἶναι ἀνάξιος ἐκευθερίας καὶ ἀνεξαρτησίας.

Ἀρ. Βαλαωρίτης

EΙΣ . THN NEOTHTA

“Ω χρυσῆ νεότητε δοξασμένου γένους !
νιῶσε στὸ κορμό σου, στὴν φυγῇ σου νιῶσε
τὴν δρμὴν ἑκείνη καὶ τὴν περιγράνεια,
ποὺ καὶ στοὺς πολέμους, ποὺ καὶ στὴν εἰρήνην
ἄνδρας ἀνυψώνει κι ἔθνη μεγαλύνει.

Γέμισε τὸ στῆθος μὲ τὸ μεγαλεῖον,
ποὺ τριγύρω πνέει. Κλεῖσε στὴν καρδιά σου
τὴν ἀγίαν φλόγα τοῦ ἀρχαίου κόσμου,
πλάσε σὺ τὸ μέλλον εὐγενές καὶ μέγα,
η ἀγγὴ σὺ γίνου φωτεινοῦ αἰῶνος.

Σκέφου, πῶς τὸ χῶμα ποὺ μὲ ἴδρωτα βρέχεις,
τόχουντε πατήσει Μαραθωνοιάζοι,
πῶς σ' αὐτὰ τὰ ἔδια, τ' ἀγιασμένα μέρη,
ἔχουντε μεστώσει γενεές τῆς Νίκης,
κι ἔψαλαν τὸ Κλέος, κι ἔψαλαν τὴν Δόξαν

Χαίρεται τὸ χῶμα, ποὺ βροντᾶς τὸ πόδι
μῆνψηλὸν τὸ πνεῦμα καὶ τὸ φρόνημά σου,
κι ἀπ τῆς γῆς τὰ βάθη κι ἀπ τοὺς λόφους γύρω
μὰ ἥκῳ μεγάλου, ἀθανάτου κόσμου
γύρῳ σου ξαπλώνει σὰν τὴν εὐλογία.

“Ω, τί δάκρυα δέουν ἀπὸ τὰ βλέφαρά μας,
τί ἀνατριχύλα τρέχει στὴν καρδιά μας!
πῶς μεθῆ τὸ πνεῦμα καὶ ξαναγεννᾶται
στὸν χονσῶν μας χόνων τὰ φωτοπελάγη.
ὅταν ἐμπροστά μας φλογερή διαβαίνῃς!

“Ω χονσῆ νεότης, ή μικρὴ πατρίς σου
σκέψου, πῶς ὑπῆρξε κοσμοδοξασμένη
κι ἀπὸ σένα ἐλπίζει, κι ἀπὸ σὲ προσμένει
νὰ τῆς δώσῃς πάλιν τὸ ἀρχαῖον στέμμα,
τὴν καρδίν τῆς Νίκης, τὴν αὐγὴν τῆς Τέχνης.

**Αρ. Προβελέγγιος*

ΕΘΝΙΚΑΙ ΕΛΠΙΔΕΣ ΚΑΙ ΟΝΕΙΡΑ

Τεῦρκοι κατέλαθον τὴν Ἀγίαν Σοφίαν, τὸ λαμπρὸν κτίσμα τοῦ
Ιουστινιανοῦ. Ο γαρές, ἐν ᾧ ἐπὶ αἰώνας ἐλατρεύθη ἡ Ἀγία τοῦ
Θεοῦ Σοφία, φέρει τὴν ἡμιτέληνον ἐπὶ τοῦ τρούλου καὶ μεγάλα με-
γχλωστὶ ἐπιγράφονται ἐπὶ τοῦ ἑστατερικοῦ τῶν τοίχων αὐτοῦ τὰ
ἔρητὰ τοῦ κορανίου. Η ἐκκλησία ἐκείνη, ἐν ᾧ ἐπανηγγυρίσθησαν
θριαμβευτικῶς νίκαι κατὰ τῶν Ἐράβων καὶ τῶν Ῥώσων
τῶν Βουλγάρων καὶ ἄλλων πολεμίων τῆς αὐτοκρατορίας ἡ ἐκκλησία
ἐκείνη ἐπομπεύθη ὑπὸ τοῦ Ισλαμισμοῦ. Καθ' ἐκάστην παρασκευὴν ὁ
ἀντιπρόσωπος τῆς μωχειθανικῆς θρησκίας ἵετο ἔιφος γυμνὸν ὑπερί-
μηνησε τοὺς ἐν αὐτῇ προσευχομένους τὸν κατακτητήν, τὸν Μωάμεθ,
τὸν μεταβαλόντα εἰς μωχειθανικὸν τέμενος τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἀ-
γίας τοῦ Θεοῦ Σοφίας. Ήαρὰ τὸν Βόσπορον δὲν ναυλογοῦσι πλέον
αἱ πυρφόροι τριήρεις τοῦ Βυζαντίου αἱ ἐνσπείρασαι τὸν ὅλεθρον εἰς
τοὺς Σαρακηνούς καὶ τοὺς Βουλγάρους. Η ἐκκλησία τῶν Ἀγίων
Ἀποστόλων καὶ ἡ τῆς Ἀγίας Ελρήνης δὲν πρύπτουσι πλέον τοὺς
τάφους τῶν αὐτοκρατόρων, καὶ ἐξέλιπον τὰ μνημεῖα τῶν πατριαρ-
χῶν. Τὸ πατριαρχεῖον δὲν ἔχει πλέον τὴν παλαιὰν αὐτοῦ αἰγλην,
τὴν ἀρχαῖαν αὐτοῦ δόξαν, καὶ ἐν μέρει ξῆ ἀπὸ τῆς στοργῆς καὶ
ἐν μέρει ἀπὸ τοῦ ἐλέους τοῦ ἀπὸ αὐτοῦ ἐξηρτημένου γριστιανικοῦ
ποιμνίου. Άλλο ὁ ἐλληνισμὸς κινεῖται καὶ δρᾷ καὶ ἀνησυχεῖ ἐν τῇ

μεγάλη έκείνη πόλει, όπου ήλληνική ἀκόμη εἶναι τὸ πλεῖστον γέζων. Καὶ οἵμως τὰ πάντα καλύπτει· ή σκιά τοῦ κολοσσοῦ τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας. "Ως ποτε ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ρώμῃ ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων ή μεγάλη έκείνη Βαθυλόν υπενομεύετο ἐν ταῖς κατακόμαις ὑπὸ τοῦ χριστιανισμοῦ, η ἄνω πολυκύμαντος πόλις ὑπὸ τῆς κάτω πόλεως τῶν κρυπτοιμένων καὶ τῶν νεκρῶν, οὕτω καὶ ή σκιά ἔκείνη τοῦ τουρκικοῦ κολοσσοῦ ἀποκρύπτει· ἐπὶ τοῦ παρόντος τὸν ἑλληνισμόν. Ἡ δὲ μεγάλη έκείνη ἐκκλησία, ητίς εἰδειν ἀλλοτε τοιαύτην δόξει καὶ διατηρεῖ ἀκόμη καὶ ὑπὸ τῶν πέπλων τῆς δουλείας τοσοῦτον πλοῦτον, περιφρουρεῖται μέχρι καὶ τοῦ γοῦ ὑπὸ τῶν λαμπροτάτων ἀναμνήσεων τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Ἡ Ἑλλὰς ζῇ, ἔλεγεν ὁ Μᾶξ Νορδάου πρὸ ὀλίγου χρόνου, μὲ τὰς ἀναμνήσεις τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Προσεπαθήσαμεν μετὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ ἔθνους τῷ 1821 γ' ἀναστήσωμεν γῆμας αὐτοὺς ἐπὶ τῶν ἀναμνήσεων καὶ ἐντυπώσεων τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Βλέποντες ἐνώπιον γῆμῶν τοὺς ἀληθινούς πάππους, προσεπαθήσαμεν οἵονει ἔξιτάμενοι νὰ λησονήσμωμεν τοὺς πατέρας γῆμῶν, καὶ ἀνεθεματίσαμεν αὐτοὺς μετὰ τῆς Δύσεως πολλάκις, μή ἐννοοῦντες, ὅτι ὁ λίθος ἔκεινος τοῦ ἀναθέματος ἦτο ἀδικος πολλαχῶς.

'Αλλ' εἶναι καὶ ρός νάναστήσωμεν πρὸς τῇ λατρείᾳ τοῦ Παρθενῶνος καὶ τῇ λατρείᾳ τῆς Ἀγίας Σοφίας. Ἡς παρακολουθήσαμεν τὰς ἀναμνήσεις, τὰς ἐντυπώσεις, τὰ ὅνειρα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὅστις φαντάζεται, ὅτι δὲν ἔμαρτυρησαν τὰ πάντα, - ὅτι ἡ ἴστορία δὲν μετεῖλήθη ἀποτόμως, ὅτι ἔχομεν ἀκόμη νάναγνώσωμεν φαῖδράς ἴστορικάς σελίδας τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ ὅτι μεταξὺ αὐτῶν θὰ παρουσιασθῇ καὶ πάλιν τὸ ὅνομα τοῦ Κωνσταντίνου, τὸ ὅνομα τῆς Ἀγίας Σοφίας.

Πράγματι ζωρότατα: καὶ συγκινητικάτατοι εἴναι αἱ ἀναμνήσεις τῆς γῆμέρας τῆς ἀλώσεως, οἱ πόθοι, αἱ ἔθνικαι ἐλπίδες, τὰ ὅνειρα, τὰ ὅποικα συνέδεσεν ἀπὸ τῆς γῆμέρας ἔκείνης ὁ ἑλληνικὸς λαὸς πρὸς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν καὶ τὸν τελευταῖον αὐτοκράτορα.

'Αλειτούργητος ἀρα ἔμεινεν ἀπὸ τῆς ἀλώσεως η μεγάλη ἐκκλησία, ἀρ' οὖ χρόνου ἐπετέλη ἐπὶ τῶν Ηέλων αὐτῆς η γῆμαστὴ γῆνος;

Οχι τοι, λέγουσιν αἱ ἑθνικαὶ παραδόσεις. Δέν το πιστεύει ὁ Ἑλληνικὸς λαός.

Δέν ητο δυνατὸν νὰ κυριευθῇ ἡ πόλις. Ἡτο τότε ἀπίστευτον, ὅτι θὰ κατελάμβανον οἱ Τούρκοι τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὴν Ἀγίαν Σοφίαν. Καὶ ἡ αἰσθησις ἡ κατέχουσα τότε τοὺς συγχρόνους κατέχει καὶ σήμερον ἀκόμη διὰ τῶν αἰώνων τὸ Ἑλληνικὸν σύμπαν. Αὗτοί οἱ συγγραφεῖς οἱ διηγούμενοι τὰ τῆς ἀλώσεως προσθέτουσιν, ὅτι οἱ Βατατοι ἀμύντορες τῆς μετ' ὀλίγον πιπτούσης πόλεως δὲν ἐπίστευον, ὅτι ητο δυνατὸν νὰ κυριευθῇ ἡ Κωνσταντινούπολις. Ἐπίστευον, ὅτι θὰ εἰσήρχοντο οἱ Τούρκοι εἰς τὴν πόλιν, ὅτι θὰ προεχώρουν, ἀλλ' ὅτι, ὅτ' ἔμελλον νὰ φθάσωσιν εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ Ταύρου, ἦ, κατ' ἀλλούς χρονογράφους, ὅτ' ἔμελλον νὰ φθάσωσιν εἰς τὸν κίονα τοῦ Κωνσταντίνου, Ήταν ἐπαυεν ἡ ἀντίστασις, διότι ἐπὶ τοῦ κίονος ἐκείνου εὑρίσκετο ἀνήρ ἐπαίτης, βασιλεὺς λησμονημένος, ὅστις ἀνιστάμενος Ήταν ἐλάμβανε βομβαῖαν παρ' ἀγγέλου αἴρηνης παρουσιαζόμενου καὶ θάπεδίωκε τοὺς εἰσελάσαντας εἰς τὴν πόλιν Τούρκους καὶ θὰ κατεδίωκεν αὐτοὺς μέχρι τῆς πατρίδος τοῦ Μωάμεθ, μέχρι τοῦ Μονοδενδρίου.

Ποῦ εἰναι τὸ Μονοδένδριον, ἡ πατρὶς ἡ ὑποτιθεμένη τοῦ Μωάμεθ, μέχρι τῆς ὥποιας Ήταν καταδιώῃ μὲ τὴν βούθιειαν τοῦ φύλακος ἀγγέλου, ὁ ἐπαίτης καὶ πενιχρὸς καὶ λησμονημένος βασιλεὺς, ὁ Πτωχολέων, ὃς ὀνομάζουσιν αὐτὸν ἀλλαὶ παραδόσεις, τοὺς τολμήσαντας νὰ εἰσελάσωσιν εἰς τὴν πόλιν, ἢς ἐν μέσῳ Βατατοι ἡ ἄγια τοῦ Θεοῦ Σοφία;

Το Μονοδένδριον τῶν ἡμερῶν τῆς ἀλώσεως εἰναι ἡ Κόκκινη Μηλιὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Ἐν ἀγνώστῳ μέρει τῆς Ἀσίας ὑπάρχει μηλέα παράγουσα μῆλα κόκκινα, καὶ ἔως αὐτῆς Ήταν διώξῃ τοὺς Τούρκους ὁ ἀνιστάμενος καὶ πάλιν Ἑλληνισμός. Τὸ ἐν τρίτον αὐτῶν Ήταν βαπτισθῇ, λέγει ἡ παράδοσις, τὸ ἀλλο τρίτον Ήταν φονευθῇ καὶ τὸ ὑπόλοιπον τρίτον Ήταν ἐπιζήσῃ, ἵνα ἐπανέλθῃ εἰς τὴν πατρίδα τοῦ Μωάμεθ, εἰς τὸ Μονοδένδριον τῶν Βυζαντίνων, εἰς τὴν Κόκκινην Μηλιὰν τῶν παραδόσεων τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Καὶ δὲν θὰ είναι ἡ πρώτη φορά, καθ' ἥν ἔκτοτε θάνατοι θόσοι αἱ πύλαι τῆς Ἀγίας Σοφίας. Μυστικῶς δὲς ἀνεψιχθησαν κατὰ τὰς παραδόσεις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ· τῷ 1522, διηγεῖται χρονικόν τι ἐν ᾧ μετέβαινον οἱ δερδίσαι κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα εἰς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν ἵεροσύλως, ἥκουσαν ἐντὸς τοῦ ναοῦ ψαλμῳδίας, τὸ «Χριστὸς ἀνέστη», καὶ εἶδον φῶς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ μέγα καὶ εὔρον τὰς πύλας αὐτῆς ἀνεψιγμένας. Ἐμφοδοι ἀνήγγειλαν τὸ θαῦμα εἰς τὸν Σουλτάνον, δστις σπεύσας ἐπὶ τόπου ἀνεδίδασεν ἀνδρας εἰς τὸν γυναικωνίτην, ἵνα ἴδωσι πόθεν ἤκουετο ἡ ψαλμῳδία καὶ πόθεν τὸ φῶς προήρχετο, διότι ὑπέθετον, ὅτι ἦσαν ἀνθρώπινα ἔργα. Ἄλλ' ἐκ τῆς ἐρεύνης ἐκείνης ἐπεισθησαν, ὅτι δὲν προήρχοντο ἐκ τῶν χριστιανῶν, καθ' ὃν ἔνεκα τούτου ἐξεμάνησαν. Μετὰ δὲ διακόσια τεσσαράκοντα καὶ δύο ἔτη, τῷ 1764, Ἀγγλος περιηγητής, ὁ Chandler, διηγεῖται, ὅτι ἐφάνη αἴφνης μαγικὸν μετέωρον ὑπὲρ τὸν ναὸν τῆς Ἀγίας Σοφίας. Τούρκοι καὶ Ρώσοι εὑρίσκοντο τότε ἐν διαστάσει καὶ αἱ στασιαστικαὶ κινήσεις ἐν τῇ χώρᾳ τῆς Γεωργίας ἐν Ἀσίᾳ παρέσχον εἰς τοὺς ἀνεπιγμένους τῶν Ἑλλήνων τὴν ἐπίδαι, ὅτι τὸ μετέωρον ἐκεῖνο ἦτο προσαγγελία τῆς ἀπελευθερώσεως, ἡ δὲ ἐνθάρρυνσις αὐτῶν εἶχε μεταδοθῆ ὅχι μένον εἰς τοὺς Ἑλληνας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλ' εἰς πάντας τοὺς Ἑλληνας τῆς τούρκικῆς αὐτοκρατορίας. Ὡς δὲ τότε ἄγνωστοι μελῳδίαι ἤκουοσθησαν καὶ φῶς μὴ ἀφθέν υπὸ χειρὸς ἀνθρώπου ἐφύισε τοὺς θόλους τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας, οὕτω πιστεύει ὁ ἑλληνικὸς λαός, ὅτι μίαν ἡμέραν θ' ἀνοιχθῇ ἡ μυστικὴ θύρα καὶ θὰ ἐξέλθῃ πάλιν ὁ ἵερεὺς ὁ ἀρχῆς ἀσυντέλεστον τὴν τελευταίαν λειτουργίαν ἐν τῇ Ἀγίᾳ Σοφίᾳ.

Οτε εἰσῆλθεν ὁ Μωάμεθ, λέγει ἡ παράδοσις, εἰς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν, παρέλαθεν ὁ λειτουργῶν ἵερεὺς τὸ δισκοπότυρον καὶ ἐκρύδη διὰ θύρας μυστικῆς, ἥτις ἐκλείσθη ὅπισθεν αὐτοῦ διὰ λιθίνου τοίχου. Ἐπὶ αἰδηνας ἐδείκνυσον αὐτὴν οἱ Τούρκοι, καὶ δτε κατὰ τὰ ἔτη 1847—1849, ἐπὶ τοῦ σουλτάνου Ἀθηδούλ Μετζῆτ ἔγειναν ἐν τῇ Ἀγίᾳ Σοφίᾳ αἱ ἐπισκευαὶ τοῦ Ἰταλοῦ ἀρχιτέκτονος Φοσσάτη, τότε ἡ θύρα ἐκείνη ἀνοιχθεῖσα εὑρέθη ἄγουσα εἰς μικρὸ παρεκκλήσιον καὶ κλίμακα μεστὴν ἐρειπίων.

Ο ιερεὺς δὲν ἐξηλθεν ἔκτοτε πλέον κατὰ τὴν παράδοσιν ἀπὸ τῆς θύρας ἐκείνης, ἀλλ᾽ οὐταν ἐπὶ τῆς Ἀγίας Σοφίας ἀντικαταστήσῃ τὴν ἡμισέληνον ὁ σταυρὸς τότε θὰ ἐξέλθῃ καὶ πάλιν ὁ κεκρυμένος ιερεὺς τοῦ Ὅψιστου καὶ θὰ συμπληρώσῃ τὴν διακοπεῖσαν λειτουργίαν.

Οὗτος ἐκρύθη οὕτω κατὰ τὰς παραδόσεις μόνος ὁ λειτουργῶν ιερεὺς, ἀλλὰ καὶ περὶ τοῦ τελευταίου αὐτοκράτορος σφίζονται ἀνάλογοι παραδόσεις. Η ἴστορία διηγεῖται ὅληθιστι ὁ Κωνσταντίνος ἔπεισε τὴν ἡμέραν τῆς ἀλώσεως παρὰ τὴν πύλην τοῦ Ἀγίου Πρωμανοῦ καὶ ὁ νεκρὸς αὐτοῦ ἔκειτο ἄταφος καὶ ἀδιάγνωστος μεταξὺ τῶν πεσόντων τότε δὲ ὁ Μωάμεθ διέταξε νὰ εὑρεθῇ τοῦ αὐτοκράτορος τὸ πτῶμα. Ο δὲ ἡγαπημένος χρονογράφος τοῦ Κωνσταντίνου, ὁ Φραντζῆς, λέγει, ὅτι τρεῖς ἐκράτουν περὶ τοῦ βασιλέως διαδόσεις. Τινὲς μὲν ἔλεγον, ὅτι ἐφονεύθη μαχόμενος ὁ Κωνσταντίνος, ἀλλοι διέδιδον, ὅτι εἶχε φύγει, καὶ ἄλλοι ἐπίστευον, ὅτι ἦτο κεκρυμμένος που ἐν τῇ πόλει. Ἐν τούτοις μαρτυρεῖται, ὅτι ὁ Μωάμεθ διέταξε νὰ ἐξετασθῶσι τὰ πτώματα, ὅπως διαγγυωθῇ ὁ νεκρὸς τοῦ Κωνσταντίνου. Διεγνώσθη δὲ ἐκ τῶν ἑρυθρῶν βασιλικῶν πεδίλων, ἀτινα ἔφερον τοὺς χρυσοῦς ἀετούς. Η κεφαλὴ αὐτοῦ προσάγχηται κατὰ τὸν Δούκαν πρὸς τὸν Μωάμεθ τὴν δραν, καθ' ἥν συνεζήτει μετὰ τοῦ Λουκᾶ Νοταρᾶ. Δύο γενίτσαροι παρουσιάσθησαν καὶ ἀντιδιέτεινοντο χάριν ἀμοιβῆς ὅτι αὐτοὶ εἶχον φονεύσει τὸν βασιλέα. Ο Μωάμεθ διέταξε νὰ φέρωσι πρὸς αὐτὸν ἀποτετμημένην τὴν κεφαλὴν ἀπὸ τοῦ πτώματος. Ἡχθη δὲ αὕτη πρὸς τὸν Σουλτάνον, ὃ δὲ Λουκᾶς Νοταρᾶς καὶ ἄλλοι προύχοντες ἀνεγνώρισαν τὴν κεφαλὴν τοῦ βασιλέως. Ἀλλ᾽ ὁ ἑλληνικὸς λαὸς δὲν πείθεται, ὅτι ἀπέθανεν ὁ βασιλέας. Καὶ δὲν δύναται μὲν νὰ εἴπῃ ὅτι ἔφυγεν, ἀλλὰ νεκρὸν δὲν δύναται νὰ φαντασθῇ αὐτόν.

Ως πολλοὶ τῶν μύθων παριστάνονται τοὺς μεγάλους ἄνδρας μέλλοντας νάναστηθῶσιν, ώς οἱ Γερμανοὶ μυθολογοῦσι περὶ τοῦ Βαρ-βαρόσσα (¹), ὅτι κοιμᾶται ἀναμένων καλύτερον χρόνον, ἵνα ἐμφανι-

1) Φρειδερίκος Α' ὁ Βαρβαρόσσας ἤρξεν ἀπὸ τοῦ 1152 μέχρι 1190. Κατὰ τὸ 1186 ἀνέλαβε τὴν Γ' σταυροφορίαν, ἀπέθανε δὲ κατὰ ταύτην πνυγεῖς ἐν τῷ ποταμῷ Καλυκάδνῳ παρὰ τὴν Ταρσόν.

σθή καὶ πάλιν, καὶ παραμένει αὐξανομένης τῆς γενειάδος αὗτοῦ ὑπὸ τὴν τράπεζαν τὴν λιθίνην, οὕτω καὶ ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος διὰ τὸν ἐλληνικὸν λαὸν δὲν εἶναι νεκρός, ἀλλὰ κεκρυμμένος, ἢ μετεμορφώθη εἰς τὸν Πτωχολέοντα ἐκείνον τῶν ἀρχαιοτέρων μύθων, καὶ ἀναμένει βελτίσσους χρόνους, ἵνα ἀναστηθῇ ὁ μαρμαρωμένος, ὁ ἀναμενόμενος βρασιλεύς.

Πέπλος μυστηρίου, ἀλυσίς συνεχείας τῶν παραδόσεων τούτων πρὸς ἀρχαιοτέρους ἢ συγγενεῖς μύθους παρέχει εἰς αὗτοὺς ἀλησμόνητόν τινα γοητείαν, ὃς γοητείας πληροῦνται πᾶσαι αἱ παραδόσεις αἱ συνδεόμεναι πρὸς τὴν ἡμέραν τῆς ἀλώσεως, πρὸς τὰ ὄντειρα τῆς ἀναστάσεως.

“Η μὴ πιστεύει κανὸν ὁ ἐλληνικὸς λαός, ὅτι ἐγάθη ἤ κατεστράψη ἢ ὅτι ὑπάρχει κατὰ χώραν ἡ ἀγία τράπεζα τῆς Ἀγίας Σοφίας;

“Ως ὁ βασιλεὺς αὐτοῦ ἔμεινε κεκρυμμένος ἢ ἀγνωστος ὁ μαρμαρωμένος, ἵνα ἀναστηθῇ μίαν ἡμέραν χάριν τοῦ γένους, οὕτω καὶ ἡ ἀγία ἐκείνη τράπεζα δὲν κατωρθώθη νὰ μετενεχθῇ εἰς Βενετίαν ἢ ἀλλαχοῦ κατὰ τὰς παραδόσεις, ἀλλὰ τὸ μεταφέρον αὐτὴν πλοιον ἐναυάγησε καὶ ἔπεσεν ἡ ἀγία τράπεζα εἰς τὴν θάλασσαν κάπου τῆς Προποντίδος. Καὶ ὅταν μαίνηται ὁ βιορρᾶς καὶ ἀφρίζη τὸ κοῦμι, μόνον ἐν μέρες μικρὸγ τῆς θαλάσσης ἐκείνης διαμένει πάντοτε γαλήνιον.

Καὶ ἐκεῖ, ἐνθα εἶχε πέσει ναυαγήσαται ἡ ἀγία τράπεζα τῆς Ἀγίας Σοφίας ἔρχονται τὰ περάμιτα (¹) εἰς τὸ γαλήνιον ἐκείνο μέρος τῆς Προποντίδος, ἐν ὦρᾳ τρικυμίας, καὶ ἔλαμβάνονται εὐλαβῶς ἀγίασμα ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἐκείνης, ἥτις ἀναπνέει μῆρον καὶ εἶναι θαυματουργός. Τόσον ὥραῖαι εἶναι αἱ παραδόσεις, διὸ ὅτι ὁ ἐλληνικὸς λαός περιθάλλει πᾶσαν ἀνάμνησιν σχετιζομένην πρὸς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν καὶ τὴν ἀναμενούμενην ἀνάστασιν.

‘Αλγηθῶς τὴν ἡμέραν τῆς ἀλώσεως δὲν ἐπίστευον εἰς τὸ συμβήσομενον μέγα κακόν. Οὐδεὶς γῆδύνατο νὰ φαντασθῇ, ὅτι θὰ ἐκυρι-

1)=ιικρὰ πλοιάρια χρησιμοποιούμενα διὰ τὴν διάβασιν ἀπὸ ἀκτῆς εἰς ἀκτήν.

εύετο ἡ Κωνσταντινούπολις καὶ ὅτι θὰ περιγράχετο εἰς τοὺς Ἀγαρηνοὺς ἡ Ἄγια Σοφία.

Οὐ καλόγγηρος καὶ ἡ καλογραῖα τοῦ Μπαλουκλῆ ἐτηγάνιεσσον ἵχθος. "Ερχεται δὲ παραγίδες καὶ λέγει εἰς τὸν καλόγγηρον. «Ἄφες τὸ τηγάνιον καὶ τὰ δψάρια, διότι οἱ Τοῦρκοι εἰσήλθον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὴν Ἄγιαν Σοφίαν». Οὐδὲ ἐκεῖνος τὸ ἐπίστρευσεν, ὅτι θὰ ἐκυριεύετο ἡ πόλις, καὶ λέγει πρὸς τὸν παραγιόν. "Αν γέτο δυνατὸν οἱ ἵχθυες αὗτοι ἀπὸ τοῦ τηγανίου νὰ πηδήσωσιν εἰς τὴν θάλασσαν ἢ τὸ ἀγίασμα τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, τότε θὰ ἐκυριεύετο ἡ πόλις. Καὶ δὲ τοῦ θαύματος! τὰ δψάρια τινάσσονται ἀπὸ τοῦ τηγανίου καὶ πίπτουσι εἰς τὸ ἀγίασμα. Ἡσαν ἐπτὰ ἐν δλῷ τηγανισμένα μόνον ἀπὸ τοῦ ἑνὸς μέρους πλέουσι δέ ἔτι καὶ σήμερον ἡμίσπιτα ἐντὸς τοῦ ἀγίασματος, ἀναμένοντα τὴν ἡμέραν τῆς ἀναστάσεως, ὅτε θὰ ἐγερθῇ ὁ καλόγγηρος τοῦ Μπαλουκλῆ καὶ θέσῃ πάλιν αὐτὰ εἰς τὸ τηγάνιον, δπως τηγανισθῶσι καὶ ἀπὸ τοῦ ἄλλου μέρους.

Εἰς τὴν παράδοσιν ταύτην ἀναφέρεται τὸ ἐπόμενον δημόδες ἀσμα.

Καλόγοηι μαγείρευε ψαράκια στὸ τηγάνι.

καὶ μὰ φωνή, ψιλὴ φωνὴ ἀπάνωθε τῆς λέγει.

— «Πάψε, γοηά, τὸ μαγειρεὶο κι ἡ Πόλη θὰ τουρκέψῃ».

— «Οταν τὰ ψάρια πεταχτοῦν καὶ βγοῦν καὶ ζωντανέψουν, τότες κι δὲ Τοῦρκος θὲ νὰ μπῇ κι ἡ Πόλη θὰ τουρκέψῃ».

Τὰ ψάρια πεταχτήκανε, τὰ ψάρια ζωντανέψαν
κι δὲ ἀμηρᾶς εἰσέβηκεν ἀτός του καβαλλάρης.

Τὰ δψάρια τοῦ Μπαλουκλῆ, τοῦ ἀγιασματος τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς τῆς Κωνσταντινούπολεως, είναι μία τῶν ὀρειστάτων παραδόσεων τῶν ἀναφερομένων εἰς τὰς θιλιεράς ἐκείνας ἡμέρας καὶ ὑπεκκαίουσῶν τὴν ἐλπίδα τῆς ἀναστάσεως. Ἀλλ' ὑπάρχουσι καὶ ἄλλαι παραδόσεις διακεδομέναι πανταχοῦ τοῦ ἔλληνισμοῦ. Ήπαδίδεται

δ' εἰς ἡμᾶς, οὐτι, ἐν ἐκυριεύθη ἡ Κωνσταντινούπολις καὶ ἡ Ἀγία Σοφία, ἐν ἔπεισεν ἡ Τραπεζοῦς καὶ ἡ Θεσσαλονίκη, πάντα ταῦτα θὰ παρέλθωσι καὶ θὰ φαῖδρυνθῇ ἡ ὅψις τῆς θρηνούσης Θεοτόκου.

Πήραν τὴν πόλιν, πῆραν τὴν, πῆραν τὴν Σαλονίκη, πήραν καὶ τὴν Ἀγία Σοφιά, τὸ μέγα μοναστῆρι, ποῦχε τριακόσια σήμιαντρα κι ἐξῆντα δυὸς καιπάνες, κάθιε καιπάνα καὶ παπᾶς, κάθιε παπᾶς καὶ Διάκος.

Σιμὰ νὰ βγοῦν τὰ ἄγια κι ὁ βασιλιᾶς τοῦ κόσμου φωνὴ τοὺς ἥρθ[?] ἐξ οὐρανοῦ ἀγγέλων ἀπ τὸ στόμα.

— Ἀφῆτ[?] αὐτὴ τὴν φαλιμφδιά, νὰ καμηλώσουν τ' ἄγια, καὶ στεῖλτε λόγο στὴ Φραγκιὰ νάρτουνε νὰ τὰ πάρουν, νὰ πάρουν τὸ χρυσὸ σταυρὸ καὶ τ' ἄγιο τὸ βαγγέλιο καὶ τὴν ἄγια τράπεζα νὰ μὴν τὴν ἀμοιβήνουν.

Σὰν τάκουσεν ἡ Λέσποινα, δακρύζουν αἱ εἰκόνες.

— «Σώπασε, κυρὰ Λέσποινα, μὴν κλαίγης, μὴ δακρύζῃς πάλε μὲ χρόνους, μὲ καιρούς, πάλε δικάμιας εἶναι».

Τοσούπικατος τούτου ἔχομεν πολλὰς παραλλαγὰς ἐκ διαφόρων ἑλληνικῶν γωρῶν.

Τούτων ὠραίων εἶναι τὸ Τραπεζούντιον ποίημα, ἐν ᾧ λέγεται περὶ τῆς ἡμέρας τῆς ἀλώσεως.

Στὴν ἔμπαν τοῦ ἱλίου μου στέκει ὁ βασιλέας,

Στὴν ἔβγαν τοῦ ἱλίου μου στέκει ὁ πατριάρχης,

ὁ βασιλιᾶς, ὁ βασιλιᾶς ὁ Ἑλλην Κωνσταντῖνος:

ψαλλουν τὸ ἄγιος ὁ Θεὸς καὶ τὴν Τιμιωτέραν.

Αἴρηντος ποντίν φέρει θλιβερὸν μήνυμα. Ἡ μία πτέρυξ τοῦ πτηνοῦ εἶναι βεβαμένη εἰς τὸ αἷμα, ἡ ἑτέρα κρατεῖ χαρτὶν γεγραμένην, ὅπερ οὐδεὶς κατορθώνει νάναγνώσῃ. Καὶ ἐξακολουθεῖ τὸ θύμια.

δι βασιλιᾶς, δι βασιλιᾶς παρηγοριὰ κί¹ παιόειν
ἐπῆρεν τέλλαφρὸν σπαθίν, τέλλητηνικὸν κοντάριν·
τοὺς Τούρκους κρούει στὸ σπαθίν, τζί Τούρκους στὸ κοντάριν·
τριακόσιους Τούρκους ἔκαψε καὶ δεκατριῶν πασάδες,
τζακῶθεν τὸ σπαθίν αὐτοῦ καὶ ἐσκίεν² τὸ κοντάριν,
καὶ ὅνταν ἐκαλοτέρεσεν³ ἀπὲς⁴ τζί Τούρκος⁵ ἐπέμπεν,
καὶ ὅνταν ἐκαλοτέρεσεν καὶ μοναχὸς ἐπέμπεν,
καὶ ἀτίν⁶ ἀτόναν⁷ ἔθαψαν στὸ γλοερὸν τουσέκιν,⁷

Θὰ ἦτο μυκρόν, ὃν τὴν ἱστορίαν τῆς ἀλώσεως, τὰς τελευταῖας
ὤρας τῆς Ἀγίας Σοφίας καὶ τὰς ἐλπίδας τῆς ἑθνικῆς ἀναστάσεως
παρηκολουθοῦμεν περιτέρω διὰ τῶν ἐξόχων ἡμῶν ὅμητικῶν
ἀσμάτων.

Ἄλλὰ δὲν δύναμαι εἰ μή, ὡς ἥρχισα τὰς διαλέξεις μου διὰ τῶν
στίχων τῆς τελευταίας λειτουργίας τοῦ Παράσχου, νὰ περιτώσω
αὐτὰς διὰ τῶν ὡραίων στίχων τοῦ Βιβληνοῦ περὶ τοῦ αὐτοκράτορος
Κωνσταντίνου, οἵτινες ἀποτελοῦσιν ἐν τῶν ὡραιοτάτων ποιη-
μάτων τοῦ νέου Ἑλληνικοῦ Παρνασσοῦ. Οἱ μουσικάται οὗτοι,
στίχοι, οὓς ἐφιλοτέρχηγησεν δι ποιητής, δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν αὐ-
τόχρημα διερμηνεύοντες τὸ φρόνγυμα τῶν Ἑλλήνων καὶ Ἑλληνίδων.

—Τὸν εἶδε μὲ τὰ μάτια σου, γιαγιά, τὸν Βασιλέα
η̄ μήπως καὶ σὲ φάνηκε σὰν ὅνειρο νὰ ποῦμε,

σὰν παραμῆθι τάχα;

—Τὸν εἶδα μὲ τὰ μάτια μου, δισὰν καὶ σένα νέα,
πά⁸ νὰ γενῶ, κατὸ γρονῶ ήτι ἀκόμα τὸ θυμοῦμαι
σὰν νάταν χθὲς μονάχα.

—Καὶ θάρη, ναί, γιαγιάκα μου; —Θαρη, παιδί μου, θάρη
Καὶ ὅταν ἔρη, τί χαρὰ στὴ γῆ, στὴν οἰκουμένη
ο⁹ ὅποιους θὰ ζοῦνε τότε!

—Διπλὸ τριπλὸ θὰ πάρωμε αὐτὸ ποὺ μᾶς ἐπάρθη,
Κι ἡ πόλη κι ἡ Ἀγία Σοφιὰ δική μας θὲ νὰ γένη,
—Ηότε, γιαγιά μου, πότε;

1. (οὐ)κι=δέν 2. ἐσκίσθη. 3. ἐκαλοτήρησε, παρετίρησε καλῶς.
4. ἔντος. 5. αὐτὸς 6 αὐτόν. 7. στρῶμα.

— "Οταν τρανέψῃς, γιόκα μου, κι ἀρματωθῆς καὶ κάμψεις
τὸν ὄφο στὴν Ἐλευθεριά, σὺ καὶ ἡ νεολαία,
νὰ σώσετε τὴν χώρα.

Τότε θὲ νάρθῳ ὁ ἄγγελος κι ἀγγελικαὶ δυνάμεις
νὰ μποῦνε, νὰ ξυπνήσουνε, νὰ ποῦν στὸν βασιλέα
πῶς ἥκιθε πιὰ ἡ ωρα !

Κι ὁ βασιλέας θὰ σηκωθῇ τὴν σπάθα του θὰ δράξῃ
καὶ, στρατηγός σας, θενὰ μπῆ στὸ ποδιό του βασίλειο
τὸν Τοῦρκο θὰ χτυπήσῃ.

Καὶ χτύπα-χτύπα, θὰ τὸν πᾶ μαρρὰ νὰ τὸν πετάξῃ
πίσω στὴν Κόκκινη Μηλιά, καὶ πίσ' ἀπὸ τὸν ἥλιο.
ποῦ πιὰ νὰ μὴ γυρίσῃ.

Μὲ πόθους ἔθνικῶν ὀνείρων, μὲ ἀραχνιάς ἀναμνήσεων γλυκυτά-
των είναι ὡς διὰ ψηφιδωτού συγυφασμένον τὸ ποίημα του Βεζυηγούς.

Διὰ τί τὰ λεπτὰ νήματα τῆς ἀραχνιάς τοσούτων ὅραίων ἀναμνή-
σεων νὰ μὴ περιπλεχθῶσι περὶ τὴν ἡμετέραν καρδίαν :

Διὰ τέ καὶ ἡμεῖς, δις ὁ νεκρὸς ἔγγονος τῆς φιλομύθου γραίας
του Βεζυηγού, καὶ μὴ θελήσωμεν γάναχθῶμεν διὰ τῆς φαντασίας
εἰς τὴν ἀπόκεντρον συνοικίαν τῶν σκυτοτόμων καὶ σαγματοποιῶν,
εἰς τὸ Βεφά—Μετὸν ἐκεῖνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅπου λέ-
γεται σωζόμενος καὶ σύμμερον ὁ πτωχότατος τάφος τοῦ τελευταίου
βασιλέως, ἐφ' ὃν ῥίπτει ἀκόμη τὰ ἄνθη τῆς ἡ φρουρὸς ἀκακία, ὁ
μυστικὸς τάφος, ὃν φωτίζει κρυφὰ τὸ ἔλαιον φιλίστορος καὶ φι-
λέλληγος πατριώτου, ἀγνώστου τῆς πέριξ συνοικίας ὀνειρο-
πόλου ;

Διὰ τί νὰ μὴ ἐντρυφήσωμεν εἰς τὰς πεποιηθήσεις, δις ἐμ-
πνέει εἰς ἡμᾶς ὁ φιλόπατρις ποιητής, οὐ ἀνέγνων τὸ ποίημα :
Διὰ τί νὰ μὴ ἐλπίζω καγώ, ὅτι αἱ ἔθνικαι παραδόσεις, εἰς δις
ἐνετρυφήσαμεν ἐνταῦθα θὰ μεστώσωσιν ὅρμῆς ἔθνικῆς ἐκε-
νους, εἰς δις ἐπιβάλλεται νὰ ἐκπληρώσωσιν εὐόρκως ἐπ'
ἀγαθῷ τοὺς ἔθνους τοὺς προσιωγίους πόθους του Ἑλληνισμοῦ :
Διὰ τί νὰ μὴ φαντασθῶ, ὅτι μεταξὺ τῶν παρακολουθησάντων τὰς
διαλέξεις ταύτας κρύπτεται ἵσως καὶ ὁ εἰς ἐκεῖνος, οὐ ἔχει ἀνάγ-
κην ἡ Ἑλληνικὴ πατρίς, καὶ ὅτι μεταξὺ τῶν τρυφερῶν παρθένων,

αλτινες έφοίτησαν ἐνταῦθα, κρύπτεται ἐκείνη, ητις θὰ δυνηθῇ νὰ καυχηθῇ μίαν ἡμέραν, στις ὑπῆρξεν ἡ μήτηρ του ἀποδώσαντος εἰς τὸν ἔλληνισμὸν τὰ ὅνειρα ἐκείνα, τοὺς πόθους ἐκείνους, τὴν ἀνάστασιν ἐκείνηγ, ὃν σύμβολον εἶναι ἡ Ἀγία Σοφία;

Σπ. Π. Λάμπρος

Ο ΕΛΛΗΝ ΝΑΥΤΗΣ.

Δὲν εἶναι τὰ δένδρα τὰ ὑψηλὰ καὶ τὰ βαθύσκια, δὲν εἶναι τῶν ἀνθέων ὁ κόσμος ὁ μοσχοδόλος, δὲν εἶναι τὰ ἐράσμια εἰδύλλια τῶν ἀγρῶν, οὔτε τῶν στεριανῶν πουλιών τὰ κελαδήματα, κανένα ἀπὸ τὰ θαύματα τῆς γῆς, καὶ ἀπὸ τῶν δασῶν τὰ μυστήρια καὶ ἀπὸ τῶν βουνῶν τὰ μάγια, κανένα δὲν εἶναι ὁ μαγνήτης, ποὺ σύρει τὸν μικρὸν μελλοναύτην. Εἶναι ἡ θάλασσα ἡ μεγάλη, εἶναι οἱ χαμένοι δριζούντες, εἰς τὰ βάθη τῶν ὁποίων περνοῦν αἱ λευκαὶ σκιαὶ τῶν πλοίων, εἶναι τὰ ἀφρούφαντα ἄνθη, μὲ τὰ δροσίζοντα τοὺς γαλανὸν κῦμα, εἶναι τὰ βάλσαμα τοῦ μπάτη, τὰ δροσίζοντα τοὺς γίργους αἰγιαλούς, εἶναι τῶν βιτσάλων¹⁾ ἡ μουσική, εἶναι οἱ χαριτωμένοι πτεροπαλμοὶ τῶν θαλασσίων πτηγῶν, καὶ εἶναι, ὦ! πρὸ πάντων εἶναι, τὰ ὑψηλὰ ἔξαρτια, ποὺ κινοῦνται καμικρωτὰ εἰς τὴν ἀμμουδιὰν ἐμπρός, τὰ μπρίκια²⁾ καὶ τὰ μπρικατίνια³⁾ καὶ αἱ γαέραρι⁴⁾ καὶ αἱ γολέται⁵⁾ καὶ οἱ σκοῦνες⁶⁾, ποὺ τινάζουν ἀνυπόμονα τὰ πρυμνήσια, ὡς γὰ τέλουν νὰ σπάσουν τὰ δεσμά των καὶ νὰ βιρθοῦν εἰς τὴν μέθην τοῦ ταξιδιοῦ. Έκεὶ σιμά των, ἐκεὶ εἰς τὸ πλάι των ἀναστρέφεται ὁ ταμμέρος τοῦ πελάγους. Εἰς τὴν ἀπέραντον ἀμμουδιὰν τοῦ νησιοῦ τὸν εὑρίσκει ὁ ὥλιος κάθε ἡμέραν. Εἰς τὸν ἀνήσυχον ταρσανάν,⁷⁾ ἀνάμεσα εἰς τοὺς ναυπηγούς, εἰς τοὺς μαστόρους, εἰς τοὺς πριενιστάς, καλαφάτας, εἰς τοὺς πελεκητάς,

1)=Χάλικες τῆς παραλίας ὑπὸ τῶν κυμάτων παρασυρόμενοι διαρκῶς εἴτε πρὸς τὴν ἔηράν εἴτε πρὸς τὴν θάλασσαν.

2)=ὅ) Εἴδη πλοίων.

2=Ναυπηγεῖον

μέσα εἰς τὰ πριονίσματα, ἐπάνω εἰς τὰ βουνά τοῦ κερετσέ¹⁾), ὑπὸ τὰς ὄψηλὰς ἐσχάρας, δίπλα εἰς τοὺς πελωρίους σκελετούς τῶν ναυ- πηγουμένων πλοίων, μέσα εἰς τὴν καπνιάν τοῦ βράζοντος κατρα- μιοῦ, ἔρχεται νὰ τὸν ξητήσῃ ἡ μητέρα του, ὅταν τὸν γάνη ἀπὸ τὸ σπίτι. Καὶ ὁ δάσκαλός του. ὁ ἀσπρογένης παπᾶς, τοῦ ὅποιου αἱ χονδραὶ παλάμαι πρὶν ἀγιασθοῦν ἀπὸ τὸ ἀργυροῦν διεσκοπότηρον ἐκράτουν—ἀκόμη χθὲς—τὸ ἀτίθασσον τιμόνι τῆς μπρατσέρας του, ὅταν τὸν γάση ἀπὸ τὸ βιθλίον του ὁ παπᾶς, ἡξεύρει, ὅτι μέσα εἰς τὸ κῦτος τῆς ναυπηγουμένης γολέτας παίζει τὸ κρυφτὸ διαύξης τοῦ ναύτου ἡ γυμνὸς καὶ ἥλιον καῆς ἐπάνω εἰς τὸ ὄψηλὸν δοράτιον καμμιδὲς ἔεφορτώτου γαβάρας, εἶναι ἔτοιμος νὰ βουτήσῃ δι' ἑκατο- στὴν φορὰν εἰς τὰ δροσερὰ νερά. Ἀλλ᾽ εἶναι ἐπιεικῆς ὁ διδάσκα- λος. Γνωρίζει ἐκ πείρας αὐτός, ὅτι ἐκεῖ εἰς τὸ ὅμιγλωδες βάθος τοῦ ἑρίζοντος, ἐπίσω ἀπὸ τὰ βουνά καὶ ὀπίσω εἰς τὰ νέφη, χαμογελᾷ διὰ τὰ παῖδιά τῶν θαλασσινῶν μία ἄγνωστος γῇ τῆς ἐπαγγελίας, τὴν ὅποιαν συγνὰ καταρῶνται αἱ γυναῖκες τῶν ναυτικῶν καὶ αἱ παρθένοι τῶν νήσων, ἀλλὰ τῆς ὅποιας ὁ μαγνήτης εἶναι τόσον ισχυ- ρὸς διὰ τοὺς μικροὺς νησιώτας. Γνωρίζει ὁ ἀσπρογένης ὁ παπᾶς, ὅτι ἡ γοητεία τοῦ Ὄκτωρίχου καὶ τοῦ Ψαλτηρίου εἶναι ἀνίσχυρες ἥπιες γὰρ πνίξη τὴν δίψην τοῦ πελάγους, μέσα εἰς τὸν ὀργανισμὸν τὸν ἐποτονούμενον ἀλλὰ τὴν ἀλμύρον τοῦ κύματος. Καὶ εἰς τὴν πρώτας ἀνταρτίας τοῦ ἀνυποτάκτου μακήτοῦ, κατα- λαμβάνει ὅτι ἔχει ἐμπρός του τὸ μπαρκαρόλι τῆς αὔριον.

Τὸ μπαρκαρόλι!... Εἶναι ἡ γλυκυτάτη προσωνυμία, τὴν ὅποιαν θὰ τοῦ ἀποδώσουν αὔριον εἰς τὸ πρώτον του πανηγυρικὸν μπαρ- κάρισμα οἱ παλαιοὶ γαῦται. Εἶναι ὁ κατηγορύμενος τοῦ ναυτικοῦ βίου, ὁ τρυφερὸς ἀκόμη ναυτόπατος. Τώρα θὰ ὑποστῆ τὴν δοκιμασίαν τὴν αρίστην εἰς τοὺς τραχεῖς ἀγῶνας τῆς ναυτικῆς ζωῆς. Μὲ ποῖον καμάρι ἐναυτολογίθη, μὲ ποῖον ἐγθουσιασμὸν ἐπάτηγρετη ναύτης σωτιὸς τώρα, μὲ τοὺς πρώτους Ιούλους εἰς τὰς παρειάς, τὸ κατάστρωμα τοῦ συγγενικοῦ πλοίου! Οἱ νησιωτοπούλες τὴν Κυριακὴν αὐτήν, ποὺ ἐπῆγε γὰρ μεταλλάχῃ εἰς τὴν ἐκκλησίαν, μὲ

1)=Ξυλείας.

τὸ πλατὺ κόκκινον ζωγάρι εἰς τὴν μέσην, τὰ ὑψηλὰ ὑποδήματα καὶ τὴν χνουδωτὴν πατατούναν, καμπρωμένος καὶ ἐντροπαλός, τοῦ ἔρριψαν τόσα κρυφὰ βλέμματα ἀπὸ τὸν γυναικωνίτην καὶ καθεμία χωριστὰ παρεκάλεσε τὸν "Αἱ Νικόλαν νὰ τῆς τὸν φέρη ἀπὸ τὴν Ἑγνητειὰν ζηλευτὸν γαμβρόν, καὶ δλαι μαζὶ ἐψιθύρισαν λόγια θαυμασμοῦ διὰ τὸ λιγυρόν του κορμὶ καὶ τὸ ὑπερήφανον περπάτημα· Καὶ ἡ μητέρα—μὲ δάκρυα χαρᾶς καὶ λύπης—τοῦ ἐτοίμασε τὴν κασσέλαν του, τοῦ ἔδαλε μέσα τὰ ρουχά του, ποὺ τὰ εἶχε ράψει μὲ τὰ χέρια της, καὶ τὰ κουλούρια καὶ τὰ γλυκίσματα ποὺ μόνη της τοῦ ἔζύμωσε, καὶ τὸν ἐφίλγοεν εἰς τὰ μάγουλα καὶ τοῦ ἔδωκε τὴν εὐχήν της..... «"Ωρα καλὴ τὸ μπαρκαρόλι! "Ωρα καλὴ καὶ καλορεΐτικος! » ἐφώναζεν ὅλο τὸ νησί. Καὶ ἡ ὑψηλὴ, ἡ καμπρωτὴ γολέτιτα, μὲ τὰ ὑπερήφανα δξάρτια, βράδυ-βράδυ, μόλις ἐφύσησεν διπόγειος, γῆγοιξε τὶς γάμπιες¹⁾ της καὶ ἐγλύστρησε μαλακὰ-μαλακὰ ἐπάνω εἰς τὰ σκιερὰ νερά. Καὶ τὸ μπαρκαρόλι, ἀμάθητον ἀκόμη, ἐτυλίχθη μέσα εἰς τὸν πλατὺν μουσαμᾶν καὶ κάμνει τὴν πρώτην του βάρδια ἐπάνω εἰς τὸ κατάστρωμα, μαζὶ μὲ τοὺς ἀλλους ναύτας τῆς φυλακῆς μαθητῆς ἀκόμη ἀνίδεος εἰς τὸ δύσκολον καὶ βασανισμένον ἀλφαρητάρι τῆς ναυτικῆς τέχνης. Καὶ ἐνῷ πρίμα τώρα σχίζει πλησίστιον τὰ νερά καὶ τὰ σκότη τὸ πρωτοτάξιό καράθι, ἀκουμπισμένος ἐπάνω εἰς τὸ παραπέτο συλλογίζεται τὴν πόλιν, τὴν ὀνειρευτὴν γῆν, τὴν δποίαν θὰ πατήσῃ διὰ πρώτην φορὰν αὔριον-μεθαύριον, καὶ σχεδιάζει τὰ πρῶτα δῶρα, τὰ δποῖα θὰ φωνίσῃ διὰ τὸ σπίτι, ἔνα σάλι βαρὺ διὰ τὴν μητέρα του, ἔνα δακτυλίδιο διὰ τὴν ἀδελφήν του καὶ ἔνα θυμιατῆρι, ἔνα ὄρατον σκαλιστὸν θυμιατῆρι διὰ τὸν "Αγιον, τὸν παλαιὸν "Αγιον, δόποιος ψηλὰ ἀπὸ τὸ εἰκονοστάσι του, ἐπροστάτευσε καὶ ἔσωσε τόσες φορὲς τὸ σπίτι του, πάππου πρὸς πάππου. Καὶ κοιτάζει μὲ πόθου ἐμπρόδε τὸ μυστηριώδες φῶς του φάρου ἐπάνω εἰς τὴν μαύρην σκιὰν τῆς ἐργμονήσου, καὶ κοιτάζει μὲ νοσταλγίαν δπίσω-κρυφὴν νοσταλγίαν ὃς ἔγκλημα ἐν ἀλλο φῶς ποσ τρεμοσδύνει λυπητερὰ εἰς τὴν ἀκρογιαλιὰν τοῦ νησιοῦ του.—

1) εἶδος ἴστιων.

Νεοελληνικά Ἀναγνώσματα.

Του νησιού του... Άγαπημένο νησί! Είναι τάχα ή Λίμνη, είναι ή Μιζέλα, είναι ή Σκιάθος ή η Σκόπελος; Είναι ή "Ανδρος, ή Μύκονος, ή Μήλος ή η Θήρα; Είναι αι Σπέτσαι, ή "Υδρα; Είναι ή Κεφαλληνία η ή Ιθάκη; "Η είναι του ἀλυτρώτου ἀρχιπελάγους ή Λήμνος, ή Χίος, ή Μιτυλήνη, ή Σάμος, ή Κάρπαθος, ή Κάσσος; Ποιον είναι;

Νησιά καταπράσινα, ω νησιά σεις, που σᾶς βρέχουσιν ἑλληνικά κύματα καὶ σᾶς δροσίζουν ἐλεύθεραι αὔραι καὶ σᾶς σκεπάζειν ἐλεύθερος οὐρανὸς καὶ, ω νησιά, σεις που σᾶς βαρύνει ή καταχνία τῆς δουλείας, σεις είσθε ή πατρίς του "Ελληνος ναύτου, σεις τὰ δριμητήρια τῆς κυανολεύκου καὶ σεις τὴν σκορπίζετε νπερήφανον καὶ ἐλπιδοφόρον εἰς τὰ πέρατα τῶν θαλασσῶν, εἰς τὰ πολυκάραβα νερά του Εὖξείνου καὶ τῆς Ἀζοφικῆς καὶ εἰς τὰ γαλανὰ πλάτη τῆς Μεσογείου καὶ εἰς τὰς ὁμίχλας τῶν Βρεττανικῶν ἀκτῶν καὶ εἰς τὰ θερμὰ παράλια τῆς Τριπολίτιδος, τὰ ὅποια πλημμυροῦν αἱ πλουτοφόροι σακολέδαι⁽¹⁾ τῶν "Ελλήνων δυτῶν. Αἱ ώραῖαι σας γυναικες, μὲ τοὺς μεγάλους μαύρους ὄφθαλμους, αἱ γυναικές σας γεννοῦν τοὺς δαμαστὰς τοῦ κύματος, τοὺς βασιλεῖς τοῦ πηδαλίου, τοὺς ἥρωας τῶν θυελλῶν, τοὺς ἀδόλους χριστιανοὺς τῶν ἐφεστίων θεῶν. Κα τῶν γυναικῶν σας τὰ στήθη τὰ μαρμάρινα τρέφουν μὲ τὸ «γάλα τῆς ἀνδρείας καὶ τῆς λευθεριᾶς», τοὺς ἀνδρας, οἱ ὅποιοι θὰ ταχθοῦν μίαν ἡμέραν ὑπὸ τὴν γαυτικὴν σημαίαν τοῦ πολέμου, τὴν κυματίζουσαν ἐπὶ τῶν σιδηροθλήτων σκαφῶν, οἱ ὅποιοι θὰ γεμίσουν τὰ πυρασθοῖετα τῶν θωρακωτῶν, καὶ θὰ πρατήσουν μὲ ἀτρομόν χέρι τὸ πηδάλιον εἰς τοὺς σοφοὺς ἔλιγμούς τῶν θαλασσίων μαχῶν.

"Απὸ τὰ σπλάγχνα σας τὰ καταπράσινα, ω νησιά του ἀλυτρώτου ἀρχιπελάγους καὶ, ω νησιά του Αιγαίου, καὶ, δ Σποράδες μαγευτικαὶ καὶ, ω "Επτάνησα ἥλιδουστα, ἀπὸ τὰ ἰδιαίσας σπλάγχνα γεγγάται τὸ εὐγενέστερον τέκνον τῆς ἑλληνικῆς πατρίδος, δ "Ελλην ναύτης!

Τὸν γνωρίζουν καλὰ αἱ θάλασσαι. Τὸν εἶδον μέσα εἰς τὴν πάλην τῶν στοιχείων, γαντζωμένον ἐπάνω εἰς τὰς ἀνεμοδαρμένας κε-

1)=σποργαλιευτικὰ πλοιάρια.

ραίας καὶ γῆσθάνθησαν τὴν δύναμιν τοῦ τιμονιοῦ, τὸ ὄποῖσν σφίγγουν τὰ τραχέα του δάκτυλα. Καὶ αἱ νύκτες τοῦ πελάγους, αἱ νύκτες αἱ σκοτειναὶ καὶ μανισμέναι καὶ αἱ νύκτες αἱ βαθυγάλανοι καὶ ἀστροφωτισμέναι, τὸν ἐσκέπασαν μὲ τὴν μανίαν τῶν καὶ μὲ τὰ θέλγητρά των, ἐπάνω εἰς τὸ σκλευόμενον σκάφος. Αὗταί γε τῶν μακρυσμένων ὠκεανῶν τὸν γῆραν πολλάκις ἀγρυπνον ἐπάνω εἰς τὸ μουσχευμένον κατάστρωμα καὶ αἱ δύσεις αἱ μελαγχολικαὶ τῶν ξένων ἀκτῶν ἐπῆραν συχνὰ τὰ χλωμά των χρώματα ἀπὸ τὸν πόνον τῆς νοσταλγίας του, ἀπὸ τὰς δακρυσμένας ἀναμνήσεις τοῦ νησιοῦ του, ἀπὸ τὸν παραπονεμένον πόθον τῆς μικρᾶς πατρίδος, ὅπου τὰ μάτια τῆς μητέρας του, ἢν δὲν ἔκλείσθησαν διὰ παντός, εἴναι καρφωμένα εἰς τὸ βάθος τοῦ δρίζοντος καὶ ζητοῦν γάνακαλύψουν τὸν γνώριμον ἐξαρτισμὸν ἐνδὸς ἀγαπημένου σκάφους.

Εἶναι τὸ χαῖδεμένο παιδὶ τῆς θαλάσσης ὁ "Ἐλλην ναύτης. Εἰς τοὺς μυστικοὺς θρύλους, τοὺς ὄποίους διηγοῦνται μὲ τὴν ἀγρίαν τῶν μυστικὴν τὰ κύματα, εἰς τὸ αἰώνιον φάσμα τῶν ναυτικῶν θριάμβων καὶ τῶν ναυτικῶν πόνων, εἰς τὴν μεγάλην ἐποποιίαν τὴν ὄποιαν ψάλλουν οἱ ὠκεανοί, οἱ ὥραιότεροι ἡγοι ἀντηχοῦν διὰ τὴν ναῦν τοῦ Ὁδυσσέως καὶ διὰ τὸ πυρπολικὸν τοῦ Κανάρη.

Εἶναι τὸ χαῖδεμένο παιδὶ τῶν θαλασσῶν ὁ "Ἐλλην ναύτης. Οὐλίγον, πολὺ δὲλγον τὸν γνωρίζει ἡ ξηρά. Καὶ ὅταν τὰ μαλλιά του ἀσπρίσουν, ἀπὸ τὸ διπλοῦν γήρας τῆς βασινισμένης ζωῆς, καὶ οἱ δμοὶ του κυρτωθοῦν καὶ λιγύσουν τὰ γόνατα, ποὺ δὲν ἐγνώρισαν τὴν ἀνάπτυξιν, καὶ ἔνα κῦμα τελευταῖον τὸν φέρη μαλακὰ-μαλακὰ εἰς τὸ νησί του, ἀπόμεχον παραπονεμένον τῆς θαλασσινῆς ζωῆς, καὶ τότε ἀκόμη δὲν τὸν κερδίζει ἡ ξηρά. Μέσα εἰς τὴν μικρή του φελούκα λικνίζει τὰ ἀδύνατα γηραχτεῖα τῆς τελευταίας ἡμέρας τῆς βασινισμένης ζωῆς του, μὲ τὴν πετονιὰν (1) εἰς τὸ χέρι, καὶ τὰ μάτια του, τὰ δρεῖα ἀπέκχυμαν νὰ σχιζούν τὰς διμήχλας καὶ τὰ σκότη, εὑρίσκουν τώρα ἀνίπτων εἰς τὸ ἀντίκρυσμα τοῦ γαλανοῦ κύματος τῆς ἀκρογιαλιάς. Μέκεται δίπλα του εἰς τὰ ρηχὰ νερὰ τῆς ἀμμουδιᾶς, μὲ τὰ πλευρὰ σκεδρωμένα, μὲ τὰ στραβόξυλα γυμνά, πένθιμοι ἀπὸ

1)=Εἶδος ἀλιευτικῆς συσκευῆς.

τὴν σκουριάν τῶν καρφιῶν καὶ τὴν ἐρυσίθηγν τῶν ξύλων, γυρμένοι εἰς τὸ πλευρόν, ψυχομαχοῦν ἀλλοι ἀπόμαχοι τῆς θαλασσινῆς ζωῆς. Καὶ φάνονται ώς νὰ διηγοῦνται μεταξύ των μίαν πένθιμον καὶ δακρυσμένην ἴστορίαν οἱ μελαγχολικοὶ ἀπόμαχοι, ἐνῷ ὑπεράγω τῶν ἐρειπίων αὐτῶν, ὑπερήφανα, δψηλὰ ἐπάνω εἰς τὰ σκαριά των, ἀνατριχιάζουν εἰς τὸ φύσημα τοῦ μπάτη, τὰ νέα, τὰ ἀταξίδευτα καρδία, καὶ τὰ παιδιά τῶν θαλασσινῶν ἀναρριχώνται καὶ παίζουν εἰς τὰ πλευρά των. Καὶ ἡ θάλασσα μὲ τὸ ἔδιον, μὲ τὸ αἰώνιον τραγοῦδι τῆς ἀποχαιρετῆς τοὺς παλαιούς τῆς γνωρίμους, τοὺς πενθήμους σκελετοὺς τῶν παλαιῶν καραδιῶν καὶ τὰ σκεδρωμένα σόματα τῶν παλαιῶν θαλασσινῶν, καὶ προσκαλεῖ, αἰωνίως γαλανή καὶ αἰωνίως γέα τὰ νέα καρδία καὶ τοὺς νέους θαλασσινούς.

Παῦλος Ηροβάνας.

Ο ΩΚΕΑΝΟΣ

A. Γῇ τῶν θεῶν φροντίδα,
Ἐλλὰς ἥρωων μητέρα,
Φίλη, γλυκεῖα πατρίδα μου,
Νύκτα δουλείας σ' ἐσκέπασε,
Νύκτα αἰώνων.

B. Οὕτω εἰς τὸ χάος ἀμέτοιητον
Τῶν οὐρανίων ἐρήμων,
Νυκτερινὸς ἔξαπλωσεν
Ἐρεβος τὰ πλατέα
Πένθιμα ἐμβόλια ¹.

C. Καὶ εἰς τὴν σκοτιὰν βαθεῖαν,
Εἰς τὸ ἀπέραντον διάστημα,
Τὰ φῶτα σιγαλέα
Κινῶνται τῶν ἀστέρων
Λελυπημένα.

1) Αίκτυα. Ποιητικὴ ἔκφρασις τοῦ ἐπελθόντος σκότους.

Δ. Ἐξάθηκαν οἱ πόλεις,
Ἐξάθηκαν τὰ δάση,
Κι ἡ θάλασσα κοιμᾶται
Καὶ τὰ βουνά, κι ὁ θόρυβος
Παύει τῶν ζώντων.

Ε. Εἰς τὰ φρικτὰ βασίλεια
Οὐμοιάζει τοῦ θανάτου
Ἡ φύσις ὅλη ἐκεῖθεν
Ἡχος ποτὲ δὲν ἔρχεται
Ὑμνων ἡ θρήνων.

ΣΤ. Ἀλλὰ τῶν μακαρίων
Στάβλων ίδοù τὰ ἥψα
Κάγκελα οἱ Ὡραι ἀνοίγουσιν,
· Ίδοù τὰ ἀκάμαντα ἄλογα
Τοῦ Ἡλίου ἐκβαίνουν.

Ζ. Χρυσᾶ, φλογώδη, καίονσι
Τοὺς δρόμους τοῦ ἀέρος
Τὰ ἀμιλλητήρια πέταλα
Τοὺς οὐρανοὺς φωτίζουσι
Λάμπουσαι οἱ χαῖται.

Η. Τώρα ἔξανούγει τὸ ἄνθη
· Εἰς τὸν δροσώδη κόλπον
Τῆς γῆς ἡ αὐγή καὶ φαίνονται
Τώρα τῶν φιλοπόνων
Ἄνδρῶν τὰ ἔργα.

Θ. Τὰ μυρισμένα χείλη
Τῆς ἡμέρας φιλοῦσι
Τὸ ἀναπαυμένον μέτωπον
Τῆς οἰκουμένης φεύγουσιν
· Ὄνειρα, σκότος,

Ι. "Υπνος, σιγή καὶ πάλιν
Τὰ χωράφια, τὴν θάλασσαν,
Τὸν ἀέρα γεμίζουσι
Καὶ τὰς πόλεις μὲ κρότον,
Ποίμνια καὶ λύραι.

- IA. Εἰς τοῦ σπηλαίου τὸ στόμα
Ἴδοὺ προβάινει δὲ μέγας
Λέων, τὸν φοβερὸν
Λαμὸν τετριχωμένον
Βρέμων τινάζει.
- IB. Ὁ ἀετὸς ἀφῆνει
Τοὺς κοημνοὺς ὑψηλοὺς
Κτυπάοντιν οἵ πτέρυγες
Τὰ νέφη, καὶ τὸν Ὄλυμπον
Ἡ πλαγὴ σχῖζει.
- ΙΓ. Ἔθλιψε τὴν Ἑλλάδα
Νύκτα πολλῶν αἰώνων,
Νύκτα μακρᾶς δουλείας,
Αἰσχύνη ἀνδρῶν, ἡ θέλημα
Τῶν ἀθανάτων.
- ΙΔ. Ἡ χώρα τότε ἐφαίνετο
Ναός ἥρειπωμένος,
Ὅπου οἱ φαλαιοὶ σιγάουσι
Καὶ τοῦ κισσοῦ τὰ ἀτρέμητα
Φύλλα κοιμῶνται.
- ΙΕ. Ὡσὰν ἐπὶ τὴν ἄπειρον
Θάλασσαν τῶν ὁνείρων,
Ὦλύγαι, ἀπηλπισμέναι
Ψυχαὶ νεκρῶν διαβαίνουστε
Μέ δίκως βίναι.
- ΙΣΤ. Οὕτως ἀπὸ τοῦ Ὅλυμπου
Τὰ δένδρα, ἔως τοὺς βράχους
Τῆς Κυθήρας κυλίουσα
Τὴν ἄμαξαν βραδεῖαν,
Οὐρανοδρόμον
- ΙΖ. Ἡ τρίμιορφος Ἐκάτη,
Ἐθεώρει τὰ πλοῖα,
Εἰς τοῦ Αἰγαίου τοὺς κόλπους
Λάμνοντα ἀδόξως, φεύγοντα
Διασκορπισμένα.
- ΙΗ. Σὺ τότε, ὦ λαμπροτάτη
Κόρη Διὸς, τοῦ κόσμου
Μόνη παρηγορία,
Τὴν γῆν μου σὺ ἐνθυμήθηκες
Ω Ἐλευθερία.

- ΙΘ. Ἡλθόντες δέ τοι θεάς κατέβη
Εἰς τὰ παραθαλάσσια
Κλειστὰ τῆς Χίου τὰς χεῖρας
“Απλωσ” ὅρθή, καὶ πλαίουσα
Λέγει τοιάδε·
- Κ. — “Ωκεανὲ, πατέρα
Τῶν χορῶν ἀθανάτων,
‘Ακουσον τὴν φωνήν μου,
Καὶ τῆς ψυχῆς μου τέλεσον
Τὸν μέγαν πόθον.
- ΚΑ. “Ἐνδοξον θρόνον εἶχον
Εἰς τὴν Ἑλλάδα τύθαννοι
Πρὸ πολλοῦ τὸν κρατοῦσι·
Σήμερον σὺ βοήθησον
Δός μου τὸν θρόνον
- ΚΒ. “Οταν τοὺς ἀνοήτους
Φεύγω θνητούς, μὲ δέχονται
Οἱ πατρικαὶ σου ἀγκάλαι
‘Η ἐλπίς μου εἰς τὴν ἀγάπην σου
Στηρίζεται ὅλη.
- ΚΓ. Εἶπε καὶ εὐθὺς ἐπάνω
Εἰς τὰς δοὰς ἔχύθη
Τοῦ Ὡκεανοῦ, φωτίζουσα
Τὰ νῦτα ὑγρὰ καὶ θεῖα
Πρόφαντος λάμψις.
- ΚΔ. “Ἄστροάπτουσι τὰ κύματα
“Ως οἱ οὐρανοί, καὶ ἀνέφελος,
Ξάστερος φέγγει δὲ ἥλιος
Καὶ τὰ πολλὰ νησία
Δείχνει τοῦ Αἰγαίου.
- ΚΕ. Πρόσερχε τώρας· δις ἄνεμος
Σιροδός μέσα εἰς τὰ δάση,
“Ο ἀλαλαγμὸς σηκώνεται.
“Ακουε τῶν πλεόντων
Τὰ ἔια μάλα.
- ΚΣΤ. Σχισμένη ὑπὸ μυρίας
Πρώρας ἀφρίζει ἡ θάλασσα,
Τὰ πτερωμένα ἀδράκτια
“Ελεύθερα ἔξαπλώνονται
Εἰς τὸν ἀέρα.

KZ. Ἐπὶ τὴν λίμνην οὗτος
Αὐγερινὰ πετάουσι
Τὰ πλήθη τῶν μελίσσων
Οταν γλυκὺν τοῦ ἔαρος
Φυσάῃ τὸ πνεῦμα.

KH. Ἐπὶ τὴν ἄμμον οὗτο
Περιπατοῦν οἱ λέοντες
Ζητοῦντες τὰ κοπάδια,
Τὴν θέρμην τῶν δυνύζων
Ἐὰν αἰσθανθῶσιν.

KΘ. Οὕτως ἐὰν τὴν δύναμιν
Ἀκούσουν τῶν πτερύγων
Οἱ ἀετοί, τὸ κτύπημα
Τῶν βροντῶν ὑπερήφανοι
Καταφρονοῦσι.

A. Πεφιλημένα θρέψματα
Ωκεανοῦ, γενναῖα
Καὶ τῆς Ἑλλάδος γνήσια
Τέκνα, καὶ πρωτοστάται
Ἐλευθερίας.

ΑΑ. Χαίρετε σεῖς καυχήματα
Τῶν θαυμασίων (Σπετσίας,
Υδρας, Ψαρών), σκοπέλων,
Οπου ποτὲ δὲν ἀραξε
Φόρος κινδύνου.

ΑΒ. Κατευοδεῖτε! — Όρμήσατε
Τὰ συναγμένα πλοῖα
Ω ἀνδρεῖοι! σκορπίσατε
Τὸν στόλον κατακαύσατε
Στόλον βαρβάρων.

ΑΓ. Τὰ δειλὰ τῶν ἔχθρῶν σας
Πλήθη καταφρονήσατε.
Τὴν κόμην πάντα ὁ θρίαμβος
Στέφει τῶν ὑπέρ πάτοις
Κινδυνευόντων.

ΑΔ. Ω ἐπουράνιος γέιδα!
Σὲ βλέπω κυβερνοῦσαν
Τὰ τρομερὰ πηδάλια,
Καὶ τῶν ἡρώων οἱ πρῶραι
Ίδοὺ πετάουν.

ΔΕ. Ὡδοὺ κροτοῦν, συντρίβουσι
Τὸν πύργον τοῦ θαλασσίου
Ἐχθρῶν ἀπείρων· σκάφη,
Ναύτας, ίστια, κατάρτια
Ἡ φλόγα τρώγει.

ΛΣΤ. Καὶ κατάπινε ἡ θάλασσα
Σὰ λείψανα τὴν νίκην
Ὕψωσ̄ ὁ λύρα· ἀν ἥρωες
Δοξάζωνται, τὸ θεῖον
Φύλει τοὺς ὕμνους,

ΛΖ. Ὁ θωμανὲ ὑπερήφανε,
Ποῦ εἴσαι; νέον στόλον
Φέρε, ὃ μωρέ, καὶ σύναξε
Νέαν δάρφνην οἵ Ἑλληνες
Θέλουν ἀρπάξειν.

A. Κάλβος.

Η ΦΑΛΑΓΞ.

Ζῶστε ζῶστε τὸ ἄρματά σας
ἀνυπότακτα παιδιά,
βλέπω ἀστράφτει ἀπ τὴν χαρά σας
καθενός σας ἡ ματιά.

“Οὐε ἡ νιότη σας περάσῃ
καὶ τὸ χνῦτό σας διαβῆ
θὰ σκορπίσῃ, θὰ μεριάσῃ
κάθε σύγνεφο βαρύ.

Ζῶστε, ζῶστε τὸ ἄρματά σας!
τῶν πατέρων σας ἡ γῆ
στὸ ἀνδρικὸ τὸ πάτημά σας
ἀναγάλλιασε ἡ φτωχή.

Πότε, πότε θάλθ’ ἡ μέρα
παλληκάρια μου, νὰ ἴδω
μακρὰ ἐδῶθε...πέρα...πέρα
σὲ πλατύτερο οὐρανό.

Τὸ καθάριο νὸ ἀνεμίζῃ
φλάμπουρό μας μὲ χαρά!
φωτιά κι αἷμα νὰ στολίζῃ
τὰ σχισμένα του πλευρά!

Ζῶστε, ζῶστε τὸ ἄρματάσας
ἀνυπότακτα πάιδιά
στὰ νεκρὰ τὰ ὅνείρατά μας
δῶστε τώρα σεῖς φτερά,

"Αρ. Βαλαωρίτης

Η ΜΑΧΗ ΤΟΥ ΜΑΝΙΑΚΗ ΚΑΙ Ο ΠΑΠΑΦΛΕΣΑΣ¹⁾

"Οτε γῇ χριστιανική θρησκείᾳ, κατισχύσασα τοὺς ἀντιμαχομένους αὐτῷ, ἐπεκράτησε νικηφόρος εἰς τὸ ῥωμαϊκὸν κράτος ἔσπευδον οἱ πιστοί, σεβόμενοι καὶ τιμῶντες τὴν μνήμην τῶν ὑπὲρ τῆς χριστιανικῆς πίστεως μαρτυρησάντων κατὰ τοὺς χρόνους τῶν διωγμῶν, νὰ ἐγείρωσιν ἐπὶ τοῦ τόπου, ὅπου ἔκαστος αὐτῶν ἐθανατώθη, εὐκτήριον οἶκον, τὸν δποῖον ἐκάλουν Μαρτύριον καὶ εἰς τὸν οἶκον τοῦτον κατέθετον τὰ λείψανα τοῦ μάρτυρος. Εὕτυχης γῇ ἔμπνευσις, καθ' ὅμοιον τρόπον γὰ λαμπρυνθῆ ἡ μνήμη τῶν πεσόντων εἰς τὸ Μανιάκη. Ἡσαν οὗτοι καὶ μάρτυρες τῆς πίστεως, ἀντιταχθέντες εἰς φανατικὴν στίφη τοῦ Ἰσλάμ, καὶ μάρτυρες τῆς ἐλευθερίας, ἀγωνισθέντες νάποτινάξωσι τας νέας ἀλύσεις, τὰς δποίας χαλκεύσας ἐκόμιζεν ὁ σατράπης τῆς Αἰγύπτου, διὰ νὰ περισφίγξῃ τὴν συντρίψασαν γῆδη τὰς ἀλύσεις τῆς ὁσμανικῆς τυραννίας πατρίδα μας. Καὶ μείζων ἔτι τιμὴ καὶ δόξα προσῆκεν εἰς τοὺς μάρτυρας τούτους, διότι ὁ θάνατος αὐτῶν δὲν ἦτο ἀπεγνωσμένων ἐλπίδων ἀναγκαῖα καταστροφή, ἀλλὰ θυσία προσοιώνιζουσα βεδαίαν τὴν σωτηρίαν. Ο θάνατος αὐτῶν δὲν προκαλεῖ τὸν οἶκον, τὸν κλήρον τῶν ἀκάρπων συμφορῶν, ἀλλὰ κινεῖ τὸν θαυμασμόν, τὸ στεφάνωμα τῶν γενναίων καὶ μεγαλουργῶν πράξεων.

Ναὶ, ἀληθῶς γῇ ἡρωϊκὴ θυσία τοῦ Μανιάκη δὲν ἀπέδη ἀκαρποῖς. Εἰς ὥραν δεινοτάτου κινδύνου τῆς πατρίδος, εἰς ὥραν γενικῆς καταπτώσεως τοῦ φρογήματος, εἰς ὥραν, καθ' ἧν ἐπιστεύετο ὅτι ἔξεμηδενίσθησαν πενταετεῖς ἀγῶνες καὶ ἀπέλπιδες πάντες ἀνέ-

1) Ἀπόστασμα ἐκ λόγου ἐκφωνηθέντος ἐπὶ τοῖς ἐγκαινίοις ναοῦ ἐν Μανιάκῃ, χάριν περισυλλογῆς τῶν ὁστῶν τῶν πεσόντων ἐκεῖ Ἐλλήνων.

μενον ἀναπόφευκτον καταστροφήν, τὸ ἄγγελικα τῆς αίματηροτάτης μάχης, ἀνακαλούν εἰς τὴν μνήμην τὸ ἀρχαῖον περικλεὲς παράδειγμα τῶν Θερμοπυλῶν, ἐνέπλησε μένους καὶ θάροους τοὺς "Ἐλληνας, ἐτόνωσε τὰ σώματα καὶ ἔστομωσε τὰς ψυχὰς αὐτῶν πρὸς τὸν περὶ πάντων ἀγῶνα. Ἡ μάχη τοῦ Μανιάκη εἶναι σταθμός, δόποθεν ἔρχεται νέχ περίοδος τῆς ἱστορίας τῆς μεγάλης ἐπαναστάσεως ἡμῶν, ἡ ἐπακολουθήσασα εἰς τὴν εὐφρόσυνον περίοδον τῶν δαφνῶν καὶ τῶν τροπαίων, καὶ εἰς τὴν στυγηὴν μετὰ ταύτην περίοδον τῶν ἐμφυλίων σπαραγμῶν καὶ τῶν μεγάλων ἔθνικῶν καταστροφῶν, ἡ πλήρης θυσιῶν περίοδος τῆς μέχρις ἐσχάτων ἀμύνης καὶ τῶν ἀπεγνωσμένων ἀγώνων, ἡ καταλήξασα εἰς τοῦ ποθητοῦ σκοποῦ τὴν ἐκπλήρωσιν.

Τῆς σημασίας ταύτης τῆς μάχης εἶχεν ἐπίγνωσιν σαφῶς δι μεγαλόψυχος καὶ μεγαλεπήδιος ἀρχιμανδρίτης, ὅτε πρὸ τῆς κρισίμου στιγμῆς ἔβροντο φώνει εἰς τοὺς ὅπ' αὐτὸν διπλαρχηγούς, ὅτι καὶ ἡττώμενοι θὰ ἀδυνατίσωσι τὴν δύναμιν τοῦ ἔχθροῦ, τὴν δὲ μάχην ἐκείνην ἡ ἱστορία θὰ ὀνομάσῃ Λεωνίδειον. Ἄλλὰ καὶ ὅτε κατ' Ἀπρίλιον μεσοῦντα τοῦ 1825. καταλείπων τὰ δύο Ὑπουργεῖα, τὰ δυοῖα διηγύθυνεν, ἀνελάμβανε τὴν γενικὴν ἀρχηγίαν τῆς κατὰ τοῦ Ἰμπραΐμ ἐκστρατείας, δι Παπαφλέσσας μίχν εἶχεν ἔδραίν τουλήν, πρὸς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν ἔτεινε σκοπόν: δι' ἐγχειρήματος παρατόλμου νὰ καταπλήξῃ μὲν τὸν ἔχθρον, τοὺς δὲ "Ἐλληνας νὰ κινήσῃ εἰς θαυμασμόν, προκαλοῦντα ἔνθεον δρμὴν πρὸς μίμησιν. Ἡδιαφόρει παντελῶς ἀν τοῦ ἐγχειρήματος ἡ ἔκδασις θὰ ἔστεφε τὴν κεφαλήν του μὲ τὴν δάργυγην τοῦ νικητοῦ ἢ θὰ ἐπέθετεν ἐπ' αὐτῆς τὸν ἀκάνθινον στέφανον τοῦ μάρτυρος.

Τὰ πράγματα τῆς πατρίδος ἵσταντο ἐπὶ ξυροῦ ἀκμῆς. Ἐσφάδαζεν ἡ Κρήτη ὅπὸ τὴν πτέρναν τοῦ σατράπου τῆς Αιγύπτου σφαγὴν καὶ ἔξενδραποδισμοὶ ἐρήμωσαν τὴν Κάσον, καὶ τῶν τουρκικῶν στόλων ὁ τρόμος, τὰ Ψαρά, εἶχον ἥδη ἀπὸ πολλοῦ μεταβληθῆ εἰς ἐρεπια καὶ τέφραν. Ἀδρανῆς καὶ ἀγωνιῶσα κατέκειτο ἡ πατρίς, ἐπιτοημένη πρὸς τὰς συμφορὰς καὶ τοὺς δεινοὺς κινδύνους. Οὕτε αἱ λαμπραὶ ναυτικαὶ νῆκαι παρὰ τὴν Σάμον καὶ τὴν Ἀλικαρνασσόν, οὕτε αἱ παρὰ τὴν Κρήτην ἐπιτυχίαι

παρεκάλυσαν τὴν πρόοδον τοῦ ἔχθροῦ, καὶ δὲ Ιμπραΐμ ἔθεσε στερεὸν τὸν πόδα εἰς τὴν Πελοπόννησον, καταλαβὼν τὰ μεσσηνιακὰ φρούρια. Σταθερώς καὶ μεθοδικῶς προέδαινεν οὗτος εἰς ἐκτέλεσιν τοῦ στυγεροῦ σχεδίου του· νὰ ὑποδουλώσῃ τὴν χώραν, νὰ ἔξαπισῃ τοὺς ἐπιζήσαντας κατοίκους αὐτῆς καὶ νὰ ἐγκαταστήσῃ εἰς αὐτην ἐποίους ἐξ Αἰγύπτου.

Εἰς τὴν ἀναπτέρωσιν τοῦ ταπεινωθέντος φρονήματος, εἰς τὴν συνένωσιν καὶ σύνταξιν πασῶν τῶν ἔθνων δυνάμεων πρὸς ἀποσθῆσιν τοῦ ἐπικειμένου δλέθρου συνετέλεσεν ὑπὲρ πᾶν ἄλλο γεγονός, ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην ἐνέργειαν, ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην σκέψιν ἢ μάχη τοῦ Μανιάκη. Ἡ παράτολμος προσπάθεια πρὸς ἀναχαίτισιν τῆς προσδόου τῆς στρατιᾶς τοῦ ἔχθροῦ, ἐν αὐτῇ τῇ ἀφετηρίᾳ τῶν κινήσεών του, κατὰ τὴν ἀνάπτυξιν δλου τοῦ δγκου τῶν δυνάμεων αὐτοῦ, ἢ περιφρόνησις τοῦ βεβαίου θανάτου, ἢν ἐπέδειξαν ἀντιτάξαντες εὐτόλμως τὴν στήθη των εἰς τὸ πῦρ καὶ τὰς λόγχας ἔχθρος ἀσυγκρίτως ὑπερτέρου τὸν ἀριθμόν, ἀλλὰ καὶ πατὰ τὴν στρατηγικὴν σύνταξιν πλεονεκτοῦτος, ἢ ἀκράδαντος ἐκ τῶν προτέρων ἀπόφασις περὶ μὴ ὑποχωρήσεως ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἢ ἐμφανομένη ἐξ αὐτῆς τῆς ἐκλογῆς τοῦ τόπου τῆς μάχης, τοῦ μὴ ἔχοντος διέξοδον, πάντα ταῦτα ἐνέπλησαν ἵεροῦ ἐνθουσιασμοῦ τούς Ἕλληνας καὶ ἐνεφύσησαν μέγα φρόνημα εἰς τὰς ψυχὰς αὐτῶν. Τὸ χυθὲν ἀφθόνως εὐγενὲς αἷμα τῶν προμάχων τῆς πατρίδος ἐγένησεν ἀσθεστὸν τὴν δίψαν τῆς ἐκδικήσεως· ἐστερεώθη δὲ εἰς πάντας ἢ πεποιθησις, ὅτι ἐλπίς σωτηρίας θὰ ὑπέφωσκε μόνον ἀν καθωσίουν καὶ κτήματα καὶ σώματα καὶ ψυχὰς εἰς τὸν δωμὸν τῆς πατρίδος.

Τῆς τροπῆς ταύτης τοῦ φρονήματος καὶ τῶν συγκαισθημάτων τοῦ ἔθνους κυριώτατος ἔργατης καὶ ῥυθμιστής ἦτο δὲ πρωταθλητὴς τοῦ Μανιάκη, δὲ ἀρχιμανδρίτης Γρηγόριος Δικαῖος ἢ Παπαφλέσκος Οὐδεὶς ἄλλος ἵσως τῶν Ἕλλήνων ἦτο ἕκανώτερος αὐτοῦ πρὸς τὸ μέγα τούτο ἔργον. Αἱ πράξεις αὐτοῦ, δλος καθόλου ὃ βίος του, ἐδείκνυσαν φύσιν ὑπέροχον, δργῶσαν πρὸς τὰ μεγάλα καὶ ὑψηλά, διάνοιαν εὔστροφον, χαρακτῆρα δξύν, ἀνδρα ἐν λόγῳ βαίνοντα καὶ εὐθεῖαν φαγδαίως πρὸς πραγμάτωσιν τῶν σκοπῶν του, χωρὶς

νὰ οπολογίζῃ τὰ ἐπιπροσθούντα ἐμπόδια, ἀλλὰ καὶ χωρὶς νὰ ταράσσεται ὅτι νάνακόπεται ὑπ' αὐτῶν. Τοιοῦτος ἐφάνη, δτε εὐσεβίας ενέχειν ἔκυτὸν εἰς τὴν ἀνωτάτην διοίκησιν τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας· τοιοῦτος δτε ἀπόστολος ἔνθους τῆς ἐλευθερίας διέτρεχε πολλὰς γώρας, πείθων, παρασύρων, φρονγυματίζων· τοιοῦτος δτε ἐπέσπευδε τὴν ἔκρηξιν τῆς ἐπαναστάσεως, κατὰ μὲν τὸ τέλος Ἰανουαρίου τοῦ 1821 ἐν τῇ συνελεύσει τῶν ἀρχιερέων καὶ τῶν προκρίτων τῆς Πελοποννήσου ἐν Αλγίῳ, ὑπεκυάλων μὲν τῶν διοικόρων τὸν ζῆλον παραθαρρύνων δὲ τοὺς ἀνενδούσοντας καὶ δι' ἀπειλῶν καταπτοῦν τοὺς ἀντιλέγοντας καὶ κατὰ τὰ μέσα Μαρτίου ἐν Μάνη, καταστήσας ὑπόπτους ἐξαναγκάση τοὺς ἀμφιρρέποντας νὰ μετάσχωσι τοῦ ἀγώνος. Πᾶσαν οἰανδήποτε τέχνην ἔκρινεν εὐχρηστον, ἀνὴτο πρόσφορος πρὸς τὸν ἐπιδιωκόμενον λεπόν σκοπόν, καὶ ἐχώρει ἀνενδούστως καὶ εἰς σκολιὰς ἀτραπούς, ἀνὴπίστευεν δτε ἔφερον ἀσφαλῶς καὶ ταχέως εἰς ποθητὸν τέρμα. Ὁμοιος πρὸς καταγίδα δρμητικήν, ἥτις φέρει μὲν καὶ τίνας ζημίας εἰς τοὺς ἀγρούς, ἀλλὰ καθαίρει καὶ ἐξυγιαίνει τὸν ἀέρα, παρέβλεπεν ἐν ταῖς ἐνεργείαις του τὰς ἀναποδράστους κατατροφάς, ἀν πολλῷ μείζονα αὐτῶν ὑπελόγιζε τὴν γενικὴν ὡφέλειαν. Διὰ τὰς μεγάλας ἀρετὰς αὐτοῦ, τὴν φλογεράν φιλοπατρίαν, τὴν παραδολωτάτην τόλμην, τὴν πολυπράγμονα δραστηριότητα, τὴν εύκολαν τῆς μεταθολής τῶν τρόπων εἰς ἕτερον ἐξ ἑτέρου, ἐκ τῆς τρυφῆς εἰς τὰς κακουχίας, τὸ ἀρρενωπὸν κάλλος τῆς μορφῆς, δ Παπαφλέσσας ἐπέβαλε σέβας, ὑπακοήν, ἀγάπην εἰς τοὺς ὑπ' αὐτόν, εἴλκυε τὴν συμπάθειαν καὶ τὴν ἐκτίμησιν τοῦ λαοῦ, εἰς δὲ τοὺς ἀντιπάλους ἥτο ἐπίφοβος μᾶλλον ἢ μισητός.

N. F. Πολίτης

Ο ΟΡΘΡΟΣ ΤΩΝ ΨΥΧΩΝ

Τὰ στέρεια τρεμοσβύνουνε καὶ νύχτα εἶναι λίγη,
Μὲ φῶς χλωρὸν καὶ ἀρωστό οἱ κάμποι ἀντιφεγγίζουν
Κι δλόγυρά του, δτον στραρῆ, τὸ μάτι σου ξανοίγει
Ἐδῶ κορμιά, ἐκεὶ κορμιὰ στρωμένα νὰ μαῦρίζουν

Φίλους κι ἔχθροὺς δὲ θάγατος σ' ἔνα τραπέζι συίγει
“Οπου τὸ ἀγρίμια ἀκάλλεστα μὲ πεῖνα τριγυρίζουν
Χαρά στον ὅπου γλύτωσε, χαρά στον πόχει φύγαι,
Μὰ ὅσους τὸ βόλι ἔσχισε, κοράκια ἔανασχίζουν.

“Ἄξαφνα δρόθιδες Σαλπιγκής πηδάει δ λαβωμένος,
Στριγγὴ φωνὴ καὶ σπαραγκήν ἢ σάλπιγγά του βγάζει
Ποὺ λές τὸν ἴδιον τῆς χαλκόν—κι ὅχι αὐτιά—σπαράζει
Μὰ δὲν ἔυπνάει στὸ δρόθινὸν κανένας πεθαμένος,
Μόν τὰ κοράκια φεύγοντε κοπαδιαστὰ σὰν νάνι
Τῶν σκοτωμένων οἵ ψυχὲς ποὺ στὰ οὐράνια πάνε.

I. Γρυπάρης.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΚΑΡΑΤΣΚΑΚΗ.

Ο Καρατσκάκης δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς τὸ γνησιώτερον, οὗτως εἰπεῖν, προϊὸν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Καὶ τιφόντι, ἂν ἀναλογισθεῖμεν, δροῖα τις ἀλλοιώσις συνέδη εἰς αὐτὸν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς καθ' ἥν διῆγε τὸν βίον τοῦ κλέφτου καὶ τοῦ μισθοφόρου, μέχρι τῆς ἐποχῆς τῶν πρώτων τῆς ἐπαναστάσεως χρόνων, καθ' ἥν κατετάσσετο ὑπὸ τῆς Γερουσίας τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος μεταξὺ τῶν ἀπλῶν αὐτῆς γιλιάσχων, μετὰ τοῦ Ἀνδρέου “Ισχου τοῦ” Δημητρίου, Μακρῆ, τοῦ Ἀλεξίου Βλαχοπούλου, τοῦ Γεωργίου Τζόγκα, τοῦ Κώστα Σαδήμια καὶ δεκαέξι ἀλλοιών διπλαρχηγῶν, ἥ ήγωντις εἰκοθεν ν' ἀρπάσῃ ἀπὸ τὸν Γιαννάκην Ῥάγκον τὴν ἐπαρχίαν τῶν Ἀγράφων καὶ μέγρι τῆς ἐποχῆς πᾶλιν, καθ' ἥν ἀναγροευθεῖς Γενικὸς Ἀρχηγὸς τῆς Θλῆς Στερεάς Ἑλλάδος ἐπέβαλλε τὴν ὑπεροχήν αὐτοῦ εἰς ἀπαντας τοὺς πρὸ μικροῦ ἔτι δριταγεῖς συναγωνιστάς, καὶ πίπτων ἐν Ηειραιεὶ ἥκουε τὸ ἔθνος διόκληηρον, ἐν Τροιζῆνι συνηγμένον, ἀνακηρύζετον αὐτὸν ἐλευθερωτὴν τῆς Ῥούμελης καὶ ἐπικαλούμενον, αὐτὴν αὐτοῦ τὴν σκιάν, ἵνα, ἐπιφοιτῶσα εἰς τὰ συμβούλια τῶν περιλιπομένων ἥγειρόνων τοῦ στρατοῦ, συντελέσῃ εἰς συμπλήρωσιν τοῦ μεγάλου ἔργου τῆς σωτηρίας τῆς πατρίδος· διταγ ἐνθυμηθῶμεν δροῖα τις μεταβολὴ ἔξεων, διαθέσεων, περιστάσεων συνέδη εἰς τὸν ἄνδρα, ἀφ' ἧς ἐποχῆς δὲ Ἀλῆ πασᾶς ἔστρωνεν αὐτὸν εἰς τὸν φά-

λαγγα⁽¹⁾ καὶ ἔδιδεν αὐτῷ εἰς τὸν πόδας πληγὰς χιλίας· ἀπὸ τῆς ἐποχῆς, καθ' ἥν εἰς τὴν περὶ Κομπότιον μάχην δὲ Καραϊσκάκης, μὴ ἀρκούμενος γάνδραγαθήση περιφανῶς, ἔστρεψε προσθέτων τὴν αἰσχροτέραν βροιν εἰς τὴν τῶν πολεμίων τροπήν, ἔστρεψε, πρὸς αὐτοὺς γυμνὰ τὰ ὅπισθια· ἀπὸ τῆς ἐποχῆς, καθ' ἥν, μηδεμίαν ἔτι ἔχων ἴδειν τὴς γῆθικῆς δυνάμεως τῆς Κυθερνήσεως, περιεφρόνει καὶ ἐπολέμει αὐτήν, μέχρι τῶν χρόνων, καθ' οὓς, ἀναγνωρίζων ὅτι ἡ γῆ γῆθική ἐκείνη δύναμις, καίτοι παντὸς ὄλικος στηρίγματος καὶ πόρου ἀπεστερημένη, ὅτο ἐν τούτοις ἡ μάνη ἱκανὴ εἰσέτι νὰ σώσῃ τὴν Ἑλλάδα, ἐπεζήτει εὐπειθῶς τὴν προστασίαν αὐτῆς, καὶ γνείχετο τὰς ἀδικίας αὐτῆς, καὶ ἐπέδιαλε σιγὴν εἰς τὰ πάθη αὐτοῦ καὶ ἡγωνίζετο νὰ σίκονομήσῃ Ἑλληνας καὶ ξένους, καὶ ἐκήρυττε τὴν ἑνότητα τῆς δῆλης Ἑλλάδος, καὶ ως οὐδεὶς ἄλλος ἦσθάνετο τὸ δίκαιον καὶ τὸ πρέπον, καὶ ἀπερχόμενος ἐπὶ τῆς Γαλλικῆς ναυαρχίδος ὡς ἡγεμών μυρίων Ἑλλήνων ἔδιεπε τὴν φρουρὰν τοῦ πλοίου παρουσιάζουσαν αὐτῷ τὰ δπλα, καὶ ἀπὸ τοῦ ἵσου συνελάλει μετὰ τοῦ ἀγερώχου τῶν Ὀθωμανῶν στρατάρχου· ὅτα λέγομεν, ὡς ἐν κατόπιν περιεσταλμένῳ, περιλάβῃ διὰ μιᾶς δὲ δφθαλμὸς ἡμῶν τὰς τοσοῦτον ποικιλίας καὶ ἀντιθέτους περιπετείας τοῦ βίου τοῦ ἀνδρὸς τούτου, δὲν δυνάμεθι νὰ μὴ θαυμάσωμεν τὴν ἔξαισίαν δύναμιν τῆς ἐλευθερίας καὶ τὸν ἀφειδῆ τρόπον, δι' οὖ αὕτη ἀνταμεῖθει τοὺς πιστοὺς αὐτῆς λειτουργούς. Οὐδεὶς τῶν ἔξοχων τῆς ἐπαναστάσεως ἀνδρῶν, ἀπὸ τοσοῦτον ταπεινοῦ δρμήσας σημείου, εἰς τοσοῦτον ὕψος ἀφίκετο περιωπῆς. Δὲν θέλομεν ἀναφέρει ἐνταῦθι ὀνόματα, ἵνα μᾶλλον συγκεκριμένως καταδείξωμεν τὴν ἀλήθειαν ταύτην· διότι εἰς ἡ δύο τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων ζωσιν ἔτι ἐτέρων δὲ τὰ δύναματα τοσοῦτον ἔτι ζυγίζουσιν εἰς τὴν πλάστιγγα τῆς παρούσης τῶν πραγμάτων καταστάσεως, ὥστε καὶ περὶ αὐτῶν, καίτοι θανόν-

1) Ὁ φάλαγκας, τοῦ ὁποίου ἐγίνετο χρῆσις μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αιῶνος ἐθεωρεῖτο ὡς μέσον ἐπιβολῆς βαρυτάτης ποινῆς. Ἀπετελεῖτο ἐκ ξύλου μίκους ἔνος μέτρου περόπου, φέροντος δύο ὅπλας μικρὸν ἀπ' ἀλλήλων ἀπεγούσας, δι' ὧν ἐπέργων σχοινίον ἔχον κόμβους εἰς τὰ ἄκρα, ἵνα μὴ ταῦτα διέρχωνται διὰ τῶν ὅπων ἀφ' οὗ ὁ μέλλων νὰ τιμωρηθῇ ἐπέρονται τοὺς πόδας του διὰ τοῦ σχοινίου τούτου, ἐστρέφετο τὸ ξύλον ὥστε ἐσφίγγοντο οἱ πόδες εἰς τοὺς μάτραις μάτραις, ουγχρόνως δὲ ἐρραβίζετο ἀνηλεῶς.

των, δημιλούντες, ήθελεν ίσως λογισθή ὅτι εἰς προσωπικάς μεταδιάνομεν συζητήσεις. Άλλα πᾶς ὁ ἀπαθῶς καὶ ἀμερολήπτως μελετήσας τὰ πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα θέλει καὶ οἶκοθεν ὄμολογήσει τὴν ἀλγήθειν τους συμπεράσματας, εἰς ὃ ἔφερεν ήμας ἡ παροῦσα μελέτη, ὅτι ὑπὲρ πάντα ἄλλον ἀνδρα τους ἀγῶνος, ὁ Καραϊσκάκης δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς τὸ γνησιώτερον τέχνον καὶ δημιούργημα τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Διὰ δὲ τοῦτο ἡτο καὶ τὸ ἀκριθέστερον αὐτῆς ἀπεικόνισμα ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε, αὐτοῦ θανόντος, ἡ Ἑλλὰς ἐνόμισεν ὅτι ὅλον αὐτῆς τὸ ἔργον ἀπώλετο καὶ ἐδέησε νὰ ἔξαστράψωσι καὶ νὰ ἀντηγήσωσι τὰ πυροβόλα τῶν τριῶν δυνάμεων ἐν Πύλῳ, ἵνα δώσωσιν αὐτῇ νέαν ψυχὴν πρὸς ἔξακολούθησιν τους ἀγῶνος.

Ο Καραϊσκάκης εἶχε βεδαίως πολλὰ ἐλαττώματα, ιδίως ὀλίγην περὶ τοὺς λόγους, καὶ ἐνίστε περὶ τὰς πράξεις σεμνότητα, τὴν μέχρι τέλους του σταδίου αὐτοῦ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἡτον παραμείνασαν, καὶ εἰλικρινῆ ἀποστροφὴν πρὸς τὸ τακτικὸν στοιχεῖον. Ἀμφότερα ὑπῆρξαν ἀποτελέσματα τῆς ἀνατροφῆς αὐτοῦ καὶ του βίου τὸ δὲ τελευταῖον, ἡ μικρὰ δηλαδὴ ὑπόληψις, ἣν εἶχε πρὸς τὸν τακτικὸν στρατόν, οὐ μόνον ἔξηγεται, ἀλλὰ καὶ δικαιολογεῖται. Ἐλάδομεν καὶ ἀλλοτε ἀφορμὴν¹⁾ νὰ εἴπωμεν πολλάκις, ὅτι οὐδεμία ὑπάρχει σύγκρισις μεταξὺ του τακτικοῦ στρατοῦ καὶ του ἀτάκτου, καὶ γῆθελομεν βεδαίως ἐλεεινολογήσει τὸ ἔθνος, ἐὰν σήμερον ἐνέμενεν εἰς τὴν γνώμην ὅτι δύναται ἔτι νὰ πράξῃ τι γενναῖον καὶ μέγα διὰ του ἀτάκτου στρατοῦ. Άλλ’ ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως τὸ τακτικὸν μας ὑπῆρξε τοσοῦτον εὐάριθμον καὶ ἀτελῶς ὀργανωμένον, ὥστε τῇ ἀληθείᾳ ὡς πρότυκομικ μᾶλλον ἥδυνατονά θεωρηθῇ ἡ διὰ σημαντικούν ἐπιτήδειον²⁾ σύμπραξις τῶν δύο στοιχείων συνεπήγετο ἀπειρχ ἀποπήματα, καὶ ἐπειδὴ ἔδει νὰ ἐνδώσῃ τὸ ἔτερον, φυσικάτατον ἡτο νὰ προτιμηθῇ ἔκεινο, διὸ οὐ κατωρθώθησαν οἱ μεγαλύτεροι τους ἀγῶνος ἄθλοι. Κατὰ δυστυχίαν ἐκ τῶν προτερημάτων αὐτοῦ, τὸ μέγιστον, δὲν διδάσκεται, διότι οὐδέποτε ἔδιδάχθη. Τὸ προτέρημα τοῦτο ἡ ἔξαίρετος αὐτοῦ στρατηγικὴ εὐφυΐα. Οταν δὲ Καραϊσκάκης μετὰ τὴν μάχην του

(1) Ἐν τῇ Ἑλληνικῇ αὐτοῦ ἴστορίᾳ, ἐννοεῖ ὁ συγγραφεύς.

Χαιδαρίου καὶ τὴν εἰσοδον τοῦ Κριεζώτου εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, ἐπεχείρησε τὴν ἐκστρατείαν τῆς Ῥούμελης, ἵνα ἀπειλήσῃ τὰ νῦν τοῦ Κιουταχῆ ὅταν μαθὼν περὶ Δορσάνων, ὅτι ἐπέρχεται ἡ Ἀταλάντης ὁ Μουσταφάμπεης, ἐγκατέλιπεν ἀμέσως τὸ χωρίον ἔκεινο καὶ καταλαβὼν τὸ Δίστομον, ὡς τὸ ἀληθὲς κρίσιμον σημεῖον τοῦ ὄλου προκειμένου ἀγῶνος, ἀπέκλεισεν ἐπειτα ὡς ἐν παγίδι τοὺς πολεμίους εἰς Ῥάχωδαν· ὅταν τελευταῖον, μετὰ τὴν εἰς Ἀττικὴν ἐπάνοδόν του, ἐθεώρησεν ὅτι, τῶν Ἐλλήνων κυρίων ὅντων τῆς μεγάλης Ῥούμελης καὶ τῆς θαλάσσης, μία ἔτι ὑπελείπετο ἡ ὁδός, διὸ ἡς ὁ Κιουταχῆς ἐλάμδανεν ἐξ Εύδοίας τροφάς καὶ πολεμοφόδια, ἡ διὰ τοῦ Ὡρωποῦ καὶ τοῦ Μαραθώνος ἄγουσα, καὶ ἐπέμενεν, ὅτι μοιρα τοῦ στρατοῦ ἀξιόλογος δέον γὰρ καταλάβῃ τὰς παρόδους ταύτας, ἵνα ἐντελῶς ἀποκλεισθῇ ὁ Κιουταχῆς, ὅπερ, ὡς μὴ ὥφελεν, ἔνεκα πολλῶν προσκομιμάτων, δὲν ἐγένετο, ὁ Καραϊσκάκης ἀπέδειξεν ὅτι εἰχεν ἐν αὐτῷ τὸ ξερὸν ἔκεινο πῦρ, ὅπερ γὰρ φύσις μόνη ἐνθέτει εἰς τινας ἀνθρώπους καὶ ὅπερ διομάζεται πνεῦμα στρατηγικόν.

Αλλ' ἐὰν ἡ φύσις δὲν διδάσκεται, ὑπάρχουσιν ἐν τῷ βίῳ τοῦ Καραϊσκάκη πολλά, τὰ δοποῖα ἡ παροῦσα γενεὰ δύναται οὐ μόνον γὰρ θαυμάσῃ, ἀλλὰ καὶ νὰ μιμηθῇ.

Καὶ πρῶτον πάντων ἡ αὐταπάρνησις, μεθ' ἡς ἐπέβαλλε σιγὴν εἰς τὰ ἴδια πάθη, ἵνα οἰκονομήσῃ συναγωνιστὰς δυσκόλους καὶ ἀνεπιτηδείους ἀρχηγούς. Οἱ τρόποις, καθ' ὃν ἐποιείτεύθη ἐπανειλημμένως πρὸς τοὺς Σουλιώτας μέχρις οὗ κατώρθωσε νὰ διπαγάγῃ αὐτοὺς ἐντελῶς· ἡ ἀνοχὴ καὶ ἡ ἀδεξιότης, μεθ' ἡς ἡγωνίσθη γὰρ ἐλαττώσῃ τὰ ἀτοπήματα τῆς ἐπειμβάσεως τοῦ ἀρχιστρατήγου καὶ ν' ἀναχαιτίζῃ τὴν δρμὴν τοῦ στολάρχου ταῦτα δὲ πάντα, ἐνῷ δέξυτας μὲν ἦν ὁ χαρακτήρος τοῦ ἀνδρός, βαθεῖαν δὲ καὶ δεδικαιολογημένην εἰχε τὴν συνείδησιν τῆς ὑπεροχῆς αὐτοῦ, μαρτυρόμενην ὅτι ἡ ἀληθής φιλεπατρία καὶ φιλοδοξία δύναται γὰρ ἐπιδάληγε εἰς τὰ πάθη ἡμῶν χαλινὸν συντελεστικώτατον πρὸς ἐξομάλυνσιν τῶν δυσχερεστάτων περιστάσεων.

Τί δὲ νὰ εἴπωμεν καὶ περὶ τοῦ αἰσθήματος τῆς πειθαρχίας, τὸ ἀποίον ἡγωνίσθη καὶ κατώρθωσε νὰ μεταδιδάσῃ εἰς τὰ πολυάριθμα *Νεοελληνικὰ Ἀναγνώσματα*

έκεινα στίφη, τὰ δποῖα οὐ μόνον μισθοδοσίαν καμμίαν δὲν εἶχον, ἀλλὰ πολλάκις καὶ αὐτοῦ τοῦ ἐπιουσίου ἄρτου ἐστεροῦντο; Ἡ πρὸς ἀλλοτρίαν περιουσίαν εὐλάβεια τοῦ στρατοῦ, καὶ μάλιστα στρατοῦ εἰς τοιαύτας εύρισκομένου περιστάσεις, εἴναι βεβαίως τὸ εὐγενέστατον μάθημα, δπερ δύναται νὰ παράσχῃ ἡμῖν ἡ ἴστορία· διότι κατὰ δυστυχίαν φύσει δ ἵσχυρὸς καὶ δ ἔνοπλος ἔρεται πρὸς τὴν ἀδικίαν, τὴν ἀρπαγήν, τὴν καταπίεσιν. Πολλοὶ τῶν στρατηγῶν τοῦ Ναπολέοντος, τῶν ἐνομαστοτάτων ἀναδειχθέντων ἐν τοῖς πεδίοις τῆς μάχης, ἡμαύρωσαν τὴν δόξαν αὐτῶν διὰ ληστείας, γῆτις ἔφερεν εἰς ἀγανάκτησιν τὸν μέγαν ἔκεινον ἀνθρώπον. Καὶ ἐν τούτοις οἱ στρατηγοὶ αὐτοῦ ἐξεπαιδεύθησαν τακτικῶς, διηγον ἐντὸς κοινωνίας εὑρύθμου καὶ ὑπηρέτουν ἡγεμόνα οὐ μόνον ἀφειδῶς ἐπαρκοῦντα εἰς δλας αὐτῶν τὰς χρείας, ἀλλὰ καὶ μυθώδεις παρέγοντα αὐτοῖς ἀμοιβάς· ὅστε ἔτι μᾶλλον πρέπει νὰ θαυμάζωμεν τὸν ἡμέτερον ὀπλαρχηγόν, ὅστις ἀνετράφη, ὅπως ἀνετράφη, καὶ ἦρχε στρατοῦ ἀτάκτου καὶ λιμῷττοντος. Κατώρθωσε δὲ δ Καραϊσκάκης νὰ εἰσαγάγῃ κατὰ τοῦτο τάξιν τινα ἐντὸς τῶν ὅμιλων ἐκείνων τὸ μὲν διὰ τῆς πειθοῦς τὸ δὲ διὰ τῆς βίας, πρὸ πάντων ὅμως διὰ τοῦ ἰδίου παραδείγματος.

Διότι θαυμαστὴ ἰδίως ἡτο ἡ τοῦ ἀνδρὸς ἀφιλοκέρδεια. Ὁχι δτι δὲν ἡγάπα τὰ χρήματα. Ἐρωτηθείς ποτε τί ἀπήγλαυσεν εἰς τὸν κόσμον τοῦτον, ἀπήγνησε διὰ τοῦ ἐξῆς τριστίχου·

«Νέος ὑπανδρεύμηκα, ώραιαν γυναικα πῆρα,
Ζεύκια πολλὰ ἐτράβηξα, δόξαν μεγάλην ηὔρα,
Καὶ γρόσια ἔκαζάντησα, ὅσα μοῦ ἤταν χρεία».

Καὶ τῷόντι, ἐν ἀρχῇ τῆς ἐκστρατείας, εἶχεν ἔτι περιουσίαν ἀξιόλογον· ἀλλά, λέγει δ Ἀγγλος ἴστορικὸς Γόρδων, ὅστις ὑπηρέτησεν ὑπ' αὐτὸν καὶ ἐγγάρισεν αὐτὸν ἐκ τοῦ σύνεγγυς, «ἀποθανὼν δὲν κατέλειπεν εἰμὴ πολλὰ ὀλίγα χρήματα· διότι καθ' δλην τὴν ἐκστρατείαν δὲν ἔπαυσεν ἀφειδῶς παρέγων εἰς αὐτὴν ἐξ ἰδίων».

K. Παπαρρηγόπουλος

ΛΟΓΩΣ ΕΠΙΚΗΔΕΙΟΣ
ΕΙΣ ΤΟΝ ΓΕΩΡΓΙΩΝ ΚΑΡΑΤΣΚΑΚΗΝ

Δροσιά, λέγω δροσιά καὶ βροχὴ νὰ μὴ πέσουν πλέον εἰς τὸν Φαληρέα, καὶ ἀπαρχὰς νὰ μὴ δώσῃ ἡ γῆ ἐκείνη εἰς τὴν γῆν ἐκείνην ἔπεισεν δὲ δυνατός, δὲ κοῦφος ὑπὲρ ἀετοὺς καὶ ὑπὲρ λέοντας κραταιός, δὲ δυνατός, τοῦ ὅποιου ἡ ῥομφαία δὲν ἐσκεπάζετο ἀπὸ τὴν θήκην της, πρὶν πρῶτον διαφῆ μὲ τὸ αἷμα τῶν φονευμένων, ἡ πρὶν ἀλειφθῆ μὲ τῶν δυνατῶν τὰ παχέα σπλάγχνα.

Κλαύσατε, θυγατέρες τῆς Ἱρούμελης, τὸν θάνατον τοῦ Καραϊσκάκη, κλαύσατε, θυγατέρες τῆς Ἱρούμελης, τὸν θάνατον ἐκείνου, ὁ ὅποιος, καταταχθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἀδελφῶν σας, ἐλάμπρυνε τὸ αὐχμηρὸν πρόσωπόν σας, σᾶς ἔβγαλε τὸν πένθιμα φορέματα, σᾶς ἔνδυσε λαμπρὰ καὶ ἔτρεχεν ἀκάματος τὴν τωρινὴν ἄνοιξιν, εἰς τὰς κορυφὰς τοῦ Ύμηττοῦ, διὰ νὰ κόψῃ ἐκεῖθεν εὔσοσμα ἄνθη, καὶ νὰ στεφανώσῃ τὰς παρθενικὰς κεφαλάς σας. Ἀλλὰ τὶ προσκαλῶ μόνον τὰς θυγατέρας τῆς Ἱρούμελης εἰς κλαυθμούς; πῶς νὰ μὴ κλαύσωμεν δλοι; πῶς νὰ παρηγορηθοῦμεν διὰ τὸν θάνατον τοιούτου ἀνδρός;

Μεταφέρω τὸν νοῦν μου εἰς τὴν πρὸ ἐνὸς χρόνου ἀξιοθήρηγ-
τον καὶ τρομερὸν τῆς πατρίδος στιγμῆν' τὸ νέφος βλέπω τοῦ δου-
λικοῦ σκότους ἔξαπλωμένον ἀπὸ τὰς ἀλλοτε λαμπρὰς καὶ τότε
ζοφωμένας κορυφὰς τοῦ Μακρυνόρους, καὶ ἀπὸ τὰ παράλια τῆς
Ἀκαρνανίας ἔως τὰ πέριξ τῆς Ἀττικῆς τὸ νέφος τοῦτο ἐσκεπάζεν
ῶς μαῦρος μανδύας τὸν νεκρικὸν κρεβῆτα τῆς Ἱρούμελης μακρὺ
καὶ βαθὺ σκοτάδι ἐσύρετο κατόπιν τοῦ νεκρικοῦ αὐτοῦ μανδύου
καταπυκνωμένον, καὶ ἐφοδέριζε νὰ πέσῃ δλον καὶ εἰς τὸ πρόσω-
πον τῆς Πελοποννήσου, τὴν ὅποιαν καὶ αὐτὴν εἶχεν ἀποσβολωμέ-
νην ἡ Αἴγυπτικὴ ὁμίχλη.

Πάντη ἐναντίαν τῆς νεκρικῆς ἐκείνης σκηνῆς ἔχω σκηνὴν
σήμερον πρὸ δρφαλμῶν μου. Φῶς ἐλευθερίας, φῶς δόξης βλέπω
σήμερον χυμένον ἀπὸ τὰς κορυφὰς τοῦ Μακρυνόρους καὶ τὰ πα-
ράλια τῆς Ἀκαρνανίας ἔως τὰ πέριξ τῆς Ἀττικῆς τὸ φῶς τοῦτο

τῆς ἐλευθερίας καὶ δόξης ἐνυπήρχεν εἰς τὰς φυγὰς τῶν Ἱουμελιωτῶν, ἀλλὰ δὲν ἐκύθη εἰς τὴν σκοτισμένην ἐκείνην γῆν παρὰ διὰ τῆς Ισχυρᾶς δεξιᾶς τοῦ Καραϊσκάκη. Αὐτός, διασκορπισμένα τὰ παλληκάρια τῆς Ἱουμελῆς τῆς πάχεισε, ἐκδίκησιν πνέοντα καὶ αἷμα ἔχθρικὸν διψῶντα, διότι μολυσμὸς ὑποδουλώσεως δὲν ἔξαλειφεται παρὰ μὲν αἷμα, τὰ ἐσύναξε καὶ τὰ ώδήγησε πάλιν εἰς τὰ στάδιον τῆς πολεμικῆς καρτερίας, γυνόμενος ὁ Ἰδιος αὐτὸς τὸ παράδειγμα, εἰς δεκάμηνον διάστημα, τῆς πολεμικῆς αὐτῆς καρτερίας. Παντοδαπάς ἐλλείψεις ἔπασχε τὸ ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν του στρατόπεδον τῆς Ἐλλάδος, ἀλλὰ ποτὲ εἰς διάλυσίν του, δὲν τὰς ἐπρότεινε, ποτὲ δὲν ἐγόργυσε διὰ τὰς πολυειδεῖς του κακουργίας καὶ ταλαιπωρίας, ποτὲ δὲν ἐνέδωσεν εἰς δσους πειρασμούς διὰ τὴν θέσιν, εἰς τὴν δποίαν εὑρίσκετο, ὑπέπεσε· σεμνυνόμενος δικαίως εἰς τὸ ὑψηλὸν ἀξιώματος τῆς ἀρχηγίας, μὲ τὸ δποτον ἡ Κυβέρνησίς του τὸν ἐτίμησε, ποτὲ δὲν ἐνόμισεν ὅτι αὐτὸς μόνον ἡπιοργοῦσε νὰ τὸν λαμπρύνῃ· γῆξερεν ὅτι τὰ ἔργα μόνα είναι ἡ λαμπρότητα. "Οθεν ἀξιος τοῦ ὑψηλοῦ αὐτοῦ ἀξιώματος ἐφεζίνετο διὰ τῶν ἔργων του· ἀτρομος πάντοτε εἰς τοὺς πολέμους, ἀτρομώτερος πολὺ ἐφάνη καθ' ὃ διάστημα ἦτον ἀρχηγὸς τῶν κατὰ τὴν Στερεάν Ἐλλάδος στρατευμάτων. Τότε είχε φωμὶ καὶ αὐτός, ὅταν είχαν καὶ οἱ ἀγαπητοί του "Ἐλληνες" ἡ κλίνη του ἦτον κλίνη ἀπλοῦ στρατιώτου" πρωταγωνιστής ἐπαρρησιάζετο," καὶ τὴν τιμὴν τοῦ ἀγῶνος ὅλην τὴν ἀπέδιδεν εἰς ἄλλους· ἐνθουσιασμένος διὰ τὴν παλληκαριάν, ως παλληκάρι καὶ διότος, τὴν ἐτιμοῦσεν ὅπου τὴν ἔβλεπε, καὶ τὴν ἀντάμειδε πλουσιοπάροχα· τοὺς γνωστοὺς διὰ τὴν ἀνδρείαν τοὺς ἔκραξε κατ' ὅνομα, ὅταν ἐξεσπάθωνεν ἐν κατρῷ μάχῃς, διὰ νὰ τὸν ἀκολουθήσουν· ἔδγανε τὰ πιστόλια του ἀπὸ τὸ ζωνάρι, καὶ μὲ κύτα, εἰς ἀνταμοιβὴν παλληκαριάς, ἐστόλιεν τοῦ παλληκαριοῦ τὴν μέσην· ἔλιε τὴν ζώνην του καὶ ἔδιδεν εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ πολέμου καὶ τὸ ὑστερὸν νόμισμά του. Ιδού, "Ἐλληνες, δσα χαρακτηρίζουν τὸν ἀξιον ὁδηγὸν στρατευμάτων, ἵδού δσα λαμπρύνουν τὸ ὑψηλὸν ἀξιώματος τῆς ἀρχηγίας, ἵδού δσα ἀποθανατίζουν τὸν πολεμικὸν καὶ ἀποκατασταίνουν τὸν στρατηγόν, ποθητὸν εἰς τὸν στρατιώτην, σεβαστὸν εἰς ὅλον τὸ ἔθνος του καὶ φημι-

σμένον εἰς ὅλα τὰ ἔθνη καὶ εἰς ὅλους τοὺς αἰῶνας. Ήώς λοιπὸν ὅλοι γὰρ μὴ κλαύσωμεν; πῶς γὰρ παρηγορηθοῦμεν διὰ τὸν θάνατον τοιούτου ἀνδρός;

Τοιαύτη ἐστάθη διαγωγὴ τοῦ πατριώτου Καραϊσκάκη εἰς τὸ διάστημα τῆς δεκαμήνου ἀρχηγίας του· ἀλλ' οὐ τελευταίᾳ στιγμῇ τῆς ζωῆς του, οὐ στιγμή, οὐ δποταί ἀνακαλύπτει ὅλον τὸν ἄγνωστον κρυπτόμενον πολλάκις ἐν ὅσῳ ζῇ, τοῦ ἐπισφραγίζει τὴν ἀληθινὴν δόξαν, καὶ τοῦ στένει τρόπαιον ἀκόμη μονιμώτερον ἀπὸ τὸ δποτον οὐδὲντης του ἔστησεν εἰς Ἀράχωβαν. Ακούσατε στρατιώτικοί, ἀκούσατε πολεῖται τῆς Ἑλλάδος, ἀκούσατε φιλέλληνες καὶ φιλάρετοι Εὐρωπαῖοι τὰ τῆς τελευταίας στιγμῆς του.

Θανατηφόρα πληγωμένος ἐφέρθη εἰς τὸ πλοῖον τοῦ μεγάλου Στολάρχου τῆς Ἑλλάδος, διὰ νὰ λά�ῃ τὴν δυνατὴν ἵταρικὴν περιποίησιν· γυμνασμένος ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων εἰς τὸ σπαθὶ καὶ τὸ τουφέκι, εἰδήμων τῆς φύσεως τῶν πληγῶν, ἐγνώρισε μόνος του ὅτι η βοήθεια τῆς ἵταρικῆς δὲν ἥθελεν ἴσχυσει, ὅτι η μεγάλη περιποίησις τοῦ Στολάρχου δὲν ἥθελεν ὀφελήσει, καὶ ὅτι τὸ τέλος τῆς ζωῆς του ἦτον ἐγγύς· μὲν πνεῦμα τότε ἀτάραχον, μὲν πρόσωπον γαληγὸν καὶ μὲ φωνὴν κατανυκτικὴν ὠμίλησε πρὸς τοὺς περιεστῶτας ὀπλαρχηγούς, παρόντων καὶ τοῦ μεγάλου Στολάρχου καὶ τοῦ Ἀρχιστρατήγου τῆς Ἑλλάδος, κατὰ τὸν ἔχης τρόπον·

«Μέγα βάρος μὲ ἐπεφόρτισεν η πατρίς μου» μὲ δέκα μηνῶν δεινοὺς ἀγῶνας ἐπλήρωσα τὸ χρέος μου· δὲν μὲ ἔμενε παρὰ η ζωὴ· ἵδού θυσίᾳ τῆς πατρίδος καὶ η ζωὴ μου· εἰς τὴν πατρίδα μου τὴν ἔχρεωστοῦσα, εἰς τὴν πατρίδα μου τὴν ἀποδίδω· ἀποθνήσκω· οἱ στρατιῶται μου ἀς τελειώσουν τὸ ἔργον μου, ἀς μου ἐλευθερώσουν τὰς Ἀθήνας». Αὕτα εἶπε καὶ παρέδωκε τὸ πνεῦμα εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Ηλάστου του. Τίνος καρδία δὲν κατανύγεται· εἰς τοιούτον ἀκουσμα; πῶς γὰρ μὴ κλαύσωμεν ὅλοι; πῶς γὰρ παρηγορηθοῦμεν διὰ τὸν θάνατον ἀνδρός, ὁ δποτος ἀποθνήσκει, καὶ τὸ σνομα τῆς γλυκυτάτης πατρίδος ἀκόμη τὸ τραυλίζουν τὰ νεκρωμένα χεῖλη του;

Αλλὰ εἰς ἄγδρας ἀποθνήσκοντας διὰ τὴν πατρίδα εἰνάι πολλὰ δεκτότεραι ἀπὸ τοὺς κλαυθμοὺς αἱ πράξεις, ὑπὲρ πατρίδος διὰ

τήν δποίαν καὶ ἐθυσιάσθησαν. καὶ τῆς δποίας καὶ ξεψυχοῦντες εἶχον εἰς τὸ στόμα τὸ ἄγιον ὅνομα· ναὶ· αἱ πράξεις αἱ δποῖαι τοὺς ἑδόξασαν ζῶντας. αὐταὶ καὶ μετὰ θάνατον τοὺς εὐχαριστοῦν πραττόμεναι, κατὰ μίμησίν των· αὐταὶ ἀναθαίνουν ὡς θυμίαμα εἰς τὰ ὕψη τῶν οὐρανῶν, ὅπου, φοροῦντες οἱ ἀσίδημοι αὐτοὶ ἀνδρες τῆς ἀρετῆς τοὺς στεφάνους, κάθονται ἀκτινοβολοῦντες πλησίον τοῦ θρόνου τῆς θείας Μεγαλειότητος.

Στρατιώται τῆς πατρίδος οἱ κατὰ τὸ στρατόπεδον τῆς Ἀιτιαῆς εύρισκόμενοι! στρατιώται, τοὺς δποίους ὁ Καραϊσκάκης ὥδη γγέσεις καὶ τόσες φορὲς εἰς τὴν δόξαν ἐνθυμηθῆτε ὅτι δὲν ἔτρεχατε δι' ἄλλο μαζὶ του τόσον ἄφοδοι εἰς τοὺς κινδύνους, δὲν ἔχορτάσατε τὰ σπαθιά σας μὲ τὰς σάρκας τῶν ἐχθρῶν εἰς Αράχωβαν καὶ Βελίτζαν, δὲν τοὺς ἀποδιώξατε αἰσχρῶς ἀπὸ Δίστομον καὶ Σάλωνα, παρὰ διὰ νὰ ἐλευθερώσετε τὴν ὑπαδουλωμένην γῆν σας ἀπὸ τοὺς τυράννους σας· κάθε κίνημά σας εἰς ἐλευθέρωσιν τῆς Ῥούμελης, ἐλέγετε μόνοι σας, εἶναι ὀλισθηρόν, κάθε νίκη ἀκαρποφόρητος, ἀν δὲν ἀρπάσετε ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν ἀπίστων τὴν ἵεράν τῶν Ἀθηνῶν πόλιν. Αὐτὸ φωνάζοντες οἱ ἴδιοι ἐπαρρησιάσατε τὰ στήθη σας ἔμπρασθεν αὐτῆς τῆς πόλεως, προωρισμένης ἵσως ἀπὸ τὴν θείαν Πρόνοιαν διὰ νὰ γενῇ ἡ πρωτεύουσα τῆς ἀναγεννωμένης Ἐλλάδος· εἰς πολλάς καὶ δεινάς περιπλοκάς μὲ τοὺς αὐτοὺς ἐχθρούς ἐμπλέχθητε πετναν, γύμνωσιν, παγετούς ἐκαταφρονήσατε, πληγὴ ἀπὸ τὴν κακοπάθειαν ἔγινε τὸ σῶμά σας, μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ στεφανώσετε τὰ ὑπέρλαμπρα ἔργα σας μὲ τῶν Ἀθηνῶν τὴν διάσωσιν· δὲ ἀτρόμητος ἀρχηγός σας ὑπὲρ αὐτῆς τῆς πόλεως μαχόμενος ἀπέθανε καὶ εἰς τὰ χώματα τῆς ἴδιας αὐτῆς πόλεως ἔχυσε τὸ αἷμά του. Στρατιώται παρόντες καὶ ἀπόντες! ἀκόμη τὸ αἷμά του ἀχνίζει· χθὲς ἡ γῆ ἐπαράλαβε τὸ σῶμά του, σήμερον περιμένει ἀπὸ σας τὰς ἐπιταφίους τιμάς του, ἀπὸ σας τὰς περιμένει, πλὴν τὰς περιμένει ὡς στρατιώτης ἀπὸ στρατιώτας, ὡς ἀποθανὼν ὑπὲρ τῆς πόλεως Ἀθηνῶν ἀπὸ μαχομένους ἀποφασιστικῆς ὑπὲρ Ἀθηνῶν. Στρατιώται! ἡ ἡχώ τῶν ὑστεριῶν λόγων τοῦ ἀρχηγοῦ Καραϊσκάκη περιφέρεται ἀκόμη εἰς τὰς ἀκοάς μας· «Τελειώσατε, Συστρατιώται, λέγει ὁ ἀρχηγός σας, τὸ ἔργον μου, ἐλευ-

θερώσατέ μου τὰς Ἀθήνας. τὰς Ἀθήνας ἐλευθερώσατέ μου».

Στρατιώται ! Αὐτὴ είναι ἡ διαθήκη του, σεῖς εἰσθε οἱ ἔκτελεσται τῆς διαθήκης του, αὐτὴ είναι γραμμένη μὲ τὸ χυθὲν ὑπὲρ πατρίδος αἷμά του, καὶ τὸ αἷμά του ἀκόμη ἀχνίζει, καὶ τὸ σῶμά του χθὲς ὁ τάφος τὸ ἐπαράλαβε· τιμήσατε, στρατιώται, καθ' ὃν τρόπον ὁ Ἰδιος σᾶς ἐπαράγγειλε τὴν μνήμην του· αὐτὸς ἀπέθανεν, ἀλλὰ τὸ παράδειγμά του ζῇ· ἀλλὰ τί λέγω τὸ παράδειγμά του ζῇ ; αὐτὸς ὁ Ἰδιος είναι ἡσοράτως μαζί σας, ἀλλὰ ὅχι πλέον πενιχρά, καταξεσχισμένα καὶ δυσώδη ἐνδυμένος. ὅχι πλέον αὐχμηρός, ως ἔζοսσε μαζί σας, αὐτὸς σᾶς παρρησιάζεται ἐνδυμένος τὸ χρυσοῦ φαντον φόρεμα τῆς δόξης. τὸ φόρεμα, τὸ δποῖον ἐνδύει τὸν στρατιώτην εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης ὁ ὑπὲρ πατρίδος θάνατος, αὐτός, "Ἐλληνες, αὐτός, καθ' ἣν στιγμὴν ξεσπαθωμένοι κτυπήσετε τὰ τείχη τῶν Ἀθηνῶν, θέλει σᾶς παρρησιασθῆ τότε ως ὁ Ἰσχυρὸς ἄγγελος τῆς Ἀποκαλύψεως καταβαίνων ἐκ τοῦ οὐρανοῦ περιθεθλημένος νεφέλην, καὶ Ἱρις ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, καὶ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ως ὁ ἥλιος, καὶ οἱ πόδες αὐτοῦ ως στύλοι πυρός, ναί, τοιοῦτος θὰ σᾶς παρρησιασθῇ, ἐπειδὴ τόση λαμπρότης περιχύνεται μετὰ θάνατον εἰς δποῖον ἥθελεν ἀποθάνει ὑπὲρ πατρίδος. αὐτὸν θέλετε ἀκούσει ἐκείνην τὴν στιγμὴν ἐπαναλαμβάνοντα μεγάλῃ φωνῇ δ, τι καὶ ἐνῷ ἀνέδαινεν εἰς τοὺς οὐρανούς, ἔλεγε : Συστρατιώται, τελειώσατε τὸ ἔργον μου, ἐλευθερώσατέ μου τὰς Ἀθήνας, τὰς Ἀθήνας ἐλευθερώσατέ μου...

Σπ. Τρικούπης.

ΕΙΣ ΔΩΞΑΝ

A' "Εσφαλεν ὁ τὴν δόξαν
 'Ονομάσας ματαίαν,
 Καὶ τὸν ἄνδρα μαινόμενον
 Τὸν ποὸ τοιαύτης καίοντα
 Θεᾶς τὴν σμύρναν.

B' Λίδει αὐτὴ τὰ πτερῷ.
 Καὶ εἰς τὸν τραχύν, τὸν δύσκολον
 Τῆς ἀρετῆς τὸν δρόμον
 Τοῦ ἀνθρώπου τὰ γόνατα
 Ιδοὺ πετάουν.

Γ'

Μικρὰν ψυχήν, κατάπτυστον,
Κατάπτυστον καρδίαν
Ἐτυχ² ὅστις ἀκούει
Τῆς δόξης τὴν παράκλησιν
Καὶ δειλιάζει.

Δ'

Ποτέ, ποτὲ μὲ δάκρυα
Δὲν ἔβρεξεν ἐκεῖνος
Τῶν φύλων του τὸ μνῆμα,
Οὔτε τὸ γῶμα ἐφίλησε
Τῶν συγγενῶν του.

Ε'

Εἰς τὸν ἥγρωμένον
Βαθὺν ὠκεανόν,
὾που φυσάει μὲ βίαν
Καὶ δογύζεται τὸ πνεῦμα
Τῆς πικρᾶς τύχης,

ΣΤ'

Καθ² ἡμέραν κυττάζει
Τοὺς πολλοὺς τῶν δυστήγων
Πνιγομένων θνητῶν,
Καὶ ποῖος ποτὲ τὸν ἥκουσε
Παραπονοῦντα;

Ζ'

Θερμότατον τὸν πόθον
Ἐφύτευσας τῆς δόξης
Εἰς τὴν καρδίαν τῶν τέκνων σου,
Ω² Ἑλλάς, καὶ καλεῖσαι
Μήτηρ ἱρώων.

Η'

Καθὼς ἀπὸ τὸ σπήλαιον
Ἐκβάς δ λέων πληγώνει,
Σκοτώνει, διασκορπίζει
Τολμηρῶν κυνηγῶν
Πλῆθος Ἀράβων.

Θ'

Καθὼς εἰς τὸν χειμῶνα
Τὸ νερὸν ὑπερήφανον
Τοῦ χειμάρρου κυλίεται,
Καὶ τὰ χωράφια χάνονται
Βοσκοὶ καὶ ζῷα.

I' "Η καθὼς τὴν αὐγὴν
 Ἐξαπλώνετο δὲ Ἡλιος,
 Καὶ τὸ ἀστρα τὸ ἀναρίθμητα
 Απὸ τὸν μέγαν Ὁλυμπον
 Πάντα ἔξαλείφει,

IA' Οὕτω τὰ μύρια τάγματα
 Ἐχυσεν δὲ Ἀράξης,
 Άλλα, δὲ ἀσπὶς Ἑλλάδος,
 Σὺ ἐπὶ τοὺς Πέρσας ἀστραφες,
 Καὶ ἔγινον κόνις.

IB' Περίφημοι ψυχαι
 Τριακοσίων Λαζόνων,
 Ψυχαι, αἱ ποὺ ἐδοξάσατε
 Τὸν Ἀσωπὸν καὶ τὸ ἄλσος
 Τοῦ Μαραθῶνος.

II' Εὑφραίνε μὲ τὸ ἀθάνατον
 Μέτρον τὰς Ἀγαΐδας
 Χήρας δὲ Θεῖος Ὄμηρος,
 Καὶ τὸ πνεῦμα σας ἀναπτε
 Τὸ γένιον μέλος.

ΙΔ' Τοῦ καρτεροῦ Αἰακίδου
 Τὴν φήμην ἔζητεύσατε,
 (Αείμνηστος, θαυμάσιος,
 Ζῆλος) καὶ τὸ αἷμα ἐχύσατε
 Λιὰ τὴν Ἑλλάδα.

ΙΕ' Καὶ γὰρ, Καὶ γὰρ τὸ σίδηρον
 Γυρεύώ τοῖος μοῦ δίδει
 Τὰς βροντὰς τοῦ πολέμου;
 Ποῖος μὲν ὁ δηγεῖ τὴν σήμερον
 Εἰς τὸν ἀγῶνα;

ΙΣΤ' Φοβερόν, μυσαρὸν
 Θρέμμα σκληρᾶς Ἀσίας,
 Οὐθωμανέ, τί μένεις;
 Τί νοεῖς; τί δὲν φεύγεις
 Τὸν θάνατόν σου;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

- ΙΖ' Ἐφθασ̄ ἡ ὥρα φύγε,
 Ἀνέβα τὴν ἀγορίαν
 Ἄραβικὴν φοράδα.
 Νίκησον εἰς τὸ τρέξιμον
 Καὶ τοὺς ἀνέμους.
- ΙΗ' Ἐπὶ τὸν Ὑμηττὸν
 Ἐβλάστησεν ἡ δάφνη,
 Φύλλων ἵερὸν στολίζει
 Τὰ ἡρειπωμένα λείψανα
 Τοῦ Παρθενῶνος.
- ΙΘ' Νέοι, γυναικες, γέροντες
 Ἐλληνικὰ θηρία,
 Φιλοῦσιν, ἀποσπάουσι
 Τοὺς πλάδους, στεφανώνουσι
 Τὰς κεφαλάς των.
- Κ' Ἀνέβα τὴν ἀράβιον
 Οὐθωμανέ, φοράδα
 Τὴν φυγὴν κατεγκρήμνισον.
 Ἐλληνικὰ θηρία
 Σὲ καταρέχουν.
- ΚΑ' Τὴν λάμψιν τῶν δργάνων
 Ἀρειμανίων ἴδε·
 Ἀκουσον τὴν βοήν
 Τῶν θάνατον πνεόντων
 Ἡ ἐλευθερίαν.
- ΚΒ' Νοεῖς,—Τρέξατε, δεῦτε
 Οἵ τῶν Ἐλλήνων παῖδες·
 Ὕλιθ' ὁ καιρὸς τῆς δόξης.
 Τοὺς εὐκλεεῖς προγόνους μας
 Ἄς μιμηθῶμεν.
- ΚΓ' Ἐὰν τὸ ἀκονίζῃ ἢ δόξα
 Τὸ ξίφος κεραυνοῦ·
 Ἐὰν ἡ δόξα θεομώσῃ
 Τὴν ψυχὴν τῶν Ἐλλήνων
 Ποῖος τὴν νικάει;

ΚΔΤί τρέμεις ; τὴν φοράδα
Κτύπα, κέντησον, φύγε,
Οθωμανέ, θηρία
Μάχην πνέοντα, δόξαν,
Σὲ καταρέζουν.

ΚΕ' Ὡ δόξα, διὰ τὸν πόθον σου
Γίνονται καὶ πατρίδος,
Καὶ τιμῆς, καὶ γλυκείας
Ἐλευθερίας καὶ ὕμνων
Ἄξια τὰ ἔθνη.

Ανδρ. Κάλβος

ΛΟΓΟΣ

ΕΚΦΩΝΗΘΕΙΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΗΜΕΡΑΝ ΤΗΣ ΥΠΟΔΟΧΗΣ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΗΤΟΥ

(Ἐν Αιγίνῃ 12 Ιανουαρίου 1828).

«Οὐκ ἄρξω ἐγώ· οὐκ ἄρξει ὁ υἱός μου ἐν ὑμῖν·
Κύριος ἄρξει ὑμῶν· Κύριος κυβερνήσει ὑμᾶς»
(Κριτῶν Κεφ. Η' 24)

Εἰς τοιαύτην λαμπράν καὶ ἐπίσημον ἡμέραν, Κυθερνῆτα τῆς Ἐλλάδος, κατὰ τὴν ὁποίαν Σὲ ὑπήντησε καὶ Σὲ ὑπεδέχθη ἡ πατρίς, ἐν τῷ μέσῳ ἀνεκφράστου χαρᾶς καὶ ἀγαλλιάσεως, εἰς τοιαύτην λαοῦ τῶν Ἐλλήνων ἐμῆγγυριν, ἐνῷ ὑψώνει φωνὰς εὐχαριστηρίους πρὸς τὸν "Ὕψιστον διὰ τὴν τόσον ἐπιθυμητὴν καὶ εὐκταίαν ἔλευσίν Σου, ποίαν ἀγγελίαν πλέον χαροποιὰν ἡδύνατό τις νὰ φέρῃ εἰς τὸ μέσον ἐκ μέρους Σου, σύμφωνον τῷ ὅντι μὲ τὰ φρονήματα τῆς ψυχῆς Σου, μὲ τὰ συναισθήματα τῆς καρδίας Σου, μὲ τὰς ἐγκαρδίους εὐχὰς ὅλων τῶν ἀλγθιωῶν τέκνων τῆς Ἐλλάδος, μὲ τὰς μεγάλας ἐλπίδας, τὰς ὁποίας ἔχουσιν εἰς Σέ ! Τί ἀλλο ἡδύνατο ν' ἀναγγείλῃ πλέον χαρμόσυνον, κατάλληλον μάλιστα εἰς τὰς παρούσας τῆς πατρίδος περιστάσεις καὶ ἐχέγγυον τῆς διὰ Σου ἐλπιζομένης εὐτυχίας της, παρὰ ὅ,τι ἀρχηγὸς λαοῦ ἔλευθέρου,

ἐλευθέρως ἐκλεγθεὶς ὥπ' αὐτοῦ, καὶ ὑπέσχετο πρὸς αὐτὸν τὸν
ἴδιον καὶ ἐπροσπάθησε νὰ φέρῃ εἰς ἔκθασιν!

Ἄκοντας λοιπόν, λειτουργοὶ τοῦ Ἱψίστου, ἀκούσατε, σεβάσμιε
Πρόεδρε καὶ Βουλευταῖ, ἀκούσατε πολιτικοί, πολεμικοί, δλος δ
λαὸς τῆς Ἑλλάδος ἀκούσατε: «Κύριος ἀρξει ὑμῶν· Κύριος κυβερ-
νήσει ὑμᾶς.» Δὲν θέλουσιν ἔξουσιάς εἰς τὸ ἔξις διέθρια πάθη,
ὅχι χαμερπετές ίδιωτέλειαι, ὅχι ῥάδιουργίαι, ὅχι οἰκεῖος, ἐὰν δὲν
είναι ἄξιος, ὅχι συγγενής, ἐὰν είναι ἀνεπιτήδειος, ὅχι φίλος τοῦ
Κυβερνήτου, ἐὰν δὲν ἔχῃ ἴκανότητα ἀλλ᾽ ή ἵερὰ δικαιιούνη καὶ
οἱ αἰώνιοι καὶ ἀμετάβλητοι νόμοι τοῦ Θεοῦ, οἱ πρὸς κυβέρνησιν
ἐλευθέρου ἀνθρώπου διορισθέντες, θέλουσι κυβερνᾶν. Τὸ συμφέρον
τῆς πατρίδος, ή εὐνομία τῆς, ή εὐτυχία τῆς, ή δόξα τῆς, ὁ θριαμ-
βός της θέλουσι διευθύνει καὶ τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν καὶ τοὺς
σκοπούς καὶ τοὺς λόγους καὶ τὰς πράξεις τοῦ Κυβερνήτου. «Κύ-
ριος ἀρξει ὑμῶν· Κύριος κυβερνήσει ὑμᾶς.»

“Οσοι εἶδατε τὴν γῆν τῆς γεννήσεώς σας πυρποληθεῖσαν καὶ
κατασκαφεῖσαν, τοὺς γεννήτοράς σας σφαγέντας ἐμπροσθέν σας,
τὰ φίλτατά σας ἀπὸ τὰς ἀγκάλας ἀρπαγέντα καὶ αἰχμαλωτισθέντα,
ὅσοι ἐγείνατε θύματα τῆς παρανομίας καὶ τῆς ἀναρχίας τῶν
ἰδίων ἀδελφῶν σας, ἀκούσατε καὶ χαίρετε. Χαίρετε, διότι παύσου-
σιν εἰς τὸ ἔξις τὰ δεινά μας διότι θέλομεν ίδει τὴν δικαιούνην
Ισχύουσαν, τοὺς νόμους ἐνεργουμένους, τὴν κακίαν τιμωρουμένην,
τὴν ἀρετὴν βραχευμένην καὶ ἐν γένει τὴν πατρίδα εὔνομουμένην
καὶ εὐδαιμονοῦσαν εἰς τὰ ἔσω, τροπαιοῦσαν καὶ θριαμβεύονταν εἰς
τὰ ἔξω, τὴν πίστιν ὅχι πενθοῦσαν, ἀλλὰ λαμπροφοροῦσαν καὶ χαί-
ρουσαν.

Χαίρε καὶ Σύ, Κυβερνήτα τῆς Ἑλλάδος, διότι μετὰ τοσοῦτον
πολυχρόνιον ἀποδημίαν, ἐπιστρέφεις εἰς τὴν κοινὴν πατρίδα, τὴν
βλέπεις, τὴν χαιρετᾷς ὅχι πλέον δισύληγν καὶ στενάζουσαν ὑπὸ τὸν
ζυγόν, ἀλλ᾽ ἐλευθέραν, ἀλλὰ δεχομένην Σε Κυβερνήτην καὶ περι-
μένουσαν νά Σε ίδῃ νὰ διηγήσῃς τὰ τέκνα τῆς εἰς τὴν ἀληθινὴν
εὐδαιμονίαν καὶ εἰς τὴν ἀληθινὴν δόξαν. Ζῆθι! ἀλλ᾽ ἔχων ἵερὸν
ἔμβλημα: «Ο Θεὸς καὶ ή δικαιούνη κυβερνήσουσι τὴν Ἑλλάδα». Ζῆθι!
ἀλλὰ κυβερνῶν οὕτως, ὥστε νὰ αἰσθανθῇ ή πατρίς, νὰ
Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής.

καταλάθωμεν καὶ γῆμεῖς, νὰ ἐπαναλάθῃ ἡ ἀδέκαστος ἴστορία, ν' ἀντηγήσωσιν ὅλοι οἱ αἰθνεῖς,ὅτι οὐ Σύ, οὐδὲ ὁ υἱός Σου, οὐδὲ ὁ οἰκεῖός Σου, οὐδὲ ὁ φίλος Σου, οὐδὲ πνεῦμα φατρίας, ἀλλ' ἀληθῶς αὐτὸς ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ, αὐτὸς τὸ δίκαιον, αὐτοὶ τῆς Ἑλλάδος οἱ θεσμοὶ κυδερνῶσι τὴν Ἑλλάδα διὰ Σου.

Καὶ Τρόντι, ἐάν ὅποιον δήποτε ἔθνος, διὰ νὰ ὑπάρχῃ ἐλεύθερον, διὰ νὰ συντηρήται κραταιούμενον, διὰ νὰ εὑτυχῇ βελτιούμενον, εἴναι ἀνάγκη νὰ κυδερνᾶται διὰ μόνων τῶν νόμων, τοὺς ἐποίους ὁ Θεὸς διέταξεν ὡς κανόνας ἐλευθέρας ἐλευθέρου λαοῦ κυδερνήσεως, πολὺ μεγαλυτέραν ἀνάγκην ἔχει σήμερον ἡ Ἑλλὰς νὰ διευθύνεται διὰ μόνον τῶν τοιούτων νόμων διὰ Σου.

‘Αλλ’, ὁ σεβάσμιος Πρόεδρος καὶ Βουλευταί, ὁ εὐτυχὴ τῆς Ἑλλάδος λαέ! τί ἀρά γε δύναται νὰ δικαιώσῃ τὴν τοσαύτην χαράν μας! τί νὰ ὑποστηρίξῃ τὰς ἐλπίδας μας! τί νὰ μᾶς παραστήσῃ τὸν ἀνδρα, εἰς τὸν δρόποιον ἡ πατρὶς ἐπιστεύθη τὴν ὑποστήριξιν καὶ ἐνέργειαν τῶν νόμων τῆς! τί νὰ μᾶς δείξῃ τὴν ἐπιρροήν, τὴν δρόποιαν θέλει μεταχειρισθῆ πρὸς ἐκτέλεσιν ὅλων, δσα καὶ εἰς τὴν γενικὴν καὶ εἰς τὴν μερικὴν ἔνδος ἐκάστου εὐδαιμονίαν συντείνουσιν. Ἡ πολιτικὴ σύνεσίς του καὶ ἐμπειρία, δ λαμπρὸς δρόμος, τὸν δρόποιον εἰς τὸν πολιτικὸν κόσμον διέτρεξεν, δ ὑψηλὸς βαθμός, τὸν δρόποιον εἰς ἕνα τῶν δυνατωτέρων θρόνων τῆς οἰκουμένης είχε, καὶ τὸν δρόποιον διὰ τὴν πατρίδα παρέβλεψεν, ἡ πρὸς αὐτὴν ἀγάπη καὶ ἀφοσίωσίς του μᾶς βεδαιώνουσι τὰ πρῶτα· τὸ δὲ τελευταῖον μᾶς πιστοποιοῦσι καὶ ἄλλα μὲν πολλά, καὶ μάλιστα δὲ δσα εἰς τὴν ἐν Τροιζῆνι Συνέλευσιν συνέδησαν.

Τίποτε ἀληθῶς δὲν εἰμπορεῖ νὰ παραστήσῃ λαμπρότερον τὴν πρὸς αὐτὸν ὅλου τοῦ ἔθνους μεγάλην καὶ ὑπόληψιν καὶ πεποίθησιν, παρὰ τὸ ἀξιομνημόνευτον ἐκεῖνο ψήφισμα,διὰ τοῦ δροπίων ἀκαλέσθη Κυδερνήτης τῆς Ἑλλάδος.

“Οσοι εὐρέθητε εἰς τὴν Ἐθνικὴν ἐκείνην Συνέλευσιν, ἐνθυμεῖσθε ἀκόμη ποιά ἄγρια πάθη ἥγερθησαν, διὰ νὰ καταστρέψωσιν ὅ,τι ἡ μανία τῶν τυράννων ἡ παρέβλεψεν, ἢ δὲν ἥδυνήθη ν' ἀφανίσῃ. Ποία φλόξει διχονοιῶν ἐξήρθη, διὰ νὰ κατακαύσῃ, δσα τὸ ἐχθρικὸν πῦρ δὲν γῆμπόρεσε νὰ καταφλέξῃ πῶς δ “Ελλην κατὰ, τοῦ “Ελλη-

νας, ὁ συγγενής κατὰ τοῦ συγγενοῦς, ὁ ἀδελφὸς κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ καθαπλίζετο, καὶ ὁ ἀσπλαγχνος καὶ ἀδυσώπητος ἐμφύλιος πόλεμος ἔτοιμάζετο νὰ καταφέρῃ τὴν τελευταῖαν εἰς τὴν πνέουσαν τὰ λοισθια πατρίδα πληγήν. Τότε μόλις τὸ ὄνομα προφέρεται τοῦ Καποδίστρια καὶ ὅλα καταπραῦνονται· ἡ δρμὴ τῶν ἀγρίων παθῶν κατέπαυσε, καὶ τὰ ὀλέθρια τῶν διχονοιῶν ἀποτελέσματα ἐμποδίσθησαν. Φέρετε ἀκόμη κατὰ νοῦν πόσην χαρὰν ἐπροξένησεν ἡ ἡ ἐκλογή του· μὲ ποίαν ἀγαλλίασιν τὴν ἐδέχθησαν οἱ ἐκεὶ εὑρεθέντες· μὲ πόσην ταχύτητα διεδόθη εἰς ὅλον τὸ ἔθνος καὶ ποίας ἐλπίδας τοῦ ἐγένενεσεν.

Ἄλλ' ἄν, ὁ Κυδερνῆτα τῆς Ἑλλάδος, αἱ λαμπρότεραι στιγμαὶ τῆς εἰς αὐτὴν πολιτικῆς ζωῆς Σου ἐφάνησαν ἀπὸ τὴν ἐν Τροιζήνι Συνέλευσιν, τὸ μεγαλύτερον δῆμος τοῦ βίου σου κατόρθωμα ἀρχίζει ἀπὸ τὴν σήμερον, καὶ μέλλει ἀκόμη νὰ κατορθωθῇ.

Καὶ εἶναι κατάπαυσις τῶν διχονοιῶν ἡ διάλυσις τῶν φατριῶν, ἡ ὀρθή, ἡ δικαία, ἡ μὴ ψευδομένη τὸ ὄνομα Κυδέρνησις τῆς Ἑλλάδος, ἡ ἀναγέννησις ἀνθρώπων, ἡ ἀνάπλασις ἀληθινῶν Ἑλλήνων. Κατόρθωμα τιφόντι, δσον δύσκολον, δσον ἐργώδες, δσον μέγα, ἄλλο τόσον περιφανές, λαμπρόν, ἔνδοξον. Διὰ νὰ ἐπιτύχῃς δὲ τὸν ὑψηλὸν τοῦτον καὶ μόνον σκοπόν, ἀκούσον τὴν ἀλήθειαν καὶ ἀπὸ ἀνθρώπων, δστις δὲν ἔχει καμμίαν πρόφασιν νά Σε εἰπῇ ψεύδοις.

Ἄφοις ἀποβλέψῃς πιστῶτον εἰς ἐκείνον, δστις κυδερνᾶς τὰ σύμπαντα, ἀφοις στοχασθῆς δσα ἡ μετ' ἐπιμελείας ἔρευνα τοῦ νοῦ καὶ τῆς καρδίας τοῦ ἀνθρώπου, καὶ μάλιστα τοῦ Ἑλληνος, δσα ἡ ἀκριβής παρατήρησις τῆς ἴστορίας τῶν ἐλευθέρων ἔθνων· ἡ ἀρχή, ἡ πρόοδος, ἡ ἀκμὴ καὶ παρακοινή των, τὰ αἰτια τῆς ἐπιτυχίας ἡ ἀποτυχίας των, τῆς δόξης ἡ ἀδοξίας των, τῆς κκοδακιμονίας ἡ εὐδαιμονίας των, δσα τέλος αἱ βικλεῖαι πολιτικαι Σου γνώσεις Σὲ ὑπαγορεύσωσιν· ἀφοις συλλογισθῆς ὅλα τὰ ἀναγκαῖα μέσα, τὰ ὅποια πρέπει νὰ βάλῃς εἰς πρᾶξιν διὰ τὴν καλὴν ἔκδασιν τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ἐγχειρῆματος, ἐνθυμοῦ προσέτι δτι, ἀν στρέψῃς ἀλίγον μόνον τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸ μέρος τοῦτο, βλέπεις τὴν γῆγ τοῦ Σόλωνος καὶ τοῦ Ἀριστείδου, ἢν πρὸς ἐκεῖνο, τὴν γῆγ τοῦ Λυκούργου καὶ τοῦ Λεωνίδου, δτι εὑρίσκεσαι εἰς τὸ μέρος

έκεινο τῆς Ἑλλάδος, ὅπου γηφανίσθησαν ὅλαι τοῦ μεγαλυτέρου τυράννου τοῦ κόσμου αἱ δυνάμεις, ἐτάφησαν ὅλαι τῆς τυραννίας αἱ ἑλπίδες, καὶ ἐστερεώθη ἡ φαεινή, ἡ λαμπρὰ τῆς ἐλευθερίας πρηγπίς, εἰς τὴν δποίαν, ὅποιον ἔθνος θέλει, ἀναβαίνει καὶ μένει ἐλεύθερον· ὅτι τὸ ἔδαφος, τὸ δποῖον πατεῖς, εἰναι ἐρείπια ἐπισήμου καὶ ἐλευθέρας πόλεως τῆς Ἑλλάδος· αὐτή, τὴν δποίαν τώρα βλέπεις, ἀνηγέρθη παραδόξως ἀπὸ τὴν τέφραν τόσων ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας πυρποληθεισῶν πόλεων, ὁ λαός, ὅστις σὲ περικυκλώνει, ἔμεινεν ἀπολιτικαὶ καὶ ἀδικοὶ δι’ αὐτήν.

Ἐνθυμοῦ ὅτι, ἔμπροσθεν τοῦ Θεοῦ, ὅλων τῶν ἀνθρώπων, ὅλων τῶν αἰώνων, αὐτῆς τῆς συνειδήσεώς Σου, ἀνεδέχθης νὰ κυβερνήσῃς τοὺς ἀδελφούς Σου, τὸ ἔθνος Σου, ἔθνος, τὸ δποῖον πρῶτον ἐδίδαξε τοὺς ἀνθρώπους ὅτι ἔχουσι δικαιώματα, καὶ πρῶτον ἐδείξεν εἰς αὐτοὺς ὅτι εἰναι δυνατὸν νὰ ζῶσιν ἐλεύθεροι καὶ εὐτυχεῖς· τὸ δποῖον εἰς τὸν καιρὸν τῆς ἐλευθέρας κυβερνήσεώς του, ἐγένησε τοὺς μεγαλυτέρους ἄνδρας ὅλου τοῦ κόσμου, καὶ τὸ δποῖον ὅλας τὰς δυστυχίας καὶ συμφορὰς ἡμπορεῖ νὰ ὑποφέρῃ, ὅχι ὅμως καὶ νὰ μένῃ διὰ παντὸς δεδουλωμένον. Φέρε πάντοτε κατὰ νοῦν, ὅτι πρὸ δλίγων ἥδη ἐτῶν ἐσύντριψε τὰς ἀλύσεις, μὲ τὰς δποίας ἥτον δεμένον, καὶ ἐτίναξε τὸν βαρύτερον τῆς δουλείας ζυγόν· ὅτι ἀπεφάσισεν ἡ νὰ ζῆσῃ αὐτόνομον καὶ ἀνεξάρτητον, ἡ νὰ ταφῇ ὑπὸ τὰ ἐρείπια τῆς ἐπισημοτέρας διὰ τὴν ἐλευθερίαν γῆς τοῦ κόσμου· ὅτι διὰ νὰ τὴν ἀναλάδῃ πάλιν, εἶτε τοὺς ἱερεῖς τῆς ἱερᾶς θρησκείας του κρεμαμένους καὶ συρομένους εἰς τὴν γῆν ὡς καταδίκους, τὸ Βυζάντιον, τὴν Σμύρνην, πολλὰς τῆς Ἀσίας, τῆς Εύρωπης καὶ τῶν περὶ αὐτὰς νήσων χώρας βαμμένας μὲ τὸ αἷμα τῶν τέκνων του, τὰς Κυδωνίας, πρώτην τῶν Ἑλληνίδων πόλεων θῦμα γενομένην τῆς μανίας τῶν τυράννων, πυρποληθείσας καὶ κατασκαφείσας· Ἀπὸ τὴν Θράκην ἔως εἰς τὴν Ἡπειρον, καὶ ἀπὸ τὴν Ἡπειρον ἔως εἰς τὸ ἔσχατον πηγῆς Πελοποννήσου Ἀκρωτήριον, τὰς ἐπισημοτέρας πόλεις καὶ κωμισπόλεις του κατηδαφισμένας καὶ ἐρημωμένας· ὅτι μὲ δλας τὰς ταλαιπωρίας, μὲ δλας τὰς ἐλλείψεις καὶ τὰς πολυειδεῖς ἐγκατιώσεις, μὲ δληγη τὴν φρίκην, τὴν δποίαν ἐμπνέουσιν αἱ τρομεραὶ σκηναὶ τῶν πυρπολήσεων, τῶν ἀναστατώσεων, τοῦ ἀνδρα-

ποδισμοῦ, τῶν σφαγῶν, ἐθριάμβευσε καὶ κατὰ ἔηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν· καὶ διὰ τὴν ἀνδρίαν τοῦ στρατιωτικοῦ καὶ ναυτικοῦ του ἔσεισεν ἐκ θεμελίων τὸν θρόνον ταῦ Σουλτάνου, καὶ τὸ θαυμασιώτερον ὅτι ἐν τῷ μέσῳ τῶν φλογῶν καὶ τοῦ ἐχθρικοῦ σιδήρου, τοῦ κρότου τῶν ὄπλων καὶ τῆς συγκρούσεως τῶν παθιῶν ἐσυλλογίσθη καὶ ἐδυνήθη νὰ συντάξῃ Πολιτικὸν Σύνταγμα, κατὰ τὸ ὄποιον γῆθέλησε νὰ πολιτεύηται καὶ τὸ ὄποιον μὲ τὸ αἷμά του ἀπεφάσισε νὰ διπερασπίζεται.

Μὴ λησμονήσῃς ποτέ, ὅτι ἔπειτα τὸ φεῦδος, η διαβολή, αἱ συκοφαντίαι, η ὑπουρος καὶ ράδιονγος ἀντενέργεια, αἱ κατὰ χάριν καὶ κατὰ βίᾳ γενόμεναι ἐκλογαί, αἱ χαμερπεῖς ἴδιοτέλειαι, η κατάχρησις τῶν κοινῶν, η παράδασις αὐτοῦ τοῦ ἴδιου Συντάγματος, οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι μᾶς ἔκαμψαν νὰ θρηγήσωμεν διὰ τὴν Χίον, νὰ κλαύσωμεν διὰ τὴν Κρήτην, διὰ τὴν Κάσσον, διὰ τὰ Ψαρρά, διὰ τὸ Νεόκαστρον, νὰ στενάζωμεν ἀκόμη πικρὰ διὰ τὸ Μεσολόγγι καὶ διὰ τὰς Ἀθήνας, νὰ χύνωμεν δάκρυα, δι’ ὅσα εἰς τὴν Στερεάν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὴν Πελοπόννησον συνέδησαν καὶ συμβαίνουσι κακά, νὰ βλέπωμεν ἐκ τοῦ ἐνὸς μέρους τὸν Αἴγυπτον καὶ ἐκ τοῦ ἄλλου τὸν Τούρκον περιφερομένους, πυρπολοῦντας, αἰχμαλωτίζοντας, σφάζοντας, καὶ τὸ χειρότερον καὶ τὸ πολλῆς λύπης καὶ ἀθυμίας καὶ πολλῶν δακρύων ἀξιον, ὃς νὰ ἐπρόσκειτο ἡγὸν ὅχι τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς σωτηρίας τῆς πατρίδος, ὅχι τῆς δόξης, ἀλλὰ τῆς ἀρπαγῆς, τῆς καταδυναστείας τῶν ἴδιων ἀδελφῶν μας, νὰ βλέπωμεν ἐν ταῦτῃ αὐτοὺς ἐκείνους, εἰς τῶν ὄποιων τὴν δύναμιν καὶ ἐπιρροὴν καὶ σύνεσιν εἶχομεν τὰς ἐλπίδας μας, σύνεργοιμένους τίς τίνα νὰ ὑποσκελίσῃ, τίς τίνα νὰ καταβάλῃ καὶ ν' ἀφανίσῃ αὐτοὺς ἐκείνους. εἰς τῶν ὄποιων τὸν βραχίονα καὶ τὴν ἀνδρείαν ἐλπίζομεν, φιλοτιμουμένους τίς τίνα νὰ ὑπερβῇ κατὰ τὴν κακουργίαν καὶ κατὰ τὴν εἰς τοὺς ιόμους ἀπείθειαν· τὰς δὲ συμφορὰς τῆς πατρίδος νὰ κορυφωθῶσι τόσον, καὶ τὰς πληγάς τῆς νὰ γίνωσι τόσον ἀφόρητοι, καὶ η δόξα, καὶ η τιμή, καὶ η λαμπρότης τοῦ ὑπέρ πάντας τοὺς ὑπέρ ἐλευθερίας ἡγῶνας ἱερωτέρους καὶ δικαιοτέρους ἀγῶνός μας ν' ἀμαυρωθῇ τόσον, ὥστε δλόκληρον τὸ Ἑλληνικὸν Ἐθνος εἰς Σὲ μόνον ν' ἀποβλέπῃ καὶ Σὲ ἀπὸ

γῆμέραν εἰς γῆμέραν καὶ ἀπὸ στιγμήν εἰς στιγμήν γὰρ περιμένη, διὸ
νὰ φθάσῃς, νὰ παύσῃς τὰ δεινά του, νὰ θεραπεύσῃς τὰς πληγάς
του, νὰ τὸ ἐκδάληγες ἀπὸ τὸ γάος τῆς ἀναρχίας καὶ ἀκοσμίας, διὸ
τοῦ ὅποιου περιεκαλύψθη, καὶ νὰ τὸ ἀναδείξῃς εὑνομούσιενον,
λαμπρὸν καὶ περίσσεον.

Ἐγε λοιπὸν πάντοτε πρὸ δφθιλμῶν, διὶ οἵσον αἱ συμφοράί του εἶναι
δειναί, αἱ πληγαὶ του δυσίκτοι, ὁ κίνδυνος προφανῆς, οἵσον ή διὰ
τὴν ἐκλογήν Σου χαρά μας, ή διὰ τὴν ἔλευσίν Σου ἀγαλλίασίς μας,
αἱ εἰς Σὲ ἐλπίδες μας ὑπάρχουσι μεγάλαι, τόσον μεγαλυτέρας προ-
σογής καὶ προφυλακῆς είναι χρεία, μήν εὕρη γάρ των εἰς τὴν ψυ-
χήν Σου, εἰς τὴν καρδίαν Σου, εἰς τὰς πράξεις Σου, εἰς τὰς ἐκλο-
γάς, τὰς ὅποιας μέλλεις νὰ κάμης τῶν διαφόρων ὑπουργῶν Σου,
καμμία ἀπὸ τὰς δλεθρίους ἐκείνας ἀφορμάς; διὰ τὰς ὅποιας ἐκιν-
δύνευοννὰ ματαιωθώσι βέβαια ὅλαι αἱ θυσίαι, ὅλοι οἱ ἀγῶνες, ὅλα
τὰ αἴματα, τὰ ὅποια ἐκύθησαν ὑπὲρ τῆς ἔλευθερίας τοῦ ἔθνους μας,
ἐὰν Μεγάλαι καὶ Σεβασταὶ Δυνάμεις δὲν τὸ εὐσπλαγχνίζοντο καὶ δὲν
τὸ ἐλάμβανον ὑπὸ τὴν ἴδιαν προστασίαν καὶ ὑπεράσπισιν. Μή συγχω-
ρήσῃς εἰς κανένα γὰρ πράξην μηδὲ τὸ παραμικρόν, ἀπὸ οἵσα ἔκαμαν
νὰ κινδυνεύῃ νὰ σπαρχγῇ ή Ἑλλάς, καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῶν ὑπὲρ
αὐτῆς θριαμβῶν αὐτῶν τῶν Σεβαστῶν Μεγάλων Δυνάμεων.

Ἐνθυμού τελευταῖον, διὶ ὅλη ἡ Εὐρώπη, ὅλος ὁ κόσμος, ὅλοι οἱ
φίλοι τῆς ἀικαίσσουντος, τῆς ἀνθρωπότητος, αὐτὴ ἐκείνη ἡ Ἑλλὰς
διευθύνουσι πρός Σέ τὰ ὅμματα, δις εἰς τὸ ὄραστερον, τὸ λαμπρό-
τερον καὶ ἐνδοξότερον στάδιον κατὰ τῆς βραδυρότητος καὶ τῆς
ἀνομίας πρωταγωνίζόμενον. Ἐκν ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα ἐνθυ-
μούμενος κατερθώσῃς, ὅστε νὰ παύσωσιν αἱ διχόνοιαι, νὰ διαλυ-
θῶσιν αἱ φατρίαι, νὰ ἐνεργῶνται καὶ νὰ ἰσχύωσιν οἱ νόμοι, νὰ
ἀτραλεῖθῇ ἐκάστου ἡ ζωή, ἡ τιμή, ἡ ἴδιοκτησία: ἐὰν ἐμπνεύσῃς
τὴν ὁμόνοιαν, τὴν συμφωνίαν καὶ τὴν πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπην
ἐὰν δηγγήσῃς τοὺς πολιτικούς της εἰς τὰς ἀληθινὰ αὐτῆς συμφέ-
ροντα καὶ τοὺς πολεμικούς της εἰς τὴν ἀληθινὴν αὐτῆς δέξαν·
ἐὰν κάμης ὅστε γὰρ εὐδαιμονῇ ἐσωτερικῶς εὐνομούμενη καὶ νὰ
θριαμβεύωσι τὰ ὅπλα της κατὰ τοῦ ἀσπόνδου ἐχθροῦ της, νὰ μένῃ
ἀτάλευτος καὶ ἀκλόνητος ἡ ἀνεξχριτσία της, ἀθικτοῦ ἡ αὐτογο-

Νεοελληνικὰ Ἀραγνάσματα.

9

μία της, ο ποίκιλης τότε! άλλα τότε καὶ μόνον Σὲ περιμένεις ποῖοι στέφανοι Σοῦ έτοιμάζονται! ποῖοι αἰώνες θέλουσι παραλάβει τὸ ἔνομά Σου!.

Ἐάντι ἀνθρωπος δὲν ἀναδέχθῃ ἀκόμη κυδέργησιν ἔθνους μὲ δποίας καὶ εἰς ὅποιας περιστάσεις ἀναδέχεσαι Σὺ τὴν κυδέργησιν τοῦ ἔθνους Σου, ἦξενρε ὅτι καὶ ἀνθρωπος δὲν ἔδοξάσθη ἀκόμη, φές Σὺ μέλλεις νὰ διξασθῇς, ἐάν κατορθώσῃς τὸ μέγα τοῦτο κατόρθωμα...

‘Αλλ’ ο Κυδέργητα τοῦ παντός! Σέ ἀπὸ τὸ βάθος τῆς καρδίας ἐπικαλούμεθα! Διαφύλαξε τὸν Κυδέργητην ἡμῶν καθαρὸν ἀπὸ τὸ ὄλεθρον τῶν φατριῶν μίασμα! φάτισέ τον νὰ μάθῃ ὅλας τὰς ἀληθινὰς τῶν μεγάλων ὕστερηῶν καὶ συμφορῶν μας αἰτίας καὶ νὰ τὰς ἐξαλείψῃς νὰ γνωρίσῃ ὅλας τὰς πληγάς μας καὶ νὰ τὰς θεραπεύσῃς νὰ μήνιγκανται ἀπὸ τοὺς λόγους, μηδὲ ἀπὸ τὸ φαινόμενον, ἀλλὰ νὰ ἐρευνᾷς καὶ τοὺς σκοπούς, καὶ τὰ ἔργα, καὶ τὴν ἴκανότητα ὅλων ἑκείνων, εἰς τοὺς ὅποιους μέλλει νὰ ἐμπιστευθῇ τὰ ἵερὰ τῆς πατρίδος ὑπουργήματα! ἐνίσχυε Τον νὰ βάλῃ εἰς πρᾶξιν ὅλα, δισκε εἰς τὴν εὐνομίαν καὶ τὴν ἀληθινὴν αὐτῆς εὐδαίμονίαν συντείνουσιν. Αξίωσε δὲ καὶ ἡμῖς νὰ ἰδῶμεν τελευταῖον τὰς τόσουν ἐπιθυμητὰς καὶ εὔκταίς ἡμέρας τῆς δικαιίας καὶ ἀληθινῆς κυδέργησεως, τὴν πατρίδα ἀληθιῶς ἐλευθέραν, αὐτόνομον καὶ ἀνεξάρτητον, καὶ νὰ καυχῶμεθα, ὅτι οὐχὶ πάθος χαμερπές, οὐδὲ ἴδιοτέλεια, οὐδὲ πνεῦμα φατρίας, ἀλλ’ αὐτὸς τὸ δίκαιον, αὐτὸς τῆς Ἑλλάδος τὸ Ησυτικὸν Σύνταγμα, αὐτὸς Σὺ κυδέρνας τὴν Ἑλλάδα διά τοῦ αὐτῆς Κυδέργητου. Γένοιτο!

Θ. Καΐρης.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΣ

Τί πηρέσεν ἀληθιῶς σωτηρία τοῦ γένους, ὅτι ὁ κατακτητὴς ἐπισήμως καὶ κατ' ἐπίφασιν τεύλαχιστον δὲν κατεδίωξε τὴν θρησκείαν τῶν ήτταγμένων.

Οἱ πατριάρχης ἀπέβη ὁ ἔθναρχης τῶν δεῖδουλωμένων Ἑλλήνων, καὶ ὑπὸ τὰς πτέρυγας τῆς ἐκκλησίας ἐσκιάσθη τὸ γένος. Διὸ ταῦτα αἱ μοναὶ ὑπῆρχαν ἐπὶ τῆς τουρκοκρατίας οὐ μόνον τὸ καταφύγιον τῶν βεβαρημένων τὴν ψυχὴν καὶ φευγάντων τὰ ἐγκόσμια καὶ ἀποθλεπόντων εἰς ἄλλην πέραν τῶν γηῶν νοητὴν πατρίδα, ἀλλὰ καὶ οἱ ξενώνες καὶ τὰ γοσκομεῖα, αἱ βιβλιοθῆκαι καὶ τὰ στυλα τῶν συντετριμμένων ὑπὸ τοῦ κατακτητοῦ, τῶν ἀποτροπιαζομένων τὴν ὑποδούλωσιν τοῦ γένους. Ἐν δὲ τοῖς ναοῖς δὲν ἐσεβάζετο μόνον ὁ Θεὸς τῶν χριστιανῶν, ἀλλὰ συγάμια διὰ τῆς εἰς τὴν πίστιν ἀφοσιώσεως, τῆς ἀναμνήσεως τοῦ ἐνδόξου τῆς ἐκκλησίας παρελθόντος, τῆς ἐν συντεριθῇ καρδίᾳς πρὸ τῶν πιστῶν παρελάσεως τῶν ἀγώνων καὶ τῶν μαρτυρίων, διὸ δύν ἐστερεώθη τὸ οἰκοδόμημα τῆς ἐκκλησίας, συνεστερεοῦτο γὰρ ἐπὶ τὴν καρτερίαν πεποίθησις, ἐγεννᾶτο γὰρ ἐπὶ τὸ μέλλον προσδοκία καὶ ἐσφυρηλατεῖτο κατὰ μαρδὸν ἡ ἔθνικὴ τοῖς.

Οἱ ιερεὺς δὲν ἐνθύμιζε μόνον τὰ μεγάλα διδάγματα τοῦ Σωτῆρος, δὲν παρίστανε μόνον τὴν ἐπικοδιμητικὴν δρᾶσιν θρησκολγήπιων ἀγίων. Τόσαι καὶ τόσαι ἐօρται συνεδέοντο πρὸς ἐθνικὰς νίκας κατὰ βιρρέρων, καθ' ἃς γὰρ ἐκκλησία ἐπανηγγύειται καὶ γῆ μετὰ τῆς πολιτείας. Οἱ Ἀκάθιστος ὅμινος γὰρ ἐπινίκιος ὥδη ἐπὶ τῇ ἀπὸ τῶν Ἀθάρων ἐλευθερώσει τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Η ἐօρτὴ τῆς ἀγιψεως τοῦ Σταυροῦ γὰρ τοῦ συγχρόνως ὁ θριαμβος τοῦ Βυζαντίου κατὰ τῶν Ηεροῶν. Τόσων καὶ τόσων μαρτύρων καὶ νεομαρτύρων ὁ βίος γὰρ εἰκὼν ἐκ τῆς ιστορίας τοῦ ἀγωνιζομένου χριστιανισμοῦ, ἀλλὰ καὶ σελίς ἀπεσπασμένη ἐξ αὐτῶν τῶν τυχῶν τοῦ βίου τοῦ μαρτυροῦντος ἔθνους.

Ἐκκλησία καὶ ἔθνος εἶχον διά μαρδῶν αἰώνων τὰς αὐτὰς τύχας, εἶχον δμοῦ διεξασθῆ καὶ πέσει. Τὰ ἐπινίκια δὲν εἶχον ἀκουσθῆ ἐν μόνῳ τῷ Παποδρόμῳ, ἔνθα οἱ αὐτοκράτορες ἐλαπά-

τουν νικηφόρου τοὺς ἡτημένους Βανδήλους καὶ Ἀραδας καὶ ἀντέποντο ἐπὶ τῆς ἀμφιου καὶ σημαῖαι τῶν ἡτημένων βαρδάρων, ἀλλ’ εἶχον ἀντηγήσει καὶ ὑπὸ τοὺς θόλους τῆς ἐκκλησίας. Οἱ γόρις τῶν Βυζαντίνων ἀτυχούντων δὲν εἶχον πληρώσει μόνον τὰς ἀγυιὰς καὶ τὰς πλατείας τῆς βασιλευούσης, ἀλλ’ εἶχον ὅχι ἀλιγάτερον βίαιοι ἐκριψῆι, ὥπερ τὰς ὅψεις τῶν φηριθωτῶν εἰκόνων τῶν ἀγίων ἐν τῇ Ἀγίᾳ Σοφίᾳ. Καὶ δὲν εἶχεν ἀδικον τὸ ἔθνος, ὅτε ἡ πλώθη ἐπ’ αὐτὸν μελανὸς μανδύας τῆς δουλείας καὶ ἄρχιτε ψαλλον ἀντὶ τῶν ἐπινικίων τῆς χθὲς τοὺς πρότους θογόνους τοῦ δεδουλωμένου, φανταξόμενον καὶ αὐτὰς τὰς εἰκόνας ἐκρυστάσας.

Μεταξὺ τοῦ ἔθνους καὶ τοῦ Θεοῦ του, μεταξὺ τοῦ γένους καὶ τῶν ἀγίων του εἶχε διὰ μακρῶν αἰώνων πίστεως ἔδραιαθή, ἀδιάσχιστος ὥπερ τῶν περιστάσεων ἀλληγεγγύη. Διὰ τούτο δὲ δουλεύων ὑπελάμβανεν, ὅτι δὲν ἤδηνατο δὲ Θεός του, δὲν ἤδηνατο οἱ ἄγιοι του γὰρ ἐγκαταλίπωσιν αὐτὸν εἰς τέλος, ἢν γῆθελεν ἀνδριζόμενος ἀναλάβει τὸν ἀγῶνα. Τὸν ἐπαραμύθιον λοιπόν, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνος ἐπαραμύθει αὐτούς. Καί, φανταξόμενος ἐκρυστάσας τὰς εἰκόνας, προσέθετεν ἐξ ἑτέρου

Σῶπασε, κυρὶ δέσποινα, μὴν κλαίγη, μὴν δυσφένε.

Πάλι μὲν χρόνους, μὲν καιροὺς πάλε δικά μας εἶναι.

Τοιαν ὁμοιοπαθεῖς, ὁμοι δοξάσμενοι τῆς χθές, ὁμοι δεδουλωμένοι τῆς σήμερον, δικαὶ ἐλεύθεροι τῆς αὔριον.

Ὕπὸ τοιούτους δρους τὸ δουλεῦον γένος καὶ ἐν αὐτῷ τῷ Σωτῆρι ἐθάρρειν κεῖρη τὴν εἰκόνα ἑαυτοῦ. Ἐν τῷ μαστυρίῳ Ἐκεῖνοι καὶ τῇ σωτηρίᾳ Αὐτοῦ Ἀναστάσει ἐνυπῆρχε τὸ σύμβολον τῆς ἐξελίξεως τῶν τυχῶν αὐτοῦ τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους. Εἶχε καὶ δὲν πότε τὸν ζυγὸν ἐλληνισμὸς τὸ φραγγέλιον αἴτεο καὶ τὸν σταυρόν, ἐποιέετο καὶ ἐκεῖνος ὅξος, ἐισεντεῖτο καὶ ἐκεῖνος; διὰ λόγγης τὰ πλευρά, εἶχε καὶ ἐκεῖνος τὸν Γολγοθᾶν αὐτοῦ. Ἀλλὰ πέραν τῶν παθῶν ἔσλεπεν δὲ χριστιανὸς τὴν ἀνάστασιν ἐν θόξῃ, τὴν Ἀνάστασιν ἐν γαρῇ! Καὶ ἡ Ἀνάστασις τοῦ Σωτῆρος ἦτο ἡ εἰκόνη τῆς ἀναστάσεως τῶν δὲν τὸν ζυγὸν κεκυφότων.

Ω! πόσον ώραικι ήσαν αἱ σεληνοφεγγαῖς νύκτες, καθ' ἃς ὁ πάτερ
μετέβαινεν εἰς τὸ σχολεῖον ἐν τῇ ἑκκλησίᾳ.

Φεγγαράκι μου λαμπτόδ,
φέξε μου νὰ περπατῶ,
νὰ πηγαίνω στὸ σχολεῖο,
νὰ μαθαίνω γράμματα,
τοῦ Θεοῦ τὰ θάμματα.

Ω! πόσον ώραιον ήτο τὸ ἀστροφεγγὲς ἐκεῖνο μεσογύκτιον, ὅτι
ἐν τῇ πλατείᾳ τοῦ χωρίου ἀντήχει ἀπὸ τῶν χειλέων τοῦ λερέως τὸ
Χριστὸς ἀνέστη καὶ διεβίβετο ὁ ἀπαστριδὸς ἀπὸ στόματος εἰς στόμα.
Οἱ ὁφθαλμοὶ ἐξήστραπτον ὑπὸ χαρᾶς ἐπὶ τῇ λυτρώσει τοῦ λυτρώ-
σαντος τὸν ἄστριον, καὶ ὑποκάρδειος ὑπεβάλπετο τῶν δεθουλωμένων
ἡ ἐλπίς, ὅτι μίαν ἡμέραν θάπασθισιν ἀλλήλους τρίς, ἐπιφωνοῦντες
Πατρίς ἀνέστη.

Μὴ καὶ σήμερον ἀκόμη ὡς αὐτὸς ἀσκρύγελως δὲν ἐπιστέψει τὰ
χεῖλη τῶν ἀλυτρώτων τὴν ἡμέραν τῆς Ἀναστάσεως, εἰ αὐτοὶ κρύ-
ψοι: πόθεοι δὲν θερμαίνουσιν αὐτῶν τὴν καρδίαν;

Ἐπὶ τῆς κατοχῆς τῆς Θεσσαλίας ὅπὸ τῶν νικητῶν μετὰ τὸν ἀτυχῆ
πόλεμον ὑπῆρξαν οἱ ἀφήσαντες ἀθραυστὸν κατὰ τὸ Πάσχα τὸ
κόκκινον αὐγόν, διὰ νὰ συγκρούσωσιν αὐτὸς μετὰ τὴν ἐκκένωσιν τῆς
τουρκοπατημένης πατρίου γῆς. Μόνον δέ, ὅτε εἶδον ὑποχωροῦντα
καὶ τὸν τελευταῖον Τούρκον, συνέκρουσαν τὰ αὐγά, καὶ τότε μό-
νον ἐώρτασαν γαίροντες ἐν παθυστερήσει τὴν Ἀνάστασιν. Τίς οἶδε
πόσοι καὶ πόσοι ἀνὰ τέξ ἀλυτρώτους ἐλληνικὰς πατρίδας ἐօρτά-
ζοντες τὸ πάσχα περιμένουσι: νὰ ἐօρτάσωσι τρόπον τιγὰ χωριστὰ
τὴν καθυστεροῦσαν Ἀνάστασιν;

Ἄς ἐνθυμηθῶμεν αὐτοὺς καὶ χατρεῖσωμεν μακρόθεν συμπο-
νοῦντες σήμερον, ὡς ἀδειλφὸς ἐν εὐμαρείᾳ τρυφῶν ἀδειλφὸν δε-
σμωτην, ὡς ὁ πατήρ ὁ ἐν μέσῳ τοῦ ἀφριώδους οἴνου καὶ τῶν ἡχηρῶν
γελῶτων ἐօρταζόμενος πανδαισίας μὴ λησμονῶν ἀπωρφανισμένον,
ξενιτευμένον του τέκνουν. Τοὺς δύο ἐκείνους ἀδειλφοὺς χωρίζουσι
τὰ κιγκλιδώματα τῆς εἰρκτῆς, τὸν πατέρα ἐκεῖνον καὶ τὸ τέκνον
χωρίζουσι θάλασσαι καὶ δρη. Ἡμᾶς καὶ ἐκείνους χωρίζουσιν ἔλευ-
θερία καὶ δουλεία, ἐνώνουσι Θρησκεία καὶ Πατρίς.

Σπ. Λάμπρος.

ΤΑ ΚΑΡΤΕΡΙΑ

Δύο οἰκίαι μακραὶ καὶ στεναῖ, χαμηλαὶ καὶ παράλληλαι, ὡσεὶ συμβαδίζουσαι ἐν τῇ ὅδῷ τῆς πενίας καὶ τῆς ἀθλιότητος, περιφρασσόμεναι ὑπὸ πυκνῆς συστάδος ἀγριοσυκῶν καὶ τῆς δημιοτίας ἦσαν. αὐταὶ καὶ μόναι ἀπαρτίζουσι τὰ Καρτέρια. Ὁ ὄψηλὸς λόφος Λιανοσταφίδας, ὁνομασθεὶς οὕτως ἐκ τῆς φυτουργήσεως ἐκεῖ τῆς Κορινθιακῆς σταφίδος, ήτις δὲν ἐπράκοψεν, ὀρθοῦται ἀνατολικῶς αὐτῶν ἡρεμῷ καμπυλούμενος πρὸς τὸ ἄνω· ἔτερος λόφος ἐλαίσιφυτος, ήμερος, ἐπικλινής, ἐπὶ τῶν πλευρῶν τοῦ διπλοῦ ἀναρριχῶνται ὡς ἐν ἀσθματικοῖς αἰσθητοῖς τοῦ Μαντουάκου, ὀρθοῦται πρὸς δυσμάς, καὶ ἔνθεν καὶ ἔνθεν αἰς ἀνώμαλοι πόδες των μετατρέπουσιν εἰς λεκάνην ὅλον ἐκεῖνον τὸν χώρον. Ἡ λεύκη, ήτις φύεται παγύψηλος ὡς γίγας πρόσκαπος, παρὰ τὴν δεξιὰν οἰκίαν βίπτει παχεῖαν σκιὰν ἐπὶ τοῦ πτωχοῦ συνοικισμοῦ τὸ καλοκαίρι, τὸν δὲ κειμόνα μαίνεται καὶ θορυβεῖ καὶ γοῦφος ὀδυνηρῶς, ὃτει ἀπὸ τὰ ὄψη τῆς νὰ προσειωνᾶται καὶ τὸ μέλλον θλιβερὸν εἰς τοὺς γείτονάς της μία βρύσις λιθόκτιστος, παρὰ τὴν ἀριστεράν, γύνει τὰ λευκὰ βειθύρά της καὶ ποτίζει τοὺς συνοίκους μετὰ μορμύρου πενθήμου, ἐνθυμίζουσα εἰς αὐτοὺς τὴν κρυστάλλινα νερὰ τῆς πατρίδος. Κατὰ δὲ τὰς θυελλώδεις νύκτας, διατίνα τὰ σταγεῖται μαίνονται ἀπὸ τὰ ὄψη καὶ αἱ ἀστραπαὶ αὐλακοῦσι τὸν αἰθέρα, ἐν τῷ σκότει ἐκείνῳ τῷ πυκνῷ, μέσῳ τῆς βοῆς τῆς τρικύμιας καὶ τοῦ φοβεροῦ ἀνασκασμοῦ τῆς λεύκης καὶ τοῦ μορμύρου τῆς βρύσεως, οἱ ἀτυχεῖς σύγοικοι νομίζουν δὴ ἐνωτίζονται γοερὰν φωνήν, φέροντες τοιαύτην τοιαύτην φωνήν.

— Καρτερεῖτε!

Καὶ τὴν πιστεύουσι τὴν φωνὴν αὐτὴν οἱ Πάργιοι, διότι τοῖς φέρει εὔχαρι προμήνυμα, διότι τὴν ἀγευρίσκουσι, τὴν αἰσθάνονται ἀντηγχοῦσαν καθ' ὥραν καὶ κατὰ λεπτὸν εἰς τὰ στήθη των, εἰς τὴν ψυγήν των. Τὴν πιστεύουσι καὶ καρτερεῖσιν ἀκόμη εύτυχεστέρους καίρους ἐν ἀναμονῇ ἀκραδάντῳ, ὅπως οἱ πρῶτοι ἐκεῖνοι φυγάδες, οἱ Δεσιλλᾶται καὶ Βαλιάται, καὶ Μαυρογενάται, οἵτινες, ἐνῷ ἐδάκρυον

λαμβάνοντες τὴν εύτελη ἀμισθήη τῆς ἀρπαγείσης βαρυτίμο περιου-
σίας των, ἔψαλλον συγχρόνως εὐέλπιδες ἐν τῇ πίστει τοῦ δικαίου των:

Φεύγουμε, φεύγουμε

Καὶ τὰ τάλλαρα θὰ φᾶμε

Καὶ στὴν Πάργα μὲν νῦν πῦμε!....

Πλὴν φεῦ! ἐκεῖνοι ἐτάφησαν ἥδη ὅπο τὸ ψυχρὸν χθμα, ξένον χθ-
μα καὶ ματαίως καρτεροῦσι τὰ δστὰ των νά μεταφερθῶσιν εἰς τὴν
γενέτειραν γῆν μετὰ τῶν δστῶν τῶν πατέρων των, ἀτιναὶ οἱ ἕδιαι
ἐντὸς δερματίνων σάκκων συνεψυγάδευσαν, ἵνα μὴ φρίξωσι τὰ λεπά,
αἰσθανόμενα αἴρηντες πόδα κατακτητοῦ πατοῦντα τὰ γόμματά των.
Ἐτάφησαν καὶ οἱ υἱοί των καὶ θὰ ταφῶσιν ἵστως, καὶ οἱ υἱοί τῶν
υῖθον των μόνον μὲ τὰ δάκρυα τοῦ ἀπάτριδος εἰς τοὺς δρυθαλμούς
καὶ μόνον ἐνωτιζόμενοι τὴν φωνὴν τῆς ψυχῆς των:

— Καρτερεῖτε! . . .

. . . Θέέ μου καὶ δός μου λογισμὸ

Καὶ βόηθμα με τὸ Χριστιανό,

Νὰ μιλήσω τὴ στοργία

Γιὰ τῆς Πάργας τὴν αλτία.

Ἡ προσταγὴ ἐδόθηκε,

τῶν Ηαργινῶν εἰπόθηκε,

“Ολοὶ ζλαΐνε καὶ βογγοῦνε”

Ηοῦ εἶσαι Πάργα μελετοῦνε.

Ηοῦ εἶσαι πατρίδα μας γάλυκειά,

Ηοῦ εἶχες τὰ κρύα τὰ νερά,

Κήπους, δροσεροὺς λέρες,

Κι ἀξετίμητοι μπαζέδες . . .

Οὕτως ἐθρήγηε τῆς πατρίδος τὴν καταστροφὴν ὁ Γιωργάκης Δημουλίτσας, δταν ἐκουνοποιήθη αὐτοῖς παρὰ τοῦ "Αγγλου" Αρμο-
στοῦ ἡ πώλησίς της εἰς τὸν Ἀλῆ πατσᾶν. Ἀλῆ ἦτο μύχιος θρή-
νος, ἀνακραυγὴ ἐγκάρδιος οἱ σαίχοι οὖτοι ὅλων ὅμοι τῶν κατοί-
κων τῆς Πάργας, τεσσάρων χιλιάδων κατοίκων, ἀνδρῶν καὶ γυ-
ναικῶν καὶ παιδίων, γερόντων καὶ νέων, διὰ τὴν ἀπολλύμενην πα-

τρίδα. Αἱ γυναικεῖς πλέον δὲν ἔφερον τὰς καυνουργεῖς χρυσοπαρύφους στολάς, οὓς οἱ αἱδρεῖς τὰς βαθυκυάνους βράκας τῶν, ἵνα προσέλθωσιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἐορτάσωσι τὴν ἀνάστασιν τοῦ Λυτρωτοῦ τοῦ κόσμου. Λυτρωτής δὲν ἐφαίνετο εἰς αὐτοὺς κανείς. Μόνον ἀπειλητικοὶ τὴν ὅψιν οἱ Ἀλεξανδροὶ περιεφέροντο ἔνσπλοι ἔξω εἰς Γουμενίσαν, ἐνεδρεύοντες καὶ ἔτοιμοι· νὰ ὅρμήσωσιν ἐντός, νὰ διερπάσωσι καὶ νὰ ἐξολοθρεύσωσιν. Οἱ λερεῖς δακρύουντες, συντετριμμένοι προσῆργοντο εὐλαβῶς· νὸν ἀφαιρέσωσιν ἀπὸ τὰς ἐκκλησίας τοῦ Κάστρου τὰς εἰκόνας· καὶ ὅτε ἡ Παναγιοπούλα, ἡ μικρὰ ἀμαυρὰ εἰκών, ἡ Θαυματουργὸς πολιούχος, ἐφάνη δακρύουσα, διότι ἀπεσπάτο τοῦ προσφιλοῦ σκήνους τῆς καὶ ἀπήγετο εἰς ἐξοπλαν, οἵ γροι τῶν κατοίκων ἀντήγγησαν εἰς τραγὸν καὶ αἰώνιον ἀνάθεμα πωλητῶν καὶ ἡγοραστῶν.

Διότι τῷ ὄντι ἡτο προσφιλεστάτη ἡ πόλις εἰς τὴν εἰκόνα ἐκείνην. Ἀπὸ τετρακοσίων ἥδη ἐτῶν, ὅπότε ἡ πόλις ἡτο εἰς ὄψη λότερον μέρος, εἰς τὸν τωριγὸν Παλιόπυργον, ἐκεῖ, ὅπου βραδύτερον ἐκτίσθη, ἥπλοστο ἔρημος χέρσος μὲν λοφίδια ἐκ κοκκινοχώματος κατάφυτα ἀπὸ χαμαρίγανγην καὶ ἀσφαδέλους· καὶ μόνον τὸ εἰκονοστάσιον, ἡ Παναγιοπούλα, ἔμενεν ἐκεῖ ἐντός κοιλώματος, κεκρυμμένη. ἀφ νῆσ ἀπὸ τὰ βλέμματα τοῦ κόσμου, μόνη μεταξὺ τῶν ταπεινῶν χαρταρίων καὶ τὸ πολὺ κάποτε μὲ τὴν συντροφίαν καμπιᾶς ἀγαθῆς ἀμνάδος, εἰτ' αἷγας παραπλανηθείσης ἐκεῖ. Καὶ ὅτε ὁ βοσκὸς ἀνευρόθην αὐτὴν τὴν μετέφερεν ἐν λιτανείᾳ εἰς τὴν πόλιν καὶ τὴν ἀπέθεσεν εἰς εὔπρεπὲς σκήνος, μέσῳ τοῦ λιθικωτοῦ καὶ τῶν ψιλοῦν καὶ τῶν δεήσεων τῶν πιστῶν, αὕτη ἔφυγεν ἐκεῖθεν καὶ ἐπανῆλθε πάλιν εἰς τὴν προτέραν θέσιν τῆς.

Καὶ ἀν οἱ Πάργιοι ἐπέμενον πάλιν νὰ τὴν λάθουν ἐκεῖθεν, ἐπέμενε καὶ αὕτη, μέχρις οὖ ἔκαμεν αὐτοὺς ἐπὶ τέλους νὰ ἐννοήσωσιν ὅτι οὗτοι πρέπει νὰ τὴν ἀκολουθήσωσιν ἐκεῖ, ὅπου θὰ εὕρισκον καὶ εὑφόρους γῆν καὶ πλοϊσιον ἐμπόριον καὶ δυνατῶν μέρος πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν εἰσδολῶν τῶν ἐχθρῶν των.

“Αλλ᾽ ἔπρεπεν ἥδη νὰ φύγῃ ἐκεῖθεν. Βάρδαρος ποὺς ἐπάτησε τὰ χώματα ἐκεῖνα καὶ δὲν ἔπρεπε νὰ βυπανθῇ, νὰ καταπατηθῇ αὐτὴ γί οὐρανοβάμων ὥπὸ τὸ πέλμα τῶν ἀπίστων. Ἄλλως πῶς νὰ

μελνωσιν αὐτὰ τὸ ἀτυχή πλάσματα, πλανώμενα ἐν τῷ πελάγει ή ἐν τῇ ξένῃ γῇ, ἀνευ τῆς προστασίας της! Καὶ ἐνῷ τὴν ἀπῆγεν ἑδῶ ὁ ιερεύς, παρέκει ἄλλοι ἔσκαπτον τοὺς τάφους, τομβωρύχοις εὑσε-
θεῖς, ἐκθάπτοντες ἄλλοι ιερὰ κειμήλια, τὰ λευκὰ διτά τῶν πατέ-
ρων των, καὶ παραδίδοντες εἰς τὰς φλόγας μεγάλης πυρᾶς, ητις
ὑψόστοις ἐκεῖ τρίζουσα, καταβιβρώσουσα αὐτὰ ζηλοτύπως, ἵνα μὴ
τὸ ἀρήσῃ εἰς τὴν λύσσαν τῶν βαρβάρων. Καὶ παρέκει ἄλλοι: διε-
σκόρπιζον εἰς τοὺς ἀέρας τὰ ὑπάρχοντά των ὅλα, ἵνα μὴ ὀφελη-
θοῦσιν οἱ κατακτηταὶ καὶ ἔθραυσον τὰς ἀποθήκας καὶ κατεθρυμάτι-
ζον τὰς οἰνοθήρελας.

— Γιατί, μωρὲ Παργινέ, χύνεις τὸ κρασί σου; ἔλεγον οἱ εἰσελ-
θόντες διὰ τὴν τήρησιν διγέθεν τῆς τάξεως Ἀλβανοί, προσηγλούντες
διψαλέα βλέμματα ἐπὶ τοῦ βέοντος οἴγου.

— Ή γη τόκαιμεν, ή γη γὰ τὸ ίπη, ἀπίγντων θυμωδῶς καὶ ἀτα-
ράχως οἱ Ηέργιοι.

Καὶ γροισεν εἶτα ή φυγή, οἰκτρὰ φυγή, μὲ δάκρυα πύρινα εἰς
τοὺς ἄφθαλμούς, μὲ θλιψίαν εἰς τὴν φυγήν, μὲ βάρος εἰς τὴν καρ-
δίαν, τὸ μέγα βάρος ἐκεῖνο τῆς λύπης, διότι Ζηγ κανεὶς καὶ βλέπει
τὴν διαγελῶσαν φύσιν γύρῳ του, τὸν γαλανὸν αἰθέρα καὶ τὴν ἀν-
θεσαν γῆν, ἐνῷ μέσα του τρέφει τὴν δυστυχίαν καὶ τὴν ἀπόγνω-
σιν. Ηλοιάρια μικρά σεσηπότα, ἔτοιμόθραυστα, παρέλαθον τοὺς
φυράδας, καὶ ἐνῷ ἀντικρὺ αἱ νῆσοι τοῦ Νοίου ἔτειγον χλοερὰς ἀγ-
κάλας, ὅπως τοὺς δεγχθώσιν, ἐκεῖνοι ἔστρεψον δακρυδέκτους διψαλ-
μούς διπίσω πρὸς τὸν Ἑγρὸν βράχον των.

Δὲν ἦτο εἰς τὰς νῆσους ή πατρίς των.

ΤΗ Κέρκυρα, ητις ἐδέχθη ἄλλοτε τὸν Ὅδυσσεα γυμνὸν καὶ τε-
θλιμμένον, ἐδέχετο γῆη, ἐκ τοῦ ἀντιθέτου μέρους της, πτωχούς καὶ
ἀπαργυρότερος τοὺς πλείστους τῶν ἀτυχῶν Ηέργιων. Τοὺς ἐδέχθη
ἐκ τοῦ ἀντιθέτου πάντοτε, ὅπως ἀντίθετος ἦτο καὶ η τύχη των ὁ
μέν ἀνεξήτει τὴν πατρίδα του, οὗτοι δὲ ἔφευγον ἐκουσίως αὐτήν,
διότι δὲν ἦτο πλέον δι' αὐτοὺς εἰ μὴ γη δουλείας καὶ αἰσχύνης. Εἰς
τὰς ὄψιορόφους οἰκίας των δὲν ἐδάσσειε πλέον τὸ τρυφε-
ρὸν θάλπος, οὔτε προσεμειδία εὔελπις οἰκογενειακὴ, ἀρμονία,
ἄλλη ἐσφυρηλατοῦτο βαρύταται ἀλύσεις: εἰς τὰ περιβόλιά των δὲν

εμελπε γλυκόφωνος ἀηδών, ἀλλ' ἀντίχει τὸ πικρέν καὶ θρηνῶντος οκαύγασμα τῆς κουκουδάγιας· εἰς τὸν ἀέρα πέριξ δὲν ἐπλανότο τερπνὸν τὸ ἄρωμα τῆς κιτριᾶς καὶ τῆς πορτοκαλλέας, ἀλλ' ἔφερετο ἡ πνοὴ τοῦ ἀγρίου ἐπιδρομέως.

Κατ' ἀρχὰς ἡ Ἀγγλικὴ ἔξουσία ἔχορίγησεν εἰς τοὺς πρόσφυγας τὸ ἄπλωμα τῆς Γαρίτσας εἰς καταυλισμόν. Άφοῦ ἐπώλητεν ἀντὶ ἀργυρίου τὴν πατρίδα των, ἔδωκε πάλιν ἀντὶ ἀργυρίου εἰς αὐτοὺς ἐν ἄπλωμα, τὸ διποῖον δὲν ἦτο καὶ ίδική της γῆ. Οἱ Ήάργιοι τὸ ἐδέχθησαν, ἥπλωσαν ἐκεὶ τὸ ἀποκαμόντα σώματά των καὶ ἐπ' αὐτῷ τὰ ἁγνη των, κοιμώμενοι καὶ ἔξυπνοισυντες πάντοτε μὲ τὴν ἑλπίδα τῆς εἰς τὰ πάτρια ταχείας ἐπιστροφῆς, πολλάκις πλανώμενοι ἀνὰ τὰ ὑψώματα τῆς Ἀναλήψεως, οπως ἕδωσεν μαρτυρὸν ἐν τῇ λευκῇ σκιᾷ τὸν βράχον των.

Άλλ' ἦλιον μετ' ὅληγον τὰ φύγη, ἥλιθεν ἡ βροχὴ ἡ ἀδιάκοπος καὶ ἡ ὑγρασία τοὺς παρέλυσε τὰ γυῖα καὶ ἡ πεῖνα ἔδειξεν εἰς αὐτοὺς τὴν σκελετώδη, μορφήν της καὶ ἡ γύμνια παρουσίασε τὸ ἁγνη λὸν σαρκίον της. Η Ἀριούστεία τοὺς ἐλυπήθη τότε καὶ τοὺς συνεπόνεσεν. Εἰς τὰς δικαίας κραυγάς, εἰς τοὺς γόρδους των ἔδωκεν ἐν κομμάτι φωμί, τὸ διποῖον ἀντεστάθμιζε πρὸς βαρύτην της γρυπόν, διότι ἤρχετο ἐκ τῆς πωλήσεως τῶν πλουσίων κτημάτων των, καὶ ἔρριψε τὰ διγοῦντα σώματά των ἐντὸς δύο στρατώνων της, εἰς τὰ Καρπέρια. Καὶ οἱ ἀτυχεῖς ἐκείνοι, οπως ὅλαι αἱ μεγάλαι φυγαί, αἱ γνωρίζουσαι δύναμιν ἐντὸς αὐτῶν, ἐπαγελάμδανον εὐέλπιδες τὴν ἐπφύδον:

Καὶ τὰ τάλαιρα θὰ φάμε

Καὶ στὴν Ηάργα θὰ νὰ πάμε!

Δὲν ἥθελον, σχεῖ, οἱ μεγάλοι, νὰ ἐκδηλώσωσι τὸν πόνον τῆς φυγῆς των, διὰ νὰ χαρᾶσσιν οἱ ἐγκροί των. Καὶ ἐστιθάχθησαν ἐκεὶ ὑγιεῖς μετὰ παχύόντων, νέοι καὶ νέαι ἀναμίξη, παιδιά καὶ γέροντες, ἀνδρες καὶ γυναῖκες, οπως εἰς ἀξενον ἀκτήν, συμφύσονται τὰ νυσάγια. Ἔκαστος μετὰ τῆς οἰκογενείας του κατέλαβε τημῆμά τι τῶν μακρών στρατώνων περιμετρεύμενος, συσπειρούμενος περὶ ἐκυτὸν ἐν ἀφήσῃ καὶ εἰς τὸν ἀλλον τόπον· ἡ δυστυχία ἀλληλοδογθεῖται πάντοτε . . .

Καὶ οὗτοι οὗτοις ἔκει τὴν οἰκτρὰν καὶ ἀγέλαστον ζωὴν τοῦ πρόστυγος, τὴν ἀσφυκτικὴν ζωὴν τοῦ μὴ ἔχοντος ιδίαν πατρίδα, τοῦ ξένου, δστις ἀπὸ παντοῦ καὶ τὰ πάντα προσβλέπει: θολά, ἀνεξήγηγτα, ἔχθρικά εἴτε εἰρωνικά πρὸς τὴν ὑπερηφάνειάν του.

— Εἶπει Ηραγινός! ἔλεγον μὲ τὸ πεῖσμον ἔκεινο γῆθος τῆς αὐτοπεποιθήσεως.

Ἄλλα τοὺς ἀπήντα ὁ γέλωτος, γέλωτος ὅξεύ, διαπεραστικός, ώς γὰρ τοὺς ἔλεγεν.

— Εἶπει παλαθός.

Καὶ μεθ' ὅλα ταῦτα δὲν ἔπεινον οἱ Πάργιοι νὰ κισθάνωνται μέσα εἰς τὴν ψυγγήν των, εἴτε γὰρ ἐνωτίζωνται: μέσω τῆς βοῆς τῆς τρικομίας καὶ τοῦ φοβεροῦ ὑναστασμοῦ τῆς λεύκης καὶ τοῦ μαρμύρου τῆς βρύσεως τὴν γνωστὴν γαεράν φωνήν, ώς κλιτήριον σάλπισμα ἀντηγούμσαν:

— Καρτερεῖτε!

Τώρα ἔξελιπον ἔκεινοι ὅλοι. Δὲν μένει ἀκόμη παρὸν εἰς καὶ μόνος γέρων, εἰς τὸ ἀκρινὸν διαμερίσμα τοῦ ἀριστεροῦ στρατῶνος, δστις, ἐνῷ τροφοδοτεῖ τὰς ὅρνιάς του, δημητεῖται τὸ θλιβερὸν παρελθόν τοῦ καὶ κλαίει. Κλαίει ἐπίσης καὶ διὰ τὸ παρόν του. Διότι ὅλα ἥλλαξαν γύρῳ του, ὅλα παρήλθον καὶ διὰ πρὸν ἔχασε τὴν πατρίδα ἀνεπόλει αὐτὴν εἰς τὰ πρόσωπα τῶν συνγλικιωτῶν του: ἐνῷ τώρα τὰ ἔχασε διὰ παντός.

Εἰς τὸ ἄλλα διαμερίσματα ἡ νέα γενεὰ χαίρεται, τραγουδεῖ καὶ ἀγάλλεται. Αἱ αὐτηροὶ ἔκειναι Παργιναί μορφαὶ τῶν ἀνδρῶν, αἱ ρωμαλέει καλλονοὶ τῶν γυναικῶν, ταύτηροι γῆθοι, ἡ ἐγδυμασία καὶ ὁ κόσμος, ἡ ἀφέλεια καὶ ἡ χάρις των δύο πατέρων γῆθησαν, ἥλλαξαν. "Ηλλαξεν ἀκόμη καὶ ἡ διμιλία των." Άλλα μακριμένα αὐτὰ συναπήλθε καὶ ἡ διυστυχία καὶ στενοχωρία των. Ήστιστέντες ἐπὶ μακρὰν τῆς πρακτικότητος τὰ γάμικτα, ἔγειναν καὶ αὐτοὶ πρακτικοί, ἐρρίφησαν εἰς τὴν ἔργασίαν καὶ τὸ ἐμπόριον, ἔγειναν πλούσιοι καὶ ἀπειρόθησαν οἱ πλειστοὶ ἀπὸ τὰ καρτέρια. Οἱ δὲ μείναντες ἔκει τζῆσιν ἀνετάσσον καὶ ἔκαμψαν προεξοχὰς εἰς τὰ διαμερίσματά των καὶ ἔχουσι τὰς γῆγας καὶ τὰς ὅρνιθάς των πέριξ καὶ καλλιεργοῦσι τὸν θασιλικὸν καὶ τὴν ἀριπαρόρριζαν εἰς τὰ παράθυρά των καὶ ἀπλώνουσι

τὸν ἀσπρόρροφουχά των ἔξω εἰς τὰ διασταύρούμενα πολυπλόκως, ἀπὸ τοῦ ἑνὸς στρατῶνος εἰς τὸν ἄλλον, σχοινία.

Τὰ καρπέρια ἀπὸ μυκράν ἔχουσί τι τὸ εὐχαριτὸν ἀγροτικὸν ἐπάνω τῶν. Τὴν πρωτίαν διαβάτης ἔχει πρὸ τῶν ὁρθαλμῶν του ἔξαίσιον θέαμα πολυτύρδου καὶ βομβούσης συναγωγῆς. Οἱ χαιρετισμοῖναι οἱ γέλωτες διασταύρουσι ταῦτα: ἀπὸ τοῦ ἑνὸς εἰς τὸν ἄλλον στατῶνα. Ἐξέρχονται ἀπὸ ἑδρᾶ λευκόπεπτοι παρθένοι μὲ τὸν ἕκεντον τὸν νωθρὸν τοῦ θηνανοῦ ἀκόμη ἐπὶ τῆς ἑρασερᾶς μορφῆς, μὲ τὴν ἀταραξίαν τῆς μαύρης αὐλίης. Ἐκεῖθεν ἀπαγωροῦσιν εὔρωστοι καὶ ἐργατικοὶ ἄνδρες μὲ σληνὴ τὴν γαρδάνην καὶ τὴν ἀφροντισίαν τοῦ ταπεινοῦ ἀστοῦ. Τὰ επαιδία τρέχουσιν ἑδρᾶς καὶ ἑκεῖ γυμνόποδα καὶ γυμνώλενα, ἄλλα πλαυθηρῶν ἀμιλλώμενα πρὸς τὰ δρυΐθια καὶ τὰς περιστερᾶς καὶ τὰς γήγηνας εἰς τὴν ζήτησιν τῆς τροφῆς των, ἄλλα χαρωπὰ σπεύδοντα εἰς τὴν βρύσιν γὰρ νιψθῆσι.

Ἡρὸς δὲ τὸ ἑσπέρας εἴτε τὰς σεληνοφωτίστους νύκτας τοῦ καλακαιρίου, ἔξω ἐκάστης θύρας ποικιλόχρουν σύμπλεγμα διαγράφεται ἐκ τῆς μάρμης, κατεγούσης τὴν ἀνωτάτην θέσιν τῆς λιθίνης κλίμακος καὶ κοιμιζόσης εἰς τὰ γόνατα τὸν μικρόν, τῆς μητρὸς ταπεινότερον παρεγκούσης γυμνὸν εὔρωστον μαστὸν εἰς τὴν ἀπομένην καὶ τὰς περιθλίψεις τοῦ βρέφους ἐνῷ ὁ πατὴρ ὅρθιος, στηριζόμενος εἰς τὸν τοῖχον ἀσκεπῆς, λησμονεῖ τὸν κάματον τῆς ημέρας εἰς τὴν θέαν τῆς οἰκογενείας του καὶ συμπαξίει μετὰ τῶν ἄλλων μεγαλυτέρων τέκνων του, ἐνῷ ἀκροσται καὶ ἀπαντῇ εἰς σλαχ τὰς διαμειδομένας γύρῳ τοῦ συνομοιίκες.

Αλλ᾽ ἂν οὕτω ή νέα γενεὰ τῶν προσφύγων μετεθλίθῃ, ὃν τὸ πράκτικὸν πνεῦμα τῆς ἐποχῆς ἐπέδρασε καὶ ἐπ' αὐτῶν. ἀν δὲν ἡ ξεύρωσι καθόλου τὴν Ηὔργαν, οὐδὲ ἐγεύθησάν ποτε τὰ καλὰ τῆς ἀλλοτε πατρίδος των. δὲν τὴν ἐλησμόνησαν θυμῷ ποτέ.

Ἀπὸ τοὺς πατέρας, ἀπὸ τοὺς πάπους τὴν παρέλασον τὴν εἰσόδην τῆς εὐηνὸς μὲ τὸ οἰκογενειακὸν τῶν ὅνομα καὶ τὴν κρύπτουσιν εἰς τὸ στύθη των ὅλοι, πολύτιμον καὶ προσφιλή θησαυρόν. Ηὐστεύουσι καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν θυμικατουργὸν δύναμιν τῆς Παναγιοπούλας των, ἥν μετὰ τῆς ἱερᾶς σημαίας της, τῆς διατρίγτου ἀπὸ τὰς σφαίρας τοῦ ἑχθροῦ, καὶ ἄλλων ἵερῶν σκευῶν φυλάσσουσιν εἰς τὸν

“Αγιον Γεώργιον τοῦ παλαιοῦ φρουρίου, ἀνυπόμονοι, μέχρις οὐ τὰ καταθέσως πάλιν εἰς τὸ πρῶτόν των σκήνος. Καὶ ἐνωτίζονται ἀκόμη, μέσῳ τῆς βοῆς τῆς τρικυμίας καὶ τοῦ φοβεροῦ ἀναστατωτοῦ τῆς λεύκης καὶ τοῦ μαρμύρου τῆς βρύσεως τὴν γνωστήν εἰς τοὺς πατέρας των γοερῶν φωνήν, ως κλητήριον σάλπισμα ἀντηγούσαν.

— Καρτερεῖτε !

A. Καρκαβίτσας

ΔΥΣΙΣ ΗΛΙΟΥ

Ἐκαθίμεθα ἐπὶ τοῦ ἔξωστου κατὰ τινα φθινοπωρινὴν ἑσπέραν. Τὴν προσοχὴν πάντων ἀπησχόλει ἡ πέριξ φύσις. Ὁ ήλιος εἰχε δύσει μόλις, ὡς δύει συνήθως κατὰ τὰς φθινοπωρινὰς ἑσπέρας, οὐχὶ ἐντὸς ῥοδοστρφεῦς ἀγλός τοῦ θεοῦ τοῦτον εἶπεν σκιερῷ καὶ πονηρῇ διιχλώσει ἀποσθεθεὶς πρὸν ἔτι καταλίπη τὸν ὄριζοντα.

Ἄπὸ τῆς μεσημβρίας δὲ καιρὸς εἰχε τραπῆ πρὸς τὴν βροχήν. Μεγάλα, ἀπέραντα σύννεφα είχον προσάλει τὰ ὑπὸ τοῦ ἡλίου ἡργυρωμένα ῥύγγη αὖτῶν ἀπὸ τοῦ βάθους τῶν βροντῶν, καὶ μετ’ ὅληρον πλαγώμενα ἐν ἀγέλαις μεταξὺ ἡλίου καὶ γῆς ἐκηλίδουν διὰ τῶν μεγάλων σκιῶν των τὰς κυτρένας ἐκτάσεις τῶν ξηρῶν ἀγρῶν καὶ τῶν βροντῶν τὰς κλιτύχες. Καὶ ἡκολούθησεν ἀνεμός τις ἐλαφρὸς καὶ ὑγρός, δὲ συνήθης τῆς βροχῆς ταχυδρόμος καὶ ἀπεκρύνησαν ἐν θολῷ σκέπῃ τὰ πρὸς τὴν θάλασσαν πέρατα. Ἡμεῖς δὲ ἔφιπποι μεταδαίνοντες εἰς τὴν ἔπαυλιν ἀπὸ τῆς πόλεως ἐσαχύνομεν τὸ βῆμα τῶν ἵππων, ἵνα μὴ ὑποστῶμεν λουτρὸν ἐν μέσῳ δάσει. Καὶ ὅμως δὲν ἔδρεξεν. “Οταν μάλιστα δὲ ἡλιος ὑπὲρ τὰ νέφη ἐτράπη πρὸς τὴν δύσιν, πνοὴ δινέμου βιαστέρα κατέσχισε τὰ πυκνότερα συνυφασμένα καὶ ἐπεφάνησάν που γλαυκὰ τιμῆματα σύρανος. Ως δὲ κατερρακώθησαν τῇδε κάκεῖσε αἱ ἐναέριοι αὔται σκέπαι, ποικίλουσαι κατὰ τὴν ἀπόστασιν καὶ τὴν πυκνότητα, συστραφεῖσαι κατὰ παντοιεῖσες μορφὰς ὑπὸ τῆς πνοῆς τοῦ νότου, ἀπεδέχοντο ἐν γραφικωτάτῃ ποικιλίᾳ χρωμάτων τὰς διστάτας ἀκτῖνας τοῦ δύοντος ἡλίου.

Καὶ ποὺ μὲν ἔξωγκοιντο χαλκόγροι, ποὺ δὲ προέβαλλον χρυσί-

ζόντα τὰς παρυφάς, ἀλλαχοῦ ἔξεχεῖσαν βαθυκύανα ώς κύματα
ὅργίλου πελάγους καὶ συνετρίβοντο ἐπὶ φαντασιωδῶν βράχων γρα-
νίτου· παρέκει ἐπικυνοῦντο ώς μαύροι καπνοὶ ἐκρηγνυμένων ἥρα-
στείων· διειδίσσοντο πέραν ώς ἀραχνούφεντοι νυμφικοὶ πέπλοι·
καὶ ἔξηγμίζοντο ῥαδόχροα αἰρνῆς, ώς ἂν ἡσαν ἀτμοὶ ῥόδων. Ἀλλὰ
τὸ ἀληθὲς δπτικὸν θαῦμα ἐτελεῖτο ἐν ἀπωτάτῃ βορειοδυτικῇ ἄκρᾳ
τοῦ ὄρεώντας μεταξὺ τῶν κορυφῶν δύο βουνῶν. Ἐκεὶ ἐγενετο·
πτορίζοντο συμφυόμενα ἐν ἀπαραμίλλῳ ἀσυναρτησίᾳ, ἐν τερατώ-
δει ἀληθουργίᾳ. τὰ ἵδεαντα ἔκεινα χρόματα, δι’ ἣν ἡ φύσις
ἐπροίκισε τὰ βασίλεια αὐτῆς· κάτι τὸ ὄποιον δέν λέγεται, δὲν πι-
στεύεται, δὲν δύναται γὰρ συλληφθῆν πότε τῆς φαντασίας ζωγράφου.
διότι εἰνὶ ἔναντίον πρὸς πάντα κανόνα καὶ τέχνης καὶ λογικῆς. Δύ-
ναται τις γὰρ ὑποθέσῃ ἐν ταῦτῷ συμμιγνύμενα ποικιλοδιαφῶν πτηγῶν
πτῖλα, μυριοχώριαν ἀνθέων πέταλα, παντοδαπῶν ἐντόμων ἔλυτρα,
πολυειδῶν μετάλλων ψήγματα; Δύναται τις γὰρ πλάσῃ ἐκ τούτων
ὅλων χρῶμα, τοῦ ὄποιον πᾶς κόκκος, πᾶσα στυγμὴ διαφέρει τῶν
ἄλλων; Δύναται τις γὰρ ὑποθέσῃ ταῦτα ἐν τρομάδει κυμάνσαι ἐναλ-
λάσσοντα ἀεννάως θέσιν; Τότε μόνον θάνατοπαραστήσῃ πως τὸ θαῦ-
μα, ὅπερ ἐτέλει πέραν ἐκεὶ εἰς τὸ ἄκρον τούρανος ὁ μάγος αὐτὸς
τῆς δημιουργίας, ὁ γῆλος.

“Αν ἡ ἴδεα δὲν ἦτο ὑπὲρ τὸ δέον τολμηρά, θὰ ἐτόλμητο γὰρ
εἶπω:

Τὴν ὥραν αὐτὴν τὴν ὑστερονή, ποὺ γάνεται στὴ δύση
Οἱ μήνοι δὲ χρυσόφωτος, θαρρεῖς, ποὺν ξεψυχήσῃ.
Μὲν ἀγάπη καὶ μὲν ἐπιθυμία ἔναντι μηδαται πάλι·
Ὄλες τῆς γῆς τέσ εἵμιορφίες καὶ τὰ περίσσαια κάλλη.
Καὶ μὲν στὸ ψυχομάζημα, στὴν ὥρα τοῦ θανάτου,
Ἐκεῖ φημὶα στὸν οὐρανὸν περνοῦν ἀπὸ μπροστά του
Τῆς θαλάσσας τὰ κύματα, τοῦ κάμπου τὰ λουκούδια,
Καὶ τὰ ποντιὰ ποῦ κελαδοῦν χαρούμενα τραγούδια
Καὶ κάθε τι ποῦ φωτίσε στὴ γῆ μας, ἔνα, ἔνα,
Ἄπτ τές χουσὲς ἀγγίνες του στὰ σύννεφα γραμμένα.

Ηρὸς τοῦ ἐκπληκτικοῦ ἐκείνου θεάματος ή γῆ θεάμαστο, ή

πλάσις Βληγή διετέλει ἐν ἀγαλματώδεις στάσει. Τὰ βουνὰ σίνει
ἐκλινον τὰς φαλακρὰς κορυφὰς περιθελημένας ὑπὸ ἱριδοχρόων
ἀναθυμάσεων, αἱ ἄγροι ἡπλοῦντο ἀλλοι, θύραι καὶ δ ἀπὸ νότου
ἄνεμος ἡρέμα ἐκπνεύσας κατέλιπεν ἐν σταθερῷ ἀκινησίᾳ τὰς χλω-
ροπερατίνους πεύκας καὶ τὰς πλατωφύλλους ἀμπέλους. Τὰ πτηγά
τῆς ἡμέρας ἀπειληθέντα ὑπὸ βροχῆς ἐκρύθησαν προώρως ἐν ταῖς
φωλεσαῖς αὐτῶν καὶ τὴν νυκτόδια πτηγὰ θαμβούμενα ὑπὸ τῶν τελεο-
τάτων φύτων τῆς ἡμέρας δὲν ἐτέλιμων ἔτι γὰ προδάλωσιν εἰς θύραν
τροφῆς. Φωνὴ ἀνθρωπίνη, κραυγὴ ζώου δὲν ἥκούσαντο. Καὶ ως ἂν
ἡ παγκόσμιος ἐκείνη γαλήνη ἐπεδήληθε καὶ ἐφ' ἡμᾶς, ἐσιγήσαμεν
ὅρμειμφύτως καὶ παρέστημεν ἄφωνοι μάρτυρες τοῦ μυστηρίου.
Ἐπὶ δὲ τῶν μορφῶν ἡμῶν ἐπεχύθη μελαγχολία τις, ὡσεὶ συνε-
πενθούμεν μετὰ τῆς λοιπῆς φύσεως ἐπὶ τῇ ἐκπνοῇ τοῦ ἀληθοῦς βα-
σιλέως αὐτῆς....

Ἄγνω τὶ συμβαίνει ἐν ταῖς ψυχαῖς ἀλλων· τὸ ἐπ’ ἐμοὶ ὁμοιογό-
δην ἀπὸ τῆς παιδικῆς ἡλικίας καὶ νῦν ἔτι, οὐδὲν ἐν ὕρᾳ σκοτεινῆς
καὶ θυελλώδους νυκτὸς καταλαμβάνομαι ὑπὸ τόσης ἀθυμίας, τόσου
παραδόξου φόρου ἐνίστε, οἵσον κατὰ τὴν ὥραν τοῦ λυκόφωτος. Καὶ
ὅσακις ἀσθενῶν διηλθον ἐν σκοτεινοῖς τοιαύταις ὥραις, καθ’
ὅσον ἔθεωρουν περὶ ἐμὲ πυκνούμενην τὴν σκιάν τοῦ δωματίου καὶ
τὰ σκεύη ἔξαρταις ὅμενα ἐν αὐτῇ καὶ τὰς εἰκόνας μαύρας, ὡς τό-
σος ὅπλος σκοτεινᾶς ἐπὶ τῶν τοίχων, δίγημά τι μὲν κατελάμβανεν
ώς ἐπαρτὴ θυνάτου καὶ ἀνεζήτουν προώρως φύτε, φύτε, ἵνα συντάμω
τὴν ἀμφίσσολον, τὴν μυστηριώδη ταύτην φάσιν τῆς ἡμέρας καὶ τῆς
ζωῆς.

‘Αλλ’ η μαγεία αἰφνῆς ἐλύθη ... Πένθιμος πυκνοτάτη σκέπη
ἐκάλυψε τὴν ρόδαλήν τοῦ ἡλίου μορφὴν κατὰ τὴν ὑστάτην ἐκ-
πνοήν καὶ βαρὺ τὸ πένθιμος ἡπλώθη ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ ὅλου. Καὶ ἀπο-
χρώσεις καὶ λάρμψεις καὶ σκιαὶ ἐσθίεσθησαν ἀπ’ ἄκρου εἰς ἄκρουν
καὶ ἀπέμειναν διεσπαρμένα τὰ σύνυεφα ὃς ἀσυνάρτητα σκιαγραφή-
ματα νηπιακῆς γειρός.

Καὶ ὁ νυκτοκόραξ ἐξῆγλων ἀπὸ τῆς ὅπης του καὶ ἡ νυκτερίς ἀνε-
κλήσεις τρίζουσα τὰ μεμβρανώδη πιερύγια τῆς καὶ δ γκιώνης ἐ-
κραξεις γοερῶς ἀπὸ τῆς λεύκης καὶ τῶν ποιμαγίων οἱ κωδωνίσκοι ἐκω-

δώνισαν ἀπὸ τῶν ἀγρῶν καὶ, ωσκὲν ή τελευταῖς τοῦ γῆλευ ἐκπνοῇ,
ἐπεγένθη ὡς φύσημια ἀνέμου ἐπὶ τὴν γῆν, γλιαρόν τι ῥεῦμα ἀνεκί-
νησεν αἴφνης καὶ κλάδους καὶ φύλλα.

Γ. Δροσίνης

ΔΙΟ ΗΜΕΡΑΙ ΕΠΙ ΤΟΥ ΠΙΝΔΟΥ

Μικρόν τι μεθοριακὸν ζήτημα προσεκάλεσε συνέντευξιν ἐπὶ τῆς
Ἐλληνοτσουρκικῆς μεθορίου γραμμῆς μεταξὺ ἀξιωματικῶν τῶν δύο
τούτων ιρατῶν. Συνοδεύων ἀνώτερον ἀξιωματικὸν τοῦ Ἐπιτελείου.
ἀνεγάρησα ἐκ Λαρίσης, μεταβαίνων εἰς Χάνι Ζυγοῦ, τὸν δυτικό-
τερον σταθμὸν ἐπὶ τῆς μεθορίου, κατὰ τὸ σημεῖον δύο ποιητικῶν
αὐτηγορίων νότον ἐγκαταλιμπάνει τὴν σειρὰν τῶν βορείων περικυ-
κλούντων τὴν Θεσσαλικήν πεδιάδα θύμωμάτων, ἵνα ἀκολουθήσῃ
τὸν ροῦν τοῦ Ἀράχθου. Μέχρι Καλαμπάκας μετέβημεν σιδηροδρο-
μικῶς. Τὸ πρῶτον νῦν ἔμελλον νὰ ἐπισκεψθῶ τὴν πολύφημον ταύ-
την, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ὅμωνύμου ἐκτιρατείας, πολίγυην, η ἐπί-
σκεψὶς δὲ αὕτη μὲ ἐνδιέφερε ζωηρῶς, διότι τὸ σημαντικότερον
ἀναποσπάστως πρὸς τὰς ἀναμνήσεις τῆς παιδικῆς μου γῆλικίας,
καθ' ἥν τὰ ὄντα κατατάσσονται καὶ τὰ πρόσωπα τῶν ἀγωνιστῶν αὗτῆς, περιε-
βάλλοντο ἔτι τὸ γόνητρον, μὲ τὸ διποτὸν ὃ λαδές δικαίως γῆλικως,
ἀρέσκεται νὰ περιβάλλῃ τοὺς διπωσδήποτε μετασχόντας ἐθνικοῦ
τινος ἀγῶνος. Πλὴν ὅμως τοῦ αἰσθηματικοῦ τούτου ἐνδιαφέροντος,
η Καλαμπάκα θεωρεῖται ἀξιοθέατος καὶ εἰς τοὺς ξένους διὰ τὴν
γειτνίασιν τῶν Μετεώρων.

Οἱ βράχοι τῶν Μετεώρων ἀπὸ τῆς Καρδίτσης ἔτι ἐγένοντο
καταφανεῖς, ἀμυδρῷς διαγραφόμενοι διὰ τῆς λευκοφαΐου χροιᾶς
των, ἐπὶ τοῦ σκοτεινοῦ ἑδάφους τῶν δυτικῶν πλευρῶν τῶν Νασίων
δρέων. Ἐφ' δοσον δὲ ή μακριστοτειχία ἐπλησίαζε, βαθυμηδὸν ἀνειλίσ-
σετο η μεγαλοπρεπής θέα τῶν παραδόξων τούτων βράχων, ἐφ' ὃν
οἱ καλόγηροι, εἴτε τὴν ἀνεπιζήτητον τῶν κατακτητῶν γειτονίαν
ἀποφεύγοντες, η τὴν ἀπὸ τῶν ἐγκοσμίων ἀπομάκρυνσιν ξητοῦντες,

ἔπηξαν τὰς σκήτας αὐτῶν εἰς ὑψη ἀπρόσδικα, ὅπου μόνον ἀστοὶ γῆγεναντο νὰ πῆξωσι τὰς φωλεάς των.

Φαντασθῆτε ὅγκους δράχων ὀρθούς, μὲ πλευρὰς σχεδὸν καθέτως καταπιπούσας, τετμημένους παραδόξως ὡς ὑπὸ χειρὸς ἀνθρωπίνης, ἐνιαίους, γυμνούς, ὕψους μέχρι 300 ποδῶν, διεκδεχομένους ἀλλήλους παραπλεύρως, ἀληγεῖς ἀποκρυπταλλώσεις πετρῶν, παριστώσας σύνολόν τι γιγάντων ἀπολιθωτέντων καταπληγσότων τὰ ὅμματα ὅσον καὶ τὴν φαντασίαν, οἷά νὰ λάβετε ἰδέαν τινὰ τῆς ἐντυπώσεως, ἦν μοι ἐπροξένει ἡ θέα τῶν Μετεώρων. Ἐπὶ τῶν κερυφῶν αὐτῶν, ἡ δλίγον ὑπὸ αὐτάς, διακρίνονται ἀλλαχοῦ μὲν τὰ ἀμαυρὰ χρώματα τῶν τοίχων τῶν μονῶν, μὲ τὰ μικρά των παράθυρα καὶ τὰς ἀνισούψεις ἔξοχὰς τῶν στεγῶν, ἀλλαχοῦ δὲ βράχοι σφαιροειδεῖς, κατὰ σημεῖον μόνον ἐνούμενοι πρὸς τὸν λοιπὸν ὅγκον, ἔτοιμοι κατὰ τὸ φανιόμενον εἰς δικίαν ἀνέμου πιοσὴν νὰ κυλισθῶσι πρὸς τὰ κάτω. Ἐν τούτοις ἀπὸ αἰώνων μένουσιν ἔκει ἀκλόνητοι, ἐν τῇ μεγαλοπρεπεῖ των ἀκινησίᾳ, νεύοντες πρὸς τὴν πεδιάδα, ὡς εἰ ἐθεώρουν τόσα ἔργα ἀνθρώπινα, ἀτινα, ἐπὶ ἀσφαλῶν δῆθεν βάσεων ἐδραιούμενα, κατεποντίσθησαν διαδοχικῶς εἰς τὰ βάθη τοῦ παρελθόντος.

Ἡ ἄριξις τῆς ἀμαξοστοιχίας εἰς τὸν σταθμὸν διέκοψε τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ μοναδικοῦ τούτου θεάματος. Ἐξελθόντες τῆς ἀμάξης μετὰ πέντε λεπτὰ εὑρέθημεν πρὸ τῶν πρώτων οἰκιῶν τῆς Καλαμπάκας. Ἡ πολίχνη αὕτη οὐδὲν ἔχει τὸ ἴδιαζον ἢ τὸ θελκτικόν· κώμη ὁθωμανικὴ ἀρκετὰ βρωμαρά, μὲ ἀθλίους οἰκίσκους, μὲ τοὺς ἀνωμάλους δρομίσκους αὗτῆς πλήρεις πετρῶν καὶ περιπλανωμένων χοίρων, δροιάζει πρὸς τὰς πλείστας πόλεις καὶ κώμας τῆς Θεσσαλίας. Ἡ ἐφ' ὑψηλοῦ θέσις αὗτῆς μὲ τὴν πέριξ χλοάζουσαν ἔκτασιν καὶ τὸν Πηγειὸν λείχοντα τὰ κράσπεδά της, ισως γῆθελε παρέχει αὐτῇ θέλγητρόν τι, ἐάν εἰλειπεν δὲπὶ τῶν γώτων τῆς ἐπικαθήμενος μέγιστος ἐκ τῶν βράχων τῶν μετεώρων. Ἡ μεγαλοπρεπής θέα τούτου μακρόθεν ἀπόλλυται ὑπὸ τούς πόδας τύτος, δὲν μένει δὲ ἢ τὸ συναίσθημα ἀφορήτου ὅγκου, πιέζοντος τὴν πολίχνην καὶ σκιάζοντος αὐτὴν μέχρι μεσημβρίας σχεδόν.

Οσάκις, περισταθάζων ἀνὰ τὰς δύούς, ὕψουν τὴν κεφαλὴν ὑπὲρ τὰς στέγας τῶν οἰκιῶν καὶ ἔδιλεπον ἀντὶ τοῦ συγήθους εἰς τὸ ὅμμα

Νεοελληνικά Ἀναγγώσματα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

κυκνοῦ θόλου τοῦ σύραχοῦ μας, τὸ φαιδνὶ καταπέτασμα τῶν βράχων ἐξεκνούμενον εἰς τόσον ὅψος, ἀγνοῶ ποιον αἴσθημα βάρους γρήθανόμην ἐπὶ τοῦ στήθους μου, πιέζον τὴν ἀναπνοήν. Ἐφανταζόμην τὴν Καλαμπάκαν δούλην πνευστιῶσαν ὑπὸ τὴν πτέρων τοῦ τυράννου ἐκείνου βράχου, ὅστις σιερῶν αὐτὴν τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ ἀέρος, ἐφαίνετο ὡς εἰ διαρκῶς ἥπειλει νὰ θάψῃ αὐτὴν ὑπὸ τὸν ἄμετρον ὅγκον του.

Ἄκριθῶς ἀπέναντι τῆς πολίχνης ὑψοῦται ὁ ἄβυτος Κόζακας, ὅστις μὲ τὰς ἀποτόμους πλευρὰς αὐτοῦ, καλυπτομένας ὑπὸ τὴν ἀγρίαν καὶ σμικρὰν βλάστησίν του, ἀποδίδει μεγαλεῖον ἀντάξιον τοῦ τῶν Μετεώρων. Στένουσα ὑπὸ τοὺς πόδας τῶν γιγάντων τούτων ἡ ταπεινὴ καὶ ἔρημουσα Καλαμπάκα, δὲν παρέχει ἀνακούφισιν εἰς τὸν δρυθαλμὸν ἢ μόνον πρὸς νότον, ὅπου ἐκτείνεται ἡ Θεσσαλικὴ πεδιάς, ἡ τῶν Τρικάλων καὶ τῆς Καρδίτσης λεγομένη. Ἡ πεδιάς αὕτη, ἡ μεγίστη τῶν ἐν Ἑλλάδι, ἔχουσα μῆκος 10 καὶ πλάτος 6 κατὰ προσέγγισιν ώρῶν, ἔκτυλίσεται ἀπέραντος καὶ μονότονος ὡς μικρὰ Σαχάρα, ἀλλὰ Σαχάρα εὕφορος, φέρουσα ἀντὶ δάσεων ταπεινά τυνα χωματόκτιστα χωρία κατὰ μεγάλας ἀποστάσεις, καὶ ἀπελπίζουσα τὸν δυστυχῆ δόσιοπόρον, ὅστις τύχῃ διερχόμενος αὐτὴν ὑπὸ τὰς ακυτικὰς ἀκτίνας θερινοῦ ὥλου ἢ ποντοπορῶν ἐν ἀκανεῖ τελάγει πηλοῦ κατὰ τὸν χειμῶνα, Θά ἡτο δὲ καὶ ἡ θέα αὐτῆς μονότονος, ἀν ἔλειπε τὸ γραφικὸν πλαίσιον τῶν περιβαλλόντων αὐτὴν δρέων τῶν Ἀγράφων, τὰ δόποια μὲ τὰς δέξιας καὶ τὸ πλευστὸν τοῦ ἔτους χιονοσκεπεῖς κορυφάς των, ὑψοῦνται πρὸς νότον καὶ δυσμάς πολιτισμῆς καὶ ἀπότομα.

Ἡ ἀναχώρησίς μας διὰ τὸ Μαλακάτιον, τὴν δορειοδρυικῶς πληγιεστέραν πρὸς τὴν μεθόριον γραμμὴν κώ νη, ωρίσθη, καϊροῦ συγχωροῦντος, διὰ τὴν ἐπομένην. Ως βλέπετε, ἡ ἀναχώρησίς μας ἐτίθετο ὑπὸ τὴν εὔμενὴν διαίθεσιν τοῦ καϊροῦ, ὡς αἱ ὑπαίθριοι θεατρικαὶ παραστάσεις, διότι, ὡς θέλετε ἐννοήσει ἐκ τῶν κατωτέρω, τὰ ταξιδία ἐπὶ τῶν ἀγρίων ἐκείνων τόπων δὲν ἔξερτῶνται ἐκ μόνης τῆς διαθέσεως τοῦ ταξιδιώτου....

Μεταβάντες εἰς τὸν τόπον, ὅπου ὧρισθη ἡ συνάντησις διὰ τὴν ἐκεῖθεν ἀναχώρησιν, δηλαδὴ εἰς ἔξοχικόν τι καφενεῖον παρὰ τὴν

πολίχινην, εὔρομεν ἀναμένοντας ἡμᾶς πλείστους ἀξιωματικούς. Ὡς συνδιάλεξις περιεστράφη κυρίως εἰς τὸ ταξιδίον μας. Ὡς σκέπουσα τὰ πάντα διμήχλη δὲν ἐπέτρεψε νὰ ἔξακριθώσωμεν τὴν κατάστασιν τοῦ ακιροῦ, ἐμένομεν δὲ ἀμφιβάλλοντες καὶ ἀκροώμενοι τῶν ἀφηγήσεων τῶν εἰδότων περὶ τῶν δυσκολιῶν τῆς πορείας ἐπὶ τοῦ Πίνδου καὶ δὴ ἐν ακιρῷ βροχῆς ἢ διμήχλης, γην κοινῶς ἐκάλουν ἀντάρχαν. Τὴν χιόνα δὲν ἐφοδιύμεθα, διότι εὑρισκόμεθα ἀκόμη ἐν μηνὶ Σεπτεμβρίῳ. Καίτοι κατὰ τὸ λέγειν τινῶν ἀξιωματικῶν, διαμεινάντων ἐπὶ τῆς μεθορίου, σύχλι σπανίως καὶ ἀπὸ τοῦ μηνὸς τούτου ἀρχίζει ἀραιώς ἡ χιόνη. Γηραιός δὲ λοχαγός, ἐπὶ πολὺ διατρίψας κατὰ τὰ μέρη ἐκεῖνα, γρέσκετο συνδιαλεγόμενος νὰ παριστῇ τὰ πράγματα ἐπὶ τὸ ὑπερβολικώτερον.

— Δὲν θὰ ἡμπορέσσετε νὰ πάτε ἐπάνω, ἔλεγε. Ξεύρεις, ἀδελφέ, τί θὰ εἰπῃ ἀντάρα εἰς τὸν Πίνδον; "Οταν ἀρχίσῃ ὁ φοιβερὸς ἄνεμος τοῦ βουνοῦ πρέπει νὰ κρατήσθε ἀπὸ τὴν οὐράνι τοῦ ζέφου, διότι σᾶς παίρνει. Καὶ κρύο! Τὸν Ἰούνιον ἀνάπτουν φωτιὰν ἔξω εἰς τὸν οὐρανό. Θὰ σᾶς κλείσουν τὰ χιόνια, ἐὰν ἀργήσετε τρεῖς ἡμέρας.

Ταύτας^ο καὶ πολλὰς ἄλλας ἀπελπιστικὰς ὑπερβολὰς ἔλεγεν, ἐπιφραγίζων αὐτὰς καὶ διὰ παραδειγμάτων ἔξω ὥρισμένων συμβάντων. Εὐτυχῶς, ἐννοήσαντες ἐγκαίρως τὸν τρόπον τοῦ λέγειν αὐτοῦ, ἔξυγίζομεν ἀναλόγως τὰς πληροφορίας ταύτας.

— Έλπιζομεν νὰ προφθάσωμεν νὰ γυρίσωμεν πρὶν μᾶς κλείσουν τὰ χιόνια, τῷ ἐλέγομεν, ἐνῷ αὐτὸς ἐκίνει θλιβερῶς τὴν πολιάν του κεφαλήν.

Ἐν τούτοις, διαρκούσῃς τῆς εὐθύμου ταύτης συνδιαλέξεως, ἡ διμήχλη διεσκεδάσθη ὑπὸ τοῦ ὑψωθέντος ἡδη ἀρκετὰ ὑπὲρ τὸν ὅριζοντα γίλιου καὶ ἡδυνήθημεν νὰ ίδωμεν τὴν σειρὰν τῶν ὀρέων διαυγαζομένην κατὰ τὰς πλευρὰς ὑπὸ τοῦ λαμπροῦ αὐτοῦ φωτός, ἐνῷ ἐπὶ τῶν κορυφῶν καὶ εἰς τὰ βάθη τῶν κοιλάδων ἡ διμήχλη δὲν εἶχε πεισθῆ ἔτι νὰ ἀποσύρῃ τὸν σκιερὸν αὐτῆς πέπλον.

Τοῦ ακιρὸς ν' ἀναχωρήσωμεν καὶ ἐπέδημεν ἐπὶ τῶν σφριγώντων ἡμιόνων μας, σφριγώντων ὡς αὐτοὶ ἐνόσουν, τουτέστι πεισμόνως δυστροπούντων, ἐτέθημεν δὲ εἰς πορείαν προπεμπόμενοι ὑπὸ τῶν κατευοδίων εὐχῶν τῶν καλῶν ἀξιωματικῶν καὶ τῶν ἀπασίων

προρρήσεων του φίλου μας λοχαγοῦ, οστις δὲν ἔλειψε τὴν τελευτάν στιγμὴν νὰ μᾶς συστήσῃ, ἐξανθώμεν που ἀντάραν νὰ μὴ διακινδυνεύσωμεν προχωροῦντες πέραν τοῦ Ζυγοῦ.

Ἡ ἀπὸ Καλαμπάκας εἰς Μέτσοβον δόδος, ἣν ἐπορευόμεθα, ἀκολουθεῖ μέχρι τῶν ὑπωρειῶν τοῦ ὅρους Λάκμωνος ἡ Ζυγοῦ τὴν κοιλάδα τοῦ Πηγειοῦ καθ' ὅλον τὸ μῆκός της, φθάνοντα σχεδὸν μέχρι τῶν πηγῶν του, ἀναρριχωμένη δὲ τὰς ἀνατολικὰς κλιτύας τοῦ προμνηθέντος ὅρους, διέρχεται διὰ τοῦ αὐχένος τοῦ Ζυγοῦ, τοῦ σχηματιζόμενου μεταξὺ τοῦ ὅρους τούτου καὶ τοῦ Δοκιμίου καί, κατερχομένη διὰ τῆς δυτικῆς κλιτύας τοῦ πρώτου, καταλήγει εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀράχθου, ἡ ἀκριβέστερον εἰς τὴν τοῦ ἀρχικοῦ κλάδου αὐτοῦ, τοῦ φέροντος τὸ ὄνομα Μετσοβίτικος· διότι τὸ ὄνομα "Ἀράχθος" ἡ ποταμὸς τῆς Ἀρτας δίδεται εἰς αὐτὸν ἀπὸ τοῦ σημείου καθ' ὃ δὲ Μετσοβίτικος ἔνοιηται μετὰ τοῦ ἐκ βορρᾶ κατερχομένου Διστόμου, εἰς τὸ ὅψος τῶν Ἰωαννίνων, δικτὼ ἡ ἐννέα χιλιόμετρα πρὸς ἀνατολὰς αὐτῶν, παρὰ τὴν Γότσισταν.

Εἶπον ἀνωτέρω ὅτι ἐπορευόμεθα τὴν δόδὸν ταύτην, ἀλλὰ δὲν ἐπιθυμῶ νὰ φαντασθῇ ὁ ἀναγνώστης δρόμον τινά, οἷον δύναται νὰ ὑποθέσῃ ἐκ τοῦ δινόματος. Ἡ λεγομένη αὕτη δόδος οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ἀτραπὸς ἥμικνοικτή, ἄλλοτε μὲν βρίσκουσα δι' αὐτῆς ταύτης τῆς χαλικοθριβοῦσας κοίτης τοῦ Πηγειοῦ, ἄλλοτε δὲ ἀκολουθοῦσα τὴν δεξιὰν ὅχθην αὐτοῦ, δσάκις ἐπιτρέπει τοῦτο τὸ σύνδενδρον καὶ ἀπότομον ἔδαφος τῶν ὅχθων του. Εἴναι δὲ αὕτη ἡ θερινὴ λεγομένη· Ἐν χειμῶνι δύμως, σπότε τὰ κατερχόμενα δρυμητικὰ βρεύματα τοῦ ποταμοῦ, τὰ σχηματιζόμενα ἐκ τῶν βροχῶν καὶ τῶν χιόνων τοῦ Πίνδου, καταλαμβάνονται διάκοληγρον τὴν ἐνιαχοῦ πλατυτάτην, κοίτην, ἢ δόδος αὕτη δὲν ὑφίσταται πλέον, χρησιμεύει δὲ ἐτέρα, ὑπερθεν τῆς ἀριστερᾶς ὅχθης διάνουσα καὶ ἥτις διὰ μεγάλων ἐλιγμῶν, πολλάκις καὶ αὐτὴ διερχομένη διὰ βρευμάτων φθάνει διὰ Μαλακασίου εἰς τὰς πλευράς του Λάκμωνος. Ἡ χειμερινὴ αὕτη δόδος εἶναι κατὰ τὸ ἥμισυ μακροτέρα τῆς πρώτης. Εὐτυχῶς ἡ ἐποχὴ τοῦ ταξιδίου μας, πρὸ τῶν φθινοπωριῶν βροχῶν μᾶς ἐπέτρεψε ν' ἀκολουθήσωμεν τὴν πρώτην, ἀποφεύγοντες καὶ τὸν περισσὸν κόπον τῆς δευτέρας καὶ τὰς οὐχὶ εὐχαρίστους διάτοδρομίας ἀμφοτέρων.

Διὰ τῶν δῦν τούτων τελεῖται ἡ συγκοινωνία τῆς Θεσσαλίας μετὰ τῆς βορείου Ἡπείρου εἶναι δὲ σημαντικωτάτη. Καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς πορείας συνηντῷ μεν ἀδιακόπως στέφη δδοιπόρων ἐξ Ἡπείρου, κυρίως δὲ ἐμπορικὰς συνοδείας (καραβάνια), αἴτινες διὰ πλήθους ὑποζυγίων μετέφερον ἐκ τῆς μᾶς χώρας εἰς τὴν ἄλλην δημητριακούς καρπούς, μακλίᾳ καὶ διάφορᾳ ἀλλα ἐμπορεύματα. Βλέποντες τὴν κίνησιν ταύτην, ἀνελογιζόμεθα πόσον ακαθέτησαν περιθετοῦνται τὰ συμφέροντα τῆς συγκοινωνίας διὰ τῶν τοιούτων δῦν καὶ ἔταλαντομεν τοὺς δυστυχεῖς δδοιπόρους διοικήσαν ὑποχρεωμένοι κατὰ τὸν γειμῶνα γὰρ διέρχωνται δι' αὐτῶν.

Πολλοὶ τῶν ἀναγινωσκόντων τὰς γαμμάκις ταύτας ἴσως, δδοιπορήσαντες ἐν Ἑλλάδι, γνωρίζουσι πόσον ἀνιερὰ καθίσταται ἡμιονδρομία, ἐφ' ὅλοκληρον ἡμέραν παρατεινομένη. Παρευόμενοι βραδέως μὲ τὸ μονότονον καὶ δμοιομόρφον βάδισμα τῶν ἡμέρων, κινοῦντες ἀκούσιως καὶ ἀδιακόπως τὸ σῶμα πρὸς τὰ ἐμπρός καὶ τὰ ὄπίσω, δμορρύθμως πρὸς τὸ βάδισμα αὐτῶν, θ' ἀπεκάμνομεν ταχέως ἀν δὲν συνεκράτει ἀμείωτον τὴν προσοχὴν ἡμῶν ἡ θυμιασία εἰκὼν τῶν τοπίων, δι' ῥητορικόμεθα.

Ἐνόσφι μὲν ἐδαδίζομεν ἐντὸς τῆς κοίτης τοῦ ποταμοῦ ἡ παρ' αὐτήν, παχύσκιοι πλάτανοι, εἰς τοὺς χονδροτάτους κορμοὺς τῶν ὅποιων περιειλίσσοντο ποικίλα παράσιτα φυτά, ἀπετέλουν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, θολίαν δροσερὰν ὑπὲρ τὰς κεφαλάς μας, ἐνῷ ὑπὸ τοὺς πόδας μας ἕρρεον κελαρύζοντα μεταξὺ τῶν λευκοτάτων χαλίκων βύσια διαυγοῦς ὅδατος ἀλλοῦ μὲν ἐνούμενα καὶ ἀποτελοῦντα βύσακας δένο ἡ τρεῖς ἐπὶ τῆς κοίτης ἐξαπλουμένους, ἀλλοῦ πάλιν ἀποχωριζόμενα καὶ ἀλλοῦ, δησοῦ ἡ κοίτη ἐστενοῦτο ὑπὸ τῶν ἀποτόμων δχθῶν, ἐνούμενα εἰς ἓν μέγα ποτάμιον, μετὰ δρόχθου κυλίον τὰ ἀφρίζοντα ῥεῖθρά του.

Οσάκις πάλιν, ἐξερχόμενοι τῆς κοίτης; ἐδαδίζομεν παρὰ τὰς ὁχίας ἡ αὐτὴ ζωγρὰ καὶ ζωογόνος βλάστησις μᾶς περιέβαλλεν. Ἀγριαπιδέαι δηκωδέέστηται, μακρόδιοι δρῦς καὶ ὄφηλόταται πεῦκαι ἀπετέλουν πέριξ ἡμῶν, μετὰ τῶν πολυμόρφων θάμνων, δάση γλοερά, δροσοδόλα, ζωογονοῦντα τὸ σῶμα καὶ εὔφραίνοντα τὴν ψυχήν. Εἰς τὰ ὑψηλότερα δὲ μέρη, ἐπὶ τῶν κορυφῶν τοῦ Πίνδου, τὰ

δάση ταῦτα ἀποτελούμενα ἐκ πιτύων, μὲ τοὺς πρὸς τὰ κάτω φυομένους κλάδους των, καὶ γηραιῶν δέντων μὲ τοὺς εὐθυτάτους καὶ δύψηλους κορμούς των παρίστων τι ἀπροσδόκητον, μεταφέρον τὸ πνεῦμα εἰς χώρας βιορειστέρων κλιμάτων, καὶ καθίστων καταρχῆ τὴν ἀπότομον ἀντίθεσιν μεταξὺ τῆς πρὸ δλίγων ωρῶν ἀφεθείσης πεδιάδος, μὲ τὴν ἔηρὰν καὶ μεσημέριην φύσιν τῆς, καὶ τῶν ὑψηλῶν μερῶν, ἀτιναχθέντων. Ἐν ἄλλοις λόγοις, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ταύτης ἀπαντᾷ τις κλιματολογικὴν κλίμακα περιεργοτάτην, μὲ πάσας τὰς διαφορὰς τῆς βλαστήσεως καὶ τῆς ἀτμοσφαίρας. Τὴν πρώτην ἀναχωρήσαντες ἐκ Καλαμπάκας ὑπερέρομεν ἐκ τῆς θερμότητος, μετὰ μεσημέριαν δέ, καίπερ ἐπενδυθέντες τοὺς μανδύας ἡμῶν, γῆσθικνόμεθα ὑγρὸν φῦχος διαπερῶν τὰ ἐνδύματά μας.

Κατὰ τρίαρχη τετράρχη διαστήματα ἀπηγντῶμεν καθ' ὅδὸν κάνιν, πανδοχεῖς ἀθλικὸν ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, χρησιμεύοντα μᾶλλον ὃς προφάσεις σταθμῶν ἥτοι σταθμοὶ πραγματικοί. Γνωρίζοντες δῆμως ἐκ τῶν προτέρων τὴν κατάστασιν αὐτῶν εἴχομεν προσοήσει περὶ ἔξαστα λίσεως τῆς καθ' ὅδὸν τροφῆς. Περὶ τὴν μεσημέριαν ἐσταματήσκομεν εἰς ἓν ἀτόπην, τὸ τῶν Τσουρανάϊων καλούμενον, ἐκ τοῦ παρακειμένου αὐτῷ γωριδίου, καὶ ἐκτείναντες εἰπητα ὑπὸ τὸ δασύσκιον φύλλωμα γηραιᾶς πλατάνου, διότι τὸ κάνινον ἔκειτο παρὰ τὸν ποταμόν, ἐγενυματίσαμεν μετ' ὀρέξεως. Καίτοι δὲ τὸ γεῦμα ἡμῶν ἦτο λιτὸν καὶ ἡ τράπεζά μας οὐχὶ πλουσιοπάροχος, τὸ ἐστιατόριον ἡμῶν δῆμως, μὲ τὰ καταπράσινα τοιχώματά του, τὸν ποτέμον βομβοῦντα παρὰ τοὺς πόδας μας, καὶ τὰς περικοσμούσας αὐτὸν κύκλωθεν λαμπροτάτας εἰκόνας τῆς φύσεως, παρεῖχεν εἰς τὴν τράπεζάν μας θέλγητρα ἀποζημιώσοντα ἡμᾶς ἀφθόνως διὰ τὰς ἐλλείψεις τοῦ γεύματός μας.....

Ἀνεπαύθημεν δὲ μικρόν, ιδίως χάριν τῶν εὑρώνων τῆς συνοδείας μας, καὶ, ἀναδάντες ἐπὶ τῶν ἡμιόνων, γηικολουθήσαμεν τὴν πορείαν....

Ἄπεργραπτος εἶναι ἡ ἀνωμαλία τῆς ἀτραποῦ ἐκεῖθεν τῶν Τσουρανάϊων πρὸς τὸ Μαλακάσιον. Αδιακόπως ἀνερχομένη καὶ κατερχομένη αὕτη μὲ ἀποτόμους κλίσεις σμικρύνει τὴν εὐχαρίστησιν, ἣν παρέχει ἡ θέα τῆς ἀγρίας φύσεως καὶ ὑποχρεοῖ τὸν ὁδοιπόρον

νὰ μετρῇ ἀγρύπνιως τὰ βήματά του, ἐὰν δὲν θέλῃ νὰ κατακρημνίσθῃ αἰφνίς εἰς τινα χαράδραν ἢ νὰ συντρίψῃ τὴν κεφαλήν κατά τινος προεξέχοντος κλάδου ἐλάτης. Δὲν εἶναι δὲ καὶ εὔκολος ἢ πρόσληψίς παρομοίου ἀτυχήματος, ὅταν τις ἔχῃ τὴν κακήν τύχην νὰ μεταφέρηται δι' ἡμιόνου.[¶] Τὸ πεῖσμον ζῷον, οὐ ἐπέδινον, οὐδέποτε γῆθέλησε νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὸν χαλινόν, τὰς παρακελεύσεις ἢ τὰ ἀλύπητα πτερνοκοπήματα. Ἐδάδιζεν ὅπου αὐτὸς ἔκρινε καλόν, καὶ ἐδάδιζεν ἀμετατρέπτως, ἀδιαφοροῦν ἐὰν μὲν φέρε πολλάκις καὶ εὐθεῖαν ὑπὸ δένδρον χαμηλόν, ἐφ' οὐ ἐκινδύνευον τούλαχιστον νὰ κατασχίσω τὸ πρόσωπον.

Μετὰ ἐπιτάρον, ἐν συνόλῳ, ἐπίπονον πορείαν ἀφικόμεθα εἰς τὸ χάνι Μαλακασίου. Τὸ χάνι τοῦτο, ἀνθρωπινώτερόν πως τοῦ τῶν Τσουρανάιων, ἀλλὰ πάντοτε χάνι, κείται εἰς τοὺς κυρίως πρόποδας τοῦ Λάκημωνος παρὰ τὴν συμβολὴν δύο ποταμίων, τοῦ ἀρχικοῦ δηλαδὴ κλάδου τοῦ Πηγεισοῦ ἐκ τοῦ Ζυγοῦ κατερχομένου καὶ τινος παραποτάμου αὐτοῦ πηγάζοντος ἐκ τῶν ὄψιμάτων τοῦ Δοκιμίου καὶ ίδιᾳ ἐκ τοῦ Κιζίλ Τεπέ. Ἡ σχετικὴ εὐπρέπεια τοῦ χανίου τούτου, ἢ κόπωσις καὶ ἡ ἐκ ταύτης κεντηθεῖσα πεῖνα, ἥσαν ἀφοριμάτι παρακινοῦσσαι ἡμῖς νὰ παύσωμεν τὴν πορείαν ἐκεῖ, ἀλλ' αἱ πληροφορίαι, ἃς ἐπὶ τόπου ἐλάδοιμεν μᾶς ἔπεισαν νὰ ἐξακολουθήσωμεν τὴν πρὸς τὸ χάνι Ζυγοῦ δόδον καὶ παρεκκλίνοντες αὐτῆς μετὰ μίαν ὥραν νὰ καταλήξωμεν εἰς τὰ Κονάκια τοῦ Μπάρδα, ὅπου φιλοξενία προτιμοτέρα τῆς τοῦ Χαντσῆ, τοῦ πανδοχέως, μᾶς ἀνέμενε. Μπάρδας εἶναι ὁ τζέλιγκχας, ἡτοι πατριάρχης, πατριᾶς βλαχοποιμένων ἐκεῖ που ἔχούσης τὸ θέρετρον, τὰ κονάκια δὲ αὐτοῦ εἶναι ἀθροισμάτιξ λινίων καλυσθῶν, ὡρὲς ἃς διαιμένουσιν ἀπὸ τοῦ ἔαρος μέχρι τῶν μέσων τοῦ φθινοπώρου πεντήκοντα περίπου οἰκογένειας βλάχων μετά τινων γιλιάδων προδάτων καὶ αἴγρων. Ἡ οἰκογένεια τοῦ Μπάρδα εἶναι ἐκ τῶν λισχυροτέρων τῶν νομάδων τούτων, οὗτος ἐθεωρεῖται ὡς εἰς τῶν πλουσιωτέρων βλάχων.

“Οτε, ἔξελθόντες τῆς κεχαραγμένης ἀτραποῦ, ἔθυμοίσθημεν ὑπὸ τὰ δάση τὰ καλύπτοντα τὰς ἀποτόμους πλευρὰς τῶν βουνῶν, τὸ λυκόφως ἥδη ὑπεχώρει εἰς τὸν ζῷον τῆς νυκτός, εἶχε δὲ ἐπέλθεις ἥνδες καὶ τὸ σκότος ἐπυκνοῦτο ὑπὸ τῆς ὁμίχλης, ὅτε ἐφθάσαμεν εἰς

τὸ βάθος ἀποτόμου χαράδρας, ὅπου σπινθηρίζοντα διὰ μέσου τῶν δένδρων πυρὰ καὶ μετ' ὀλίγον βαθεῖ ὄλακαὶ ἀγρίων ποιμενικῶν κυνῶν μᾶς ἀνήγγειλαν, ὅτι εἰσήλθομεν εἰς τὸ κράτος τοῦ Ἰσχυροῦ τζέλικα. Εἰς τῶν οὐδὲν τοῦ Μπάρδα, αὐτοῦ ἀποισιάζοντος, μετὰ πολλῶν βλάχων, μᾶς ὑπεδέχθη φιλοφρόνως. Ἐκαθήταμεν ὑπὸ τοιαρδάκι, συιάδαξὲν κλάδων, καὶ ἀμέσως προσεφέρθη ἡμῖν ῥακὴ μετὰ λουκουμίων, συγχρόνως δὲ ἐδόθησαν καὶ αἱ ἀναγκαῖαι διεταγαῖαι διὰ τὴν προετοιμασίαν τοῦ δείπνου καὶ τοῦ ὑπνου. Ἐν διπῆ δρυθαλμοῦ παχὺς ἀμυνὸς ἦχθη, ἐσφάγη, ἐξεδάρη καὶ ὠδελίσθη. Ἀληθῶς εἰπεῖν, τὴν σιγμὴν ἐκείνην δὲν ἦθανόμην ἐμπαυτὸν ἴκανὸν νὰ τιμήσω ἀρκούντως παρατκευαζόμενον δείπνον καὶ προετίμων νὰ ἐκτείνω μᾶλλον τὰ αἴμωδιασθέντα ἐκ τῆς ἡμερησίας ἡμιονοδρομίας μέλη μου. Τούτου δὲ καὶ ἀπῆλαυσα μετ' ὀλίγον ἐν τελείᾳ ἀνατολικῇ ἀνέσει. Ἡ καλύθη, ἣν παρεχώρησαν ἡμῖν, ἐστερεῖτο μὲν παντὸς ἐπίπλου, πλὴν δύο παχμεγίστων σιδηροτεύκτων κιβωτίων, ἐν οἷς περιείχετο ἡ προϊέ τῆς συζύγου τοῦ νέου Μπάρδα, ἀλλὰ περιελάμβανε τελείων συλλογὴν παχυτάτων βλαχικῶν ταπήτων καὶ σκεπασμάτων. Καί τοι δὲ τὸ δάπεδον τῆς καλύθης δὲν ἦτο ἄλλο περὶ αὐτὸ τὸ ὅγρὸν ἔδαφος τοῦ βουγοῦ, τρεῖς ἡ τέσσαρες βρυθύμαλλοι τάπητες ἐπαλλήλως ἐκταθέντες, ἐφ' ὅλου τοῦ χώρου τῆς καλύθης, ἡμιλλῶντο κατ' ἐκείνην τὴν σιγμὴν, καὶ κατὰ πᾶσαν ἀλληγ., πρὸς τὸ ἀναπαυτικώτατον ἀνάκλιντρον, ἐφ' οὗ ποτε σῶμα κεκιμηκὸς ἀνθρώπου ἐξηπλώθη.

Παρατκευαζόμενου τοῦ δείπνου, συνδιάλεξις πολυπράγμων μετὰ τοῦ νέου Μπάρδα, μὲ ἐνανούριες καὶ βεβαίως θὰ ἐκοιμώμην, ἀν συγχρὰ πυκνὰ δὲν ἦναγκαχαζόμην ν' ἀποδιώκω τὸν ὑπνον ἐν τῶν βλεφάρων μου, διὰ νὰ λαμβάνω μέρος εἰς τὰς συνεχεῖς σπονδᾶς τῆς προσφέρομένης ῥακῆς, ἀπαξ δὲ ὑπεγρεώθην καὶ νὰ ἐγερθῶ. Ἡ σύζυγος τοῦ νέου Μπάρδα, αὐτὴ μόνη ἐκ τῶν γυναικῶν, παρουσιάσθη ἐν ἐπισήμῳ στολῇ, φέροντα πάντα τὸν κόσμον τῆς πολυτελοῦς περιβολῆς τῶν πλουσίων βλαχοσσῶν. Οὐ δψηλὸς αὐτῆς κεφαλόδεσμος, τὰ μακρὰ καὶ πλατέα ἐνώτια, τὰ περιθέραια, τὰ φέλλαι, αἱ ἐπὶ τῆς κοιλίας παχμεγέθεις πόρπαι τῆς ζώνης, ἡσαν δλα ἐκ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, θηταυρὸς δὲ ὅλος ὃς ὑστὸν νομισμάτων,

κατεφόρτωνε τὴν νέαν νύμφην — ἦσαν νεόνυμφοι οἱ σύζυγοι — ἦτις αἰδήμων καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς σταθερῶς κάτω νεύουσα ηγήγηθη τὸ καλῶς ὅρίσατε, εἴτα δὲ λαβούσα ἀπὸ τῶν χειρῶν παρακολουθοῦντος βλάχου δίσκον μετὰ γλυκίσματος ἐκ βυσσίνου καὶ ρακῆς προσήνεγκεν ἡμῖν, μεθ' ὅ ἔξηλθε πάλιν, ἵνα ἐπιβλέψῃ θεως τὴν προετοιμασίαν τοῦ δείπνου, τοῦ δοποίου ἡ κνίσσα διαχειμένη πέριξ, ἥρχισε μεθ' ὅλην τὴν κόπωσιν νὰ γαργαλίζῃ τοὺς ρώθωνας ἥμιν.

Τὸ δεῖπνον ὑπῆρξεν ἀπλοῦν, δύσον ἡδύνατό τις νὰ περιμένῃ ἐκεῖ, ἀλλ' ἐν τούτοις μᾶς ἔξεπληγξεν ἡ πολυτέλεια τῆς διακονεύης τῆς τραπέζης, ἀνήκουστος, καὶ εἰς αὐτὰ τὰ πρώτης τάξεως ξενοδοχεῖα τῆς Καλαμπάκας. Οὐδὲν ἔλειπεν ἐκ τῆς τραπέζος κενεύης μέχρι καὶ τῆς ἀλατοδόχης, ἔξεισθημεν δὲ ὅχι ὀλίγον βλέποντες πολύτιμα μαχαιρία καὶ περόνια καὶ ποτήρια κρυστάλλινα. Ἀπετέλουν δὲ ταῦτα κωμικήν τινα ἀντίθεσιν, δσάκις ἥγειρέ τις τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀπό τῆς τραπέζης, πρὸς τὰ πέριξ ἀντικείμενα ἀπὸ τῆς ἐκ φλοιῶν δένδρων ὁροφῆς, δι' ἃς ἐφαίνοντο λαμπυρίζοντες οἱ ἀστέρες, μέχρι τῶν γυμνῶν ποδῶν τοῦ παρὰ τὴν τράπεζαν ισταμένου πελωρίου βλάχου, δστις ἔξεπλήρου γρέη οἰνοχόου. Ὁπωσδήποτε ἐπείσθημεν δτι αἱ περὶ τοῦ πλούτου καὶ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ Μπάρδα δοθεῖσαι ἥμιν πληροφορίαι δὲν ἦσαν ὑπερβολικαῖ.

Περατωθέντος τοῦ δείπνου δὲν εἶχομεν ἀνάγκην νὰ κοπιάσωμεν ὅπως μεταδῷμεν εἰς τὰς κλίνας μας. Ἡρκεσε μόνον νὰ ἀρωμεν ἔκειθεν τὴν χαμηλὴν τράπεζαν, τὸν σφράν, καὶ νὰ ἔξαπλώσωμεν τὰ σκέλη, ὅπως εὑρεθῶμεν πανέτοιμοι πρὸς ὑπνον βαρύν, δστις μόνον τὴν αὐγὴν διεκόπη, ώς ἐκ τῆς πρωΐης αὔρας, ἦτις δριμεῖα κάπως, εἰσήρχετο ἀνενοχλήτως διὰ τῶν σπιθαμιαίων ἀρμογῶν τῶν σανίδων τῆς καλύβης. Πολλάκις δὲ τάτε εἰδομεν διὰ τῶν αὐτῶν ἀρμογῶν εἰσερχόμενα καὶ τὰ ῥύγχη τῶν κυνῶν, οἵτινες μετὰ διυσπιστίας περιειργάζοντο τὸ ἐσωτερικὸν τῆς καλύβης.

Τὴν πρωΐαν πυκνὴ ὁμίχλη ἐσκίαζε τὴν γαράδραν τοῦ Μπάρδα, τὰ πάντα δὲ ἦσαν διάδροχα, ώς ἐὰν ραγδαία βροχὴ εἴχε λεύσει τὸν τόπον. Ολίγα λεπτὰ τῆς ὥρας ἐδαπανήσαμεν μόνον διὰ νὰ ροφήσωμεν κύπελα ἀφρώδους καὶ θερμούς γάλακτος, μόλις ἀμελγθέντος, καὶ νὰ ποχχαρετίσωμεν τὴν οἰκογένειαν τοῦ φιλοξένου Μπάρδα, ἦτις

μεθ' ἔλων τῶν ὑποτελῶν αὐτῇ βλάχων παρετάχθη κατὰ τὴν ἀναγώρησίν μις. Μεθ' ὁ ἐπιχειλάδοιμεν τὴν πορείαν. Ἐπορευόμεθα δὲ νῦν κατὰ γράμματα διὸ μέσου νεφῶν, ὅτε οὐδὲν ἔλλο γῆδυνήθην ἐπὶ πολλὴν ὥραν ν' ἀντιληφθῶ κατὰ τὸν δρόμον, εἰ μὴ τὸ ἐκτάκτως τραχὺ καὶ ἀνώμαλον τῆς ἀτραποῦ ἐφ' ἣς ἐδαδίζομεν. Ἡ νεφελοδρομία αὕτη διήρκεσεν ἐπὶ μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν· καθ' ὅλην δὲ τὴν διάρκειαν αὐτῆς συνεπορευόμεθα πρὸς στίφην ἡμισενηγῶν χωρικῶν, οἵτινες καίτοι ἐκόπτοντο σπεύδοντες νὰ ἀγοῖξωσιν ἡμῖν δίοδον, ἔνεκεν ὅμως τῆς συμπαγοῦς ἐκείνης ἀτμοσφαίρας, μόλις, διε προσέκρουον ἐπὶ τῶν ἡμιόνων μις, μᾶς ἐνόσουν. Οσάκις πνοή τις ἀνέμου διεσκέδαξεν ἐπὶ μικρὸν μέρος τι τῆς ὁμίχλης, καταπληκτικὴ εἰκόνες τόπων ἀγρίων προσέβαλλον ἐπὶ στιγμάς τινας τοὺς ὁφθαλμούς, μεθ' ὁ τὸ παραπέτατα μὲν ἐκλείετο αὖθις ἀδιαχώητον.

Κατὰ τὰ ἐλάχιστα ἀκείνα διαστήματα, δὲ μὲν ἐπαρουσιάζετο αἴφνης τρίχα μόλις βήματα ἀπὸ τῶν ποδῶν μις ἀμέτρητος κρημνός, εἰς τὸ βάθος τοῦ δποίου δὲν ἡκούσομεν μέν, ἀλλ' ἐφανταζόμεθα τὸν ῥόγχον χειμάρρου, κυλίοντος ἀπὸ βράχου εἰς βράχον ἀφρίζοντα θῦσα· ἀλλοτε κρημνός, δρθὸς πρὸ ἡμῶν, ὑψοῦτο εἰς ἀδιάγνωστον ὑψος· τοῦτο δὲ διεδέχετο βαθυτάτη γαράδρα, εἰς τῆς δποίας τὰς ἀποτόμους πλευρὰς εἱρπομεν τρόπον τινὰ ἀναθέμενοι πᾶσαν ἀσφάλειαν καὶ προφύλαξιν, ἀπὸ ἐνδεχομένον ὀλισθήματος, εἰς τὸ θυμασιὸν δρμέμφυτον τῶν ἡμιόνων μις. οἵτινες ἂν καὶ διέποντες διὰ μέσου τῆς ὁμίχλης ὅσον καὶ ἡμεῖς, ἐντούτοις ἐγνώριζον ποῦ νὰ στηρίξωσιν ἀσφαλῶς τὸν πόδα. Παρετήρησα μάλιστα διε ἐνίστε εὐχαριστοῦντο, ὅχι βεβαί· τις καὶ δι' εὐχαρίστησιν ἡμῶν, νὰ βαδίζωσιν ἐπὶ τοῦ ἀκροτάτου χείλους τοῦ κρημνοῦ, ἐνῷ ὑπῆρχεν ἀρκετὸς γῷρος διὰ ν' ἀποφύγωμεν τὴν ἐπικίνδυνον ταύτην πορείαν. Τότε ἀνεπόλουν καὶ ἐμχυτὸν τὰς περιγραφὰς τῶν ἐν Καλαμπάκα. "Ἐπρεπε δὲ νὰ ἡμεθα εὐχαριστημένοι διότι ἐπεχειρήσαμεν ταξιδίουν ἐν ἐκείνῃ τῇ ἐποχῇ. "Ἐνα ἡ δύο μῆνας βραδύτερον ἡ διάδασις διὰ τῶν τόπων τούτων εἶναι ἐπιπονωτάτη, αὐτόχρημα δὲ κινδυνώδης. Μοι διηγοῦντο τὰς δυσχερείας καὶ τοὺς κινδύνους τῆς διαδάσεως τοῦ Ζυγοῦ ἐν χειμῶνι. Φαντασθῆτε τὸν πλήρη κρημνῶν καὶ γαραδρῶν ἐκείνον τόπον ἔξομαλιζόμενον ὑπὸ τὸν λευκὸν πέπλον τῆς χιόνος, τὰς φά-

ρχιγγας πληρουμένας μέχρι χειλέων καὶ τὰς ἀτραπούς ἐξαφανιζο-
μένας ὑπὸ τὸ ἔμοιόμερφον χιονῶδες στρῶμα. Αδύνατος καθίστα-
ται, μᾶς ἔλεγον, ἡ διάβασις ἀνευ ἐμπείρου ὁδηγοῦ. Ἡ χιῶν μαλα-
κῶς ἐστρωμένη ἐν ταῖς χαράδραις εἰναὶ ἀπιστος ὡς ἡ θάλασσα
ὅπου νομίζετε, διὰ διέπετε ἔδαφος ὄμαλόν, διὰ νὰ βαδίσητε, χιών
ἀδυνατος ἐτοίμηνα σᾶς καταπίγῃ. Ἀρκει νὰ πατηθῇ τις καὶ νὰ λάμῃ
ἐν μόνον διέθετον βῆμα! οὐδεμία ἀνθρωπίνη δύναμις δύναται νὰ
τὸν σώσῃ. Πλλοὶ δυστυχεῖς εὔρον τὸν θάνατον εἰς τὰ παγωμένα
ἐκείνα βάθη, καὶ μόλις τὸν ἐπόμενον Μάϊον, τηγομένων τῶν χιό-
νων, εὔρον τοὺς ἀπεκρυσταλλωμένους αὐτούς σκελετούς.

Ἄλλὰ καὶ εἰς τὰ ὄμαλώτερα μέρη ἡ χιῶν ὑψοῦται σημαντικῶς.
Ἐνῷ ἐδαπέζουμεν ἐδλέποπεν κατὰ διαστήματα σταυρούς κεχαραγ-
μένους ἐπὶ τῷ γηραιῶν κορμῷ τῶν ὅξων, ἀνωθεν δὲ αὐτῶν
χρονολογίας. Μᾶς ἐξήγγειλαν διτὶ σι σταυροῖς οὗτοι ἐδήλουν τὸ ὑψος,
εἰς δὲ εἰχε φθάσει ἡ χιῶν κατὰ τὴν σημειουμένην χρονολογίαν.
Ἐμετρήσαμεν τοιαῦτα ὑψη ἀπὸ τοῦ ἐδάφους καὶ εὔρομέν τινα
ἐξικνούμενα μέχρι τεσσάρων καὶ πλέον μέτρων. Ἐννοεῖται διτὶ κατὰ
τὸν χειμῶνας ἡ συγκοινωνία, ἐκὸν δὲν διακοπῇ τελείως, περιορίζεται
μεγάλως. Πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ἐπείγουσα ἀνάγκη, ἡ πρέπει τις νὰ
μαστίζεται ὑπὸ τῆς πτωχείας, δπως πλειστοι τῶν ἀτυχῶν κατοίκων
τῶν παραμεθορίων μερῶν, ἐν τε τῷ τσουρικῷ καὶ ἐλληνικῷ, διὰ νὰ
ὑποδηληθῇ εἰς τοὺς πόνους καὶ τοὺς κινδύνους τοῦ ταξιδίου τούτου
κατὰ τοὺς δύο ἡ τρεις μῆνας τοῦ διαρέος χειμῶνος. Διὰ τὰς περι-
στάσεις ταύτας ὑπάρχει σῶμά τι εἰδικῶν ἐργατῶν ἐκ Μετσόβου,
χαμάληδων καλουμένων, οἵτινες ἐπ' ἀμοιβῇ προσφέρονται ὡς ὁδηγοὶ
εἰς τοὺς δύοιπόρους. Γνῶσται τοῦ τόπου κατ' ἀκρίβειαν, ἀνδρες δω-
μαλέοι καὶ καρτερικοί, μόνοι αὐτοὶ δύνανται τελεσφόρως νὰ ὑπηρε-
τήσωσι τὴν συγκοινωνίαν. Ἐρφωδιασμένα διὰ πλατέων πτύων ἀνοι-
γουσι δρόμους διὰ μέσου τῶν χιόνων, πολλάκις δὲ προσφέρονται νὰ
σᾶς ὑπηρετήσωσι καὶ ὡς ὑποδύγια, μεταφέροντες ὑμᾶς κατὰ δια-
στήματα ἐπ' ὄμων, ἐνῷ ἄλλοι πράττουσι τὸ αὐτὸ διὰ τὰς ἀποσκευάς
σας. Ταύτας δμως, κατὰ τὴν κατάβασιν τοῦ Ζυγοῦ πρὸς τὸ Μέτσο-
βον, δὲν κοπιῶσι νὰ μεταφέρωσι πλέον οἱ ίδιοι, τῆς καταβάσεως
ταύτης οὕσης ὡς ἐκ τῆς ἀποτόμου κλίσεως κινδυνώδους λίαν, ἀλλὰ

ἀποθέτοντες ἐπὶ τῆς χιόνος, εἰς μέρος κατάλληλον καὶ ὥρισμένον, στέλλουσι διὰ λακτίσματος κυλισμένας μέχρι τῶν προπόδων τοῦ ὅρους, ὅπου ἀνακαμένουσι τοὺς κυρίους αὐτῶν.

Ἡ ἐποχὴ τοῦ ταξιδίου μας, ὡς προειπον, δὲν μᾶς ὑπέδαλεν εἰς οὐδεμίαν τῶν ἐνοχλήσεων τούτων, ἀλλὰ τούναντίον συνέτεινεν εἰς τὸ ν' ἀπολαύσωμεν, ὅσον τὸ δυνατόν, τῆς τέρψεως γηγενεῖας ἡ θέα τῶν γραφικωτάτων ἐκείνων βουνών τοῦ Πίνδου. Ἡ διμίχλη τέλος ἔρχεταιν ἀρχιστομένη καὶ βρδίζοντες πάντοτε ἐπὶ ἀποτόμων ἀνωφερειῶν καὶ διὰ μέσου ὀρχιστάτου δάσους ἔξυπνη, ἐφθάσαμεν περὶ τὴν δεκάτην πρωΐνην ὕραν εἰς τὸ χάνι Ζυγοῦ, τὸν σκοπὸν καὶ τὸ τέρμα τῆς ὁδοιπορίας μας.

Τὸ χάνι Ζυγοῦ, εἰς τῶν σημαντικωτάτων σταθμῶν τῆς ὁροθετικῆς γραμμῆς, εἶναι, ὡς καὶ ἐκ τοῦ δινόματος δηλοῦται, παλαιὸν πανδοχεῖον, τὸ δποῖον μεταρρυθμισθὲν καὶ ἐπαυξηθὲν μετὰ τὴν προσάρτησιν τῶν νέων ἐπαρχιῶν, χρησιμεύει διὰ τὸν στρατωνισμὸν ἀποσπάματος εὔζωνων δισικουμένου ὑφ' ἐνὸς ἀξιωματικοῦ, κεῖται δὲ τοῦτο διλίγον κατωτέρῳ τοῦ αὐχένος τοῦ Ζυγοῦ, τῆς πρωτίστης ταύτης διόδου πρὸς τὴν Ἡπειρον. Ο σταθμάρχης ἀξιωματικὸς ὑπερβέγκηθη γῆμας φιλοφρονέστατα. Ἡ πρόθυμος δὲ δεξιώσις αὗτοῦ, ἡ θέρμη πλουσίας πυρᾶς, συνεχεῖς σπονδαὶ ἡπειρωτικοῦ ῥουμάτου, ἐπὶ πᾶσι δὲ θέα δρεκτικωτάτου ἀγρίου ἐριψίου διαμελιζομένου τὴν στιγμὴν ἐκεῖνην, μᾶς ἔκαμπν νὰ λησμονήσωμεν ταχέως τὸν κόπον τῆς πορείας, καθήμενοι δὲ παρὰ τὴν πυράν, καὶ ἔηραινοντες τὰ κάθυγρα ἐνδύματά μας, ἐλάσσομεν παρὰ τοῦ σταθμάρχου τὰς ἀναγκαῖας πληροφορίας διὰ τὴν μελετωμένην συνέντευξιν.

Κατὰ ταύτας, δὲ παρᾶς, ὑποστράτηγος, γενικὸς διοικητὴς τῶν σταθμῶν τῆς κατὰ τὸ τμῆμα ὁροθετικῆς γραμμῆς, ἀναχωρήσας τὴν προηγουμένην ἔξι Ἰωαννίνων, ὅπου εἶχε τὴν ἔδραν αὗτοῦ, εἶχε φθάσει εἰς Μέτσοβον, ὅπου ἀνέμενε τὴν ἀφιξίν μας. Δὲν ἐγρονοτριβήσαμεν, μὴ ἐπιθυμισούτες νὰ ἀναγκάσωμεν αὐτὸν νὰ περιμένῃ ἀλλ' ἀμέσως μεταπεμψάμενοι τὸν δισικοῦντα τὸν γειτονικὸν σταθμὸν τοῦρκον υαξιωματικὸν ἐνεχειρίσαμεν αὐτῷ ἔγγραφον πρὸς τὸν φρούραρχον Μετσόβου, δι'οὓς ἀγγέλλοντες αὐτῷ τὴν ἀφιξίν μας, παρεκαλέσαμεν αὐτὸν ν' ἀνακοινώσῃ τοῦτο εἰς τὸν πασᾶν, δρίζων

ώς ὥραν συνεντεύξεως τὴν ἐνάτην πρωΐνην τῆς ἑπομένης ἡμέρας, γῆτις συνέπιπτε Κυριακὴ, ὡς τόπον δὲ τὴν θέσιν αὐτὴν τοῦ αὐχένος Ζυγοῦ. Ὡρίσαμεν δὲ ἡμεῖς τὴν ὥραν καὶ τὸν τόπον διότι κατὰ προηγγείλην μήνυμα τοῦ πασᾶ, οὗτος εἶχε τὴν ἀδρότητα νὰ ἀφίσῃ εἰς ἡμᾶς τὸ δικαίωμα τοῦτο.

Ολόκληρον τὴν ὑπόλοιπον ἡμέραν κατηγαλώσαμεν εἰς περιπάτους ἐπὶ τοῦ Ζυγοῦ. Δυστυχῶς ή διμίχλη διήρκεσεν ὅλην τὴν ἡμέραν, ὡστε ὀλίγιστα ἡδύνηθην ν' ἀπολαύσω ἐκ τῆς θέας τοῦ Πίνδου. Ἐν τούτοις αὐτὴν ἡ διμίχλη παρίστα δι' ἐμὲ θέχικα πρωτοφανές. Ότὲ μὲν ἀπετέλει διαφραγμά συνεχές, διὰ μέσου τοῦ ὁποίου μόλις διέκρινέ τις ὡς σκιάς τοὺς πλησιεστέροντας κορμοὺς τῶν ὁξωῶν ἢ τοὺς περιπολοῦντας Τούρκους ἢ "Εὐληγας σκοπούς, ἄλλοτε δὲ διὰ μιᾶς διαλυομένη ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους ὑψοῦτο επεντήκοντα μέτρα ὑπὲρ τὰς κεφαλάς μας, ὅπότε ἀπετέλει νέφη ταχέως κινούμενα καὶ κατακαλύπτοντα τὰς κορυφὰς τῶν πέριξ ὑψωμάτων, αἴφνης δὲ ταπεινούμενα καὶ περιβάλλοντα πάλιν ἡμᾶς διὰ σκοτεινοῦ πέπλου. Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ῥίγος διέτρεχε τὸ σῶμα ἡμῶν, καὶ μετὰ τρία λεπτὰ οἱ μανδύαι ἡμῶν ἦσαν διάδροχοι, γησθανόμεθα δὲ τὴν ὑγρασίαν διαπερῶσαν τὰ ἐνδύματα ἡμῶν καὶ προξενοῦσαν ἐπὶ τοῦ σώματος τὴν συναίσθησιν ψυχροῦ ἰδρωτος. Ἀπαξ μόνον βιεία πνοὴ βορρᾶ ἐκαθάρισε τὴν ἀτμοσφαῖραν πρὸς μεσημβρίαν καὶ ἀνατολὰς καὶ τότε πανόραμα ἐξαίσιον προσέπεσεν εἰς τὰς ὅψεις μας.

Κατ' εὐθείαν πρὸ ἡμῶν σειρὰ κοιλάδων, ἵσως τῆς λεκάνης τοῦ Πηγειοῦ, διήνοιγε τὸν δρίζοντα μέχρι τῶν τελευταίων βουνῶν, πέραν τῶν ὁποίων ἡ πλούσιο ἡ Θεσσαλικὴ πεδιάς, ἥν δὲν ἔθλεπομεν, ἀλλ ἐνοοῦμεν ἐκ τῆς ἐλλείψεως ὑψωμάτων τὰ πρῶτα βουνὰ ἐμκύριον ἐκ τοῦ σκοτεινοῦ χρώματος τῶν δασῶν τῶν ὁξωῶν καὶ πιέων, αἱ κορυφαὶ δὲ αὐτῶν ἐχάγονται ἐντὸς τῶν νεφῶν. Βαθμηδὸν ὅμως αἱ ἀποχρώσεις αὐτῶν ἐγίνοντο φωτεινότεραι ἀπὸ τοῦ βαθέος πρασίνου, τοῦ ἀνοικτοῦ πρασίνου, τοῦ ὑποκυάνου, τοῦ ἐρυθρωποῦ ἢ λώδεος μέχρι τοῦ γλυκυκοῦ. Ἐνῷ πέριξ ἡμῶν τὸ φῶς καλυσμένον ὑπὸ τῶν ἐπιφαυόντων τὰς ἐπιφανείας τῶν διουνῶν νεφῶν, προσέπιπτε σκιώδες, πέραν ἐκεῖ εἰς τὸ βάθος τοῦ δρίζοντος, λαμπρὸς ἡλιος κα-

τηγύαξε τὰς πλευρὰς τῶν βουνῶν δι' ἀφθόνου φωτὸς ἐναλλασ-
σομένου πρὸς τοὺς σκοτεινοὺς χρωματισμοὺς τῶν διασχίζουσῶν τὰς
πλευρὰς ταύτας φαράγγων.⁷ Άλλα τὸ θέαμα τοῦτο ὑπῆρξε στιγμι-
αῖσιν· διότι ὁ ἄνεμος αἴφνης ἔπαυσεν ἡ γῆλλαξε διεύθυνσιν καὶ ἡ
ἔμβλημα ἐν ῥιπῇ ὁ φθαλμοῦ ἐνεθρονίσθη πάλιν ἀπόλυτος κυρίαρχος
τῶν βουνῶν ἐκείνων. Έν τούτοις ἡμεθα ἦδη κάθυρροι καὶ ἡ ὑγρα-
σία αὕτη, εἰς τὴν δὲν ἡμεθα εἰθισμένοι, καὶ ἡ διαπεραστική αὔρα
τοῦ Ηίδου, μᾶς ἡγάγκασαν νὰ καταφύγωμεν εἰς τὸ χάνι, δπου,
συσπειρωθέντες περὶ τερχστίαν πυράν, διγλάθομεν τὴν ἑσπέραν, μετὰ
γεῦμα, κυρίως ἐκ θηραμάτων συγκείμενον, διὰ διηγήσεων περι-
πετειῶν γειμῶνος σκληροῦ, συλλήψεως λαθρεμπόρων, καταδιώξεως
ληγτῶν, σκηνῶν δηλαδὴ ἐξ ὧν ἀποτελεῖται ὁ βίος τῶν ἐπὶ τῆς με-
θορίου φρουρούντων ἀξιωματικῶν καὶ στρατιωτῶν.

‘Η έπομένη χρέτειλεν έπίσης διμιχλώδης καὶ σκοτεινή. Τοῦτο δὲ μὲ δυσηρέστει, διότι ἀνελογιζόμην ὅτι ἵσως δὲν θὰ μοι παρουσιάσθῃ συντόμως εὐκαιρία δευτέρας ἐκδρομῆς εἰς τὸν Ηνέδον καὶ ἐλυπούμην σκεπτόμενος τὴν στέρησιν τοῦ θεάματος ὥραίς γημέρας ἐπ’ αὐτοῦ. Ἐν τούτοις ἡμεθα τυχεροί. Ἐλαφρὸς ἄνεμος ἐγερθεὶς περὶ τὴν ἔδυόμην ὕδραν, βαθυπηδὸν ἐνισχύθη ἐπὶ τοσοῦτον, ὃστε ἐντὸς μιᾶς ὥρας πᾶν ἔχονς διμίχλης ἐξηγφανήσθη, λαμπρὰ δὲ ἡμέρα φθινοπωρινὴ ἐνέπληγεν ἡμᾶς χαρᾶς. Ἐσπεύσαμεν ν' ἀνέλθωμεν ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ αὐχένος, διότιν νέον πανόραμα ἔξεταλίσσετο. Πρὸ τῶν ποδῶν ἡμῶν ἔκειτο τὸ Μέτσοδον, λευκάζον ἐπὶ τῆς φαιδρᾶς πλευρᾶς τοῦ βουνοῦ, εἰς οὖς τοὺς πρόποδας εἶγαντις ἐκτισμένον. Διὰ τῶν τηλεσκοπίων διεκρίνομεν κάλλιστα τὴν μεγαλυτέραν συνίκιαν αὐτοῦ, τὸ Προσήλιον, ἡ κυρίως Μέτσοδον, ἐνῷ ἡ ἑτέρα συνίκια τὸ Ἀνγύλιον, ἐκρίθετο σπισθεν τοῦ Λάκμωνος. Τὸ Προσήλιον, οὕτω καλούμενον ἐκ τῆς θέσεως αὐτοῦ δειχομένης ἀκωλύτως τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἥλιου, ἔκειτο εἰς τὸ ἄκρον κο λάδος ἀγρόνου, πέριξ τῆς πόλεως μόνον καλυπτομένης ὑπὸ τινῶν ἀμπέλων καὶ ἐλαιῶν. Ἐν τῷ μέσῳ τῆς πόλεως ὑψοῦτο φρούριον τετράπλευρον χαμηλόν, εἰς καλὴν κατάστασιν διατηρούμενον, περὶ αὐτὸν δὲ ἱσχνὴ τάκτως διεσπαρμέναι αἱ χαμηλαὶ σίκιαι τῶν κατοίκων, ἐξ ὧν διακρίνονται ἐκ τοῦ μεγαλυτέρου ὅψους διάγραι σίκιαι βέηδων ἡ εὐπόρων γριστικῶν,

μία ή δύο ἐκκλησίαι καὶ τινα τελείως. Μολονότι δὲ τὸ Μέτσοβον ἀπειχεν ἀφ' ἡμῶν μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν, ἔνεκεν δημως τοῦ ὄψους, εἰς ὃ εὑρισκόμεθα, ἐνομίζομεν διὰ λιθος ἐκτφενδονιζόμενος ἀπὸ τῆς θέσεώς μας ηθελε πέσει ἐπὶ τῶν οἰκιῶν τῆς πόλεως. Ἡ χώρα, γὰν εἶχομεν πρὸ ὀφθαλμῶν, ητο δρεινοτάτη· ἀτελείωτος σειρὰ λόφων καὶ βουνῶν διεισέχοντο ἀλλήλους μέχρις ἄκρων τοῦ ὄρεων, που δὲ καὶ ποῦ δάση πυκνὰ ὑψικόμων δῖνων ἐσκίαζον τὰς λευκαζούσας κλιτύας τῶν δρέων.

Ἐνῷ παρετηροῦμεν τὸ θαυμάσιον τοῦτο θέαμα, δὲ πέπι τινος παρακειμένου δράχου Τούρκος φρουρὸς ἐκάλεσε τὴν φρουρὰν εἰς τὰ ὅπλα. Τοῦτο ητο σημεῖον, διὰ δ πασᾶς ὥφθη ἐρχόμενος. Πράγματι δὲ ἀμέσως εἰς τὴν καμπὴν τῆς ἀποτόμως ἀνερχομένης ἀτραποῦ ἐφάνη η συνοδεία του βραχέως πορευομένη. Συνέκειτο δὲ αὕτη ἐκ πεζῶν καὶ ἵππων καὶ εἶχε τοῦτο τὸ περίεργον. Εἴς τινα ἀπόστασιν πρὸ τῆς κυρίας συνοδείας παρετηρήσαμεν στρατιώτας ἀπόλους φέροντας διάφορα πράγματα ἀνὰ χειρας, μεταξὺ δὲ αὐτῶν δύο, οἵτινες ἔφερον ἐπὶ κεφαλῆς μεγάλα στρογγύλα ἀντικείμενα, τὸ εἶδος τῶν διοίων ματαίως προσεπαθοῦμεν νὰ μαντεύσωμεν. Ἐλύθη δὲ η ἀπορία μας μετ' ὀλίγον, διε προσεγγισάσης τῆς συνοδείας εἶδομεν διὰ τὰ ἀντικείμενα ταῦτα ησαν ταψία, περιέχοντα τὸ μὲν ῥιδοκόκκινον χαλδᾶν, τὸ δὲ ὀρεκτικὴν ἐξ ὄρνιθος πῆταν, ἐφ' ης στρῶμα πάχυ διατύρου εἶχε παγώσῃ ἐκ τῆς ψυχρᾶς πνοῆς του βορρᾶ.

Δὲν θὰ κουράσω τὸν ἀναγνώστην διηγούμενος τὰ καθέκαστα τῆς συνεντεύξεως. Ο πασᾶς ητο εὐγενέστατος καὶ νοημονέστατος ἀνθρωπος. Τρεῖς ὥραι ἦρκεσαν νὰ μεταθῶμεν ἐπὶ τοῦ ἀμφισβητουμένου σημείου τῆς γραμμῆς, ἵππεύοντες νῦν, χάρις εἰς τὴν εὐγένειαν τοῦ πασᾶ, λαμπρούς ἐκ Β.σνίας ἵππους, νὰ κανονίσωμεν ἐπὶ τόπου τὴν διάθεσιν καὶ νὰ ἐπιστρέψωμεν περὶ τῆς μεσημέριαν εἰς γάνι Ζυγοῦ, διπως γευματίσωμεν.

Κατὰ τὸ γεῦμα καὶ μετ' αὐτὸ πολλὰ περίεργα ἤκουσα, ἀτινα δὲν είναι τοῦ παρόντος ν' ἀφηγηθῶ. Ἀρκετούς νὰ σᾶς βεβαιώσω διε ἔχωρίσθημεν ἀριστοι φίλοις καὶ διὰ διαδεβαίωσεις συμπνοίας καὶ καλῆς ἀναμνήσεως ἀντηγλάγησαν· νὰ παρατηρήσω δὲ διε η πληθώρα

αὕτη τῆς φιλίας παρατηρεῖται πάντοτε εἰς τὰς μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Τούρκων συνεντεύξεις, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ ἐμποδίζῃ τὴν ἐπικύρωσιν ταύτης διὰ τῆς ἀνταλλαγῆς σφαιρῶν εἰς τὴν πρώτην τυχοσαν παρανόησιν.

Τῆς ἐπομένην ἀνεγωρήσαμεν ἐκ Ζυγοῦ.

K. Γ. Καλάρης.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΛΕΥΣΙΝΙΟΥ ΑΝΑΓΛΥΦΩΝ

Ἄπό τινος χρόνου ἔξαίσιον ἀρχαιολογικὸν εὕρημα ἐπλούτισε τὴν Ἑλλάδα, κοσμοῦν ἥδη τὴν ἐν Θησείῳ συλλογήν, (¹) καὶ κατὰ τὸ κάλλος καὶ σπουδαιότητα ὑπερτεροῦν πάντα τὸ ἐν αὐτῷ. "Οταν πρὸ τινῶν μηνῶν ἐπεσκέψθην μετά τινων φίλων τὴν ἐν Ἐλευσίνι μικρὰν ἐκκλησίαν, ἡτοι περιέχει τῆς ἀρχαιότητος τινὰς λείψανα, ἔκπληξις καὶ θαυμασμὸς μᾶς ἐκυρίευσε πάντας ἐνώπιον τοῦ λαμπροῦ τούτου κειμηλίου τῆς τέχνης, οὐ καὶ αὐτὴ ἡ ὑπαρξὶς μᾶς ἦν ἄγνωστος. Ἀνάγλυφον καλοσσαῖκόν διαστάσεων, μεῖζον παντὸς ἀναγλύφου μέχρι τοῦδε γνωστοῦ ἐν τῇ ἑλληνικῇ τέχνῃ, εἰς τέσσαρα δὲ τεμάχια τεθραυσμένον, εὑρέθη πλησιέστατα τοῦ ἐκκλησιδίου ἐκείνου, ἐμπρὸς τοῦ νεοκτίστου ἀλληλοδιδακτικοῦ σχολείου, εἰς ἐλάχιστον βάθος ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς.

Τὸ ἀνάγλυφον, ἀφ' οὗ τὸ τέσσαρα μέρη του συνηγάθησαν ἥδη εἰς ἐν ἐν τῷ Θησείῳ, εἰναις ἀνελλιπές, ὀλιγίστους μόνον ἔχον ἐνιαχοῦ τῆς ἐπιφανείας ἐκδιαρμοὺς μικρὸν βλάπιστοντας αὐτό, διότι δὲ φθαλμὸς εὐχόλως τοὺς παρθερᾶς, καὶ συμπληροῖ τὰς διατεμογομένας μακρὰς γραμμάς,ῶν ἡ ἀρμονικὴ κίνησις τὸν διῆγει εἰς τὰς συμπληγ-

1) Νῦν εὐρίσκεται ἐν τῷ Ἐθνικῷ Ἀρχαιολογικῷ Μουσείῳ.

ρώσεις. Είναι δὲ τοσούτον ἐπίπεδον, ώστε μόλις ἔξέχει κατὰ τὰς γραμμὰς ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν, ἐφῆς είναι ἀπειργασμένον. Είναι σχεδὸν ὡς ἐπιφάνεια ἐπὶ ἐπιφανείς, ὡς εἰπεῖν, διακρινομένη διὰ λεπτῶν καὶ ἐλαφρῶς ἐσκιασμένων γραμμῶν ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου μαρμάρου. Εἰς τοιαῦτα δὲν χαίρει συνήθως ἀγάλματα ὃ ἀγύμναστος καὶ ἀπαίδευτος ὁ φθαλμός. Τὰ θέλει ὅγκωδη καὶ πεφυσημένα, ὅπως τὰ ἐκτιμήσῃ, ὡς τὰ κατεσκεύαζεν ἡ παρακμάσσα ρωμαϊκὴ τέχνη ἐπὶ τῶν μνημείων καὶ σαρκοφάγων της. Καὶ ἐν τῇ ἑλληνικῇ δὲ γλυπτικῇ ἀπαντῶνται τινα λίαν προέχοντα, οἷαί εἰσιν αἱ μετόπαι τοῦ Παρθενῶνος, ἔξέχουσαι σχεδὸν κατὰ ἓνα δλόκληρον πόδα, διότι τοῦ γλύπτου ἡ πρόθεσις ἦν αἱ εἰς μέγα ὄψις τεθειμέναι καὶ ἀπὸ ἀλλήλων μεμονωμέναι αὗται εἰκόνες, Ισχυρὰς διὰ τῆς τοιαύτης ἔξοχῆς των βίπτουσαι τὰς σκιάς νὰ φαίνωνται: ὡς ἀρτια τρόπον τινὰ ἀγάλματα, συνεχόμενα δὲ μετὸ τοῦ ναοῦ διὰ τοῦ ὅπισθίου αὐτῶν μέρους καὶ σὺχη διὰ τοῦ κατωτέρου, διότι ἐκεῖνος μὲν ἦν ἀφανῆς, τοῦτο δὲ ὑπὲρ πᾶν ἀλλο ἦν εἰς τὴν ὄψιν ἐκτεθειμένον. Ὅμοιως Ισχυρῷς προέχει καὶ τοῦ Θησέου ἡ ζωφόρος, καὶ αὐτὴ ὡς σειρὰ ἀγαλμάτων ἐν συμπλέγματι φαίνομένη.

Ἐξ ἐναντίᾳς δὲ τοῦ Παρθενῶνος ζωφόρος ἔχει: ἐπίπεδη τὰ ἀνάγλυφα, διότι ὁ προσδιοριζόμενος αὐτῆς ἦν νὰ φαίνηται ὡς κατάστικτός τις ταῖνία, ὡς λαμπρὰ παρυφὴ περιθέουσα τὸν ναόν. Οὐχὶ ταῦτα μόνα, τὰ ἐν παρέργοι μέρει περικοσμοῦντα τὰς οἰκοδομάς, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ αὐτοτελὴ ἀνάγλυφα ἐπροτίμα ἐπιπέδως ἐργαζομένη ἡ ἀρχαία τέχνη τῶν καλῶν ἡμερῶν καὶ ἡ ἔτι ἀρχαιοτέρα. Τοιαύτη είναι καὶ ἡ κατὰ μίαν σχεδὸν ἐκατονταετηρίδα προγενεστέρα πολύτιμος στήλη τοῦ Ἀριστοκλέους. Καὶ οὐδεὶς τῷ ὅντι διὰ τὸν τεχνογνώστην ὑπάρχει μεγαλύτερος τῆς τέχνης θριαμβός, τοῦ θυμασίου ἀποτελέσματος, ὁ ταράχει σοφὸς συνδυασμὸς τῶν γραμμῶν, αἴτινες τὸ ἐπίπεδον μάρμαρον εἰς ὄγκον φυσῶσι καὶ ἔξοχὰς παριστάσιν εἰς τὸν ὁφθαλμὸν δι᾽ ὅπιτικῆς ἀπάτης, πρὸς ἐκείνην ἀναλόγου. Ηὗται εἰναι τοῖς τῇ ζωγραφικῇ.

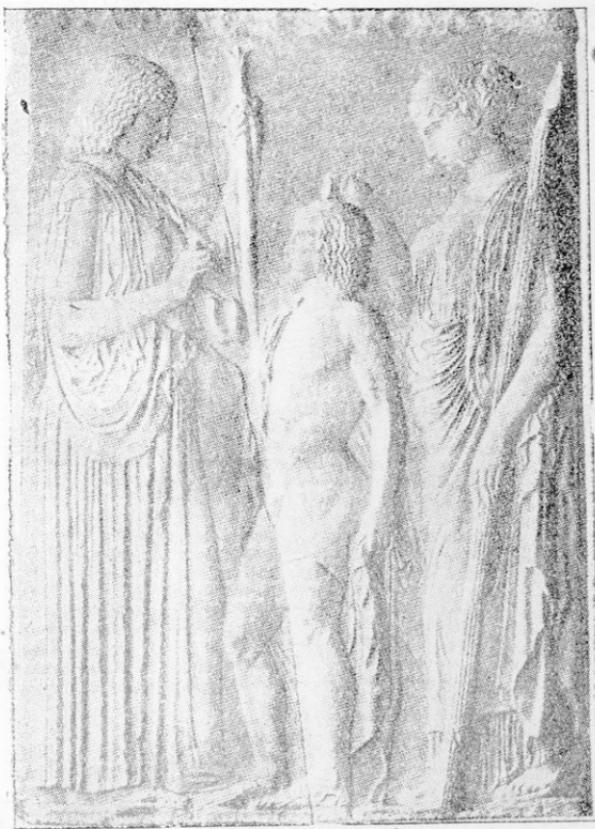
Παριστὰ δὲ τὸ ἀνάγλυφον πρόσηγον πατίσα ὅρθιον, γυμνόν, ἐπὶ τοῦ διεξιού ὥμου μόνον ἔχοντα ἔρριψμένον τὸν μανδύαν, οὐ τὰς πτυχὰς συνέχει διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρός, πέδιλα δὲ ὑποδεδειμένον, μεταξὺ δύο ἐπίσης ὁρθίων γυναικῶν, ποδόγρηη χιτῶνα ἐνδεδυμένων καὶ ὃν ἡ μέν, τὴν κόμην λυτὴν ἔχουσα καὶ μέχρι τῶν ὥμων καθήκουσαν, κρατεῖ τακράν βακτηρίαν ἐν εἰδει σκηνήπτρου, ἡ δέ, νεωτέρα τὴν ἡλικίαν, τὴν ὁμηρίην ἔχουσα καρψώς ἀναδεδειμένην, τὴν κεφαλὴν ὀλίγον πρὸς τὰ οὐτών νεύουσαν, κρατεῖ ισομήκη διῆδα, εἶχε δὲ καὶ εἰς ἀμφοτέρας τὰς γειραὶ μετάλλια ψέλλια κατὰ μέσον τὸν πῆχυν, ὡς ἀποδεικνύουσιν ἵπαλ κατὰ τοῦτο τὸ μαρμάρου τὸ μέρος. Εἰσὶ δὲ αἱ γυναικεῖς αὗται ἡ λήμητρα καὶ ἡ Κόσοη, ηὗται ἀνήκει μεταξὺ τῶν φωσφόρων θεῶν καὶ τέρει τὴν διῆδα ὡς ἔμβλημα τῆς ἐν Ἀδεου οἰκήσεως της. Τοιαῦται

παρίστανται αἱ δύο αὗται θεῖαι ἐπὶ πολλῶν τῶν ἀρχαιοτέρων ἀναγλύφων, γυναῖς τῶν διεικετέρων ἄλλων συμβόλων, εἰς οἱ στάχεις τῆς Δήμητρος, ἢ παρατέθηται αὐτῇ ἡ μεταγενετέρων τέχνη καὶ μυθολογία. Οἱ δὲ μεταξύ αὐτῶν πατέρες, οἵτε τρυφερὸν ἔχων τὴν μόρφωσιν καὶ θηλακαπράν ἀνάπτυξιν, ἀλλὰ σύμπιετρον μὲν καὶ οὐλὸν τὸ σώμα, καὶ εὐγενέσ, ως βασιλικὴν ἐμφάνισον καταγράψαν, ἀλλὰ συγχρόνως ἀφελεῖς εὑρωστον, ἀνεπτυγμένον καὶ στερεὸν ὡς ἰδευτικὴν τινὰ παράστασιν τῆς γεωργικῆς τάξις παντεχοῦ μὲν θελεν ἀναγνωρισθῇ ὡς δι Τριπτόλεμος, ἔνεκκ τῆς πρὸς τὴν Δήμητραν σχέσεως του, πολλῷ δὲ μᾶλλον ἐν Ἐλευσίνι, τῇ πατρίδι αὐτοῦ καὶ τῶν εἰς αὐτὸν ἀναγομένων μύθων.

Τῆς Δήμητρος ἐκλάπη ἡ προστριλήσ κόρη, ἡ Περσεφόνη, καὶ ἡ ἀπαρκηγόρητος μήτηρ ἔτρεχε σφρη καὶ κοιλάδας ζητοῦσα αὐτήν, μέχρις οὐ ἐπιστρα εἰς Ἐλευσίνα καὶ ἐνταῦθα περιθυλψίν καὶ παραγορίαν εὑροῦσα ὑπὸ τοῦ βασιλέως Κελεοῦ ἔμαθε προ αὐτοῦ, ὅτι ἐΠιούσων ἦν ὁ ἀρπαξ τῆς θυγατρός της, ἥν κατέτηγεν ὡς βασιλείσαν τοῦ "Ἄδου, καὶ ἔλασις παρὸ τῶν θεῶν ὡς χάριν ἐπὶ ἔξ μὲν μῆνας νι τὴν ἀφήνῃ ἐν τοῖς καταχθονίοις, ἐπὶ δὲ τοὺς ἀλλους ἔξ γὰν τὴν ἔχειν. Εὐγνωμοῦσα δὲ η Δήμητρα διὰ τὴν πρὸς αὐτὴν ἐνσεγμένην φιλορροούσην, ἀντῆμενε μεγαλοδώρως τὸν βασιλέα, τὸν οἰο, αὐτοῦ δι Τριπτόλεμον ὑπὸ τὴν ἀμιετὸν λαθεοῦσα προστασίν τῆς καὶ διδάξεσα αὐτὸν τὴν τοῦ σίτου σποράν, δὲ ηδὲ ἀνεδείχθη ἵσθιος τῆς ἀνθρωπότητος εὐεργέτης. Τοιοῦτος ἦν δὲ λευσινικὸς μῆνος, ἵστορικῶς μὲν ἀναρρόμενος εἰς φιλόλαον τινὰ βασιλείσαν, προώρως στεργίησεται τῆς μονογενοῦς αὐτῆς θυγατρὸς καὶ ὑπὸ θλίψεως ἀκατασκέτου καταληφθείσαν, συμβολικῶς δὲ δηλῶν τὴν μητέρα γῆν (Γῆ μήτηρ = Δημήτηρ), πενθοῦσαν ἐπὶ τοὺς ἔξ κειμενούς μῆνας, ὅτε ἡ θυγάτηρ τῆς, ἡ σπορά, βυθίζεται εἰς τὰ καταχθόνια, μετὰ γκρᾶς δὲ βλέπουσαν αὐτὴν ἀποιδομένην εἰς τὸν ἀνω κόσμον καὶ θαλλουσαν, ὅταν φύωνται τὰ πυρτά καὶ ἵσως ἡ πλάσις αὕτη μεταξύ τῆς ἵστορικῆς καὶ τῆς ψυστολατρικῆς φύσεως τοῦ μάθους ἦν τὸ κυριώτερον ἀντικείμενον τῆς ἐν Ἐλευσίνι μυήσεως. Τῆς Δήμητρος εἰσὶν ἐπὶ τῷ ἀναγλύφῳ οἱ δάκτυλοι τῆς δεξιᾶς κειρὸς ἡκρωτηριασμένοι, φαίνονται δύμως ὡς ἐκ τῆς θέσεώς των μηρῶν τι ἀντικείμενον κρατοῦστες, πιθανώτατα κόκκον σίτου, δη ἐκτείνει τὴν κειρά, δπως δεγκθῇ δέ νέος Τριπτόλεμος, ἐνῷ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐκφράζει σέδες, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ἔκπληξιν, δι' οὗτας η θεὰ τῷ ἀποκαλύπτει ἵσως μυστήρια περὶ τῶν θαυμασίων παραγιώντων δυνάμεων τῆς φύσεως. Συγχρόνως δὲ η Περσεφόνη θέτει ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, ἔχούσης τὴν κόμην βραχεῖαν μέχρι τοῦ τραχήλου, τὴν δεξιὰν κειρά της, ὡς ἂν γύλογει τὸν θεοφύλη βασιλόπαιδα. Παρατηρητέον δὲ τέλος, ὅτι πρὸ τοῦ μετώπου τοῦ παιδὸς ὑπάρχει

φικρὰ ὅπη ἐν τῷ μαρμάρῳ, ηὗτος ἀποδεικνύεις ὑπαρξῶν μεταλλίνοις τινὸς κοσμήματος, ἵσιος στλεγγίδος, η μᾶλλον, ως ἐκ τῆς θέσεως αὐτῆς πιθανόλογεῖται, τέττιγος, διότι κατὰ τοὺς γρόνους, καθ' οὓς ἐγένετο τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο, οἱ Ἐλευσίνιοι ἀναμφιβόλως περιελαμβάνοντο εἰς τὴν Ἀττικὴν αὐτοχθονίαν.

Τίνες δὲ ἦσαν οἱ γρόνοι οὗτοι; Τὸ ἀνάγλυφον οὖδε ἐπιγραφή

τινα, οὖδε ἄλλην τινὰ γρονολογικὴν ἔνδειξιν περιέχει. Συμπερήσματα δὲ ως πρὸς τὴν ἐποχὴν του δύνανται μόνον νὰ ξητηθῶσιν ἐν τῷ ρύθμῳ καὶ ἐν τῇ ἐργασίᾳ του.

Ἄλλ’ ως πρὸς ταῦτα παρατηροῦνται ἐν αὐτῷ ἀνωμαλίαι τινές, διυνάμεναι νὰ παραχγάνωσι τὴν κοίσιν καὶ εἰς διαφόρους ἀμφιβολίας τὰ παρέξωσιν ἀφοριμήν. Οὕτως, ἐνῷ τὸ γενικὸν τῶν σωμάτων περίρραμπα είναι ἀπαράμιλλον κατὰ τὴν εὑρυθμίαν καὶ η διάπλασις

αὐτῶν τὴν φύσιν φαίνεται μημουμένη καὶ ἔξευγενήσουσα, ἐνῷ εἰς τὸ πρόσωπα ἐπιπνέει σχεδὸν τὸ θύρος καὶ ἡ καθαρότης τῶν προσώπων τῶν ἀγαλμάτων τοῦ Παρθενῶνος, ἐνῷ οἱ βραχίονες τῆς Ηερσεφόνης καὶ τοῦ Τριπολέμου τὸ σῶμα ἀμιλλώνται κατὰ τὴν τέχνην, τὸ διαγραμμα καὶ τὴν ἀνατομικὴν ἀνάπτυξιν εἰς δὲ τὸ σχεδὸν κάλλιστον κεκτῆμεθα ἐκ τῆς ἀρχαιότητος, ἐνῷ τέλος ἡ ὅλη σύνθεσις συγδέει τὴν ἀλήθειαν μετὰ τῆς χάριτος καὶ τῆς ἀξιοπρεπείας καὶ ἀναπολεῖ τὰς ἀρίστας παραδόσεις τῆς τέχνης εἰς τὴν ἐντελεστάτην αὐτῆς ἀναπτυξιν, συγχρόνως ὑπάρχουσί τινα συμπτώματα καθετινα μέρη τοῦ ἔργου τούτου, εἰς ἄλλην, εἰς ἀρχαιοτέραν καλλιτεχνικὴν περίοδον πλησιάζοντα. Οὕτω, τὰ τρία ἐπὶ τοῦ λίθου παριστώμενα πρόσωπα καίτοι διὰ κοινῆς πράξεως συνδεόμενα, ἔχουσιν ὅμως τι ὑπὲρ τὸ δέον κατάλληλον, σύμμετρον καὶ ἀρχιτεκτονικὸν εἰς τὴν προσάλληλον στάσιν, τὴν διάθεσίν των. Ἀλλὰ καὶ ἔκαστον αὐτῶν ἐν τῇ θέσει τοι ἔχει, οὐδὲν μὲν τὸ βεβιασμένον, ἀλλά τι τὸ μὴ ἐκανόνις ἀνειμένον καὶ κεχορηγημένον, οὐδόλως μὲν στερεῖται φυσικότητος καὶ ζωῆς, ἀλλὰ στερεῖται κινήσεως, οὐχὶ ὡς μὴ δυνάμενον, ἀλλ' ὡς μὴ θέλον να κινηθῆ. Προσέστι δέ, ἐνῷ αἱ πτυχαὶ πᾶσαι τῶν ἐνδυμάτων τῆς Ηερσεφόνης, ὅμοιας δὲ καὶ αἱ τοῦ μανδύου τοῦ Τριπολέμου, καὶ αὐτοὶ δὲ τοῦ πέπλου τῆς Δήμητρος εἰσὶ ποικίλαι, φυσικαὶ, διαφανεῖς, μελαναῖ, αἱ τοῦ γιτάνος τῆς Δήμητρος πίπτουσιν ἐξ ἐναντίᾳς ἀρχικοῖς μονότονοι καὶ παράλληλοι. Η κόμη τῆς μὲν Ηερσεφόνης εἰναι χαριέστατα διατεθειμένη καὶ ἀνχυμινήσκει τὰς ώραιοτάτας τοῦ Παρθενῶνος καὶ ἄλλων, συγχρόνων καὶ μεταγενεστέρων γλυφῶν κεφαλάς. Ἀρ' ἔτερου ὅμως τῆς Δήμητρος καὶ τοῦ Τριπολέμου ἡ κόμη σχηματίζεται διὰ γραμμιῶν παραλλήλων κυματιζούσων, κατὰ τὸν ἀρχαιοτύπον, εἰς ιούλους στερουμένους τῆς ὀνέτου καὶ φυσικῆς αὐτῶν ποικιλίας. Όμοιως δὲ καὶ αἱ σύνο πόδες τοῦ Τριπολέμου καὶ διεξίσται, ἐμόνος φαινόμενος τῆς Δήμητρος, εἰσὶν ὑπὲρ πᾶσαν ἀναλογίαν ισχυοῦ καὶ μακροί, ὡς ἀπαντῶνται συνήθως ἐν τοῖς ἀρχαικοῖς ἀναγλύφοις. Τέλος δὲ καὶ εἰς αὐτὸν τὰ πρόσωπα, οἱ ἀριθμοί, ἥπτον ἐν κατατομῇ διαγεγραμμένοι ἀφ' δὲ τὸ ἀπαιτεῖ ἡ ἐπίπεδος τοῦ ἀναγλύφου τούτοις ἐργασία καὶ ἡ λίαν αὐστηρὰ τῆς ἐκφράσεως ἐμβριθεία, ἀναπολεῖσσιν ἐποχὴν μᾶλλον, καθ' ἥγη ἡ τέχνη δὲν εἰχειν ἔτι ἀναπτυχθῆ εἰς πᾶσαν αὐτῆς τὴν χάριν τῆς ἐλαστικότητος καὶ τὴν εὐγένειαν τῆς ἐλευθερίας.

Ως ἐκ τούτων λοιπὸν νομίζομεν, διτὶ πρέπει γ' ἀποδώσωμεν τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο εἰς γρόνους προγενεστέρους, ἀλλ' ἀμέσως προηγηθέντας Φειδίου, καθ' οὓς δὲν εἰχον μὲν ἔτι ἐντελῶς ἔξελειφθῆ τὰ ἀρχαῖα σχήματα, ἡ τέχνη ὅμως εἰχειν ἥδη ἀναδῆ εἰς τὴν ἐπίγνωσιν καὶ παράστασιν τῆς ἀληθείας, καθ' οὓς δὲν εἰχειν ἔτι παύσει ἐντελῶ-

εὐχαρίστους, εἰκεν οἵμως ἡδη ἀρχίσει οὕτα τέλυν συνδέουσα τὰ
αὐθηλὸν τῷ κακῷ. Τὴν ἀμειτώσα μετὰ τὰ Μηδικά ἐπομένην ἐποχήν
ἡν τῶν Ἀθηναῖων γλυπτῶν Ἐνδοίου, Κριτίου καὶ Νησιώτου, τῷ
ερυκατόγχων τοῦ Φειδίου, ἐκλαμβάνομεν ως τὴν τοῦ ἀναγλύφου.

A. "Ραγκαβῆς

ΕΙΣ ΤΑ ΕΡΕΙΠΙΑ ΤΟΥ ΜΥΣΤΡΑ

"Οταν ἡ ἄμυνσα, ἡ ὄποια σὲ φέρει εἰς τὴν πόλιν τοῦ δονακώδοιο:
Εὗρώτα, διειλέουσα τὸ Αρκαδικὸν ὁροπέδιον, ἀρχίσῃ γὰρ κατέρχε-
αι ἀπὸ τὸν αὐλικούσιον ὑψώματα, τῷοι ὄποιων αἱ τελευταῖαι βάχειαι
σχηματίζουσαν τοὺς λόφους, ὅπου ἡγείρεται ἡ ἀρχαία Σπάρτη, τε
βλέμμα σου τρυφῇ εἰς τὴν ὑπέροχον σκηνογράφειαν. τὴν ὄποιαν ἀνα-
γει ἐγώπιον σου ἡ φύσις.

Πρὸς τὰ κάτω ἔχεις τὴν πανήγυριν τῆς ὀλοπρασίνου κοιλάδος,
τοῦ Εὔρωτα, στενῆς καὶ ἀργᾶς, ἀπλουμένης, καθ' ὅσον προχωρεῖ,
μεταξὺ τοῦ Ταῦγετοῦ καὶ τῶν Μακιλάτων, πεποικιλμένης μὲ τῆς
ἐλαίας τὴν γλαυκήν, θυλεράτηρας καὶ τῆς κυπαρίσσου τὴν ῥάδινήν
γένους καὶ τῆς ἀμπέλου τὴν χρυσίσσουσαν ὁροπερότητα. Καὶ ἀνὰ
μέσον τῷ ἑπειρωτικῷ, καὶ τῷ κυπαρίσσῳν κολῷ τὰ βόρεα του
πρὸς τὴν Ηλίαστρην ἐνιττώμενος ὁ Εὔρωτας, ὅπου ἐλούνοντο αἱ δρυά-
δες τοῦ κόλπου τῶν μύλων καὶ αἱ γῆραις τῶν μηχῶν τῆς Ιστορίας.
Ἀπέναντί σου ἐπιμήκης καὶ μὲ τὰς δειράδας τοῦ τὰς ἀνερχομένας
κλιμακωτὰς εἰς τὰ ὑψη, ὁ Ταῦγετος, ὑπὸ τὴν σκιὰν τοῦ ὄποιου
ἐτράγησαν τῶν Λακκανῶν γυναικῶν οἱ παιδεῖς.

"Εμπροσθεν τῶν ὑψηλοτέρων ὁροσειρῶν τοῦ Ταῦγετοῦ, σειρὴ
ἀφρύων, βουγῶν ἀποκρύμνων, ώς πρόγχωμα ἐγείρεται βαθείας πρὸς
τὸ ἐστατερικὸν τοῦ Ταῦγετον σχηματιζόντων ἀνὰ μεταξύ των φάραγ-
γας, τὰς φάραγγας ταύτας, αἱ ὄποιαι ποικιλοτρόπως ἐκλεισθήσαν
καὶ περιεβλήθησαν τῆς λακεῖης παραδόσεως τὸ μυστήριον κατὰ τοὺς
πολέμους τῶν Σπαρτιατῶν πρὸς τοὺς Μεσσηνίους.

Εἰς ἐκ τῶν βουγῶν αὐτῶν. ὁφρύν δροῦσι τραχεῖαν, διακρίνεις ἐν
κομψὸν κάστρον, τὸ ὄποιον περιβάλλει τὴν καρυφήν, ἀληθῆς στέμμα
λπὸ μακρὰν φυιόμενον μὲ τὴν χρίσσεαν ποικιλίαν τῶν εὐρύθμων
επάλξεων αὐτοῦ.

Τοῦτον τὸν δρόμον ἀπὸ τοῦ Ἀρκαδικοῦ ὁροπεδίου θὰ κατῆλθεν
καὶ ὁ Γουλιέλμος Βιλαρδουΐνος, ὁ μεγαλομανῆς πρῆγκιψ τοῦ Πριγ-
κιπάτου τοῦ Μορέως, ὅτε, ἀρ' οὐ ἐμεγάλωσε τῶν κληρονομίκων τῶν
γονέων του, μὲ γχρὸν ἐπεριπάτει καὶ ὑπερηφάνειαν εἰς τὸν τόπον
ὅπου ἐκέρδισε, καθὼς μᾶς λέγει οἱ ἀρχαῖοι γρονογράφοι. Τὸ βλέμμα
τοῦ ἀνθρώπου ἐξησκημένον εἰς τὴν ἐκλαγῆν τῶν ὅγυρῶν θέσεων,

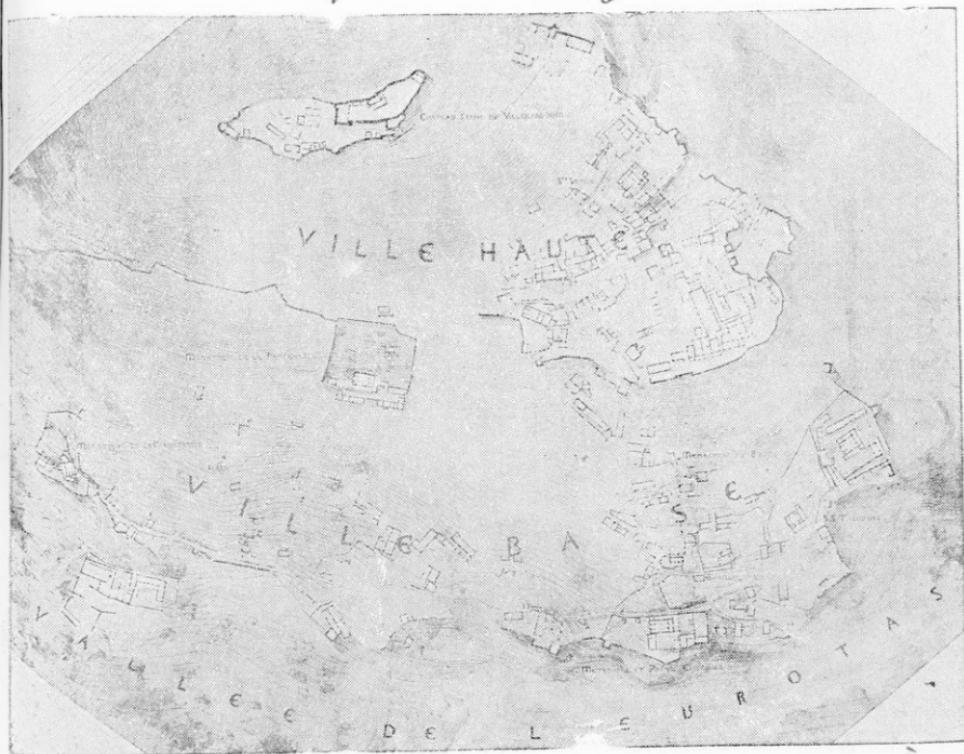
θητίκρυσε τὰ βουνά ταῦτα τοῦ Ταῦγέτου, τὰ ὅποια σχηματίζουν τὴν πρώτην σειρὰν τῶν προπτέων αὐτοῦ, ὡς ἄλλοι προμαχῶνες ὑψούμενοι. Καὶ μεταξὺ αὐτῶν τῶν βουνῶν, μᾶς λέγουν τὰ περιεργότερα μεταξὺ τῶν περιέργων χρονικῶν αὐτοῦ μεσαιωνος, τὰ χρονικὰ τοῦ Μορέως «ἥρεν βουνὸν παράξενον, ἀπόκομμα εἰς ὅρος,—κάστρον ἐποίκη ἀφιοδὸν (διχοδόν), Μυζηθρᾶν ὁρόμαρσέν τον».

Καλυτέρην περιγραφὴν τοῦ βουνοῦ τοῦ Μυστρᾶ, καὶ εἰς διλγας λέξεις, βουνὸν παράξενον, ἀπόκομμα εἰς ὅρος δὲν θὰ δυνηθῷ ἐγὼ νὰ κάμω ἀπὸ τὸν παλαιὸν Μοράτην χρονογράφον.

Δρόμος περγῶν ἀνὰ μέσον ἔλαιων καὶ κυπαρίσσων μᾶς φέρει εἰς τὸ χαριέστατον σημερινὸν χωρίον, τὸν νέον Μυστρᾶν. Γέφυρα διὰ τοῦ χειμάρρου τοῦ ἀγίου Παντελεήμονος ἐνώπιοι τὸν Νέον τὴν γέφυραν, θέαμα καταπληκτικὸν μεγαλοπρεπέας καταλαμβάνει ὅπην ψυχήν σου. Νὰ φαντασθῆς κάστρον ὀλόκληρον ἐρειπών πολυεπαλαχτίων —, τὰ ὅποια ἐκπηδῶσιν ἐξαίφνης ἐνώπιον σου, γεμίζεις ὅτι μορφώσεως περιηγητάς, ἀφοῦ ἐστάθησαν κατάπληκτοι πρὸ τοῦ ἐκπάστη μεταξὺ τῶν θεαματίων θεαμάτων, τὰ ὅποια βλέπουσι περιεργόμεταύτης τοῦ Μυστρᾶ καὶ ἀδύνατον νὰ τὸ λησμονήσῃ τις ποτέ. Καὶ ἀποκρυσταλλώνει τὸν θαυμασμόν των δ Barres ἀνατρωνῶν εἰς τὸ Στάδιόν του εἰς τὴν Σπάρτην «Τύπάρχουσιν εἰς τὴν κάστρον καὶ ἄλλας πόλεις τοῦ Μεσοιωνος, η πόλις les Beaux εἰς Προστικίαν, η πόλις San Gemigniano παρὰ τὴν Σιέναν η γραφικότης των μᾶστισκες ἔχει, ἀλλ' δ' Μυστρᾶς γεμίζει τὴν ψυχήν μου μὲ ποίησιν».

Ανερχόμεθα τὸν δρόμον, δ' ὅποιος μᾶς φέρει πρὸς τὴν Μητρόπολιν, τὸν ναὸν τοῦ ἀγίου Δημητρίου, ὃπου ἀλλοτε ἦτο τὰ μέγαρον τοῦ Μητροπολίτου τῆς Λακεδαιμονίας. Αριστερά, πρὸς Ν., βλέπομεν τὰ ἐρείπια ναναρριχῶνται πρὸς τὴν ἀνωφέρειαν τοῦ βουνοῦ. Δεξιὰ ἔχοπύργους ἀπὸ ἀποστάσεως εἰς ἀπόστασιν περιέβαλον τὴν πόλιν ἐληγν. Ήέραν τοῦ περιτειχίσματος ἀπλώνεται τῆς κοιλάδος τοῦ Εὔρωτα η χλιδὴ μὲ τὴν θάλλουσαν βλάστησιν αὐτῆς, τὴν ἀνερχομένην ἔως τοὺς ομόν τους διὰ τὴν γραφικότητά της διεγείρει η μονή τῆς Ηεντανάσ-αυτῆς, μὲ τὸ κομφόν γραφικὸν κωδωνοστάσιόν της.
Νιὰν εἰσέλθῃς εἰς τὸν ναὸν τῆς Μητροπόλεως, διέρχεσαι δύο αὐ-

λάξ, αἱ ὅποιαι μὴ τοὺς ὄψηλοὺς τῶν τούχους σὲ φέρουν εἰς μοναστήριον μεταποιῶνταν. Η στοά, γῇ ὅποια εἶναι ἐμπροσθεν του ναοῦ, ὁ σκοτεινὸς νάρθηξ, αἱ κιονοστοιχίαι καὶ αἱ στεναὶ καμάραι τῶν πλαγίων κλιτῶν^{*)} δὲ ὑπερόπλιντα αὐτῶν γυναικωνίτης—τὰ πάντα ἔξυπναν εἰς τὴν ψυχήν σου τοὺς μυστικοπαθεῖς ἐκεῖνους Βυζαντινούς, αἱ ὅποιαι συνηθροίζοντα μὲ τὸν ναὸν τούτον νῷ λατρεῦσουν τὸν Θεὸν τῷ πατέρων των. Ἀπὸ τῆς Μητρόπολιν προγροῦμεν πρὸς Α. Τὸ τριγύμνα τοῦτο τῆς βυζαντίνης Μητρόπολης.

Σχεδιάγραμμα τοῦ Μυστρᾶ.

τινῆς πόλεων, ἡ βυζαντινὴ αὕτη συνοικία, πιθανώτατα ἐλέγετο τοῦ Βροντοχίου.

Καὶ εἰ δύο ναοί, τοὺς ὄπισίους θὰ ἐπισκεφθῶμεν, ἔχουσι τὸ ἐπώνυμιν· οἵας, "Ἄγιος Θεόδωρος τοῦ Βροντοχίου, μονὴ τῆς Θεοτόκου τῆς ἀληγγητρίας τοῦ Βροντοχίου. Μοναὶ ήσαν καὶ αἱ δύο, πρώτη ἐκτίσαση τὰ τέλη τῆς ΠΓ' ἐκατονταετηρίδας ἡ μονὴ τοῦ 'Ἄγιου Θεο-

^{*)} Κλιτος—ἔμιστον τῶν τριῶν διαιμερίσμάτων, εἰς ἣ διὰ τῶν δύο κινοστοιχιῶν διαιρεῖται τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ναοῦ.

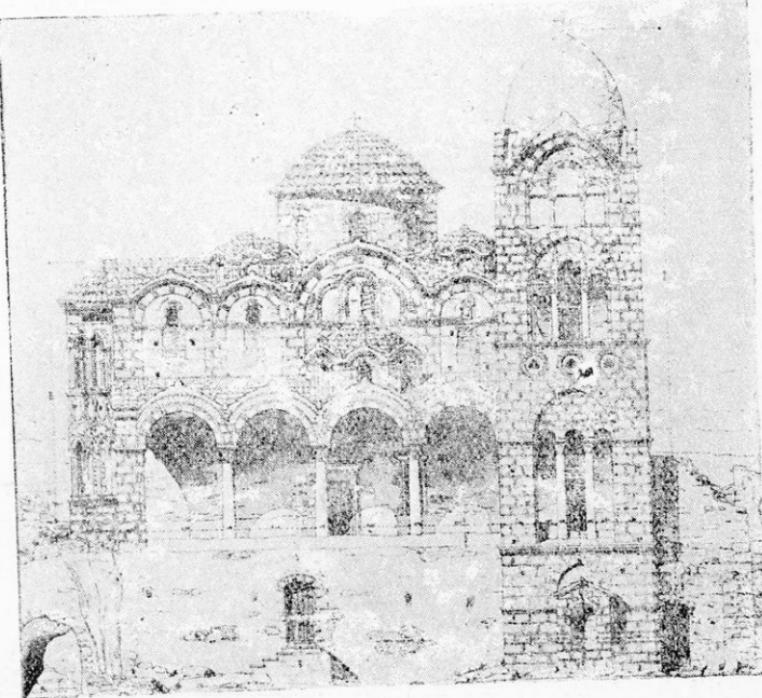
δέωρου υπὸ τοῦ μεγάλου Πρωτοσυγκέλλου Παχωμίου, ἐπιφάνος βυζαντινοῦ καὶ μεγάλου πατριώτου. Οὐλίγον ἔπειτα ἐκτίσθη ἡ μονὴ τῆς Θεοτόκου τῆς Ὀσηγγατρίας, τῆς ὄποιας τὸ καθολικὸν λέγεται σήμερον Αρχετικό. Συγχρόνως, τὰς ἀρχὰς τῆς ΙΔ' ἐκατονταετηρίδος, ἐκτίσθη καὶ ὁ ναὸς τοῦ ἀγίου Δημητρίου, ἡ Μητρόπολις.

Τοὺς χρόνους ἐκείνους, τὰ τέλη τῆς ΙΙ' τὰς ἀρχὰς τῆς ΙΔ' ἐκ τῆρχισε νὰ συνοικίζεται ἡ πόλις τοῦ Μυστρᾶ καὶ ἀπὸ τότε τῆρχισαν νὰ κτίζωνται τὰ ποικίλα οἰκία αὐτῆς, ἐκκλησιαστικὰ καὶ ἀστικά. Πρῶτον δὲ κατωρχήθη, ὡς ἐκ τῆς γλικίας τῶν μνημείων δειπνύεται, ἡ συνοικία τοῦ Βροντοχέου, τὸ κάτω τμῆμα τῆς Βυζαντινῆς πόλεως. Ενταῦθα ὥγερθη καὶ ἡ Εὐαγγελίστρια, μικρός, ἀλλὰ κομψός ναὸς Διερχόμενοι παρ' αὐτῷ φθάνουμεν εἰς τὸν ἄγιον Θεόδωρον, ναὸν ἀλλοτε κατηγορειπωμένον, ὃ δποτε ἐν τῇ ἀρχικῇ αὐτοῦ μορφῇ ἔχει τε λείως ἀναστηλωθῆναι σύμερον. Τό μεγαλοπρεπὲς τύμπανον καὶ ὁ εὐρὺς αὐτοῦ προσόλιος ποικιλλούσον εὐαρέστως τὰς ἀλλαχεῖς ἀπὸ τῶν ἔρειπιων ποικίλας ἐντοπώσεις. Διότι τοῦτο τὸ ἔξαιρετικὸν ἔχεισι τὰ μνημεῖα τοῦ Μυστρᾶ, διὶς οὐδὲν ὅμοιά τοι πρός τοῦ ἀλλοῦ, καὶ πάντοις ἔχουμεν κατὰ νέον νὰ ἴσωμεν, κατὰ διαφορετικὰ ὠραῖον νὰ θυμιασωμεν. Οὐλίγοι τικοῦ σώζει ἀκόμη τὴν χριστιανήν ποικιλίαν τῶν πολυαρθρίμων αὐτοῦ προσύλλωγα καὶ καμηρών, τὸ ὠραῖον τοῦ κωδωνοστάσιου, καὶ εἰς τὴν ἔρειπωσιν αὐτοῦ, εἰς τὴν νέκρωσιν, ἡ ἐποίᾳ τὸ περιβάλλει, μὲ τὰ τον αἰτίηια γραφικότητος καὶ μεγαλοπρεπείας.

Γνήσιος τύπος τοῦ κλασικοῦ βυζαντινοῦ ρυθμοῦ, τὸ Ἀρεντικό, ἀποτελεῖ ἀντίτιτιν ἐντιαγέρουσαν μὲ τὴν Ηπαντάνασσαν, ἡ ἐποίᾳ δειπνούσα περιπλῆκτις ἐπιδεσμέιες ψραγκικάς, εἶναι γραφικωτέρα. Διερχόμενοι διὰ μέσου ἔρειπων — καὶ πάντας ἔρειπιων — ἀκολουθούντες πολλαῖς ἡ Καντινήν ὁδὸν δινθρακίνομενεις τὴν Ηπαντάνασσαν, τὴν καλύτερον σημειόν γνὲν ἐκκλησίαν τοῦ Μυστρᾶ, θυμαζόμενον ἐκ τοῦ πληγίου ἥδη τὸ ὠραῖον τῆς κωδωνοστάσιον, τὰ ποικίλα ἐπὶ τῶν τοίχων κοσμήτικά της, ἰδίως τοῦ ἵεροῦ, περιπατοῦμεν εἰς τὴν πρὸς τὴν κατελάδα καναπεπταχμένην στοὰν αὐτῆς, ἵσως ὅπὸ τὰς ὄψις τενετές καμάρας αὐτῆς περιπατῶν ἀλλοτε δινειροπόληγεν ὁ τελευταῖος κήμων αὐτοκράτωρ, Δεσπότης τοῦ Μυστρᾶ, τὴν ἀναγέννησιν μᾶς νέας μεγάλης Ἑλληνικῆς κύτοκρατορίας.

Ἐως τώρα εὑρισκόμεθα εἰς τὴν κάτω πόλιν τοῦ βυζαντινοῦ Μυστρᾶ, καὶ ἡδη διερχόμενοι τὴν πύλην τῆς Μονεμβασίας ἀναβαίνομεν πρὸς τὴν ἄνω πόλιν, τὴν ἀριστογρατικήν συνοικίαν, τὴν πόλιν τῶν μεγιστάνων τοῦ δεσποτάτου τῆς Ηλεοποννήσου. Εἰς τὸ ἀκρον πλατείας εὐσείας (cour d'honneur) διεστάται μακρότερος ἢ τοιγάς καὶ ὄψηλός της

μεγίλης : θιωύσης τοῦ θρόνου τῶν δεσποτῶν. Τὴν αἰθουσαν ταύτην
ἔχει λαρίσσα μείζαν ἀπὸ τῶν ἐπιγυμνικῶν, καὶ δύναται πρηγή διθελγόμενον
ἀπὸ τὰ μηνηστια τοῦ παρελθόντος γὰρ θαυμάσῃ τὴν ἀπέραντον ἔκτασίν
της, τὰ πολυειδῆ παράθυρά της τὴν κόρυχην, ἐν τῇ ὅποιᾳ ὡς καὶ εἰς
τὰ παλάτια τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἥτο τεθειμένος τοῦ Δεσπότου τοῦ
θρόνος. Ἀπέραντα είναι τὰ παλάτια τῶν δεσποτῶν, κάστρον διόπλη-
ρον, ωχυρωμένον μὲ πλυντοκίλη παραρτήματο, τερατῶν, σίκημάτων,
πύργων, πύλας ὄγκωντά τινα, ἐξώστας πολει κοίτη, πρεσταλγάν-

"H. J. HUNTER (1900).

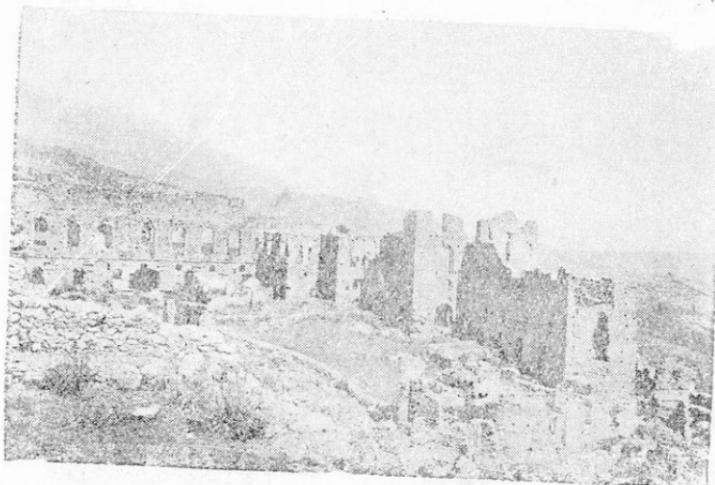
τοιασδε τὸ σχῆμα παλίτικα τῆς Κωνσταντινουπόλεως, κάστρον δέλπηληρον,
τοιοῦ αεὶ μὲν τὰ παλιά τοῦ Πεκένου, τῆς Μόσχας, τῆς Ἀλάμπρας.

Εποι θυκ περικ επισένη υπὸ τὸν δεύτερον περίδολον εἰναι ή πόλις ή ἀριστοκρατικὴ τοῦ Μυστρᾶ. Μεκρὰ παλάτια μεγιστάνων, σκήματα μεγάλα — τριώροφα παλάτια — πληροῦσι τὸν περὶ τὰ παλάτια χῶρον καὶ ἀναρριχώνται πάντοιε πρὸς τὴν κορυφὴν τοῦ βουνοῦ. Καὶ ημεῖς θεὰνέλθωμεν. Δεξιά μας, ὅπισθεν τὸν παλατίων, βλέπομεν πύλην ὁχυρωμένην, προσαπίζουμένην υπὸ δύο πύργων προσκτιτέμενων εἰς τὰ ἄκρα αὐτῆς, ἣν Ηλέη τοῦ Ναυπλίου. Εἰσερχόμεθα εἰς τὴν Ἀνωτάτην πόλιν τοῦ Μυστρᾶ εἰς τὴν πύλην τῆς Μονεμβασίας, ἀπὸ τὴν

δποίας μεγάλη λεωφόρος διερχομένη διά τής μεσαιωνικής πόλεως τοῦ Γερακίου ήγινε τὴν πρωτεύουσαν τοῦ δεσποτάτου μὲ τὸ ἐπίνειον αὐτοῦ, τὴν Μονεμβασίαν. Ἀπὸ τὴν πύλην τοῦ Ναυπλίου ἤρχιτεν ἄλλη λεωφόρος πρὸς τὸ Ναυπλίον· αἱ δύο αὗται παράλιαι πόλεις ἦσαν, δύος λέγουν τὰ χρονικὰ τοῦ Μορέως, «εἰ πρῶτοι καὶ λιμνῶνες, ὅπου ἥρχονταν τὰ πλευτικὰ τοῦ βασιλέως τῶν Ρωμαίων».

Προκωροῦντες πρὸς τὰ ἄνω βλέπομεν ῥᾶδινήν ὑψουμένην πρὸς τὰ ἄριστα μαζὶ, τὴν ἀγίαν Σοφίαν, παρεκκλήσιον τῶν παλατίων, κτισθέντη πατεῖται ὑπὸ τῶν Κατακουζηγῶν, τῶν πρώτων δεσποτῶν τοῦ Μυστρά.

«Ηέη, ἔξερχόμενα εἰς τὸ Β.Δ. ἄκρον τῆς αλιτύος τοῦ βουνοῦ καὶ σαδικαμέν παραπλεύρως πρὸς τὸ ὁχυρὸν παριτείχιον, μὲ πύργους

τὰ Παιάνια τῶν δεσποτῶν

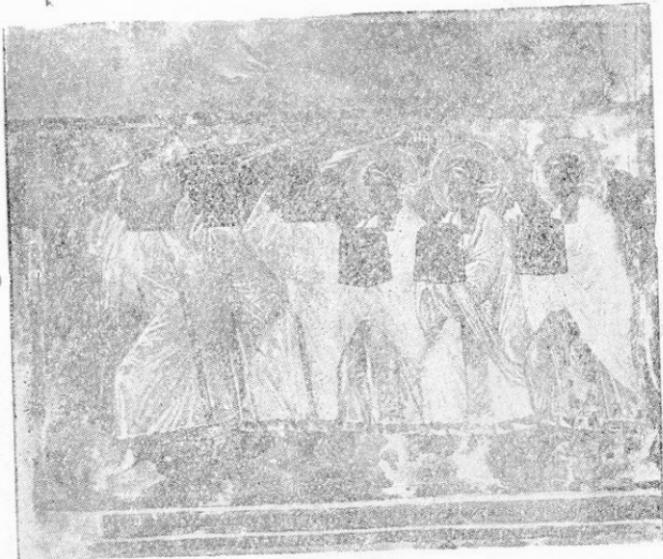
στραγγυλούς ἐπιμελοῦς τοιχοδομίας προσκεπτόμενον, τὸ δύοτον περιέχαλλεν ὅλην τὴν βυζαντινὴν Ησπίδιν. Κατιωπεύεν ἐνὸς ἔξωτου πολεμικοῦ, μὲ δύον, ἀπὸ τὴν δύοιν αἱ ἀμυνόμενοι ἔχουντο κατὰ τῶν πολιορκητῶν ζέον ἔλασιν, ῥητίνην, πίσσαν, ἀναδάκινομεν τὴν ἀπόκρημνον πρὸς τὸ κάστρον τοῦ Πουλιέλιου ἀνωφέρειν.

Μικρὸν τὸ κάστρον, ωχυρωμένον ὅμως μὲ δλα τὰ ἐφόδια τῆς πολεμικῆς τέχνης τῷ γράνιῳ ἐνεῖ των. Σειρὰ ἐπάλξεων μὲ τοξότιδας καὶ μὲ δρόμοι περιφερειών περιβάλλει τὸ περιτειχισμα.

Ἐντὸς τοῦ κάστρου ἔρειπαν εἰκόσικαν καὶ δραμίσιοις—συνοικοσιμὸς στρατιωτικὸς—πύργος κεντρικὸς εἰς τὸ πρὸς τὸν Ταῦγετον ἔκρον τοῦ κάστρου εἶναι τὸ θύτατον καταφύγιον, τέταρτον τοῦτο μαντίριον τῆς τάσσον ἴσχυος ὀργυσμένης πόλεως. Ἀπὸ τὰς ἡρεῖς

πλευράς του κάστρου, ἀμέσως μετά τείχος, κατέρχεται ἀπόκρημνος δρόμος. Απὸ τὴν πρὸς τὸν Ταῦγετον πλευρὰν δὲ βράχος τόσον ἀποτύμως κρημνίζεται εἰς φάραγγα, ώστε τείχος δὲν ὑπάρχει, τείχος είναι αὐτὸς δὲ βράχος.

Εἰς τὴν ἄκραν αὐτὴν τοῦ βράχου ἄφωνοι ἴσταμεθι όχυράζοντες τὸ ἐνώπιόν μας ἀπλούμενον ἔκπαγλον θέαρια τῆς φύσεως καὶ τῶν ἐρειπίων. Ἐμπρός μας ἀπλοῦτα: ἡ κοιλάς του Εύρωτα μὲ τὴν πλουσίαν βλάστησιν αὐτῆς, διὰ μέσου τῆς ὁποίας βλέπεις νὰ λαμποκεπᾶ ὅψιες οὐρανοπορεύμενος πρὸς τὴν Ήλιασσον ἢ Εύρωτας. Η θυμητία συγνογραφία κλαίεται ἀπέναντι σου ἀπὸ τὰς νοτιωτέρας ὑπαρξίας τῶν

Ἐκ τῆς τοιχογραφίας τῆς παριστανούσης θεάν λειτουργίας εν τῷ ναῷ τῆς Περιήλεκτου.

ἔρεσειρῶν τοῦ Πάριωνος· καὶ μακράν, ὅπισθεν μᾶς τῶν πτυχῶν αὐτοῦ πρὸς τὰ ΝΑ. φαντάζεσαι: τὴν ἀλλγυ ἐκείνην, τὴν ἀγνωστού αὐτοῦ ἀκρόπολιν, τὸ Γεράκι, σταύρῳ στρατιωτικὸν εἰς τὸ μέμεσαιωνικήν ἀκρόπολιν, τὸ Φεράκι, σταύρῳ στρατιωτικής λεωφόρου. "Αν σον τῆς μεγάλης πρὸς τὴν Μονεμβασίαν στρατιωτικής λεωφόρου. "Αν δ' ἐντεινῆς τὸ ρέμπυχ σου μακρὰν πέραν πρὸς Νότον, θέλεις διακρίθεις τὸν γρεμός εἶναι δὲ καιρός, καὶ τὴν Ήλιασσαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκβάλλεις ὁ Εύρωτας. "Οπισθεν τοῦ βράχου Μυστρᾶ, δὲ ὁποῖος κρημνίζεται εἰς βαθείαν φάραγγα, υψώνονται αἱ διειράδες τοῦ Ταῦγετού μονοτονίν τῶν βράχων μὲ τὴν πρασίνην χλαερότητα τῆς εἰς τὰς ὑψηλοτέρας τεύτας ζώνας φυσιμένης ἐλάτης. Τὰς ὑψηλές εἰσιν τοῦ ὑπερ-

φάνου Ταῦγέτου, τὸ ἀπέρχοντον μῆκος καὶ αἱ ἀπόχρημαὶ εἰς τὰ
τίκευρά του εἰσχωροῦσαι χαράδραι, ή εἰς τοὺς πόλεις αὐτοῦ ἀπλου-
μένη πλουσία, ἀλλ᾽ αὐστηρὰ καὶ εἰς τὴν γλιζήν της κοιλάς τοῦ Εὐ-
άρωτα—σοῦ ἀποκαλύπτον τὸ μυστήριον πώς ἐκεῖ ἔξετράφησαν τὰ
τέκνα τῶν ἀρχαίων Λακαινῶν καὶ πώς εἰς τὰ ὅψη ἐκεῖνα ἥλθον οἱ
Βράγκοι νὰ κτίσουν τὸ κάστρον τῶν, καὶ αἱ μεγιστᾶνες κατόπιν τοῦ
Βυζαντίου νὰ ἐπιχειρήσωσι τὴν ἀναγέννησιν τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου.

Διότι μίαν νέαν Ἐλλάδα πλήρη ἡώης καὶ δρόσου μᾶς ἀποκαλύ-
πτουν τὰ πρὸ τῶν ποσῶν τοῦ κάστρου εἰς τὴν κλιτύν τοῦ βουνοῦ
ἀπλούμενα ἔρειπια.

Ἄπὸ τὸ ὅψης τοῦ κάστρου βλέπεις κόσμον ὄλοκληρον ἔρειπιῶν
ἀναπηδᾷ ἐκ τοῦ βράγου. Εἰς τὸν ναὸν ἔργεται εὐκόλως τὸ διά-
ρρυμα τῆς πόλεως. Τὸ ἔξωτερικὸν περιτείχισμα περικλείει τὰς ἐν
αλησίκες, τὰς ὁποίας πρώτον ἐπεσκέψθημεν. Τύψηλότερα εἰς τὸ μέ-
σον τῆς κλιτύος, ἐγείρονται τὰ παλάτια μὲ τὸ δεύτερον περιτείχισμά
των, τὸ ὅποιον ἔξακολουθοῦν καὶ συναντῶν τὸ πρώτον, φθάνει ἡώη,
τοὺς βράχους, ἐπὶ τῶν ὅποιων ὅψεις τὸ κάστρον.

Τὰ ἔρειπια τεῦτα, τὰ ὅποια ἀντιμετώπισαν τὴν δῆμοσιν καὶ τὸν
οἶνον, ἵστανται μαρτυρεῖς ἀψευδεῖς τῆς μεγάλης παρὰ τὸν Ταῦγε-
τον ἐπιχειρηθεῖσας ἀναγέννησεως τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου.

Ἄπὸ τὰ ὅψη τοῦ κάστρου βεβίωτας δὲ τελευταῖς μας αὐτοκρά-
τωρ δὲ Κωνσταντῖνος δὲ Ηλλασιολόγος, προστιθέπων τὸν Ταῦγετον καὶ
τὴν κοιλάδα τοῦ Εὔρωτα, συγγάνεις θὰ ωνειρεύῃ μίαν νέαν ἀπὸ τῆς
τέφρας τοῦ βυζαντινοῦ κόσμου ἐγειρομένην μεγαληγὸν Ἑλληνικὴν
αὐτοκρατορίαν. Τὴν νέαν αὐτὴν δύναμιν, τὴν νέαν αὐτὴν ἡώην, μᾶς
τὴν μαρτυροῦν ἰδίως αἱ τοιχογραφίαι, μὲ τὰς ὅποιας ἐπέστρωσαν
τοὺς ναούς των οἱ καλλιτέχναι τοῦ Μυστρᾶ.

Διότι ἀληθῆς καλλιτέχνης ἦτο ἐκεῖνος, ὁ ὅποιος μὲ γεῖρα σταθε-
σὰν καὶ τολμηρὰν ἐξωγράφησε τὰς κλασικὰς εὐγενεῖς μορφὰς
ἄγγελων τῆς Περιθέλεπτου καὶ τοῦ Ἀφεντικοῦ, τὰς πλήρεις κυνῆ-
σεως καὶ ἐλευθερίας σκηνὰς τῆς Νέας καὶ Ηλλασίδας Διαθήκης, αἱ
ὅποιαι σ' ἐκπλήγτουν διὰ τὸν πλούτον τῆς σκηνογραφίας, διὰ τὴν
ἀληθῆ ἔννοιαν τοῦ χρωματος καὶ τῆς γραμμῆς, διὰ τὸν τόνον ἡώηρον.
Οἱ ὅποιοι ἀποδίδει τὴν φύσιν αὐτὴν καὶ σὲ θωπεύει μὲ τὴν θερμήν
πνοήν τῆς ἡώης. Ζωὴν ἥλθον νὰ ξητήσουν εἰς τὰ βουνὰ τοῦ Ταῦ-
γετού καὶ τοῦ Ηύρωνανος οἱ μὲ τὸν ἐπίσημον βυζαντινὸν τύπον κου-
ρασμένοι μεγιστᾶνες τοῦ Βυζαντίου. Τὴν ἡώην καὶ τὴν φύσιν, ἡ ὅποια
ἴδυντας τὸ κενημηρὸς βυζαντινὸν των αἷμα, ἐξωγράφησεν εἰς τὰ-
τητα γλιζῆς καὶ φαιδρότητος χρωμάτων λαός, ὁ ὅποιος ἐκληρονόμη-
τοι ἡγάπησαν τὴν χαρὰν τοῦ λευκοῦ μαρμάρου.

* Αδημάντιος * Αδαμαντίου.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΓΥΖΗΣ

«...Θὰ ἦτο ἀνελής πᾶσα μελέτη περὶ τοῦ Γύζη, ἡτις, δημιοῦσα περὶ τοῦ καλλιτέχνου, δὲν θὰ ὠμήλει περὶ τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ξενιτειά, ἡ ὄποια τραγουδεῖ τὸ τραγοῦδι τῆς ἀσέέστου νοσταλγίας της μέσα εἰς τοὺς ἀθανάτους συνενχυμούς τῶν ἐγκριτικῶν ἀσμάτων μας, εἶχε καταστήσει χιλιάκις προσφιλέστερον τὸ ἵνδαλμα τῆς μακρυνῆς πατρίδος εἰς τὴν

Νικόλαος Γύζης.

καρδίαν τοῦ Γύζη καὶ ἡ ίδεα τῆς Ἐλλάδος : ψαλλεῖν ἐντὸς αὐτοῦ αιώνιον ἔργον ἱατρείας ἀλγθινῆς. Ἡ ζωή, αἱ ἐμπνεύσεις, τὰ σχέδιά του ὅλα πέριξ αὐτῆς ἐστρέφοντο. Καὶ ἡ ίδεα τῆς πατρίδος ἐξεδηλώνετο μετὰ πρωτοτοπίας, ἡ ὄποια δὲν εἶχε τίποτε τὸ κοινὸν πρὸς τὴν συμβατικὴν ἀγητορικὴν τῷν ἔξι ἐπαγγέλματος πατριωτῶν, εἰς δὲ τι ἔλεγεν, εἰς δὲ τι ἔγραψεν, εἰς δὲ τι ἔζη. Διηγούσανται, διτι εἰς τὸν ἀπέριττον πατρικὸν οἶκον τοῦ Γύζη, εἰς τὴν Τήνον, ὑπῆρχε χαλκογραφία παρι-

τιθέσα όνδρα τοῦ Ἀγῶνος καὶ δτι δ μικρὸς Νικόλαος, παιδίον, πολλάκις εἶχε μείνει εἰς ἔκστασιν πρὸ τῆς εἰκόνος αὐτῆς. Ἀπ' αὐτὴν νομίζει τις, δτι εἶχεν ἀντλήσει ὅλην τὴν θέρμην τῆς ἀγάπης, γῆτις τὸ παρηκολούθησεν εἰς ὅλην του τὴν ζωὴν, μέχρι τῆς τελευταίας στιγμῆς. Ἀπὸ τὴν εἰκόνα αὐτὴν ὁ Γύζης ἀντέγραψε τὸ πρῶτον σχέδιόν του, προτοῦ μάθη καν τί εἶναι ζωγραφική. Καὶ ἡ ἴδεα τῆς Τέχνης καὶ τῆς Πατρίδος συνεζεύχθησαν εἰς τὴν καρδίαν του διὰ παντός. Ωνειρεύετο διὰ τοῦτο νὰ γράψῃ τὴν Δόξαν του εἰς μεγάλον πίνακα, προσωρισμένον εἰς γεοελληνικὴν Ποικίλην τινὰ Στοάν· εἶχε δὲ φαντασθῆ καὶ μνημεῖον μαρμάρινον ἀκόμη, διότι δ Γύζης κατὰ τὰς ὥρας τῆς σχολῆς του ἦσχολετο καὶ μὲ τὴν γλυπτικὴν.

Τὰ βλέμματα τοῦ ἐπισκεπτομένου τὸν οἶκον τοῦ Γύζη εἰς τὸ Μόναχον, πρόγραμμα, ἐστηρίζοντο ἐπάνω εἰς ἓν καλλιτέχνημα ἐκ πηλοῦ, μαυρισμένον ἀπὸ τὸν ναϊρόν, τὸ ὄποιον μακρόθεν ἐφαίνετο ὡς κάτι ἐμπνευσμένον, δρυῶν πρὸς τὰ ἐπάνω μὲ πτήσιν Νίκης τοῦ Παιώνιου, ἐξελθὸν ἵσχυρῶς συγκεκροτημένον ἀπὸ τὰ σπλάγχνα τοῦ καλλιτέχνου, εἰς δρυὴν ἐνθυσιασμοῦ. Καὶ ἥρωτα τί ἦτο.

‘Το πρόπλακα τῆς Ἐλευθερίας. Ὁ Γύζης ἐμάλασσε καὶ τὸν πηλόν, αἰτηθητοιῶν καὶ δι' αὐτοῦ τὰς ἴδεας του, τὰς ἴδεας, αἱ ὄποιαι συνωθοῦντο πυκναῖ ἐντὸς αὐτοῦ. Ὑπάρχουν ζωγράφοι, εἱ ὄποιοι λαμβάνουν τὰς σημειώσεις τῶν ἴδεων τῶν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον.

Τὸ πρόπλακα του ἦτο μία ἴδεα, καὶ ἡ ἴδεα ἦτο ἑλληνική. Πώς ἄλλως; Ητώματα, νέων ἀλκιμῶν, πτώματα γερόντων ἐξηρθενημένων, πτώματα γυναικῶν, βρεφῶν, συσσωρεύονται καὶ ἀποτελοῦν στυλοθάτην ὑψηλόν, στυλοθάτην αἴματων, ὅδυνῶν, θυσιῶν, ἀγάπης. Καὶ ἐπὶ τοῦ στυλοθάτου τούτου, εἰς κίνησιν θαυμασίαν, εἰς ἔξχρσιν ὑπεράνθρωπον, εἰς πτήσιν καταπλήσσουσαν ὑψοῦται ἡ Ἐλευθερία. Ἐπήδησεν ἐπὶ τῶν θυμάτων, ἀνέδη ἐπὶ τῶν νεκρῶν τῶν λατρευτῶν τῆς, ἐξώρμησεν ἐπάνω εἰς τὰς σφρίνας ταύτας ἐπάλξεις, διὰ γάνελθη πρὸς τὴν ζωὴν καὶ τὴν ὑπαρξίαν. Καὶ ἐφαντάζετο τις ἀμέσως τὸ πρόπλακα τέλειούμενον, λαξευόμενον εἰς τὸ λευκὸν μάρμαρον ἢ ἐκτυπούμενον εἰς τὸν αἴθοντα χαλκόν, δρυθούμενον ὑψηλὰ ὡς ἡ «Γερμάνια» τοῦ Νίδερβαλδ ἢ ὡς ἡ «Μπαδάρια» τοῦ Μονάχου—ἄλλα κάτι πολὺ διλγώτερον βάρυν, κολοσσιαῖον καὶ πιεστικὸν καὶ κάτι πολὺ ἀδροφυέστερον, ἐπάρεστότερον, ἐλληνικώτερον ἀπὸ ἔκεινας—ὑψηλὰ ἐν μέσῳ τῆς δόξης τοῦ οὐρανοῦ τῶν Ἀθηνῶν, καθ' ἧν ὥραν ἡ θριαμβευτικὴ δύσις τοῦ ἥλιου γεμίζει μὲ ἀνθη φανταστικὰ τὸν ἴσχυρον δρίζοντα καὶ βίπτει ἀπεφθον τὸν γρυσόν της ἐπὶ τῶν γεφῶν, προσκεφαλαῖων ἐκ ρόδων, ἐπὶ στρωμῶν ἐκ ρόδων.

Τὴν Ἐλλάδα ὅμως, ἔλεγε, δὲν ἔτολμα νὰ ἔξεικονται. Ἐφοβεῖτο, τις ἡ τέχνη του θ' ἀπεδεικνύετο κατωτέρχ τοῦ ἴδιανικοῦ του.

Τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος τὴν δέξιην συνεδύεται μὲν τὴν αὐλήτιν
χρικὴν Ἀγαχένην της νεωτέρας καὶ ἔλεγεν, ὅτι, ὅταν ἐμδηκεν εἰς
τὸ Μουσεῖον τῶν Ἀθηνῶν, ἐδάκρυε τοις πόσσα δλίγα ἀριστεύει-
γῆματα εἶχον μείνει εἰς τὴν πατρίδα των.

γημάτια είχαν μεταναστεύει, αλλά το πρώτο έτος στην Αθήνα, οι Έλληνες ήταν πολλοί να φέρουν με τους χειροποίητους τους στοιχείους στην πόλη. Οι πρώτοι που άφησαν την πατρίδα τους για να ζήσουν στην Ελλάδα ήταν οι Κρητικοί που έφυγαν από την Κρήτη κατά την περίοδο της Μικρής Αρχαιότητας, που ξεκίνησε με την ιδεολογία της Αρχαϊκής Τέχνης. Η πρώτη μεγάλη μετανάστευση στην Ελλάδα έγινε μετά την Αρχαϊκή Τέχνη, με την ίδρυση της Αθηναϊκής Δημοκρατίας, που έβαλε στην Ελλάδα την πρώτη μεγάλη μετανάστευση από την Αρχαϊκή Τέχνη.

Χρειάζεται άλλο πνεύμα για πνεύση έπινω εἰς τὴν Ἐπαλλοχή, προσέθετε, χρειάζονται άλλου εἴδους κόποι, άλλη πρασπυθεῖς: άλλη οὐποιονή μπό έκείνην τὴν δύοις κατακριάλλομεν.

Τὸ θρησκευτικὸν αἰσθημά ἡτο εἰς τὸν Γύζην ὅχι διλγώτερον ἥσω-
ρὸν καὶ ἔντονον τῆς φιλοπατρίας, κατὰ περίεργον δὲ σύμπτωσιν ἢ
πρώτη καὶ ἡ τελευταῖα εἰκὼν του ἐκ τῆς Θρησκείας ἔλαχον τὴν ἔμ-
πνευσίν των.¹ Η πρώτη εἶναι τὸ «Οὐειρον του Ἰωσήφ», σελίς ἀνεκδο-
τικὴ ἐκ τῆς Παλαιᾶς γραφῆς — ἡ τελευταῖα, τὸ κύρκονος ἄσμα του χρω-
στῆρός του — τὸ ὄπιστον, κατὰ τὴν φράσιν Γερμανοῦ κριτικοῦ, παρέ-
δωκεν ἦδη εἰς τὸν Θεόν, παρ' οὗ τὸν εἰκὲ λάθει — τελεῖς ἐμπνεύσεως
μυστικῆς ἐκ τῆς Καινῆς Διαθήκης: «Ἔσσον δὲ Νομιμός ἔρχεται».

Καὶ εἶναι, περιεργοτέρω σύμπτωσις ἀκόμη, αἱ δύο εἰκόνες δύο χαρακτηριστικοὶ σταθμοὶ του ἔργου του Πύρη: Τὸ ἀνέκδοτον, ἡ πρ-

ματιστική ζωγραφική, ή φυσική έμπνευσις, ή πρώτη — τὸ δραμα ἡ ἰδεώ-
της ἀνύψωσις, ή υπερκόσμιος ἀποκάλυψις, η δευτέρα ἀμφότερα δὲ τὰ
ργα πηγὴν ἔχουν τὴν θρησκείαν, τὴν θρησκείαν τῆς Φυχῆς, ἐννοῶ,
τὴν ὑπερτέραν ἔνθρων τύπων, στενῶν ἀσγμάτων, προλήψεων, δεισιδαι-
ιωνιῶν, τὴν θρησκείαν τὴν ἀσαρκον τῆς Ησίτεως καὶ τῆς Ἀγάπης.

— Ο κόσμος, ἔλεγεν δὲ Γύζης, παρουσιάζεται συνήθως εἰς προ-
ιλήματα ἐνώπιον μας. Καὶ τὰ προδλήματα αὐτὰ προσπαθῶ νὰ λύσω.

Καὶ τὰ προδλήματα ἔζητε νὰ λύσῃ μὲ δὲλην του τὴν Φυχὴν καὶ
καὶ δὲλην του τὴν διάνοιαν, ἀληθῆς «κατατηξίτεχνος», κατὰ τὴν θαυ-
μασίαν λέξιν τῶν παλαιῶν, εἰσχωρῶν εἰς τὸ βάθος τῆς τέχνης καὶ σο-
ιεὶ τήκων τὴν ὥλην, διὰ γὰ ἀνεύρη καὶ ϕύσιη τὸ πνεῦμα, τὸ ἐντὸς
κύτης. Η ἀναζήτησις αὕτη τῆς ἀληθείας καὶ τοῦ ἀπολύτου ἰδεῶδους
όσον ἔμπαθης ἦτο εἰς τὸν "Ἐλληνα κακλιτέχνην, ὃστε ὅταν τὸν ἡρώτα
εκνεῖς εἰς πόσαν κακρὸν ἥδυνατο νὰ τελειώσῃ μίαν εἰκόνα, τοῦ ἀπήντα-

— Ἐγὼ δὲν τὴν τελειώνω ποτέ !

Διότι δι' αὐτὸν πράγματι ἔν ἔργον δὲν ἦτο ποτὲ τελειωμένον καὶ
ὑπὲρ τὰς γραμμάς, τὸ σχέδιον, ὑπὲρ τοὺς χρωματισμούς του, ἔνη μίαν
ἄλλην τελειοτέραν ζωὴν, τὴν ζωὴν τῆς συλλήψεως καὶ τῆς ἔμπνευ-
σεως, ἀληθῆς «ζωῆς τοῦ Προνασσοῦ», διως ὄντος μάσθη, ἀναρριχώμε-
νος διαρκῶς δι' ἐντόνου προσπαθείας πρὸς τὴν ἀφθαστον καρυφὴν του.

4. Κακλαμάνος.

ΕΚ ΤΩΝ ΕΡΓΩΝ ΤΟΥ ΓΥΖΗ

Η Δ Θ Ε Α

Πρέπει νὰ ἔλθω εἰς μερ κάς τῶν εἰκόνων του Γύζη. Θέλω πρῶτον
τὴν Δόξαν του νανκμνήσωμεν ὅλοι ἑτα. Θέλω τὸ ἀθάνατον ἐπί-
γραμμικ τοῦ μεγάλου ποιητοῦ νὰ πλανηθῇ εἰς ϕύθυρισμὸν ἐνθουσιώδη
ἐπάνω εἰς τὰ χελη̄ δλων μας.

Στῶν Ψαῶν τὴν διλόμαυρη ὁάκη,
Περοπατῶντες ἡ Δόξα μονάχη,
Μελετᾶ τὰ λαμπρὰ παλληκάρια,
Καὶ στὴν ὥμη στεφάνη φορεῖ.
Γενομένο ἀπὸ λίγα χορτάρια,
Πούλιν μείνει στὴν ἔρημη γῆ.

*Έχει κάτι τὸ ἔξσχως ἀρρενιπὲν ἡ Δόξα αὐτὴ, ἡ πινδαρικὸν
τεύσα τὸ μεγαλεῖον καὶ τὸ κάλλος· ὑψηλὸν καὶ μονῆρες πνεῦμα
ανέμενον εἰς τὴν αίματοσθαφὴ γῆν· δαιμόνιον ὑπέργειον, ἐγ-
ί τὸς διθυνάτους Δέλτους τῆς αἰωνίας Μνήμης τὰ δόματα
οἰκεῖ, δύναμις υπερκόσμιας συλλαβίζουσα, εἰς στρο-

φὴν ὅμινου ἀελλώδους, εἰς πνοήν θυελλώδη, τὸ ὄνομα τῆς Ἑλλάδος
τῶν ἔρεπίων, τῶν αἴματων, τῶν θυσιῶν, τῆς αὐταπαρνίσεως.

Τὸ τετράστιχον τοῦ Σολωμοῦ ἔχει δύο γραφάς. Ἀλλοι λέγουν,
ὅτι ὁ ποιητὴς ἔγραψε:

Ἡ Δόξα.

καὶ στὸ χέρι στεφάνι κρατεῖ,
Γενομένο ἀπὸ λίγα γορτάρια,
Ποῦχαν μείνει στὴν ἔρημη γῆ.

”Αλλοι:

Καὶ στὴν κόμη στεφάνι φορεῖ

κ.τ.λ.

Νεοελληνικὰ Ἀναγνώσματα

12

‘Ομίλησα μὲ τὸν Γύζην περὶ τῆς Δόξης του καὶ μοῦ εἶπεν, ζτι γῆγνόει τὴν δευτέραν ταῦτην γραφήν. ’Αλλ’ οἱ δύο ποιηταί, ὁ ποιητὴς τοῦ χρωστῆρος καὶ δ’ ποιητὴς τοῦ λόγου, συνηγορήθησαν εἰς τὸ ὅψος τῆς ἐμπνεύσεώς των καὶ ἐπεκοινώνησαν διὰ τῆς μυστηριώδους συναφείας τῶν ψυχῶν. Καὶ οἱ δύο ἐσταμάτησαν εἰς τὴν αὐτὴν εἰκόνα, παραδέχομαι δ’ ἀδιστάκτως, ζτι ἡ ἀληθής γραφὴ τοῦ Σολωμοῦ, ἡ γνησία, εἰναι ἡ παριστάνουσα τὴν Δόξαν στεφανωμένην μὲ τὸ στεφάνι τῶν ὀλίγων χορταριών, ποὺ ἀφήκε τοῦ βαρβάρου ἡ δλεθρία πνοὴ γὰρ φύωνται ἀκόμη εἰς τὰ Ψαρά.

Εἰναι ἀληθές ζτι δὲ Σολωμὸς μὲν ἐνέπνευσεν, ἔλεγεν δὲ Γύζης, ἀπαντῶν εἰς ἐπιχρίσεις καὶ ἐπιφυλάξεις περὶ τῆς Δόξης του. ’Αλλὰ καὶ ἐγὼ δὲ ζωγράφος ποιῶ. Καὶ ἐγὼ εἴμαι ποιητὴς. Δὲν γῆθέλησα νὰντιγράψω τὸν Σολωμόν. ’Εγὼ γῆθέλησα ἀπλῶς νὰ γράψω τὴν Δόξαν, τὴν αἰωνίαν Δόξαν, ἐπως τὴν γῆσθάνθην. ’Επερίμενα τὸ σχέδιον αὐτὸν νὰ τὸ ἔξετεινα μίαν γῆμέραν εἰς καμπίαν μεγάλην εἰκόνα, πίνακα ἑλληνικόν, ὁ ἐποίος νὰ γίνη ὁ πυρήν ἑλληνικῆς Βαλγάλας¹). Τώρα ὅμως, ποὺ δὲν γῆγνοθη, θὰ τὸ κάψω, θὰ παραγγείλω εἰς τὰ παιδιά μου νὰ τὸ κάψουν!

Εὗτυχώς ἡ παραγγελία δὲν ἐξόθη. Η Δόξα τοῦ Γύζη ἐσώθη διὰ τὴν τέχνην· ἐσώθη διὰ τὴν φήμην τοῦ καλλιτέχνου.

Ο ΟΛΥΜΠΙΟΝΙΚΗΣ

Εἰς τὸν Όλυμπιονίκην τοῦ Γύζη, τὴν φωτεινὴν αὐτὴν κεφαλῆν, τὴν ὄποιαν καταφέγγουν τὸ κάλλος καὶ ἡ σκέψις, ἔχομεν ἔντονον τὴν ἐκδήλωσιν τῆς ἴδιοφυΐας του τῆς πρωτοτύπου, ἡ ὄποια ἑλληνικὴ τὴν ἐμπνευσιν δὲν ἔχει τίποτε τῆς ξηρᾶς σχολαστικότητος τοῦ παρεξηγηθέντος κλασικισμοῦ καὶ δι’ ὅδῶν ἀδάτων μᾶς πλησάζει πρὸς τὴν ῥομαντικήν Ἐλλάδα, «ἥτις ἀπέβη καὶ πάλιν (λέγει εἰς κριτικὸς) ἡ δινειρώδης χώρα τῆς φαντασίας καὶ κατέστη στοιχεῖον, οὐσιώδες τῆς νεωτάτης τέχνης.» Οἱ λόγοι τοῦ Γκατίτε περὶ τῆς Ἰφιγενείας, ἡ ὄποια «ἀνεξήτει μὲ τὴν ψυχὴν τὴν Ἐλλάδα», ἐπανέρχονται· εἰς τὴν μυήμην. «Ἐπετερύγιζον αἱ σκέψεις πρὸς τὰ δώματα τὰ πατρικά, διονούσιοις διὰ πρώτην φορὰν ἀπεκάλυψεν εἰς αὐτὴν τὸν οὐρανόν.»

¹⁾ Οὕτως ἔκαλετο κατὰ τὴν σκανδινανεῖκην μυθολογίαν ἡ λαμπρὰ καὶ παμμεγίστη αὐλὴ ἡ αἰθουσα, ἐν ᾧ διέμενον μετά θάνατον οἱ γενναίως ἐν μάχαις πεσόντες. Βαλγάλαν ἐπίσης ὀνόμασεν ὁ βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας Λουδοβίκος δός Α΄ μεγαλοπρεπές οἰκοδόμητημα, διπερ ὕψοδόμησε τῷ 1830 — 1842 κατὰ τὸ πρότυπον τοῦ Παρθενώνος, ἐπὶ τῆς πορφῆς δρους τινὸς παρὸν τὸ Regensburg) καὶ διπερ πλήν τοῦ ἔξωτεροιού πλαστικοῦ κόσμου συνισταμένου εἰς σιμβολικάς παραστάσεις τῆς γερμανικῆς δόξης, ἔχει ἐν τῷ σηκῷ τὰς προτομάς ἐνδόξων γερμανῶν.

«Οποία ἀναπόλησις τοῦ θεάματος τῆς Ὀλυμπίας! Αὐτὸς εἶναι ὁ διξισμένος ἔφηβος τοῦ κάλλους καὶ τῆς ἀληθῆς, ποὺ ἀνευφήμει τὴ μυριόστομος λαχῆ τοῦ Σταδίου. Αὐτὸς εἶναι ὁ ἥρως τοῦ παλαιοῦ, ἀλλὰ πάντοτε ἀθανάτου ὅμοιος τοῦ Ἀρχιλόχου, τοῦ φάλλοντος· «Τήνελλα, καλλίνικε.» Δι' αὐτὸν οἱ Ἑλλανοδίκαιοι ἔκοψαν μὲν χρυσοῦν

Ο Ὀλυμπιονίκης.

δρέπανον θαλερὸν κλάδον ἀπὸ τῆς «καλλιστεψάγου ἐλαίας», τοῦ ἱεροῦ δένδρου, τὸ ὄποιον ὁ Ἡρακλῆς ἔφερε, κατὰ τὸν ὑμνῳδόν, «ἀπὸ τῶν σκιερῶν πυγγῶν τοῦ Ἰστρου, ἀπὸ τὴν χώραν τῶν Ὑπερθροείων, ἐιὰς γάποτελέσῃ σκέπην κοινὴν εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ μνῆμα καλλιστὸν τῶν ἐν Ὀλυμπίᾳ ἀθλων». Αὐτὸν θὰ στέψῃ ὁ «γλαυκόχορος κόσμος τῆς ἐλαίας», τῆς ἀποτεθειμένης ἐπὶ τῆς χρυσελεψαντίνης τρα-

πέντης. Τὸν δρόμον αὐτοῦ θὰ σπείρουν οἱ θαυμασταὶ του μὲ ἀνθη καὶ πολύτιμα δῶρα. Δι' αὐτὸν θ' ἀναφριγγήσῃ φίγες χαρᾶς καὶ ὑπερηφανεῖς ἡ πατρίς του. Αὐτὸς εἰναι τέλος ἐνδοξεῖς, τὸν ἐποίον θὰ διξάσῃ οἱ Πληδαροις, ποὺ κατὰ τὸν ποιητὴν.

Σιεφανηφόρος ἔρχεται καὶ οἱ ἀρχοντες ἀκόμα
σηκώνονται μπροστά του

Δόξα χαρίζει θαλερὴ τὸ θεϊκό του στόμα,
Ζωὴ τὸ μέλημά του.

ὁ Πίνθαρος ἀπὸ τὸν ὁποῖον περιμένουν οἱ νικηταὶ καὶ περιμένουν αἱ πόλεις «ὕμνους λευκοὺς σὰν κρίνα».

«Υμνους λευκούς, λαμπρότερους παρὰ ή θυνητὴ πορφύρα,
Αμάραντα λουλούδια

Στέμμα φωτός, ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ τὸ σκοτίσῃ
η μοῖρα

καὶ τοῦ ὁποίου τὰ ἐπινίκια χαράσσονται εἰς τὴν πατρίδα τοῦ Ὀλυμπιογίκου διὰ γρυσῶν γραμμάτων. Ἄλλ' ή δλυμπιακὴ πανήγυρις δὲν ἦτο μόνον ἑορτὴ σωμάτων, ἦτο καὶ ἑορτὴ ψυχῶν. Τὰ ἀγάλματα τῶν θεῶν, τὰ κοσμοῦντα τὴν Ἀλιν, ωμῶσιν πρὸς τοὺς θεατὰς περὶ λατρείας καὶ οἱ ἀνδριάντες τῶν ἡρώων, οἱ ύψοσυτες τὸ θεῖον κάλλος των παρὰ τὸ βεῖθρον τοῦ Ἀλφειοῦ, διηγεύντο πρὸς αὐτοὺς τὴν ἡρωϊκὴν παράδεισον τῆς Ἑλλάδος. Ο Γύζης ἀπετύπωσεν εἰς τὴν μορφὴν τοῦ Ὀλυμπιονίκου του τὸ βάθος ἔλον τοῦ χαρακτῆρος τῆς ἑορτῆς. Ο νικητής του δὲν εἶναι μόνον ὑπερόχως ὥρατος τὸ σώμα. Εἶναι καὶ ὑπερόχως ὥρατος τὴν ψυχήν. Καλὸς κἀγαθός.

Ο κότινος στέφει μέτωπον ἀγνόν, «συγχανθεῖ η κόμη μετὰ τῆς δάφνης», κατὰ τὴν φράσιν τοῦ Φιλοστράτου, καὶ η μορφὴ ἀποπνέει βαθὺ μυστήριον ὑψηλοφρεσύνης καὶ γενναιότητος, περιβάλλει δ' αὐτὴν σεμνότης θρησκευτικήν. Νομίζει τις, ὅτι ἔχει ἐνώπιόν του ἄγιόν τινα τῆς ἀρχαιότητος. «Ισως ὑπάρχουν οἱ ψιθυρίζοντες, ἐπὶ ἀνακαλύπτω πολλὰ εἰς μίαν ἀπλὴν κεφαλήν, ἀλλ' ἐνθυμοῦματι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον μοῦ ἔλεγον δι Γύζης: — Μὲ ἐννοοῦν καλύτερα εἰς τὰς Ἀθήνας. — Εἶχουν κατεῖ τὸ ἀνεπιγνώστως ἀφελὲς ὅσοι γράφουν διὰ τὰ ἔργα μου, ἀλλ' οἱ γράφοντες εἰσδύουν βαθύτερα εἰς τὴν σκέψιν μου. Εδιάλεκσα πράγματα ποὺ εἶπα: «Αὐτὸς ἐνῶ ἐπληγίσατε τὴν ψυχήν μου. Αὐτὸς ἐδῶ κατεῖ εἰδὲ μέσω μου, δταν συνελάμβανα τὴν ἰδέαν μου. Μία ἀνατριχία ἀπὸ τὸ βίγος τῆςψυχῆς μου ἐπέρασεν εἰς τὴν ἰδικήν του».

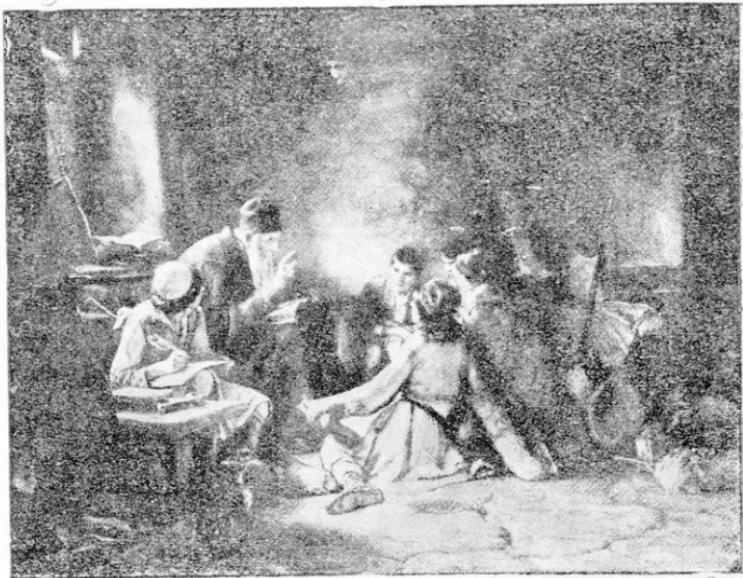
ΤΟ ΤΑΜΜΑ

Τὸ «Τάμμα» είναι θέμα τὸ δράστον· τρὶς ἐξετέλεσεν ὁ Γύζης καὶ εἰς τὸ δράστον ἔβαλεν ὅλην τὴν ἑλληνικὴν ψυχὴν του μὲ τὸ θρησκευτικόν της μυστήριον καὶ τὴν ἀφελῆ πίστιν της, ἀλλὰ καὶ τὸν βαθὺν συμβολισμόν της. Τὸ ἔργον τούτο, ἐκ τῶν πρώτων τῆς δευτέρας περιόδους μετέχει καθαρῶς καὶ τῆς πρώτης. Είναι σύνθεσις ἰδανιστικὴ ὅμια καὶ σκηνὴ πραγματιστική, μελαγχολιακή, μελαφδία αὐστηροῦ ρυθμοῦ, σεμνῆς μελαγχολίας καὶ εὐγενοῦς θλίψεως. Κόροη, ζῶσα ἔρωτα χωρὶς ἐλπίδα, πηγαίνει μὲ τὴν μητέρα της νὰ προσκυνήσῃ τὴν Παναγίαν, φέροντας εἰς αὐτὴν ὡς ἀνάθημα χρυσῆν καρδίαν. Εἰς τὰς δύο πρώτας συλλήψεις προχωρεῖ ἀκόμη, ἀν καὶ ἐξηγητλημένη, γί κόρη, ^{παλλ'}

Τὸ Τάμμα.

εἰς τὴν ὄστατην, τὴν μένουσαν εἰς τὸ ἔργαστήριον τοῦ Γύζη, εἰς τὴν τελευταίαν πρᾶξιν τῆς Λωγραφικῆς αὐτῆς τριλογίας, ἐπεσε χάρια καὶ γί θλιψίς τῆς μητρός, μὲ τὴν δεύνην τοῦ γύρω τοπίου, περιβάλλουν ὡς ἐν ἐνσάσει πένθους μὲ πίστιν, μὲ ἀγάπην, μὲ ἐλπίδα τὴν ὥχραν αὐτὴν Ἀριάδνην. Ποτὸν βαθὺ ποίημα μυστικισμοῦ καὶ ποῖον περιπαθὲς ἄστυ μετεινῶν χρωματισμῶν ἔχομεν ἐνώπιόν μας! Καὶ είναι τόσον βαθεῖα ἡ ἐκ τῆς εἰκόνος ἀναδιδομένη ποίησις, ὥστε δὲν βλέπομεν μόνην τὴν ἀγαπῶσαν κόρην ἐδῶ. Διαγινώσκομεν, εἰς σύλληψιν διειρώθη, αὐτὴν τὴν Εἴμαρμένην ἐκάστου γῆμῶν, γί δροία μᾶς δῆγηει πρὸς τὸ προσκύνημα τῆς Εὐτυχίας, τὸ ἀφθαστον, καὶ εἰς τὸ πρόσωπον τῆς νεάνιδος βλέπομεν τὸν ἀνθρωπὸν πίπτοντα ἐξηγητλημένον εἰς τὸ μέσον τῆς Λωτίς, πρὸ τοῦ δυνηθῆ νάντικρύση τὸν ἵασν, ἐπου- προσμειδεῖσῃ γί χαρά.

Τὸ ορυφὸ Σχολειό.

ΤΟ ΚΡΥΦΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Ἄπ' ἔξω μανδοφόρο⁹ ἀπελπισιά,
πικρῆς σκλαβιᾶς γειροπιαστὸ σκοτάδι·
καὶ μέσα στὴ θολόκτιστη ἐκκλησιά
—στὴν ἐκκλησιά, ποὺ πέρνει κάθε βράδυ
τὴν ὄψι τοῦ σχολειοῦ—
τὸ φοβισμένο φῶς τοῦ κανδήλιοῦ
τρεμάιενο τὰ δνείρατα ἀναδεύει
καὶ γύρω τὰ σκλαβόπουλα μαζεύει.

Ἐκεῖ καταδιωγμένη κατοικεῖ
τοῦ σκλάβου ή ἀλυσόδετη πατρίδα·
βραχὺν δὲ παπᾶς, δὲ δάσκαλος ἐκεῖ
θεριεύει τὴν ἀποσταμένη ἐλπίδα
μὲ λόγια μαργκά·
ἐκεῖ ή ψυχὴ πικρότερο δγροικῆ
τὸν πόνο τῆς σκλαβιᾶς της, ἐκεῖ βλέπει
τί ἔχασε, τί ἔχει, τί τῆς πρέπει.

Κι¹⁰ ἀπ' τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ ψηλά,
ποὺ ἔβιούβανε τὰ στόματα τῶν πλάνων

καὶ δίχνει καὶ συντρίβει καὶ κυλᾶ
στὴν ἄβυσσο τοὺς θρόνους τῶν τυράννων,
καὶ ἀπὸ τῇ σιγαλιά,
ποὺ δένει στὸ λαιμὸν πνιγμοῦ θηλειά,
καὶ ἀπ’ τῶν προγόνων τάφθαρτα βιβλία,
ποὺ δείχνουν τὰ πανάρχαια μεγαλεῖα.

“Ἐνας φαλιὸς ἀκούγεται βαθὺς
σὲ μελῳδίες ἐνὸς κόσμου ἔλλον
κι ἀνατοιχιάζει ἀκούοντας καθεὶς
προφητικά τὰ λόγια τοῦ δασκάλου
μὲν μιὰ φωνὴ βαρειά.

«Μὴ σκιάζεσθε στὰ σκότη! Ἡ λευθεριὰ
σὰν τῆς αὐγῆς τὸ φεγγοβόλο ἀστέρι
τῆς νύκτας τὸ ἔημέρωμα θὰ φέρῃ».

I. Πολέμης

ΓΙΑ ΤΟΝ ΤΑΦΟ ΤΟΥ ΖΩΓΡΑΦΟΥ ΓΥΖΗ

Τεχνίτη Χάρε,
Τὸ συντριψμένο του συμμιάζωξε κοντύλι
Μὲς ἀπὸ τῆς αὐγῆς τὰ χρυσοστέφανα
Καὶ μὲς ἀπὸ τῆς Δύσης τὴν πορφύρα
Τὸ συντριψμένο του κοντύλι
ἴτανε σὰ βαθύφωνη μιὰ λύρα.
Οἱ δλόφωτες Κυκλαδες οἱ γεννήτρες του,
Τεχνίτη Χάρε,
Τὸ πιὸ λευκὸ κυκλαδικὸ μάρμαρο πάρε,
Τὸν κουψισμένο ἀνάστησε ζωγράφο
Στὸν ἀξιο τάφο.

Σβύσε τὸ χρῶμα, τῆς βασίλισσας
Ζωῆς τὸ γέλασμα τὸ θεῖο,
Σκάλισε ἀπάνου
Στῆς πέτρας τὸ σκληρὸ καὶ τὸ γλωμὸ στοιχεῖο,
Στὴν ἀσπρη λύπη τοῦ σαβάνου,
Σκάλισε ἀπάνου
“Οσα ἴστοροῦσε τὸ κοντύλι του
Ποὺ ἤτανε σὰ βαθύφωνη μιὰ λύρα,
“Οσα ἴστοροῦσε τὸ κοντύλι του
Μὲς ἀπὸ τῆς αὐγῆς τὰ χρυσοστέφανα
Καὶ μέσ’ ἀπὸ τῆς Δύσης τὴν πορφύρα.

Καὶ μὴν ἔχασσις
Τὰ νεραιδόπλαστα τῆς μάμπης παραμύθια
Πρὸς τὰ παιδάκια γύρω τῆς τὰ θαυμώμενα,
Καὶ τὴν Παρθένα μὲ τὸ τάξιμο
Τὴν πονεμένη τῆς ἀγάπης,
Μή τὴν ἔχασσις
Σμίξε τὰ ταπεινὰ καὶ διαβατάρικα
Μὲ τὰ μεγάλα καὶ μὲ τὰ αἰώνια,
Καὶ τὴν ἀρχαίαν Ἀθηνᾶ καὶ τὴν Ἰδέα
Μὲ τοῦ χωριοῦ τὰ εἰδύλλια καὶ τῆς σκλαβιᾶς τὰ χρόνια.

Καὶ σκάλισε ὅλα
“Οσα ἴστοροῦντε τοῦ ζωγράφου τὸ κοντύλι . . .
Καὶ κάτου κάτου
Σκάλισε ἀκόμα
Ἀναβρούσμενο ἀπὸ τὸ πάτριο χῶμα,
Τὸ μέγα δραμα, τὴ Δόξα.
Καὶ στὸ βιβλίο της πλιτή στογαστικά
“Ἄς γράψῃ ή Δόξα τὸνοιά του !

K. Παλαμᾶς.

ΒΡΑΧΕΙΑΙ ΕΙΔΗΣΕΙΣ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ,
ΕΞ ΩΝ ΠΑΡΕΛΗΦΘΕΑΝ ΤΑ ΤΕΜΑΧΙΑ
ΤΟΥ ΠΑΡΟΝΤΟΣ ΤΟΜΟΥ

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ. — Έγεννήθη ἐν Ἀθήναις καὶ
ζεῖται γόνι καθηγητής τῆς βυζαντινῆς τέχνης καὶ ἀρχαιολογίας ἐν
τῷ Πανεπιστημίῳ. Πλὴν διαφόρων αὐτοῦ ἀρθρων καὶ ἐπιστημονικῶν
πραγμάτων, ἀπερ ἐδημοσίευτεν ἐν ἐφημερίσι καὶ περισσεικότις, ἐξέ-
δωκε καὶ δύο ἐκτενεῖς μελέτας: Τὸ Χρονικὸν τοῦ Μωρέως καὶ
‘Αγνείας Πετραν.

ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ. — Έγεννήθη ἐν Λευκάδῃ τῷ
1824. Ἐκ τῶν ποιητικῶν αὐτοῦ ἔργων ἐξεδόθησαν τὸ πρῶτον τὰ Σχι-
ρουργήματα (1745), Μνημόσυνα (1857), Κυρά Φροσύνη, Ἀθανά-
τος Διάκος (1867) καὶ τέλος μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ποιητοῦ Φωτεινὸς
1891). Τὰ ποιήματα αὐτά, ὡς καὶ ἄλλα μεταχειρέστερα, ἐξεδόθησαν
τῷ 1908 ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ Μκρασλῆ εἰς τρεῖς τόμους ὁγκώδεις, ἐν
ις περιλαμβάνεται καὶ ἡ βιογραφία τοῦ ποιητοῦ καὶ ἄλλα πεζά
αὐτοῦ ἔργα. Ἀπέθανε δὲ ὁ ποιητὴς τῷ 1879.

ΓΡΥΠΑΡΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ. — Έγεννήθη ἐν Σέρνῳ τῷ 1872. Ἐδη-
μοσίευσεν ἐν διαφόροις περισσεικοῖς σειράς ποιημάτων ὑπὸ τεῖ-

τλους*. Σκαραβαῖοι καὶ Τερρανότες, Ἰντερμέδια, τὸ βιβλίο τοῦ Τρύφωνος καὶ τῆς Χρυσόφρυνδης καὶ ἄλλα. Ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Γ. Φέξη ἐδημοσίευσε μετάφρασιν τῆς Ὀρεστείας τοῦ Αἰσχύλου καὶ τῆς Πολιτείας τοῦ Ηλάτωνος.

ΔΡΟΣΙΝΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ.—Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τῷ 1859. Ἐξέδωκε ποιητικὰ μὲν συλλογάς ὅπε τὰς ἐπιγραφάς· Ἰστοῖ ἀράγης, Σταλακτῖται, Εἰδύλλια, Ἀμάραντα, Γαλήνη· ἔργα πεζὰ δὲ ὅπε τὰς ἐπιγραφάς· Ἀγροτικὰ ἐπιστολαῖ, Τρεῖς ἡμέραι ἐν Τήνῳ, Διηγήματα καὶ ἀναμνήσεις, Βοτάνη τῆς ἀγάπης, Διηγήματα τῶν ἀγρῶν καὶ τῶν πόλεων, Αἱ Μέλισσαι, τὸ Ψάρευμα, ὁ Κυνηγός, Συλλογαὶ Φυσικῆς Ἰστορίας, ἡ Σκοπευτικὴ ἀσκησις. Διηγήματα τὸ περιόδιον καὶ κατέπιν τὴν ἐφημερίδα Ἑστίαν καὶ ὥρυσε τὴν Ἐθνικὴν Ἀγωγήν, τὴν ἐποίαν διηγήματος ἀπὸ τὸ 1898 μέχρι τοῦ 1904. Νῦν δημοργετεῖ διά τιμηματάρχης τοῦ ὑπουργείου τῆς Ἐκπαιδεύσεως.

ΘΕΡΕΙΑΝΟΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ.—Ἐγεννήθη τῷ 1834 ἐν Κερκύρᾳ. Εἰς τῶν κρατίστων Ἐλλήνων δημοσιογράφων ἀπὸ μὲν τοῦ 1855 διατελέσχει συντάκτης τῆς «Ἡμέρας» τῆς Τεργέστης, ἀπὸ δὲ τοῦ 1861 μετὰ τοῦ Θεαγένους Λεβαδᾶ ἐκδίδων τὴν Κλειώ μέχρι τοῦ 1883. Ἀπέθανε τὸν Μάρτιον τοῦ 1898 ἐν Τεργέστῃ. Τὰ κύρια αὐτοῦ ἔργα είναι: «Ἄδημάντιος Κεραῆς» εἰς τόμους τρεῖς (ἐν Τεργέστῃ 1889), «Διάγραμμα τῆς στωϊκῆς φιλοσοφίας, α' μέρος. Ἡ ἀρχαία Στοά» (ἐν Τεργέστῃ 1892) καὶ Φιλολογικὰ ὑποτυπώσεις (1885). Πολυάριθμοι δὲ είναι: τὰ περὶ ναυτικῶν ἀντικειμένων καὶ κυρίως φιλολογικὰ αὐτοῦ ὅρθρα τὰ δημοσιευθέντα ἐν τῇ «Κλειώ» καὶ εἴτα ἐν τῇ «Νέᾳ Ἡμέρᾳ» τῆς Τεργέστης.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΦΙΛΙΠΠΟΣ.—Ἐγεννήθη ἐν Ζαγορᾷ τῷ 1800. Ἀρχαμένης τῆς Ἐπαναστάσεως ἔλαβε μέρος ἐν τῇ κατὰ τὴν Θετταλομαγνησίαν ἐξεγέρσει.. Τῷ 1826 μετέδη εἰς Σύρον, ἔνθι ἐδίδαξεν Ἐλληνικὰ ἐν τῇ συσταθείσῃ αὐτόθι σχολῇ μέχρι τοῦ 1828. Μετέδη είτα εἰς Μόναχον μετὰ τῶν τέκνων τοῦ ναυάρχου Μιαούλη, ἔνθι ἐσπούδασε τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν Ἑλληνικὴν φιλολογίαν. Ἐνταῦθα διατρίβων ἐδίδαξε τὰ Ἐλληνικὰ τὸν βασιλέα Ὀθωνα καὶ βραδύτερον ἐν Ἐλλάδι τὴν Ἀμαλίαν Ἐπανελθὼν διώρισθη πρῶτος σύμβουλος ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῆς Παιδείας, ἔπειτα δὲ καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας καὶ φιλολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ, ἔνθα ἐδίδαξεν ἀπὸ τὸ 1839 μέχρι τοῦ 1880, ὅπε διεβίωσεν. Ἐκ τῶν ἔργων του ἀναφέρεσμεν τὸν Ὁλυμπιακὸν αὐτοῦ λόγον καὶ τὰ ὅπε τὸν τίτλον Φιλολογικὰ Πάρεργα, ἐν εἰς διαφαίνεται ἡ δεινότης αὐτοῦ περὶ τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν καὶ λατινικὴν γλῶσσαν.

ΚΑΤΗΡΗΣ ΘΕΟΦΙΛΟΣ. (πρὸ τῆς γειροτονίας τοῦ Θωμᾶ).—Ἐγεννήθη ἐν Ἀνδρῷ τῷ 1784. Εκπαιδεύθης ἐν τῇ ἀκηλαζόση τότε σχολῇ

τῶν Κυδωνιῶν καὶ μετὰ ταῦτα ἀφοῦ εἰς ὥλικίαν 18 ἐτῶν ἐγειρότον
νῆθη διάκονος σπουδάσας τὴν φιλοσοφίαν, τὰς φυσικὰς καὶ μαθημα-
τικὰς ἐπιστήμας, ἀπέβη εἰς τῶν μᾶλλον ἀνεπτυγμένων λαγίων τῆς
νεωτέρας Ἑλλάδος, περιώνυμος γενόμενος καὶ διὰ τὰς θρησκευτικὰς
καινοτομίας καὶ τὰς τοῦ βίου περιπετείας. Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν,
εἰς ἣν ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος, ἰδρυσε τῷ 1834 Ἐκπαιδευτήριον (Ὀρφα-
νοτροφεῖον) ἐν Ἀνδρα, ἕπερ ἀπέκτησε μεγίστην φύμην καὶ σύ ἐ-
ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν ἀνήλθε καὶ μέχρις 800.

Ἐπειδὴ δὲ ὅμως ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῶν θρησκευτικῶν ἦτο λίαν
φιλελεύθερος, κατεδιώγθη ὡς αἱρεσιάρχης καὶ τὸ μὲν σχολεῖον αὐτὸς
ἐκλείσθη, αὐτὸς δὲ καταδικασθεὶς κατ’ ὅργας μὲν εἰς ἔξοριαν, τέλος
δὲ καὶ εἰς φυλάκισιν ἀπέθανε τῷ 1853 ἐν τῇ φυλακῇ καὶ ἐπάγῃ
ἐν Σύρῳ. Μετὰ τὸν θάνατον αὐτὸς οἱ συγγενεῖς ἔξεκάλεσαν τὴν κατα-
δικαστικὴν κατὰ τοῦ Καΐρου ἀπόφασιν εἰς τὸν Ἀρειον Πάγον, δοτις
ἀνήρεσεν αὐτήν. Ὁ Καΐρης ὑπῆρχεν ἔνθους καὶ εὔγλωττος ῥήτωρ
συγγραφεὺς δὲ πολυγραφώτατος. Ἐκ τῶν ἔργων του ἔνγμασιεύθησαν
«Στοιχεῖα φιλοσοφίας», «Θεοσέβεια» καὶ «Πρεσευχαί», μένοις δὲ
ἀνέκδοτα «Ἀριθμητική», «Γεωμετρία» «Παστική» (οὗτως ἐκάλε-
σεν Καΐρης τὴν Ἀλγεδραν), «Φυσική», «Φιλοσοφία», «Ποιητική».
«Γραμματική», «Θρησκολογία».

Ο Καΐρης ἦρνθη νὰ δεχθῇ προσενεγκθεῖσαν αὐτῷ ἔδραν καθη-
γητοῦ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ.

ΚΑΚΛΑΜΑΝΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ — Ἐγεννήθη τῷ 1869 ἐν Ναυ-
πλίῳ. Εἰς τῶν ἐγκρίτων Ἑλλήνων δημοσιογράφων ἴδρυσας τῷ 1890
μετὰ τοῦ Γ. Δροσίνη καὶ Θ. Ἀγγίνου τὴν ἐφημερίδα «Ἄστυ», ἣν
ζητήθυνε μέχρι του 1901, ἔτε ἴδρυσε τὸ «Νέον Άστυ». Ἐκτὸς τῶν
καθηρῶν δημοσιογράφων αὐτοῦ ἀρθρων ἐδημοσίευσε καὶ πλειστα
φιλολογικὰ καὶ καλλιτεχνικὰ ἀρθρα ἐν διαφόροις περιοδικοῖς, πρὸς
δὲ καὶ μανυγραφίαν περὶ τοῦ ἀποθανόντος ζωγράφου Ν. Γύζη ἐν Ἀθή-
ναις 1901. Νῦν ὑπηρετεῖ ὡς ἐπιλωματικὸς ὑπάλληλος.

ΚΑΛΒΟΣ ΑΝΔΡΕΑΣ. — Ἐγεννήθη ἐν Ζακύνθῳ τῷ 1792. Συνέ-
θεσεν εἰκοσιν Ὁδάς, εἰς δύο τεύχη, τὸ πρῶτον ἐν Γενεύῃ, τὸ δεύτε-
ρον ἐν Παρισίοις ἐκδοθέντα. Νεώτατος ἔτι συνέθεσε δύο τραγῳδίας,
αἱ δύοτα, κατὰ τὸν Φώσκολον, ἐπρόσδικον τὴν ἔξοχον τοῦ ἀνδρὸς διά-
νοιαν. Ἀπέθανε τῷ 1867. Ἡ Λύρα τοῦ Κάλβου ἦτο αἱ φῦλα αὐτοῦ
ἐξεδόθησαν ἐπ’ ἐσχάτων ἐν τῇ λαγοτεχνικῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Γ. Φέξη.

ΚΑΛΛΑΡΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ. — Κατάγεται ἐκ Ψαρῶν. Εἶναι
ἀντιστράτηγος τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, γνωστότατος καταστάς ἐκ
τῆς δράσεώς του κατὰ τοὺς τελευταίους πολέμους, καθ’ οὓς διήκει
τὴν Β’ Μεραρχίαν τοῦ στρατοῦ. Ἐδημοσίευσε πλήρη ἀλλων καὶ ἐντυ-

πτώσεις περιηγήσεων αὐτοῦ εἰς διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Ἐκ τῶν ἴντυπώσεων τούτων ἐλήφθη καὶ τὸ τεμάχιον τοῦ παρόντος τόμου.

ΚΑΡΚΑΒΙΤΣΑΣ ΑΝΔΡΕΑΣ. — Ἐγεννήθη τῷ 1866 ἐν Δερβεῖς τῆς Ἡλείας. Εἶναι ιατρὸς τοῦ Στρατοῦ καὶ εἰς τῶν ἐπιφανεστάτων διηγηματογράφων τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, γράψας πλεῖστα διηγήματα ἐν δημώδεις ιδίως γλώσσῃ. Ἐδημοσίευσε δὲ αὐτὰ εἰς ἐφημερίδας, ήμερολόγια, περισδικά καὶ κατόπιν τὰ πλεῖστα εἰς ιδίας συλλογὰς ὑπὸ τοὺς τίτλους «Διηγήματα» (1892), «Ἡ Λυγερή» (1896), «Ο Ζητιάνος» (1897), «Δόγια τῆς πλώρης» (1899), «Παλιὲς ἀγάπες» (1900), «Ο Ἀρχαιολόγος» (!904).

ΚΟΡΑΗΣ ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ. — Ἐγεννήθη ἐν Σμύρνῃ τῷ 1748. Ἄμφι ἀποπερατώσας τὰ ἐγκύρω λιανικά μαθήματα ἐν Σμύρνῃ ἀπῆλθεν ἐμπορίας χάριν εἰς Ἀμστελόδαμον τῆς Ὀλλαγῆς τῷ 1772, ἐνθα διέμεινεν ἔξετη. Ἐπανελθὼν ἐκεῖθεν εἰς Σμύρνην μετέβη εἰτα εἰς Μομπελλίε τῆς Γαλλίας πρὸς σπουδὴν τῆς ιατρικῆς. Γενόμενος δ' αὐτῆς διεῖπτωρ καὶ ἐν Παρισίοις ἀπὸ τοῦ 1788 ἐγκαταστάθεις ἐπεδέσθη μετὰ ζήλου ἀκαμάτου εἰς φιλολογικὰς μελέτας καὶ ἐργασίας καὶ ἤρξατο ἐκδίδων τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνικὰς συγγραφεῖς μετὰ προλεγομένων καὶ σγημείωσεων. Ἐπὶ μακρὰν δὲ σειρὰν ἐτῶν διηγεωδῶν καὶ ἀκαταπονήτως ἐργαζόμενος πρὸς φωτισμὸν τοῦ ἐν τῇ ἀμιθεάᾳ ἐπὶ μακροὺς αἰώνας διατελοῦντος ἑλληνικοῦ Ἐθνους, γητύχησε νὰ ἰδῃ τὴν ἐλευθερίαν τῆς φιλάτης πατρίδος, εἰς ἥν τὰ μέγιστα συνετέλεσε διὰ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ καὶ τῶν πατριωτικῶν του κηρυγμάτων. Ο Κοραής οὖ μόνον θέσιν περιθλεπτὸν ἐν τῇ νέᾳ ἑλληνικῇ φιλολογίᾳ κατέχει, ἀλλὰ καὶ ώς εἰς τῶν πρωτουργῶν τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας θεωρεῖται. Ο Κοραής ἀπέθανεν ἐν Παρισίοις τῇ 25 Μαρτίου 1833.

ΛΑΜΠΡΟΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ. — Ἐγεννήθη ἐν Κερκύρᾳ τῷ 1851 ἐξ οἰκογενείας καταγομένης ἐκ Καλαρρυτῶν τῆς Ἡπείρου. Εἶναι καθηγητὴς τῆς Ἰστορίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ. Ἐδημοσίευσε πλήρη πολλῶν ἀλλων ἐπιστημονικῶν ἔργων ἀναφερομένων κυρίως εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἰστορίαν καὶ Παλαιογραφίαν, Ἰστορίαν τῆς Ἑλλάδος (1886—1908, Τόμοι 6). Ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς ἡλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων, Φραγκίσκου Βερτολίνη Ρωμαϊκὴν Ἰστορίαν μεταφρασθεῖσαν ἐν τοῦ ιταλικοῦ μετὰ προσθηκῶν καὶ βελτιώσεων (1893—94. Τόμοι 2).

Μετέφρασε δὲ ἐκ τοῦ γερμανικοῦ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ Μαρασλῆ μετὰ προσθηκῶν καὶ βελτιώσεων τὴν Ἑλληνην. Ἰστορίαν τοῦ Ἐρένεστου Κουρτίου (τόμοι πέντε 1896—1900), τὴν Εἰσαγωγὴν εἰς τὰς Ἰστορίας μελέτας τοῦ Langlois καὶ Seignobos (1902), τὸ Ἐγχειρίδιον ἑλληνικῆς καὶ λατινικῆς παλαιογραφίας τοῦ Thomson (1903), Ἰστορίαν τῆς πόλεως την Ἀθηνῶν Φωδινάνδου Γονυσσού (τό-

μοις τρεις 1904—1906). Από δὲ τοῦ 1904 συντάσσει καὶ ἐκδίδει τὸ περιοδικὸν «Νέον Ἑλληνομήμονα». Ωστάτης ἐδημοσίευσεν τὴν Ἰστορίαν τῆς Φραγκοκρατίας ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ Οὐδίλιαμ Μίλλερ (1909—1910), κατ’ αὐτὰς δὲ ἐκδίδει δύο τόμους τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ἔργου των «Παλαιοἰστογείων» ἡτοι τῆς Ἰστορίας τοῦ δεσποτάτου τῆς Πελοποννήσου ἐπὶ τῶν Παλαιοῖσθρων. Αλλὰ πλὴν τῶν ἡγιέντων ἐδημοσίευσε καὶ πάμπολλα ἀρθρα, λόγους, ἐπιστημονικὰς πραγματεῖας ἐν ἐφημερίσι καὶ περιοδικοῖς τῆς τε ἡμεδαπῆς καὶ τῆς ξένης. Ταῦτα δὲ συμπεριελήφθησαν κατὰ τὸ πλεῖστον καὶ εἰς ιδίας ἐκδόσεις ὑπὸ τοὺς τίτλους «Δόγαι καὶ ἄρθρα» (1902), «Μικταὶ σελίδες» (1905), «Δόγαι καὶ ἀναμνήσεις ἐκ τοῦ βαρρᾶ» (1909), «Ἐλευθέρια» (1911). Ἐπίσης ἔξεδωκε τὸν κατάλογον τῶν ἑλληνικῶν κωδίκων τῶν βιβλιοθηκῶν τοῦ Ἀγίου Ὁρούς εἰς δύο τόμους ἐν Κανταριγίᾳ ώς καὶ τοὺς καταλόγους τῶν κωδίκων πολλῶν ἄλλων βιβλιοθηκῶν.

ΜΗΝΙΑΤΗΣ ΗΑΙΑΣ. — Ἐγεννήθη ἐν Αγκυρίῳ τῆς Κεφαλληνίας τῷ 1669 καὶ ἀπέθυνε τῷ 1714. Εἶναι εἰς τῶν ἐπιφανεστάτων ἀνδρῶν τοῦ 17ου αἰώνος καὶ τῶν διαπρεπεστάτων ἥρητόρων τῆς ἡμέρας Ἐκκλησίας. Αἱ κατὰ τὰς διαφόρους περιστάσεις τοῦ βίου αὐτοῦ γενόμεναι «διδαχαί» του, ιδίᾳ δὲ καθ’ ὃν γρόνον ἦτο οἱροκήρυξ καὶ Ἐπίσκοπος ἐν Πελοποννήσῳ, ἀποτελοῦσιν ἀληθή ἥρητορικὰ ὑποδειγμάτα καὶ ἀπέέγησαν ἔθνωφελέστατον ἀναγγωσματικὸν ἀληθητικόν.

NIPBANAΣ ΗΑΓΛΟΣ¹⁾ — Ἐγεννήθη ἐν Μαριανουπόλει τῆς Βρατίας τῷ 1866. Ἐδημοσίευσεν: Ἀπὸ τὴν Φύσιν καὶ ἀπὸ τὴν Ζωήν, Τσερναχόρχ, ὁ Θέμιος "Ανωνιος καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Γελοιογραφία, Πύλασσοφία τοῦ Νίτσε, Παγκά λαλέουσα (παιητικὴ συλλογή). Καὶ τὰ ἔτις δράματα: "Ο Ἀρχιτέκτων Μάρθας, ἡ Πενταγιώτισσα, "Οταν τπάσῃ τὰ δεσμά του. Υπὸ δὲ τὸ ἀληθής αὐτοῦ ὄνομα (Πέτρος Ἀποτολίδης) ἐδημοσίευσε μελέτας ἀναγραμένας εἰς τὴν φυσιολογικὴν Φυγολογίαν καὶ τὴν Ψυχιατρικήν.

ΠΑΛΑΜΑΣ ΚΩΣΤΗΣ. — Ἐγεννήθη ἐν Πάτραις ἐξ οἰκογενείας απαγορένης ἐκ Μεσολογγίου. Ποιήματα αὐτοῦ περιέλαβεν εἰς τὰς ἔτις συλλογάς: «Τραγούδια τῆς πατρίδος μου», «Τύμνος εἰς Ἀθηνᾶν», «Τὰ μάτια τῆς Φυχῆς μου», «Ἴαμδαι καὶ Ἀνάπαιστοι», «Τάρος», «Οἱ Χαιρετισμοὶ τῆς Ἡλιογέννητης», «Ἄσαλευτη ζωή», «Οιωδενάλογοις τοῦ Γύψτου», «Ἡ Φλογέρα τοῦ Βασιλεῖα», «Οἱ Καϊμοὶ τῆς Διμοσθάλασσας καὶ τὰ σατυρικὰ γυμνάσματα», Πολιτεία καὶ Ιονιαξιά. Ἐκ τῶν πεζογραφημάτων αὐτοῦ μνημονευτέα: «Τὸ ἔργον τοῦ Κρυστάλλη», «Ο θάνατος παλληκαρισμοῦ» (διήγημα), «Γράμ-

1) Εἶναι τὸ φιλολογικὸν γενεδόνυμον τοῦ συγγραφέως, οὗτονος τὸ πραγματεύοντον ὄνομα εἶναι Πέτρος Ἀποστολίδης.

ματιά», τόμοις δύο, «Η Τρισεύγενη» (δράμα). «Τὰ πρῶτα κριτικά» Εξέδωκε τὰ ποιήματα του Σολωμοῦ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ Μαρκστή μετὰ μυχρᾶς εἰσαγωγῆς καὶ πλείστα ἀλλα πεζά καὶ ἔμμετρα ἐδημοσίευσεν ἐν ἐφημερίσι καὶ περιοδικοῖς. Ο Παλαμᾶς εἶναι δὲ ἐπιφανέστατος τῶν συγχρόνων Ἑλλήνων ποιητῶν.

ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ. — Ἐγεννήθη ἐν

Κωνσταντινουπόλει τῷ 1815. Τῷ 1851 διωρίσθη καθηγητής τῆς Ἑλληνικῆς ἴστορίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ καὶ ἔχηκολοισθῆσε ὅτιάσκων μέχρι τοῦ θυνάτου του συμβάντος τὴν 14ην Ἀπριλίου 1891. Κυριώτατον τῶν συγγραμμάτων του εἶναι ἡ «Ἴστορία τος Ἑλληνικοῦ Ἐθνους» ἐκ 5 τόμων ἐκδοθεῖσα πολλάκις. Πλὴν δυμώς ταύτης καὶ τινων ἴστορικῶν ἐγχειριδίων πρὸς χρῆσιν τῶν σχολείων, ξέδωκε πολλὰς μυνογραφίας, ὡς σπουδαιότεραι ἡ περὶ τοῦ Γεωργίου Καρχιτσάκη, περὶ τῆς ἐποικήσεως. Σλαυτῶν τινων φύλων εἰς Ιελοπόνυνησον. Αἱ πλείσται τούτων ἐδημοσίευθησαν εἰς ἓδιον τεῦχος ἀπὸ τοῦ τίτλου «Ἴστορικὴ Πραγματεία».

ΠΔΛΙΤΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ. — Ἐγεννήθη ἐν Καλάμαις τῷ 1852 καὶ

τῷ 1890 διωρίσθη καθηγητής τῆς μυθιστορίας καὶ ἐλληνικῆς ἀρχαιολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ, οὗτος δικαζεῖται μέχρι τοῦ νῦν. Ἐδημοσίευσε πλείστας διατριβές ἀναφρερομένας αὐρίως εἰς τὴν ἴστορίαν, τὴν γλωττισιανήν καὶ ἐν γένει τὸν βίον τοῦ ἐλληνικοῦ. Τὸ μέγαρον αὐτοῦ εἴαι τὸ ἀπὸ τοῦ 1899 ἀρχέμενον γὰρ δημοσίευθηται ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ Παρχστῆ ὑπὸ τῆς ἐπιγραφῆς «Μελέται περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς γλώττης τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ». Τῶν μελετῶν τούτων ἐξεδόθησαν μέρη τοῦ 4 τόμου Παροιμιῶν καὶ 2 τόμου Παραδόσεων. Ἐκ τῶν ἄλλων ἀγματιστῶν αὐτοῦ ἀναφέρομεν τὸν Πρωτανικὸν αὐτοῦ λόγον «Περὶ τοῦ Ἑθνους ἐπους τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων», τὰς μεταφράσεις ἐκ τοῦ γερμανικοῦ τῆς «Ἐλλάδος» τοῦ Ἰακώδου Φάλκε (1886—87), τοῦ Ἑγχειριδίου τῆς ἀρχαιολογίας τοῦ δημοσίου βίου τῶν Ἑλλήνων τοῦ Γίλθερτ καὶ τοῦ πλείστου μέρους τῆς ἴστορίας τῆς ἐλληνικῆς λογοτεχνίας τοῦ Χρίστου.

Ἐπίσης ἀπὸ τοῦ 1909 ὡς πρόεδρος τῆς Ἑλληνικῆς λαογραφικῆς Ἐταιρείας ἐκδίδει τὸ περιοδικόν «Λαογραφία», ἐν ἥδι ἐδημοσίευσε πλὴν ἄλλων ἐκτενεῖς ιεράτετας περὶ τοῦ Ἐρωτοκρίτου καὶ τῶν ισμάτων τοῦ Ἀκριτικοῦ αὐλακοῦ κ.λ.π.

ΠΡΟΒΕΛΕΓΓΙΟΣ ΑΡΙΣΤΟΜΕΝΗΣ. — Ἐγεννήθη ἐν Σίφνῳ τῷ 1850. Εξέδωκε τὰ ἔντης ἔργα «Θητεύες» (ποίημα ἐπικοινωρικόν), «Τὸ Μῆλον τῆς ἔριδος», «Ἀδάμ καὶ Εὔκη» καὶ τῷ 1897 Συλλογὴν λυρικῶν τοιμάτων, μετὰ τὴν δροσίαν ἐδημοσίευσε πολλὰ ἀλλα ποιήματα εἰς ερασιτικά. Εγράψε πρὸς τούτους καὶ τὰ ἔντης δράματα: «Κόρη τῆς Ήγρινοῦ», «Ρήγας», «Ἐπιστροφὴ τοῦ Ἀσώτου» καὶ «Νικηφόρος

Φωκᾶς». Μετέφρασε τὸν «Φάσουστ» τοῦ Γκαλίτε καὶ τὸν «Δασκόσοντα» τοῦ Λέστιγγ.

ΡΑΓΚΑΒΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ.—Ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1809. Ἐκτὸς τῶν πολλῶν λυρικῶν ποιημάτων, συνέθεσε τὰ ἔξης δράματα: «Οἱ τριάκοντα τύρχναι», «ὁ Δούκας», «ἡ Φροσύνη». «ἡ Παραμονὴ» καὶ κωμῳδίας, δύν πρωτεύει «τοῦ Κουτρούλη ὁ γάμος». Μετέφρασε δράματα τοῦ Αἰσχύλου, Σοφοκλέους καὶ Ἀριστοφάνους, τὸν Ἰούλιον Καίσαρα τοῦ Σαΐξπηρ, τὸν Νάθαν τοῦ Λέσιγγοῦ· τὴν Ἱφιγένειαν καὶ τὸν Φαῦστον τοῦ Γκαλίτε καὶ τὸν Τέλλον τοῦ Σίλλερ. Πρὸς δὲ, τὴν Κόλασιν τοῦ Δάντου καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ τοῦ Τάσσου. Συνέγραψε ἐπὶ πλέον διηγήματα, ἐπιστημονικὰ ἔργα ἀρχαιολογικῆς ὅλης, ἴστορίαν τῆς Νεοελληνικῆς Φιλολογίας κ.τ.λ. Ὁ «Ἀλέξανδρος» Ῥαγκαβῆς ἀπέθυνε τῷ 1892.

ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ.—Ἐγεννήθη τῷ 1848 ἐν Κερκύρᾳ. Ὑπηρέτησε κατ' ἀρχὰς μὲν ὡς καθηγητὴς γυμνασίου, εἰτα δὲ ὡς γυμνασιάρχης. Ἀπὸ δὲ τοῦ 1890 διατελεῖ καθηγητὴς τῆς λατινικῆς φιλολογίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ. Ἐκτὸς πολλῶν διατριβῶν αὐτοῦ ἀναφερομένων εἰς τὴν λατινικὴν κυρίως φιλολογίαν καὶ δημοσιευθείσων ἐν περιοδικοῖς καὶ εἰς ἴδια τεύχη, μετέφρασεν ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ τὴν Ἱστορίαν τῆς Ρωμαϊκῆς ποιησεως τοῦ Ὀθωνοῦς Ρίθεων εἰς τρεῖς τόμους ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ Μαρασλῆ 1897-1900 καὶ ἐκ τῆς Ρωμαϊκῆς ἴστορίας τοῦ Θεοδώρου Μόρμσεν τὸ μέχρι τῆς ἐν Πύδνᾳ μάχης τμῆμα αὐτῆς ἐκδοθὲν ἐν τῇ αὐτῇ βιβλιοθήκῃ. Ἐν δὲ τῷ συλλόγῳ πρὸς διάδοσιν ώφελίμων βιβλίων τὸ ἔργον τοῦ Ὀλλανδοῦ καθηγητοῦ Hesselink «Βυζαντινὸς πολιτισμός».

ΣΚΟΥΦΟΣ ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΣ.—Ἐγεννήθη ἐν Κρήτῃ κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΖ' αἰώνος. Τὸ ἔτος τῆς γεννήσεως αὐτοῦ δὲν είναι ἀκριβῶς γνωστόν. Ἐκπαιδευθεὶς ἐν Ἰταλίᾳ ἐγένετο καθηγητὴς τοῦ ἐν Ἐνετίᾳ Ἑλληνικοῦ σχολείου, τῷ δὲ 1681 ἐξέδωκε τὸ ὑπό τὸν τίτλον «Τέχνη Πητορική» σύγγραμμά του ἐν ἀπλῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ, ἐξ οὗ ἀποδείκνυνται ἐπλούτος τῆς δημιουργίας γλώσσης πρὸς τελείαν ἐκφρασιν τῶν διανοημάτων ἥμῶν καὶ ὃ ἐνθουσιώδης πρὸς τὴν πατρίδα ἔρως τοῦ ἀνθρώπου.

ΤΡΙΚΟΥΠΗΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ.—Ἐγεννήθη ἐν Μεσολογγίῳ. Διδάχθεὶς ἐν τῇ πατρίδι του τὰ πρῶτα ἑλληνικὰ γράμματα μετέβη εἰς Ρώμην ἔνθα ἐπὶ ἔξαετίαν διέτριψεν ἀσχολύμενος περὶ τὴν φιλοσοφίαν καὶ φιλολογίαν. Συνειργάσθη μετὰ τοῦ λόρδου Γκυζίφορδ πρὸς διρυσιν τῆς Ἰονίου Ἀκαδημείας ἐν Κερκύρᾳ. Ἐπανελθὼν μετὰ τὴν ἱερηγείαν τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐξελέγετο πάντοτε ἀπὸ τοῦ 1824 ἀντιπρόσωπος τῆς πατρίδος του εἰς τὰς ἔθνικὰς συγελεύ-

τεις, ἐγένετο δὲ ἐπὶ Καποδιστρίου καὶ ἐπὶ Ὁθωνος ὑπουργὸς τῷ Εξωτερικῷ. Ἀποσταλεὶς ώς πρεσβευτὴς τῆς Ἑλλάδος εἰς Λονδρόν
διέμεινεν ἐκεῖ πολλὰ ἔτη καὶ ἐξέδωκε τὴν «Ιστορίαν τῆς Ἑλλη-
νικῆς ἐπαναστάσεως». Ἐπανελθὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐγένετο γερου-
τιαστής, ἀποσχύλων δ' εἰτα τῆς πολιτικῆς καὶ ιδιωτικὸν βίον ζῶν ὅπε-
τανεν ἐν Ἀθήναις τὸν Φεδρουάριον τοῦ 1873. Πλὴν τῆς «Ιστο-
ρίας» ἐξέδωκε ποιήματά τινα καὶ λόγους ἐπικηδείους, διότι καὶ δια-
τρεπής ῥήτωρ ἦτο.

ΤΕΛΟΣ

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	Σελίς
1. Βραχεῖα ίστορική ἔκθετις τῆς Ἑλληνικῆς φιλολογίας ἐπὶ τῆς Τουρκοκρατίας	ά-τ)
2. Ἀποστάσματα ποιημάτων τῆς πρὸ τῆς Ἐπικαναστάσεως περιόδου τῆς νέας ἑλληνικῆς φιλολογίας Α') ἐπὶ τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα B) Ἐπὶ τοῦ Ἐρωτοκράτου	7 10 15
Γ') Ἐπὶ τῆς Ἐρωφίλης	15
3. Ὁ Διγενῆς Ἀκρίτας (ποίημα) ὑπὸ Κ. Παλαιᾶ	16
4. Δέησις εἰς τὸν Χριστὸν ὑπὲξ τῆς Ἐλλάδος, ὑπὸ Φ. Σκούφου	17
5. Ἔλλας καὶ Ἔλλήνων ἐπινυος ὑπὸ Φ. Σκούφου	18
6. Δεήσεις εἰς τὴν Θεοτόκον ὑπὲξ τῶν ὑπὸ τοὺς Τούρκους δουλευόντων ὑπὸ Ἡλίου Μηνιάτου	22
7. Ἡ παιδεία τοῦ Ἐθνους κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας ὑπὸ Φίλιουπου Ἰοάννου	24
8. Ἀδιαμάντιος Κορυκῆς ὑπὸ Δ. Θεοφίλου	32
9. Ὁ ποιητὴς Σολωμοῦ. Ὁ βίος καὶ τὸ ἔργον του ὑπὸ Κ. Παλαιᾶ	38
10. Ἀποστάσματα ἐπὶ τῶν ἔργων τοῦ Σελώμου. α') ἡ γαλήνη, β') ἡ καταστορίη τῶν Ψιφῶν, γ') ἐπὶ τοῦ ἑδυκοῦ ἕμνου (ἡ ἀπωτὶς τῆς Τριπόλεως, ἡ καταστορίη τοῦ Δράμαλη, τὸ Μεσολόγγι, αἱ κατὰ θάλασσαν νῆσαι), δ') ἐπὶ τῆς Κρήτης εἰς τὸν Βόρυνα, ε') ἡ ἡμέρα τῆς Λαυρίου, ζ') ἐπὶ τῶν ἐισευμέρουν πολιορκημένων, η') εἰς Μάρκον Μπότσαρη, ι') ἡ πρώτη Μπάου, θ') γνῶμαι Σολωμοῦ	41-53
11. Ὁ Άιών τοῦ Αὔγουστου ὑπὸ Σ. Σαετίλιος τοῦ θεοῦ	54
12. Ἡ θρησκεία τοῦ Ἰησοῦ ὑπὸ Σ. Λαζαροῦ	63
13. Αἱ πρῶται ἐκκλησίαι ὑπὸ Σ. Λιτιτροῦ	71
14. Συμβουλαὶ πρὸς τοὺς νέους τῆς Ἐλλάδος ὑπὸ Αδ. Κορυῆ	77
15. Ἡ δύναμις τῶν ρραιμάτων ὑπὸ Αρ. Βιλιαρίου	82
16. Εἰς τὴν νεότητα (ποίημα) ὑπὸ Αρ. Προβετερή	84
17. Ἐθνικαὶ ἐπιτίθεσις καὶ ὄντειχα ὑπὸ Σ. Λιτιτροῦ	85
18. Ὁ Ἐλλην ναύτης ὑπὸ Π. Νικζάνα	95
19. Ὁ Θάκεανδρος (ποίημα) ὑπὸ Α. Κάλβου	100
20. Ἡ Φάλαγχ (ποίημα) ὑπὸ Αρ. Βιλιαρίου	105
21. Ἡ μάχη τοῦ Ηλινάκη καὶ δ' Πιπιρλέστσας ὑπὸ Ν. Γ. Ηγγίτου .	106
22. Ὁ Ορθρος τῶν Ψυχῶν (ποίημα) ὑπὸ Ι. Γρυτίρη	109
23. Χαροκτηρισμὸς τοῦ Καιροῦ σκάψη ὑπὸ Κ. Πετριδηγοπούλου .	110
24. Λήγος ἐπικήδειος εἰς Γεννογονούς Καρδισκάνην ὑπὸ Σ. Τρικούτη .	115
25. Εἰς Δόξαν (ποίημα) ὑπὸ Α. Κάλβου	119
26. Λόγος ἐκφωνηθεὶς κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ὑπερδοχῆς τοῦ Κυβερνήτου ὑπὸ Θεοφίλου Καΐδη	123
27. Ἀνιστασίς ὑπὸ Σ. Λάζαρου	131
28. Τὰ Κλετέραια ὑπὸ Α. Καροκαβίτσα	134
29. Δύσις Ἡλίου ὑπὸ Γ. Δροσίνη	141
30. Δύο ἡμέραι ἐπὶ τῆς Πίνδου ὑπὸ Κ. Καλλάρη	144
31. Περὶ τοῦ Ἐλευσινίου ἀναγλύφου ὑπὸ Αλ. Ραγκιβῆ	160
32. Εἰς τὰ ἔργα τοῦ Μυστρᾶ ὑπὸ Αδ. Αδαμαντίου	165
33. Νικόλιος; Γόργης ὑπὸ Δ. Καλλαμάνου	173
34. Ἐπὶ τῶν ἔργων τοῦ Γύζη 1) Ἡ Δέξια, 2) Ὁ Ὄλυμπιονίκης, 3) Τὸ Τάμια ὑπὸ Δ. Καλλαμάνου	176
2) Τὸ ορυφό σχολεῖο (ποίημα) ὑπὸ Ι. Πολέμη	182
35. Πλὰ τὸν τάφο τοῦ ζωγράφου Γύζη (ποίημα) ὑπὸ Κ. Παλαιᾶ .	183
36. Βραχεῖα εἰδήσεις περὶ τῶν σύγγραφέων, ἐξ ὧν παρελήφθησαν τὰ τεμάχια τοῦ παρόντος τόμου	184
37. Πίναξ τῶν περιεχομένων	182

